



Hans Christian Andersen

Bajke

Barba Jozo

HANS CHRISTIAN ANDERSEN

Bajke

S danskoga preveo
Josip Tabak

Naslov izvornika:
Eventyr og Historier

Sadržaj

Kresivo

Mali Nikola i Veliki Nikola

Kraljevna na zrnu graška

Cvijeće male Ide

Palčica

Mala sirena

Carevo novo ruho

Srećine kaljače

Tratinčica

Postojani kositreni vojnik

Divlji labudovi

Leteći kovčeg

Rode

Sanak

Svinjar

Heljda

Slavuj

Zaručnici

Ružno pače

Jela

Snježna kraljica

Copyright

KRESIVO

Vojnik cestom kroči: jedan, dva! jedan, dva! Na leđa uprtio telećak, sablja mu se o boku njiše — bio je u ratu, sada kući kreće. Na putu se namjeri na staru vješticu, ružnu i odvratnu: donja joj se usna gotovo do prsiju ovjesila.

— Dobär veče, vojniče! — prozbori mu rugoba. — Gle, kakvu lijepu sablju imaš i koliki telećak! Baš si vojnik odoka! A sada ćeš još dobiti i novaca koliko ti srcu drago!

— Lijepa ti hvala, stara vještice! — dočeka vojnik.

— Vidiš li ovo veliko drvo? — opet će vještica i prstom pokaza na stablo što stajaše do njih. — Sasvim je šuplje unutri! Kad mu se popneš navrh, vidjet ćeš otvor: kliznut ćeš kroza nj dolje, i eto te duboko u drvetu. Svezat ču ti uže oko pasa, da te mogu izvući kad me zovneš!

— A što bih ja dolje u drvetu? — upitat će vojnik.

— Da odande izneseš novac! — odmah će vještica. — Da znaš, kad dođeš drvetu do dna, eto te u veliku hodniku. Sasvim je rasvijetljen, jer ondje gori na stotine svjetiljaka. I vidjet ćeš troja vrata. Možeš ih otključati, ključ je u bravi. Kad stupiš u prvu prostoriju, ugledat ćeš nasred poda veliku škrinju: na njoj sjedi pas s očima poput zdjelica. Ali ništa ne brini! Evo ti moja pregača s modrim četverokutima: prostri je po tlu, priđi hitro i ščepaj psa, stavi ga na moju pregaču, otkračunaj škrinju i uzmi novca koliko god želiš. Sav je bakren. Ako ti je draže srebro, a ti uđi u drugu prostoriju. Ondje ti je pas kojemu su oči velike kao mlinško kolo. Ali ti ne tari glavu: metni ga na moju pregaču i grabi novac! A je li ti milije zlato, valja ti samo ući u treću odaju. Pas koji ondje sjedi na škrinji s novcem ima u glavi dva oka, svako veliko poput okrugle kule. To ti je grdna psina, vjeruj mi! Ali neka ti zbog toga ne puca glava! Samo ga stavi na moju pregaču, neće ti ništa, pa uzmi zlata koliko ti duša ište!

— Nije loše! — preuze vojnik. — Ali što treba da tebi dadem, stara vještice? A da i ti nešto želiš, to je očito!

— Ništa — objasni vještica — ne treba meni ni novčića! Meni ti samo donesi staro kresivo što ga je moja baka zaboravila kad je posljednji put bila tamo dolje!

— Dobro je — pristade vojnik. — Hajde, veži mi uže oko pasa!

— Evo ga! — prihvati vještica. — A evo i moje pregače s modrim četverokutima!

I vojnik se uzvera na stablo, spusti se kroz otvor, i najposlije eto ga, kako je vještica rekla, u veliku hodniku gdje gori na stotine svjetiljaka.

Otvorio je prva vrata. Uh! Tu sjedi pas s očima velikim poput zdjelica, pogled upiljio u došljaka.

— Eh, jesi mi pas i pol! — izusti vojnik, stavi ga na vještičinu pregaču i zagrabi bakarnog novca koliko mu je god u džepove stalo. Zatim zaključa škrinju, metnu psa gdje je i bio, te ode u drugu sobu. Ajoj! Tu sjedi još veći pas, u toga su oči kao dva mlinška kola.

— Što si se toliko upiljio u me! — reče vojnik. — Moglo bi ti nauditi očima! — pa vrže psa na vještičinu pregaču, ali kad ugleda silne srebrnjake u škrinji, istrese iz džepova sav bakreni sitniš te i njih i telećak nakljuka samim srebrom.

Tako optrpan uđe u treću sobu. Kad onamo, a to ondje zaista grozota! U toj je sobi pas doista imao oči velike kao kula, a okretale mu se u glavi baš kao točkovi.

— Dobär veče! — nazva vojnik i nehotice snimi kapu s glave, jer takva psa nije još nikad vidio. Ali kad ga je malo promotrio, pomisli: Dosta je gledanja! pa ga vrže na pod i otključa škrinju. Bože mili, koliko li tu bijaše zlata! Mogao bi kupiti čitav Köbenhavn i sve slastičarske praščice od šećera, sve kositrene vojnike, sve bičeve i sve drvene konjiće ovog svijeta. Jest, baš silan novac!

Sad vojnik odbaci sve srebrnjake kojima bijaše nabio džepove i telećak, pa ih zamijeni zlatnicima: opet natrpa sve džepove, telećak pa kapu i čizme, tako da je jedva hodao! Bijaje u njega sada novca

kao pljeve! Psa je vratio na škrinju, zalupio vratima i onda povikao gore kroz drvo:

— Izvuci me sada, stara vještice!

— Jesi li ponio kresivo? — upita vještica.

— Eh, zaista — sjeti se vojnik — sasvim sam smetnuo s uma.

I ode te uze kresivo.

Vještica onda svojski poteže konop — i eto vojnika opet na cesti: džepovi mu, čizme, telećak i kapa puni novca.

— A što ćeš ti s kresivom? — upita je vojnik.

— To se tebe ne tiče! — odvrnu vještica. — Eto si dobio novac! Daj mi kresivo, moje je!

— Koješta! — odreza vojnik. — Kazuj odmah što će ti kresivo ili ćeš isukati sablju i glavu ti odsjeći!

— Neću! — zapišta vještica.

A vojnik, ni pet ni šest, zamahnu sabljom i rugobi odrubi glavu. Vještica se mrtva sruši, a on zaveza sav novac u njezinu pregaču, prebaci zavežljaj preko ramena, tutnu kresivo u džep i uputi se pravo u grad.

Bio je to lijep grad. Vojnik ode u najljepše svratište, i zatraži najbolje sobe, naruči jela koja voli, jer sad je on bogat, pusto blago sa sobom prti.

Sluzi koji mu je čistio čizme činilo se doduše da su to smiješne stare škornje u takva bogatuna, ali vojnik još nije dospio nabaviti nove. A sutradan je osvanuo u čizmama da samo staneš i gledaš, i u fino se ruho odjenuo. Sad se naš vojnik prometnuo u otmjena gospodina, te su mu ljudi prijavili o svemu čime se može podići njihov grad, pa tako i o svome kralju i kako je njegova kći ljepotakraljevna.

— A gdje bih je mogao vidjeti? — pitao je vojnik.

— Nju ne možeš vidjeti — rekoše mu. — Nastan joj je u veliku bakrenu dvoru, opasanu mnogim bedemima i kulama. Nitko osim kralja ne smije k njoj, jer su joj prorekli da će poći za sasvim obična vojnika, a takvo što ne može kralj ni zamisliti!

»Baš bih da je vidim!« pomisli vojnik. Ali ni govora o tome, nisu mu dopuštali priviriti onamo.

Dao se on na lagodan život, odlazio u kazalište, vozio se u kraljevski perivoj. Dijelio je siromasima, davao im mnogo novaca, a to je, dakako, bilo lijepo od njega. Zna on još iz starih dana kako je zlo kada se zavrćeš u nevolji i kad nemaš ni prebijene pare! Sad je bogat, nosi fino ruho, a stekao je i mnogo prijatelja, koji mu odreda govore kako je on izvanredan čovjek, pravi plemić, a to je nekadanjem vojniku silno godilo.

Ali kako je iz dana u dan trošio a ništa nije primao, to mu najposlijе tobolac splasnuo i na kraju preostala samo dva novčića, pa mu se valjade odreći lijepih soba u kojima se šepirio, i preseliti se u komoricu pod samim krovom. Sam je morao čistiti i krpati svoje čizme. Nijedan mu od njegovih prijatelja nije došao u pohode, jer se valjalo uspinjati tolikim stepenicama.

Uhvatila se tamna noć, a on nije imao ni toliko da kupi svijeću, ali se onda prisjeti kako je s onim kresivom što ga je uzeo u šupljem drvetu kamo ga je spustila vještica bio malen ostatak svijeće. Izvuče on kresivo i onaj kusatak svijeće, ali se u isti čas kad je kresnuo i kad su se iskre izvile iz kremena, otvorise vrata, a pas s očima velikim kao dvije zdjelice, kojega je ono vidio dolje u drvetu, iskršnu pred njim i upita ga:

— Što zapovijeda gospodar?

»Gle, gle!« pomisli vojnik. »To ti je zgodno kresivo ako po njemu mogu dobiti što zaželim!«

— Nabavi mi nešto novaca! — kaza on psu.

U tren oka pas nestade i opet se pojavi: držao je u gubici poveliku kesu punu novaca.

Sad je vojniku sinulo kakvo je to divno kresivo! Kad bi kresnuo jednom, javio bi se pas koji je ono sjedio na škrinji s bakrenim novcem: kad bi kresnuo dvaput, stvorio bi se pred njim onaj sa srebrnjaka, a kad triput, eto ti psa što je čuvao zlato.

I opet se naš vojnik preselio u lijepu sobu, ponovno osvanuo u krasnu rahu, a odmah mu se vratiše i svi prijatelji, i svi su ga silno cijenili.

Misli se vojniku uzniyele, te će on u sebi: »Ipak je smiješno da ne smiješ vidjeti kraljevnu! Svi vele koliko je krasna, ali na što joj ljepota kad mora uvijek čamiti u pustome bakrenom dvoru s tolikim kulama! Zar ja baš ništa ne mogu učiniti da je vidim? A što je s kresivom?«

I kresnu jednom, i gle! — stvari se pred njim pas s očima velikim kao zdjelice.

— Sad je doduše kasna noć — prozbori vojnik — ali bih ja tako rado video kraljevnu, ma bilo samo i na časak!

U isti tren psa nestade, a prije nego što je vojnik stigao razmislići, eto ga opet s kraljevnom! Sjedi kraljevna psu na leđima i spava, a tako je krasna te odmah možeš vidjeti da je prava. Vojnik naprsto nije mogao odoljeti, morao ju je poljubiti — ta bio je pravi vojnik!

Pas opet odjuri s kraljevnom. A kad je svanulo jutro i kralj i kraljica nalijevali čaj, kraljevna reče kako je noćas usnila čudan san o nekakvu psu i vojniku: na psu je jahala, a vojnik ju je poljubio.

— Gle ti nje! — propiskuta kraljica. — Kakve su to priče!

Onda odrediše da jedna stara dvoranka druge noći bdi kraljevni kraj postelje i vidi je li to zaista san, ili je što drugo posrijedi.

Vojnika je toliko ponijela želja da opet vidi ljepotu-kraljevnu, te se pas pojavi i te noći, uze kraljevnu i s njome potrča iz sve snage. Ali stara dvoranka nije časa časila, nego je nazula kaljače pa brže-bolje za njima. Kad je vidjela kako ih je nestalo u nekakvoj velikoj kući, pomisli: »Sad znam gdje je«, pa komadićem krede našara velik križ na vratima. Pošto je tako obavila svoje, vradi se kući i leže na počinak.

I pas se vratio s kraljevnom. Ali kad je video da je križ na vratima gdje stanuje vojnik, uze i on komad krede i stavi znak križa na sva vrata u gradu. A bilo je to mudro od njega, jer sad dvoranka neće pogoditi prava vrata, kad je križ na svima.

Ujutro uranili kralj i kraljica, stara dvoranka i svi velikodostojnici da vide gdje je to kraljevna bila.

— Evo ovdje! — reče kralj kad je ugledao prva vrata i na njima križ.

— Nije, nego tamo, dragi mužiću! — na to će kraljica, koja je vidjela druga vrata s križem.

— Gle, i ovdje je jedan! I ovdje! — povikaše svi odreda.

Kuda god su pogledali, svuda križ na vratima. Mogli su gledati koliko ih volja, nikakve im koristi.

Ali kraljica bijaše mudra žena: znala je ona i drugo, a ne samo voziti se u kočiji. Uze ona svoje velike zlatne nožice, izreza nešto svile na komade i saši od njih lijepu malu vreću. Vreću napuni hajdinom krupicom, priveza je kraljevni na leđa, a kad je to bilo urađeno, ureza u vrećici malu rupu, tako da se krupica mogla prosipati cijelim putem kojim bi kraljevna prošla.

U noći pas opet dođe, uze kraljevnu sebi na leđa te odjuri s njome vojniku, komu je tako omiljela da bi se najradije pretvorio u kraljevića pa da se njome oženi.

Pas nije opazio kako se krupica sipa sve tamo od dvora pa do vojnikova prozora, kamo se on s kraljevnom uspeo po zidu. Ujutro kralj i kraljica dobro vidješe gdje im je bila kći, pa zapovjediše da uhvate vojnika i da ga vrgnu u tamnicu.

Vojnik se zavrnuo u tjesnu, oko njega mrak i čama... I povrh svega još mu rekli: »Sutra ćeš na vješala.« Nije baš uhu godilo, a svoje je kresivo zaboravio u svratištu.

Izjutra je kroza željezne rešetke na prozorčiću mogao vidjeti gdje svijet navire iz grada da vidi

kako će ga vješati. Čuo je bubnjeve i vidio vojнике kako stupaju. Sve se živo užurbalo. Malen postolarski naučnik, s kožnom pregačom i papučama na nogama, tako se zatrčao da mu je jedna papuča odletjela sve do zida za kojim je vojnik sjedio i virio kroz rešetke.

— Hej, mali postolaru! Ne treba ti se toliko žuriti! — reče vojnik. — Ionako neće biti ništa dok ja ne dođem! Ne bi li otrčao onamo gdje sam ja stanovaao, i donio mi kresivo? Dobit ćeš četiri novčića. Ali ti valja podbrusiti pete!

Tko ne bi htio četiri novčića! Mali postolar odjuri kao vjetar, doneše kresivo, dade ga vojniku, i — evo sad ćemo čuti!

Izvan grada bila podignuta velika vješala. Oko njih se ustobočili vojnici i sjatile se na stotine i tisuće ljudi. Kralj i kraljica sjedili na divnu prijestolju sučelice sucu i cijelome vijeću.

Vojnika su već doveli na stratište, ali kad mu htjedoše namaknuti omču oko vrata, on reče kako je stari običaj da se krivcu, prije nego što se nad njim izvrši kazna, uvijek ispuni posljednja bezazlena želja. A on bi tako rado popušio lulu duhana — pa to mu je posljednja na ovome svijetu.

Kralj mu to nije htio uskratiti, pa tako vojnik izvadi iz džepa kresivo i kresnu: jedan, dva, tri! — i sva tri psa stvoriste se pred njim: onaj s očima velikim kao zdjelice, onaj s očima poput mlinskog kola i onaj što mu oči bijahu velike kao kule.

— Pomozite mi sada i uprite da me ne objese! — zapovjedi vojnik, a psi se zaletješe među suce i vijećnike, pa zgrabiše ovog za noge, onoga za nos, te ih bacahu po nekoliko hvati uvis, tako te su padali i razmrskali se na komade.

— Nemojte me! — zavapi kralj, ali najveći pas dohvati njega i kraljicu i baci ih za svima ostalima. Vojnicima to utjera strah u kosti, a sav narod povika:

— Mali vojniče, ti nam budi kralj i uzmi lijepu kraljevnu!

I posadiše vojnika u kraljevsku kočiju. Sva tri psa poskakivala pred njom i vikala »Hura!« dječaci zviždali na prste, a vojnici na vojničku pozdravljaljali.

Kraljevna izide iz svoga bakarnog dvora i postade kraljicom, na svoju veliku radost.

Svadbeno je slavlje trajalo osam dana. I psi su sjedili za stolom i gledali razrogačenih očiju.

MALI NIKOLA I VELIKI NIKOLA

U nekom selu živjela dvojica ljudi kojima bijaše isto ime: i jedan se i drugi zvao Nikola, ali jedan imao četiri konja, a drugi samo jednoga. Da bi ovu dvojicu mogli razlikovati, seljani su onoga koji imaše četiri konja zvali Velikim Nikolom, a onoga što imaše jednoga jedinoga nazivahu Malim Nikolom. A sada čujmo što je bilo s njima dvojicom, jer je ovo istinita priča!

Mali je Nikola sa svojim jedinim konjem po cio božji tjedan morao orati za Velikog Nikolu, a onda bi opet Veliki Nikola pomagao Malome sa svoja četiri konja, ali samo jednom u tjednu, i to baš na samu nedjelju. Haj, hoj! kako je tada Mali Nikola pucketao bičem iznad svih pet konja što u taj jedini dan bijahu gotovo njegovi. Sunce je tako lijepo sjalo, zvonila sva zvona na zvoniku i pozivala u crkvu, a seljani u blagdanskom ruhu išli, s molitvenikom u ruci, da čuju propovijed, i prolazeći gledali Malog Nikolu što je zapeo te ore su pet konja, blista od zadovoljstva pa svaki čas pucketao bičem i uzvikuje:

— Gi-ho! konji moji!

— Ne smiješ tako govoriti! — kazao mu Veliki Nikola; — samo je jedan konj tvoj!

Ali kad bi opet tkogod onuda prošao na putu u crkvu, Mali bi Nikola smetnuo s uma što ne smije kazati, pa bi iznova uzviknuo:

— Gi-ho! konji moji!

— Molim te, okani se toga! — upozoravao ga Veliki Nikola. — Samo li još jednom to izustiš, udarit će ti konja po glavi da će se odmah opružiti i otegnuti sve četiri!

— Neću više, zaista! — obeća Mali Nikola.

Ali kad seljani opet naiđoše pa mu kimnuše glavom i nazvaše dobro jutro, Mali se Nikola sav razblaži od radosti i pomisli kako je lijepo pogledati što ima pet konja da ore svoje polje, te veselo zapucketao bičem i povika:

— Gi-ho! konji moji!

— Dat će ja gi-ho! tvojim konjima! — ražesti se Veliki Nikola pa uze toljagu i njome onoga jedinog konja Malog Nikole tako udari po glavi da se odmah srušio i namjestu uginuo.

— Sad ni toga konja više nemam! — zakuka Mali Nikola te briznu u plač.

Uginulom konju poslige odera kožu, dobro je na vjetru osuši, stavi u vreću, vreću uprti na leđa pa krenu u grad da proda kožu.

Imao je popoći, dobran put prijeći, valjalo mu kroza šumu, veliku, tamnu šumu, a strahovito se nevrijeme oborilo. Sasvim je zalutao, a prije nego što je izbio na pravi put, i večer ga već zateče: bijaše mu predaleko do grada, da bi onamo stigao prije nego što se zanoća, a dobrano je opet odmakao, da bi se do noći mogao kući vratiti.

Odmah kraj puta bio povelik seoski dvor; rebrenice na prozorima bile spuštene, ali je svjetlo kroz njih probijalo. »Valjda će mi dati da prenoćim«, pomisli Mali Nikola pa podje da zakuca.

Seljakinja otvorila, a kad ču kakva mu je želja, kaza mu da prosljedi svojim putem: nema joj muža doma, ne može stranca primiti.

— Nuto, valja mi onda vani prenoćiti — promrsi Mali Nikola, a seljakinja mu zalupi vrata pred nosom.

Pokraj kuće stajao velik plast sijena, a između plasta i kuće bila podignuta malena suša sa slamnim krovom.

»Eno, gore bih mogao prenoćiti!« reče Mali Nikola u sebi kad ugleda krov. »Dobra je to postelja. Neće valjda roda sletjeti i za noge me ugristi!«

Na krovu zaista bila roda što je ondje gnijezdo savila.

I Mali se Nikola pope suši na krov, ondje se opruži i poče okretati s lijeve na desnu, kako bi što udobnije spavao. Drvene rebrenice na prozorima ne bijahu s vrha zatvorene, pa je mogao gledati u sobu.

Unutri prostir velik stol, a na stolu i vina, i pečenke, i krasne ribe. Za stolom sjedila seljakinja i crkvenjak — nitko više doli njih dvoje. Ona mu točila vino, a on se prihvatio ribe, jer je ribu osobito volio.

»Eh, kad bi me koji zalogaj zapao!« uzdisao Mali Nikola pa istegao vrat primičući se prozoru. Bože, kakav li je divan kolač unutri video! Da krasne li gozbe!

Odjednom začuje gdje cestom netko jaše; topot bivao sve jasniji — domaćin se kući vraćao.

Bijaše to veoma dobar čovjek, ali imaše neobičnu manu: ni jednog crkvenjaka nije mogao očima vidjeti. Kad bi ugledao kojega od toga roda, mrak bi mu se navukao na oči. Crkvenjak se i svratio njegovoj ženi, da je pozdravi, znajući da joj muža nije doma, a dobra mu je žena iznijela najbolje jelo što ga je imala.

Kad seljakinja i crkvenjak čuše da se domaćin vraća, silno se uplašiše; seljakinja kaza crkvenjaku da se uvuče u velik, prazan sanduk što je stajao u kutu, a on tako i učini, jer je znao da onaj dobrijan ne trpi crkvenjaka. Žena ono divno jelo i vino brzo sakri u pećnicu, jer bi muž, kad bi video, svakako pitao što to znači.

— Ah, ah! — ote se uzdah Malom Nikoli gore na suši kad vidje kako nesto svega onog jela.

— Ima li to koga gore? — upita seljak i zaviri Malom Nikoli. — Zašto tu ležiš? Uđi radije sa mnom u kuću!

A Mali mu Nikola pripovjedi kako je zalutao, te zamoli da u njega prenoći.

— Ali nam valja najprije štogod založiti, da dušu povratimo.

Seljakinja ih obojicu veoma ljubazno dočeka, postavi dugačak stol te iznese velik čanak kaše. Seljanin bijaše gladan, pa je jeo, jelo mu išlo u tek, a Mali Nikola nikako da zaboravi onu pečenku, ribu i kolač u pećnici.

Pod stol kraj sebe bijaše stavio onu vreću s konjskom kožom s kojom se, kako već znamo, zaputio u grad naumivši je ondje prodati. Kaša mu nije išla u tek, jedva ju je gutao. Nogom stade na vreću, a suha koža u njoj zaškripi.

— Pst! — okrenu se Mali Nikola vreći, ali opet stade na nju, a koža zaškripi još i više negoli prije.

— Što ti je to u vreći? — upita ga seljanin.

— Čarobnjak! — odvrnu Mali Nikola. — Evo mi kazuje da ne moramo jesti kaše, jer nam je čarolijom namaknuo punu pećnicu pečenke, ribe i kolača.

— Trista mu jada! — procijedi seljanin te brzo otvori pećnicu, u kojoj ugleda krasno jelo što ga je žena onamo sakrila a za koje on vjerovaše da im ga je čarobnjak iz vreće čarolijom pribavio.

Žena ne smjede ni riječi kazati, nego odmah jelo iznese na stol, a njih se dvojica dohvatiše ribe, dokrajčiše pečenku, smazaše kolač. Pošto to obaviše, Mali Nikola opet stade nogom na vreću, a koža opet zaškripa.

— Što sad veli? — upita seljanin.

— Eto veli — odslovi Mali Nikola — da nam je i tri boce vina smogao: eno i njih u pećnici.

Sad morade žena iznijeti i vino što ga je sakrila, a seljanin odmah poteže te se razveseli. I on bi tako rado htio čarobnjaka kakva Mali Nikola imaše u vreći.

— A može li on i đavlja čarolijom dozvati? — opet će seljanin. — Htio bih ga vidjeti, tako sam veseo.

— Može! — odvrnu Mali Nikola. — Sve moj čarobnjak može što god zatražim. Nije li tako? Hej!

— okrenu se vreći, kao da pita čarobnjaka, pa nogom pritisnu, a u njoj koža zaškripa.

— Eto, ne čuješ li, veli da može! Ali je đavo grdoba, ne valja ga vidjeti!

— Ništa se ja ne bojam, pokazao se ne znam kako!

— Pokazat će se baš kao kakav crkvenjak!

— Uh! do zla boga gadno! — strese se na to seljanin. — Valja ti znati da ja ne trpim crkvenjaka. Nije da se plašim, samo neka mi ne dolazi preblizu.

— Sad ću upitati svog čarobnjaka — prihvati Mali Nikola pa nogom stade na vreću i načuli uho.

— Što kaže?

— Kaže, podi i otklopi sanduk što je u kutu, pa ćeš vidjeti đavla kako unutri čući. Samo drži poklopac, da ti đavo ne pobegne.

— Hajde pomozi mi! — pozva ga seljanin te priđe sanduku u koji je žena sakrila pravog crkvenjaka, što se ondje šcućurio dršćući od straha.

Seljak malko podiže poklopac i zaviri unutra.

— Uh! — uzviknu i odskoči nazad. — Dobro ga vidim, baš je kao naš crkvenjak! Prava strahota! Na to je valjalo piti, a oni uzeše točiti i salijevati u se do kasno u noć.

— Moraš mi prodati čarobnjaka — zaokupi seljanin. — Traži za nj sve što hoćeš! Odmah ću ti dati cio vagan novca.

— Ne, ne mogu ga prodati! — oprije se Mali Nikola. — Pomisli samo koliku korist mogu od njega imati!

— Tako bih ga rado htio — opet će seljanin i dalje salijećući.

— Dobro! — uzvrati Mali Nikola. — Kad si već tako dobar te mi dao noćište, neka ti bude. Dat ću ti čarobnjaka za vagan novca, ali hoću pun vagan.

— Dobit ćeš ga — odriješi seljak — ali moraš odnijeti onaj sanduk, neću da mi ni časka ostane u kući: ne zna čovjek nije li đavo unutri.

Mali Nikola dade seljaku svoju vreću sa suhom kožom i dobi vagan novca, i to pun puncat, a seljak mu povrh toga dade i velike tačke, da na njima odveze novac i sanduk.

— U zdravlju! — doviknu Mali Nikola te krenu sa svojim novcem i velikim sandukom, u kojemu još bijaše crkvenjak.

Na drugoj strani šume protjecala velika, duboka rijeka. Voda u njoj tekla tako brzo da se jedva moglo plivati protiv struje. Preko rijeke bio podignut velik most. Mali se Nikola zaustavi nasred mosta te naglas kaza, tako da ga je crkvenjak mogao čuti:

»Što ću s ovim glupim sandukom? Težak je kao da je kamenje u njemu! Dodijalo mi dalje ga vući. Bacit ću ga u rijeku, pa ako mi doplovi kući, dobro i jest, a ako li ne doplovi, i opet dobro.«

I uze sanduk jednom rukom te ga malo podiže kao da će ga u vodu baciti.

— Nemoj, čekaj! — povika crkvenjak iz sanduka. — Pusti me van.

— Uh! — protisnu Mali Nikola kao da se prepao. — Još je unutri! Moram ga brzo u vodu vrgnuti, da se utopi!

— Ne, ne! — zavapi crkvenjak. — Dat ću ti cio vagan novca ako me pustiš!

— E, to je nešto drugo! — dočeka Mali Nikola te otvori sanduk.

— Crkvenjak se odmah izvuče, prazan sanduk baci u vodu, pa krenu kući, gdje Malom Nikoli dade cio vagan novca. Jedan bijaše prije dobio od seljaka, tako te sad imaše pune tačke novca.

»Gle, gle« sasvim su mi dobro konja platili!« reći će u sebi kad dođe kući, u svoju sobu, pa istrese sav novac na veliku hrpu nasred poda. »Što li će se jediti Veliki Nikola kad sazna kako sam se obogatio svojim jednim konjem: ali mu neću kazati baš kako je bilo.«

Onda posla nekog dječaka Velikom Nikoli, da mu posudi mjericu.

»Što li će mu mjerica?« začudi se Veliki Nikola pa dno namaza smolom, ne bi li se zalijepilo štograd od mjerene robe. I zaista, kad mu vratiše posudu, nađe na njoj prilijepljena tri nova srebrnjaka.

»Gle čuda!« snebi se Veliki Nikola pa odmah potrča Malome.

— Odakle ti toliki novac?

— Donijela mi ga konjska koža što sam je sinoć prodao.

— Dobro si je unovčio! — pretrže Veliki Nikola te odjuri kući, uze sjekiru, udari njome u čelo sva četiri svoja konja, odera im kožu pa s njome krenu u grad.

— Kože, kože! Tko će kupiti kože! — vikaše kroz ulice.

Strčali se svi postolari i kožari da ga za cijenu pitaju.

— Vagan novca za svaku! — zacijeni Veliki Nikola.

— Jesi li poludio? — začudiše se svi odreda. — Zar misliš da je u nas novca na vagane?

— Kože, kože! Tko će kupiti kože! — izvikivaše ponovno, a svakomu onom što bi za cijenu upitao, odgovaraše:

— Vagan novca!

— Smatra nas budalama, ruga nam sa! — povikaše svi odjednom, te cipelari dohvatiše svoje pavezine, a kožari kožne pregače pa udri po Velikom Nikoli.

— Kože, kože! — vikahu za njim rugajući se. — Uštavit ćemo mi tvoju kožu da će iz nje crvena juha poteći! Van iz grada!

A Veliki Nikola podbrusio pete da se sve prašilo, jer takvih batina nije za sveg života izvukao.

»Hm, hm!« progunda kad stiže kući. »Mali će mi Nikola to platiti, ubit ću ga za to!«

U Malog Nikole međuto umrla starica baka; bijaše ona, pravo da se kaže, goropadna baba i zla prema njemu, a on se ipak sasvim ražalostio: uze mrtvu ženu pa je položi u svoju postelju, ne bi li se kako u život vratila; naumi je tako ostaviti cijelu noć, te sam sjede u kut, da spava na stolcu, kako je i prije često činio.

I dok je tako sjedio noću, odjednom se otvorile vrata, a unutra banu Veliki Nikola sa sjekicom u ruci; znao je gdje je postelja Malog Nikole, te pode pravo onamo i mrtvu baku kvrcnu po čelu, misleći da je to Mali Nikola.

»Eto ti na! Sad više nećeš od mene praviti budalu!« Tako reče i vrati se kući.

»Gle, zla i opaka čovjeka!« uzdahnu Mali Nikola. »Htio me ubiti. Sreća što baba već bijaše mrtva, inače bi joj nasilnik život uzeo!«

Nato odjenu staru babu u nedjeljno ruho, uze u susjeda konja, upreže ga u kola, postavi babu na stražnje sjedalo, da ne bi za vožnje ispala, pa potjera kroza šumu.

Kad je sunce granulo, bijahu stigli pred veliku krčmu, i tu Mali Nikola zaustavi kola te siđe da se čimgod okrijepi.

Krčmar bijaše veoma bogat, a uz to i prava dobričina, duša od čovjeka, ali naprasit, kao da je u njemu sama paprika i duhan.

— Dobro jutro! — dočeka on Malog Nikolu. — Jutros si poranio u blagdanjem ruhu.

— Jesam — uzvrati mu Mali Nikola. — Valja mi sa bakom u grad, eno je vani na kolima, neće da ovamo uđe. Bi li joj htio odnijeti čašu medovine? Ali joj moraš dobrano viknuti, jer slabo čuje.

— Veoma rado — preuze krčmar i natoči veliku čašu medovine pa je odnese mrtvoj baki što bijaše uspravljena u kolima.

— Sin vam evo šalje čašu medovine! — povika joj krčmar. Ali mrtva žena ne uzvrati, već i dalje mirno sjedaše.

— Zar ne čujete! — prodera se krčmar iz svec glasa. — Sin vam evo šalje čašu medovine!

Viknu tako jedanput, dvaput, a kako se ona i ne maknu s mjesta, on se ražesti te joj baci času u lice; poteče joj medovina niz nos, a ona pade nauznak u kola, jer bijaše samo uspravljeni, a ne i privezana.

— Što uradi! — zapišta Mali Nikola i skoči na vrata te krčmara pogradi za prsa. — Babu si mi ubio! Pogledaj kolika joj je rupa na čelu!

— Gle nesreće! — zakuka krčmar i zalomi rukama.

— Gle što uradi moja naprasitost! Dragi Mali Nikola, dat će ti pun vagan novca i babu će ti pokopati kao da je moja rođena, samo da šutiš, jer će mi inače glavu odrubiti, a to je strašno!

Tako Mali Nikola dobi pun vagan novaca, a krčmar pokopa babu kao da je njegova rođena.

Kad je Mali Nikola s onim pustim novcem došao kući, posla odmah svog dječaka Velikom Nikoli da mu posudi mjericu.

»Sto mu gromova!« snebi se Veliki Nikola. »Zar ga nisam ubio? Moram to sam pogledati!« pa s mjericom podje Malom Nikoli.

— Odakle ti toliki novac? — upita ga i izbulji oči kad vidje koliko je još novca zgrnuo.

— Babu si mi ubio, a ne mene! — objasni mu Mali Nikola — Lijepo sam babu prodao i za nju ukesio vagan novca!

— Dobro si je prodao! — potvrdi Veliki Nikola te poteče kući, pogradi sjekiru i njome odmah usmrti staru svoju baku, postavi je na kola i krenu u grad gdje življaše ljekarnik: njega upita bi li htio kupiti mrtvaca.

— Tko je to i odakle ti? — pitaše ga ljekarnik.

— Moja baba! — odreza Veliki Nikola. — Ubio sam je da dobijem vagan novca.

— Bože sačuvaj! — prepade se ljekarnik. — Što bulazniš! Ne govori takvo što, moglo bi te glave stajati!

I sad mu objasni svu strahotu toga djela, objasni mu kakav je zao čovjek i kako bi ga trebalo kazniti.

Veliki se Nikola toliko uplaši da iz ljekarne skoči ravno na kola, ošinu konje i potjera kući. Ljekarnik i ostali mišljahu da je lud, pa ga stoga pustiše kamo hoće.

»Platit ćeš mi to!« zaprijeti Veliki Nikola kad je na cestu izbio. »Platit ćeš mi to, Mali Nikola!«

Kad stiže kući, odmah uze najveću vreću što ju je mogao naći pa ode Malom Nikoli te mu reče:

— Opet si me namagarčio! Najprije sam potukao svoje konje, a sad sam i staru baku ubio! Sve si ti skrivio, nećeš se više sa mnom šegačiti.

I pogradi Malog Nikolu za vrat, strpa ga u vreću te se njome zametnu govoreći:

— Sad će s tobom u vodu, da te utopim!

Do rijeke mu valjalo prijeći podobar dio puta, a Malog Nikolu ne bijaše baš lako nositi. Put vodio pokraj crkve; čulo se kako u njoj orgulje sviraju i kako narod lijepo pjeva. Veliki Nikola spusti vreću s Malim Nikolom kraj crkvenih vrata, misleći da nije naodmet svrati li unutra i čuje molitvu prije nego što podje dalje. Ta Mali se Nikola nije mogao izvući, a sav svijet bijaše u crkvi. I tako uđe.

— Jao meni, jao meni! — kukao Mali Nikola u vreći, okretao se i migoljio na sve strane, ali ne mogao vreće odriješiti.

Uto nađe star pastir, kose bijele poput snijega, s velikim štapom u ruci; tjeraše pred sobom veliko stado krava i volova, što podoše na vreću u kojoj bijaše Mali Nikola, te je prevrnuše.

— Ah, ah! — uzdisao Mali Nikola. — Tako sam mlad, a već moram u nebo.

— A ja jadnik ostario — prihvati gonič — pa još ne mogu gore!

— Odriješi vreću! — povika Mali Nikola. — Uvuci se umjesto mene, pa ćeš odmah u nebo!

— Hoću, hoću! — dočeka gonič te odriješi vreću, a Mali se Nikola odmah iz nje izvuče.

— Hoćeš li mi čuvati stado! — upita starac uvlačeći se u vreću, koju Mali Nikola zaveza, a onda podje svojim putem sa svim kravama i volovima.

Malo poslije eto ti Velikog Nikole iz crkve; opet uprti vreću na leđa, ali mu se učini mnogo lakšom, jer starac gonič bijaše upol lakši od Malog Nikole.

»Gle što je olakšao!« pomisli Veliki Nikola. »Zacijelo je to zato što sam bio u crkvi!«

I podje na rijeku, što bijaše duboka i velika, te vreću sa starcem goničem baci u vodu i još povika za njim, sve misleći da je to Mali Nikola:

— Eto ti sad! Nećeš me više namagarčiti!

Potom krenu kući, ali kad stiže na prekrižje, susrete Malog Nikolu, koji tjeraše svoje blago.

— Grom i pakao! — zagrmje Veliki Nikola. — Zar te nisam utopio?

— Jesi — uzvrati mu Mali Nikola; — bacio si me u vodu ima jedno po sata.

— Pa odakle ti onda tolika divna stoka? — upita Veliki Nikola.

— Podmorska je to stoka! — odvrnu Mali Nikola pa mu proslijedi ovako kazivati:

»Ispričat će ti cijelu priču, a valja da ti zahvalim što si me utopio, jer evo me opet, bogata kao nikad, možeš mi vjerovati! Bijaše me strah dok sam bio u vreći; vjetar mi zazuao oko ušiju kad si me s mosta bacio u hladnu vodu. Odmah sam potonuo na dno, ali se nisam udario, jer ondje raste najfinija meka trava. I kako ti ja padoh, vreća se odmah odriješi, a prekrasna djevojka, odjevena u snježnu bjelinu, sa zalenim vijencem na mokroj kosi, uze me za ruku govoreći:

— Jesi li to ti, Mali Nikola? Evo ti za početak nešto stoke! Podeš li dalje putem, naići ćeš na cijelo stado, koje ti darujem.

Vidjeh da je rijeka onome podvodnom svijetu isto što i cesta nama. Dolje se po dnu kreću i voze od samog mora duboko u kopno, pa sve rijekom do izvora. Ondje ti je prava milina, lijepo cvijeće, trava tako svježa, a ribe ti plivaju oko ušiju kao što ovdje ptice lete. Kakva li ondje lijepa svijeta ima, a kakve li istom stoke, što pase uz prokope i po omeđi...!«

— A što si odmah ovamo izišao? — presiječe ga Veliki Nikola. — Ja to ne bih učinio, kad je dolje tako lijepo!

— Eh — odmahnu Mali Nikola — to i jest dosjetljivo od mene! Ta čuo si što ti rekoh: podmorska je djevojka kazala kako se milju dalje putem (a rijeka je njoj put, jer drugim ne može) nalazi još cijelo stado stoke što je meni namijenjena. Ali ja znam kako rijeka krivuda i vijuga, sad ovamo, sad onamo, tako te valja previše zaobilaziti; mnogo je kraće ako se izide na suho te prijekim putem udari na rijeku; uštedjet će tako gotovo pol milje i brže doći do svoje podmorske stoke.

— Sretan si ti čovjek! — zavidno će Veliki Nikola. — Što misliš: bih li i ja došao do podmorske stoke kad bih se spustio rijeci na dno?

— Dabome da bi! — dočeka Mali Nikola. — Ali te ja ne mogu nositi u vreći, previše si mi težak. Podeš li sam pa se onda uvučeš u vreću, drage će te volje baciti.

— Hvala ti! — uzvrati Veliki Nikola. — Ne domognem li se podmorskog blaga kad siđem, dobro me se čuvaj: svojski će te izbiti!

— Nemoj, molim te, tako zlo!

I krenuše na rijeku. Kad blago, koje bijaše žedno, ugleda vodu, pojuri što je brže moglo da se napoji.

— Gledaj samo kako se požurilo! — kaza Mali Nikola. — Jedva čeka da na dno siđe!

— Najprije mi pomozi! — povika Veliki Nikola — jer će te inače izbatinati!

I uvuče se u veliku vreću što jednom volu bijaše prebačena preko leđa.

— Metni kamen unutra, jer se bojim da neću potonuti!

— Ne boj se! — dočeka Mali Nikola, ali ipak stavi kamen u vreću, dobro je zaveza pa je baci u

vodu.

Pljus! Veliki Nikola pade u vodu i odmah potonu.

»Sve se bojim da neće blaga naći!« kaza u sebi Mali Nikola, pa sa svojom stokom krenu kući.

KRALJEVNA NA ZRNU GRAŠKA

Ono vam jednom bio kraljević koga je ponijela silna želja da se oženi kakvom kraljevnom. Ali je morala biti prava pravcata. Obilazio on bijelim svijetom da bi je našao, ali bi se uvijek štogod ispriječilo i pomrsilo mu račune. što je do samih kraljevna, tu ne bijaše nепримјерlike, jer nekoć svijet nije oskudijevao u njima, samo je nevolja bila u tome što kraljević ne moguće biti načistu jesu li prave. Svagda je nešto bilo krivo, nikad da bude sasvim kako treba. I tako se najposlije vratio kući neobavljenom poslu i zapao u tugu, jer je izgarao od želje za pravom pravcatom kraljevnom.

Jedne se večeri oborilo strahovito nevrijeme. Grmjelo na sve strane i sijevalo, a kiša lila kao iz kabla, baš strahota! Uto se začu gdje netko kuca na vrata grada, i stari kralj ode da otvori.

Kad on na vrata, a to vani stoji neka kraljevna. Bože mili, kakva li bijaše od tog pljuska i nevremena! Voda joj curkom curi niz kosu i haljine, pa se slijeva u vrhove cipela, a izlazi na zapetnice. I veli namjernica da je prava kraljevna.

»Brzo ćemo to vidjeti!« pomisli stara kraljica, ali ništa ne reče, već ode u spavaonicu, smaće svu posteljinu i na dno stavi zrno graška.

Zatim uze dvadeset dušeka i posлага ih na grašak, pa onda još navali dvadeset perina od guščijih pahuljica.

Tu je imala kraljevna te noći spavati.

Ujutro je zapitaše kako je spavala.

— Uh, loše, užasno! — potuži se kraljevna. — Svu noć nisam gotovo ni oka sklopila! Bog zna što je to bilo u postelji! Na nečem sam tvrdi ležala, tako da mi je tijelo puno modrica. Grozno, kažem vam!

I tada vidješe da je prava kraljevna, kad je kroz dvadeset dušeka i dvadeset perina osjetila zrno graška. Tako osjetljiva može biti samo prava pravcata kraljevna.

Kraljević je uze za ženu, jer je sada znao da ima pravu kraljevnu. A grašak pohraniše u riznicu, gdje ga i sad možeš vidjeti, ako ga tko nije uzeo.

Gle, to bijaše prava bajka!

CVIJEĆE MALE IDE

— Jadno moje cvijeće, sasvim je uvelo! — reče mala Ida. — Sinoć bijaše tako lijepo, a sada su mu sve latice uvenule! Zašto je takvo? — zapita ona studenta koji je sjedio na divanu. Toga je studenta jako voljela; znao je krasno pripovijedati i izrezivati tako zgodne slike — i srca s malim damama koje plešu, i cvijeće, i velike dvore na kojima se vrata mogu otvarati. Bio je to baš zgodan student, pravi veseljak.

— Zašto mi je cvijeće danas tako jadno, neveselo? — opet će Ida i pokaza mu kitu cvijeća što je sasvim uvelo.

— Znaš li što mu je? — preuze student. — Cvijeće je noćas bilo na plesu, i zato se pokunjilo!

— Ali cvijeće ne može plesati! — dočeka mala Ida.

— Kako ne bi moglo! — opet će student. — Kad se unoća i kad mi zaspimo, onda ono veselo skače naokolo. Gotovo je svake noći ples!

— A mogu li i djeca na taj ples?

— Mogu — reče student — sitne tratinčice i đurdice!

— A gdje pleše to prekrasno cvijeće? — upita mala Ida.

— Zar nisi često bila vani pred vratima palače gdje kralj ljetuje i gdje je divan vrt sa mnogo cvijeća? Ta vidjela si i labudove što doplove do tebe kad vide da ćeš im baciti mrvice kruha. Ondje je pravi ples, možeš mi vjerovati.

— Jučer sam ondje bila s majkom! — reče mala Ida. — Svuda s drveća opalo lišće, a cvijeću nigdje traga. Ljeti ga je tako mnogo!

— Unutri je, u dvoru! — objasni student. — Valja ti znati, čim se kralj i svi dvorani presele u grad, cvijeće odmah pohiti iz vrta u dvor, i da onda vidiš slavlja i veselja. Dvije najljepše ruže sjednu na prijestolje, pa su to onda kralj i kraljica. Svi crveni tratori s perjanicama svrstaju se sa strane, te stoje i klanjaju se: to su komornici. Nato se skupi sve poizbor cvijeće, pa počinje veliki ples. Modre su ljubice pomorski kadeti; plešu sa zumbulima i šafranima, koje nazivaju gospodicama. Tulipani i veliki žuti ljiljani koče se kao stare časne gospođe koje paze da se lijepo pleše i da sve bude kako treba.

— A zar smije cvijeće tek tako prirediti ples u kraljevskom dvoru? — radoznalo će mala Ida.

— Pa nitko za to i ne zna — uzvrati student. — Kadikad, doduše, noću nađe stari upravitelj dvora; njegova je dužnost sve nadzirati. Nosi velik svežanj ključeva, pa čim cvijeće začuje zveku, sasvim utihne, sakrije se za duge zastore i samo proviruje. »Osjećam miris, cvijeće je unutri!« govori stari upravitelj, ali ga ne može vidjeti.

— Baš zgodno! — uzviknu mala Ida i pljesnu rukama. — A zar ne bih mogla i ja vidjeti to cvijeće?

— Kako ne bi! — odgovori student. — Samo ne zaboravi, kad opet onuda prodeš, proviriti na prozor: kad pogledaš, dobro ćeš ga vidjeti. I ja sam danas pogledao. Na divanu ležala duga žuta narcisa i protezala se kao prava dvorska dama.

— A može li onamo i cvijeće iz botaničkog vrta? Može li prijeći toliki put?

— Može, vjeruj mi! — reče student — jer ako hoće, onda može i letjeti. Zar nisi nikad vidjela lijepo leptire, crvene, žute i bijele? Gotovo su nalik na cvijeće. I zaista bijahu cvijeće. Skočili su sa stabljike visoko u zrak i razmahnuli laticama, kao da su im to mala krila, i tako su poletjeli. A kako su bili dobri, dopušteno im je da i danju lete naokolo: ne moraju se vraćati kući i sjediti mirno na stabljici. I tako im se latice na kraju prometnuše u prava krila. To si i sama vidjela! Uostalom, može biti da cvijeće iz botaničkog vrta još nikad nije bilo vani, u kraljevskom dvoru; možda i ne sluti kako je ondje noću veselo. Zato ču ti reći nešto što bi zaprepastilo profesora botanike koji stanuje tu u

susjedstvu. Ta poznaješ ga, nije li tako? Kad dođeš u njegov vrt, samo reci kojem cvijetu da je u dvoru velika zabava; on će to reći ostalima, pa će svi pobjeći. Kad onda profesor dođe u vrt i ne ugleda ni jednoga jedinog cvijeta, neće mu ići u glavu kamo su to otišli.



— A kako bi to cvijet mogao kazati drugima? Ta cvijeće ne može govoriti!

— Govoriti, doduše, ne može — uzvrati student — ali se zato sporazumijeva znakovima. Zar još nisi vidjela, kad malo zapushe, kako cvijeće klima glavom, miče listovima i treperi? A to je cvijeću razumljivo kao i nama govor.

— Razumije li i profesor te znakove? — zapita mala Ida.

— Dakako! Izšao ti on jednoga jutra u svoj vrt i opazio veliku koprivu gdje lišćem daje znakove krasnu crvenom karanfilu i govorи mu: »Tako si lijep, tako si mi drag!« Ali takvo što ne može profesor trpjeti, pa je odmah lupio koprivu po lišću, jer to su njoj prsti. A ona ga opekla, te profesor odonda više ne dira u koprivu.

— Baš zgodno! — uzviknu mala Ida i poče se smijati.

— Kako možete djetetu time puniti glavu! — oglasi se dosadni savjetnik koji je došao u posjet i sjedio na divanu.

Savjetnik nije trpio studenta, pa je uvijek zamjerao i gundao kad bi ga vidio gdje izrezuje smiješne, šaljive slike: sad čovjeka što visi na vješalima, a u rukama drži srce, jer to je kradljivac srdaca; sad opet staru vješticu što jaše na metli i nosi svoga muža na nosu. To savjetnik nije trpio, pa bi govorio kao i sada: »Kako možete djetetu koječim puniti glavu! Sve je to glupo maštanje!«

Ali se maloj Idi ipak činilo da je veoma zgodno što student priča o njezinu cvijeću, i mnogo je o tome razmišljala. Cvijeće je ovjesilo glavice jer je umorno: ta svu noć je plesalo. Zaciјelo je bolesno. I ode sa cvijećem do ostalih svojih igračaka, koje stajahu na lijepu malom stolu, a kojih bijaše puna i sva ladica. U posteljici za lutku ležala njezina lutka Sofija i spavala, a mala joj Ida reče:

— Moraš zbilja ustati, Sofija, i zadovoljiti se time da noćas ležiš u ladici: ubogo je cvijeće bolesno, pa neka legne u tvoju posteljicu: možda će se onda oporaviti!

I uze svoju lutku, ali se lutka namrgodila i nije prozboriga ni riječi: ljutila se što ne može ostati u svojoj postelji.

Sad Ida položi cvijeće u lutkinu posteljicu i navuče na nj mali pokrivač. Reče cvijeću neka mirno leži, a ona će mu skuhati čaj, da bi ozdravilo i ujutro ustalo. I sasvim navuče zavjese oko posteljice, da sunce cvijeću ne sja u oči.

Cijelu je večer morala misliti na ono što joj je student prijavio, pa kad joj onda i samoj valjade u postelju, nije mogla odoljeti da najprije ne pogleda za zastor na prozorima, gdje je stajalo

krasno cvijeće njezine majke, zumbuli i tulipani. I prošapta tiho, tihano:

— Znam ja dobro da ćete noćas na ples!

Cvijeće se držalo kao da ništa ne razumije, nije trepnulo ni jednim listom. Ali je mala Ida bila sigurna u ono što zna.

Pošto je legla, još je neko vrijeme ostala budna i mislila o tome kako bi bilo lijepo da može vidjeti gdje krasno cvijeće pleše u kraljevskom dvoru: »Ma je li i moje cvijeće doista ondje bilo?« A onda joj se sklopiše oči, i ona utoru u san.

Usred noći opet se probudi. Sanjala je o cvijeću i studentu, koga je savjetnik korio govoreći da joj puni glavu koječim. Bilo je sasvim tiho u spavaonici gdje je Ida ležala: noćna svjetiljka osvjetljivaše stol, a otac i majka spavahu.

»Bog zna leži li moje cvijeće u Sofijinoj postelji?« reče u sebi. »Baš bih htjela znati!« Pa se malo uzdigne i pogleda prema vratima što bijahu samo pritvorena. Jest, ondje je bilo cvijeće i sve njezine igračke.

Mala Ida osluhnu časak, i pričini joj se da netko u sobi prebire na glasoviru, ali sasvim tiho i tako ljupko kako još nikad nije čula.

»Sad sigurno pleše svaki cvijet!« ona će u sebi. »Bože, kako bih to rado vidjela!« Ali se nije usuđivala ustati, da ne probudi roditelje.

»Kad bi barem htjelo cvijeće ovamo!« pomisli mala Ida. Ali nije dolazilo, a divna je glazba i dalje romonila... Mala Ida nije joj mogla odoljeti, bilo je i suviše lijepo. Izvuče se iz posteljice, ode tiho do vrata i zaviri u sobu. Ah, kakvu je ljepotu ondje ugledala!

Nije ondje bilo svjetiljke, a ipak se sve jasno vidjelo. Mjesec sjao kroz prozor i obasjavao čitav pod, kao da je u po bijela dana. Svi se zumbuli i tulipani svrstali u dva duga reda na podu — ni jednoga ne bijaše više u prozoru: na podboju stajali samo prazni lonci. A na podu plesalo cvijeće tako dražesno jedno oko drugoga, sastavljalо pravo kolo i držalo se jedno za drugo svojim dugim zelenim listovima pri okretaju. A tamo za glasovirom sjedio velik, žut ljiljan: njega je mala Ida zacijelo ljetos već vidjela, jer se dobro sjeća kako je student rekao: »Gle, što je nalik na gospodjicu Linu!« Svi su mu se onda smijali, a sad se i samoj Idi čini da taj dugi žuti cvijet nalikuje na gospodjicu. Pa i pri sviranju vladao se kao gospodica: sad bi naginjao dugi, žuti obraz na jednu, sad na drugu stranu, i tako davao takt divnoj glazbi.

Nitko nije opazio male Ide. Sad ona vidje kako je velik modri šafran skočio nasred stola na kojem su igračke, pošao pravo do lutkine posteljice i razmaknuo zavjese. Tu je ležalo bolesno cvijeće, ali se odmah uspravilo i drugima kimnulo glavom u znak da bi i ono htjelo plesati. I stari patuljak s kadiljke, kojemu bijaše odbijena donja usna, ustade i pokloni se lijepom cvijeću. A cvijeće više ne bijaše bolesno, već je skočilo, umiješalo se među druge i veselilo se.

Čuj! nešto kao da je palo sa stola. Ida pogleda, a kad tamo, to skočio pokladni štap¹¹, kao da je i njemu mjesto među cvijećem. I on je bio veoma lijep: na vrhu mu mala voštana lutka, koja na glavi ima upravo onakav širok šešir kakav nosi savjetnik. Pokladni je štap posred cvijeća skakutao na svoje tri crvene drvene noge, jer bijaše rašljast, čvrsto je lupao jer je plesao mazurku. Cvijeće je nije znalo, jer ono bijaše i suviše lako da bi moglo udarati nogama.

Voštana se lutka na pokladnom štalu odjednom isteže i poraste, zavrće se povrh svoga papirnog cvijeća i povika:

— Kako možete djetetu koječim puniti glavu! Sve je to glupo maštanje!

U taj je čas lutka sasvim bila nalik na savjetnika sa širokim šeširom; bila je isto onako žuta i mrzovoljna. Ali je njezino papirno cvijeće poče udarati po tankim nogama, pa se ona opet skupi i postade majušnom voštanom lutkom.

Ah, bilo je tako zgodno! Mala se Ida ne mogla uzdržati od smijeha. Pokladni je štap sveđer igrao, a s njime i savjetnik, htio ili ne htio; ništa mu nije pomoglo što se pravio velik i dugačak ili se smanjivao u malu, žutu voštanu lutku s velikim crnim šeširom.

Najposlije se ostalo cvijeće zauze za savjetnika; a pogotovu ono što je ležalo u lutkinoj postelji, pa ga pokladni štap pusti s mrim. U taj čas zakuca jako u ladici gdje je među mnogim drugim igračkama ležala Idina lutka Sofija. Patuljak s kadijke otrča na rub stola, leže potrbuške koliko je dug i uspje malko izvući ladicu. Sad se Sofija uspravi i veoma začuđeno uze gledati oko sebe.

— Ta ovdje je ples! — reći će ona. — Zašto mi to nitko nije kazao?

— Hoćeš li plesati sa mnom? — upita je patuljak.

— Baš si mi ti momak za igru! — priklopi ona i okrenu mu leđa.

To rekavši sjede na ladicu, misleći u sebi: »Već će se naći koji cvijet da dođe po mene.« Ali nitko ne dođe. Onda se ona poče nakašljavati: Hm-hm-hm! ali opet nitko da po nju dođe. A patuljak plesao sam. I nije plesao loše.

Kako nijedan cvijet, čini se, nije Sofiju ni zamjećivao, to se ona s ladice sruši na pod, pa tako nastade huka i buka. Sve cvijeće odmah pritrča, okruži je i uze ispitivati nije li se udarila; svi bijahu s njome veoma ljubazni, a osobito ono cvijeće što je ležalo u njezinoj postelji. Ali Sofiji ne bijaše ništa. Idino cvijeće zahvaljivaše Sofiji na lijepoj postelji i iskazivaše joj svoju odanost. Zatim je odvede nasred poda, onamo gdje je sjala mjesecina, pa poče s njome plesati, a sve drugo cvijeće stade naokolo.

Sad je Sofija bila radosna, pa je cvijeću rekla neka samo zadrži njezinu postelju; njoj nije krivo što leži u ladici.

A cvijeće odgovori:

— Najljepša ti hvala, ali mi ne možemo toliko živjeti! Sutra smo već mrtvi. Ali reci malo! Idi neka nas pokopa vani, u vrtu, gdje leži kanarinac, pa ćemo naljeto opet izrasti i biti mnogo ljepši.

— Ne, ne smijete umrijeti! — reče Sofija i poljubi cvijeće.

U taj se mah otvoriše vrata, a mnoštvo divnoga cvijeća uđe plešući. Ida nije mogla shvatiti odakle ono dolazi. Zaciјelo je to cvijeće iz kraljevskog dvora.

Sprijeda išle dvije ruže s malim zlatnim krunama na glavi; to bijahu kralj i kraljica. Za njima krasni šeboji i karanfili pozdravljujući na sve strane. Imali su i glazbu sa sobom: veliki su makovi i božuri puhalo u graškove mahune, pa im glave sasvim pocrvenjele; modri zumbuli i male bijele visibabe zvonile kao da nose zvonca. Divna je to glazba bila. Pa je došlo još mnogo drugog cvijeća, i sve je plesalo; modre ljubice i crveni tratori, tratinčice i đurđice. I sve se cvijeće cjlivalo međusobno, milina ga pogledati.

Na kraju cvijeće cvijeću zaželje laku noć, pa se i mala Ida odšulja u svoju postelju, gdje je sanjala o svemu što je vidjela.

Kad je ujutro ustala, ode ravno do stolića, da vidi je li cvijeće još ondje. Razmaknu zavjese na posteljici i nađe u njoj svoje cvijeće, ali sasvim uvelo, još jadnije nego jučer. Sofija ležala u ladici kamo ju je i položila, ali je bila veoma sanjiva.

— Zar se ne sjećaš što mi moraš reći? — upita je mala Ida. Ali Sofija samo tupo gleda, pa ni bijele da probijeli.

— Nisi nimalo dobra — ukori je Ida. — A ipak su svi plesali s tobom.

Onda uze malu papirnu kutiju na kojoj bijahu naslikane lijepe ptice, otvori je te u nju položi mrtvo cvijeće.

— To će biti vaš mali lijes — reče. — A kad kasnije ovamo dođu tetići Norvežani, oni će mi pomoći da vas pokopam vani u vrtu, da nagodinu opet izrastete i budete još ljepši!

Tetići Norvežani bijahu dva hitra dječaka, po imenu Jonas i Adolf. Otac im poklonio svakome nov luk sa strijelom, pa oni došli da ih pokažu Idi.

Ida im priopovjedi o jadnom cvijeću što je uginulo, pa su ga sada mogli pokopati. Dječaci podoše naprijed, sa svojim lukovima o ramenu, a mala Ida za njima, s mrtvim cvijećem u lijepoj kutiji. U vrtu iskopaše malen grob. Ida najprije poljubi cvijeće, položi ga zajedno s kutijom u zemlju, a Adolf i Jonas nad grobom odapinjahu strelice s luka, jer nisu imali pušaka ni topova.

PALČICA

Bila jednom žena što je silno željela da ima malo, majušno dijete. Ne znajući gdje bi ga našla, ode staroj vještici i rekne joj:

— Velika mi je i usrdna želja imati malo dijete. Možeš li mi reći kako bih do njega došla?

— Ništa lakše od toga! — uzvrati joj vještica. — Uzmi ovo zrno ječma; znaj da ne raste na njivi, a nit ga zoblju kokoši. Stavi ga u lonac za cvijeće, pa ćeš vidjeti čuda!

— Hvala ti! — reče žena, izbroji vještici dvanaest novčića i krenu kući.

Kad žena stiže domu, učini onako kako joj je vještica kazala, a ono odmah izraste krasan, velik cvijet. Bijaše posve nalik na tulipan, samo što mu se latice nisu rasklopile, nego se čvrsto zatvorile, kao da je još pupoljak.

— Krasna li cvijeta! — uzviknu žena i stade cjelivati lijepe crvene i žute latice.

I dok ona tako cjelivaše latice, u cvijetu odjednom nešto puče, i on se otvori. Bijaše to doista tulipan — sad se dobro vidjelo. A unutri, posred cvijeta, na samome zelenom stubiću sjedila mala, majušna djevojčica, neizrecivo nježna i ljupka; ne bijaše veća od palca, pa je stoga nazvaše Palčicom.

Od lijepe, ulaštene orahove lјuske napraviše Palčici zipku, modri cvjetići ljubičica bijahu joj dušeci, a ružinom se laticom pokrivala. Tu je noću spavala, a danju se igrala na stolu, gdje bi žena stavila tanjur i naokolo ga obložila vijencem cvijeća kojemu stabljike bijahu u vodi. U tanjuru na vodi plovila velika latica tulipana: na njoj je Palčica mogla sjediti i ploviti s jednog kraja na drugi; za vesla imaje dvije bijele konjske dlake. Sve u svemu prava radost i milina! A Palčica i pjevati znala, pjevati tako lijepo i umilno kako se ondje još nikad čulo nije.

Jedne noći, dok je Palčica spavala u svojoj krasnoj posteljici, kroz razbijeno staklo na prozoru uskoči grdna žaba krastača. Žaba bijaše krupna, mokra i strahovito ružna; skoči ravno na stol gdje je Palčica ležala i spavala pokrivena rumenom ružinom laticom.

— Gle krasne li ženice za mog sina! — uzviknu žaba, zgrabi orahovu lјusku u kojoj je Palčica spavala, pa s njom iskoči kroz razbijeno okno i nestade u vrtu.

Onuda protjecala velika, široka rijeka; obala joj bijaše močvarna i glibovita; tu je živjela žaba krastača sa svojim sinom. I sin krastačin bio gadan i ružan — sasvim bio nalik na mater.

— Kva-kva-kva! Kre-ke-ke! — zakreketa žablji sin kad ugleda Palčicu.

To bijaše sve što je umio reći kad je spazio ljupku, majušnu djevojčicu u orahovoj lјusci.

— Ne viči toliko, probudit ćeš je! — opomenu ga stara baburača. — Još bi nam mogla uteći onako lagana poput labude pahuljice. Položit ćemo je na širok lopočev list i staviti na vodu; za nju, onako majušnu i lagantu, bit će to pravi otok. Odande ne može pobjeći; ostat će ondje dok u mulju pripremimo lijepu sobu u kojoj ćete stanovati.

Na rijeci raslo mnoštvo lopoča sa širokim, zelenim lišćem što se činilo kao da na vodi pliva. List što je najdalje ležao bijaše i ponajveći. Onamo otplica stara krastača i na list položi orahovu lјusku s Palčicom.

Uboga se majušna djevojčica ranom zorom iz sna prenu, pa kad vidje gdje je, stade gorko plakati; naokolo širokoga, zelenog lista svuda voda osvojila, te sirotici ne bi nikud s lista, nikud na suho da dođe.

Stara žaba u mulju sjedi i sobu uređuje: ukrašava je trskom i kiti žutim lokvanjem — valja je što ljepše spremiti za mladu snahu. Pošto to obavi, s onom rugobom od sina otplica do lista gdje bijaše Palčica.

Došli su po njezinu lijepu posteljicu da je prenesu u sobu za mladence prije nego što Palčica onamo uđe.

Stara se krastača u vodi duboko pokloni pred Palčicom govoreći joj:

— Evo mog sina; on će ti biti muž; krasno ćete živjeti u mulju.

— Kva-kva-kak! Kre-ke-ke! — zakreketa žabliji sin.

To mu bio sav razgovor.

Uzeše krasnu majušnu posteljicu i s njome otplivaše; Palčica osta sama na listu pa tužna zaplaka: niti je htjela gadnoj krastači u kuću niti za ružnog joj sina poći.

Sićušne ribice što plivahu u vodi vidješe krastaču i čuše što je kazala, pa stoga izviriše iz vode da vide majušnu djevojčicu. Čim je vidješe, sažali im se gdje onakva ljupkost i milina mora biti pokraj gadne krastače. Ne, ne smije to nikad biti! Ribice se ispod vode skupiše oko zelene peteljke kojom se list s Palčicom držao stabljike, te zubima pregrizoše peteljku; list se pokrenu i zaplovi niz vodu. Palčica na listu otplovi daleko, daleko, gdje je žaba krastača nikada više ne dostiže.

Palčica plovila sve dalje i dalje i prolazila pokraj mnogih gradova; po grmlju na obali sjedile ptice, gledale Palčicu i pjevale: »Da ljupke li majušne djevojčice!« List plovio i plovio, te Palčica stiže u dalek kraj, izvan zavičaja.

Krasan malen leptir, bijel bjelcat, uzlepršao oko Palčice; omiljela mu majušna djevojčica, te najposlije i sam na list sjede; Palčica se pak radovala što je krastača nikad više ne dosegnu. Kud god prolazi, svud milina i divota; sunčev sjaj pao po vodi, te joj površina sva blista i sija poput zlata. Palčica uze pojas sa sebe pa mu jedan kraj sveza oko leptira, a drugi za list; sada listak još brže zaplovi i ona s njime, jer je na listu stajala.

Najednom odnekle doletje velik hrušt, koji je spazio Palčicu, pa je u tren oka oko tanahna struka zahvati svojim nogama i s njome odletje na drvo. Zeleni pak list pođe dalje niz vodu, a s njime i leptir, koji bijaše za list vezan te se ne mogaše oslobođiti.

Kako li se uplašila uboga Palčica kad je hrušt s njome na drvo poletio! Više negoli za samu sebe, zabrinula se za lijepog, bijelog leptira; žalostila se zbog jadnog leptira što ga je za list privezala, jer ne mogne li se siromašak kako oslobođiti, nema mu pomoći: uginut će od gladi.

Ali briga hrušta za to! On s Palčicom sjede na najveći list na drvetu, za jelo joj dade da srće medni sok iz cvijeta i kaza joj da je lijepa, premda ni u čemu nije nalik na hrušta.

Nešto poslije toga eto ti u pohode ostalih hrušteva što stanovahu na gustom drvetu. Oni promatraju Palčicu sa svih strana, a gospodice od hruštevskog soja napućiše ticala i rekoše:

— Pa nema više doli dvije noge! Kako je to jadno!

— Gle, ni ticala nema! — nadovezaše druge.

— Kako je samo tanka u pasu! Fi! Baš kao čovjek! Nuto, kako je ružna! — napomenuše sve gospe hruštevke.

Eto tako hruštevi, ali Palčica bijaše ipak lijepa i mila. To je, uostalom, uviđao i hrušt koji je Palčicu i ugrabio; no kad svi ostali vele da je ružna, i on naposljetku povjerova da je tako, pa je ne htjede uza se imati; neka ide kud je oči vode i noge nose.

I tako hruštevi sletješe s Palčicom s drveta i položiše je na tratinčicu. Majušnu djevojčicu suze obliše: plakaše što je tako ružna da je ni hruštevi neće; a ipak ne možeš zamisliti ništa milije ni ljepše od Palčice, koja bijaše nježna i krasna kao najljepša latica na ružinu cvijetu.

Cijelo ljeto uboga Palčica živjela sama samcata u velikoj onoj šumi. Od vlakanaca trave isplela je

sebi posteljicu i objesila je pod velik lopuhov list; tako bijaše zaštićena od kiše; hranila se mednim sokom šumskog cvijeća, a pila rosu što bi jutrom po lišću pala.

Tako joj prođe ljeto i jesen, a onda dođe zima— duga, hladna zima.

Sve ptice što joj dotad tako lijepo pjevahu odletjele svojim putem. S drveća lišće opalo, uvenulo cvijeće, a lopuhov list pod kojim je Palčica boravila sav se skvrčio: ostala samo požutjela, uvela stabljika.

Strahovito zebe, odjeća joj se raspala, a ona tako nježna i sićušna — poginut će od studeni, jadna mala Palčica. I snijeg već pada, a svaka snježna pahuljica, kad na Palčicu padne, koliko je koliko da po nama tkogod punom lopatom zaspne; jer mi smo veliki, a ona jedva palac visoka. Ogrnula se, sirotanka, suhim listom, ali je list nije ugrijao; sva se tresla od studeni.

Na samom kraju šume, kamo sad bijaše stigla, prostrla se velika njiva; žito je na njivi davno požeto, ostala samo gola, suha strnjika što strši iz smrznute zemlje. Dršćući od studeni prolazila je kroz strnjiku, a to za nju bijaše čitava šuma. Hodeći tako stigne na vrata poljskome mišu; bijaše to stara mišica što je pod strnjikom iskopala svoj mišnjak. Tu se mišica toplo i ugodno smjestila; imala je sobu punu žita, lijepu kuhinju i spremnicu. Uboga Palčica stane pred vrata, kao i druga kakva djevojčica što prosi, te zamoli komadić ječmena zrna, jer već dva dana nije ništa okusila.

— Mala sirotice! — reče poljska mišica, starica dobra srca. — Uđi u moju sobu, pa ćeš sa mnom jesti.

Kako se mišici Palčica svidjela, ona joj se smilova:

— Možeš u mene zimovati, ako ti je milo, samo mi moraš sobu rediti i pričati mi priče, jer ih tako volim.

Palčica je činila što je dobra, stara mišica zahtjevala, te je živjela da ne može bolje.

— Uskoro će nam i gost doći — reče starica mišica. — Susjed me pohodi svakog dana; on još bolje stoji od mene, ima prostrane dvore, oblači se u krasno crno baršunasto krvno. Da ti se udati za nj, blago tebi, imala bi što ti srce ište. Samo, on ne vidi. Moraš mu prijaviti najljepše priče što ih znaš.

Ali briga Palčicu za sve to, nije joj do susjeda, jer taj susjed bijaše krtica.

Dođe krt u pohode, došeta se u svome crnom baršunastom krvnu.

Poljska je mišica govorila kako joj je susjed veoma bogat i učen. I zaista, u krta nastan bio dvadeset puta veći negoli u mišu, a učenost mu bila kao u kakva mudraca. No istina bijaše i to da susjed nije trpio sunca ni lijepog cvijeća; i o suncu i o cvijeću nepovoljno se izražavao — jer ni jedno ni drugo nije nikad vido.

Palčica je morala gosta zabavljati, pa mu je pjevala pjesmice »Leti pčela malena oko cvijeta šarena« i »Zeleni se trava, na njoj cvijetak spava«.^[2] Slušajući joj lijepi glas, krt se u nju zaljubi, ali ništa ne reče, jer je razbor njega krasio.

Nedavno je krt prorovao pod zemljom hodnik od svog doma do njihove kuće; poljska mišica i Palčica dobiše dopuštenje da se po miloj volji onuda šetaju. Ujedno ih krt upozori neka se ne uplaše mrtve ptice što leži u hodniku. Bijaše to prava pravcata ptica, s perjem i kljunom; zacijelo je istom sad uginula kad je zima počela, i našla grob upravo ondje gdje je krt svoj prolaz prorovao.

Krt uzme u gubicu komadić trulog drveta, jer ono u mraku svjetli poput luči, i pode naprijed, osvjetljujući gošćama put kroz dugi, mračni hodnik. Kad stignu do mjesta gdje je mrtva ptica ležala, krt upre rilo u svod i proruje zemlju, te se načini velik otvor, na koji izvana udari svjetlo. Na tlu se ukaže lastavica; lijepa svoja krila stegla uza se, noge i glavu u perje zavukla; uboga ptičica zacijelo

je od studeni uginula.

To Palčicu jako ucvili, ona je sve ptičice voljela — ta cijelog su joj ljeta tako divno pjevale i cvrkutale! Ali krt odgurnu lastu svojim kratkim nogama i reče:

— Ova više ne prevrnu! Neće više prevrtati, to jest neće više cvrkutati! Teško li je onom tko se kao ptica rodi! Bogu hvala te ni jedno moje mlado neće pticom biti! Ptica ništa nema i ne zna doli da prevrće ili cvrkuće, a kad zima pritisne, mora od gladi uginuti.

— Pravo velite! Govorite kao razumno stvorenje! — potvrди mu poljska mišica. — Kakva je ptici korist od sve njezine pjesme i cvrkuta kad zima dođe? Mora gladovati i zepsti; ali vele da je to veoma otmjeno!

Palčica na to ništa ne reče; a kad se miš i kartica okrenuše, ona se naže nad pticu, razmaknu perje što je ptici glavu skrivalo, i poljubi je u sklopljene oči.

»Možda mi je ljetos upravo ona onako lijepo pjevala!« reče Palčica u sebi. »Koliko mi je radosti pružala draga lijepa ptičica!«

Krt opet zatrpa otvor kroz koji je svjetlo prodiralo, te svoje dvije susjede otprati kući.

Svu noć ne moguće Palčica oka stisnuti. Ustade ona iz postelje, oplete od sijena velik lijep pokrivač te ga odnese onamo gdje bijaše ptica; njime prekrije mrtvu pticu, oko nje nameće cvjetne vunice što je bijaše našla u sobi poljskog miša, da joj bude toplije na hladnoj zemlji.

— Zbogom mi ostaj, lijepa ptičice! — reče Palčica.

— Zbogom, i hvala ti što si mi divno pjevala ljetos, kada se sve drveće zelenjelo i kad je toplo sunce na nas sjalo!

I prisloni svoju glavicu ptici na grudi, ali se odmah uplašeno trže, jer joj se učini kao da ondje nešto kuca. Bijaše to ptičje srce. Ptica nije bila mrtva, nego je samo zamrla, a sad se probudila i oživjela.

S jeseni sve lastavice odlijeću u tople krajeve; koja zakasni, smrzne se i sruši kao mrtva; gdje padne, tu i ostane dok je hladni snijeg ne zatrpa.

Palčica se sva tresla koliko se prepala, jer ptica bijaše velika — velika prema njoj koja je jedva palac visoka. No ubrzo se pribere, pa još bolje cvjetnu vunicu nameće oko jadne lastavice, doneće list kokornjave metvice kakvim se i sama pokrivala, te njime pokrije lastavici glavu.

Druge joj se noći opet došulja, i gle!! ptica živa, ali toliko satrvena da je jedva časak otvorila oči i pogledala Palčicu, koja, nemajući druge svjetiljke, stajaše kraj nje s komadićem trulog drveta u ruci.

— Hvala ti, krasno, majušno dijete! — rekne joj bolna lastavica. — Lijepo sam se ugrijala; domalo će mi se vratiti snaga, pa će moći opet letjeti vani, pod toplim suncem.

— Oh, vani je tako hladno! — uzdahnu Palčica. — Snijeg pada, studen steže! Ostani u svojoj toploj postelji, ja će te već njegovati.

Onda lastavici doneće vode u cvjetnoj latici, a lasta se napije te joj pripovijedi kako je krilom o trn zapela, pa nije mogla letjeti naporedo s drugim la stavicama, kad su letjele daleko, daleko, u tople krajeve; naposljetku je pala na zemlju, ali se ničeg više ne sjeća, a niti zna kako je ovamo dospjela.

Lastavica tu ostade svu zimu; Palčica je ptičicu brižno pazila i od srca voljela.

Ni krt ni poljska mišica nisu o tome ništa znali, jer oni jadne lastavice nisu trpjeli.

Čim je proljeće granulo i sunce zemlju ogrijalo, lastavica Palčici kaza zbogom; Palčica otkopa otvor što ga je krt zimus prorovao, a sunce ih divno obasja.

Lastavica upita Palčicu bi li s njom pošla; mogla bi njoj na leđa, pa da zajedno odlete daleko u zelenu šumu. Ali je Palčica dobro znala koliko bi se rastužila stara mišica da je ostavi.

— Ne, ne mogu s tobom! — kaza Palčica.

— Zbogom, zbogom, dobra, lijepa djevojčice! — reče lastavica pa poletje u sunčev sjaj.

Palčica osta za njom gledajući; oči joj se napuniše suzama, jer je jadnu lastavicu jako zavoljela.
— Cvrk-cvrk! — prevrnu lastavica i odletje u zelenu šumu.

Tužna bijaše mala Palčica. Nisu joj dopuštali da na sunce izlazi. Žito što ga posijaše na njivi, iznad nastana poljskog miša, visoko uzraslo — prava šuma za ubogu majušnu djevojčicu, jedva palac visoku.

— Ljetos ti valja spremu otkati! — najavi mišica Palčici.

— Treba da imaš vunena ruha i prtenine; ništa ti ne smije nedostajati kad za krta polaziš!

I palčica morade vretenom zvrckati, a poljska mišica unajmi četiri pauka, kako bi se prelo i tkalo dan i noć.

Svake večeri dolazio krt u pohode i jednako govorio o tome kako sunce, čim ljeti mine, neće više zemlju pržiti da otvrdne kao kamen; čim ljeti izmakne, vjenčat će se s Palčicom.

Palčica se nije tome nimalo radovala, jer joj ne bijaše stalo do dosadnog krta.

Svakog jutra, kad je sunce izlazilo, i svake večeri, o zapadu sunčevu, iskradala se na kućna vrata, pa kad bi vjetar puhrnuo i razdvojio klasje da je mogla vidjeti modro nebo, mislila bi na to kako je vani svijetlo i lijepo, te bi je ponijela silna želja da opet vidi dragu lastavicu. Ali lastavice niotkud; zacijelo je odletjela daleko, daleko, u lijepu, zelenu šumu.

Jesen stigla, Palčica ruho otkala.

— Za četiri tjedna bit će ti svatovi! — kaza joj poljska mišica.

A Palčica proplaka i reče da neće dosadnoga krta.

— Gle ti nje! — uzviknu poljska mišica. — Ne budi samo tvrdogлавa, jer će te inače ugristi svojim bijelim zubom! Kud bi boljega i ljepšeg od krta! Ni u kraljice nema onakva crna baršunasta krvna. Kuhinja mu i pivnica krcate svega i svačega. Hvala Bogu što te hoće!

I svadba imala biti.

Došao krt po Palčicu. Morala je s njim poći pod zemlju i ondje boraviti; nikad neće na toplo sunce, jer krt ne voli sunca.

Jadna djevojčica da svisne od tuge: valja joj se oprostiti s divnim suncem, što ga u poljskog miša barem s kućnih vrata mogaše gledati.

— Zbogom, sunce jarko! — uzviknu Palčica te uvis ispruži ručice.

Pođe još malo ispred mišje kuće, jer žito bijaše požeto: na njivi gola suha strnjika.

— Zbogom, zbogom! — tužno će ona, zagrlivši ručicama sitan crveni cvijetak što je ondje zaostao.

— Pozdravi mi malu lastavicu ako je ikad vidiš!

»Cvrk-cvrk!« začuje se u istom času pravo nad njezinom glavom.

Palčica, iznenadena, pogleda gore: mala lastavica upravo tuđa proletjela; čim opazi Palčicu, kako se obradova. Palčica joj okrenu kazivati svoju nevolju, kako joj valja poći za ružnoga krta i živjeti duboko pod zemljom, kamo nikada sunce ne dopire. I ne mogavši se dalje suzdržati, briznu u plač.

— Hladna se zima bliži — kaza lastavica; — ja letim daleko odavde, u tople krajeve, hoćeš li sa mnom? Možeš mi sjesti na leđa; samo se čvrsto priveži svojim pojasmom, pa ćemo odletjeti daleko od ružnog krta i njegova mračnog doma. Poći ćemo daleko, daleko, povrh gora, u tople krajeve, gdje sunce ljepše sija, gdje je uvjek ljeti i gdje cvate krasno cvijeće. Podi sa mnom, slatka mala Palčice, koja si mi život spasila kad sam smrznuta ležala u mraku pod zemljom.

— Idem s tobom! — prihvati Palčica, pa se pope lastavici na leđa, uprije se nožicama o njezina raširena krila i priveza svoj pojasm za jedno od najjačih pera.

Lastavica se vinu nebu pod oblake, poletje iznad šuma i jezera, preko visokih gora, prekrivenih

vječnim snijegom.

Bijaše studeno Palčici u hladnim visinama, pa se uvuče pod toplo lastavičino perje; samo je glavu iz perja ispružila, da se nagleda ljepote pod sobom.

I tako stignu u toplije zemlje. Ondje sunce jasnije sija negoli ovdje, nebo je dvaput više, a duž jaraka i plotova raste najljepše zeleno i modro grožđe. Po gajevima vise limuni i naranče, svud miriše mrča i metvica, a po cesti jure prekrasni mališani igrajući se s velikim, šarenim leptirima.

Lastavica pak leti dalje, nigdje ne stajući, a što dalje leti, sve ljepše biva. Podno divnoga zelenog drveća, tik kraj plavetnog jezera, uzdiže se, još iz prastarih dana, blistav dvor od bijela mramora; uz visoke stupove penje se vinova loza, a gore na vrhu stoje mnoga lastavičja gnijezda; jedno od njih nastan je lastavici što Palčicu nosi.

— Evo moje kuće! — kaza lastavica. — Hoćeš li sama izabratи koji između divnih cvjetova što dolje cvatu, spustit ču te onamo, pa će ti biti krasno kako samo poželjeti možeš!

— Divno! — uzviknu Palčica i pljesnu ručicama.

Na tlu ležao velik, bijeli mramorni stup što je pao i razbio se natroje; kud je prepuknuo, onud poniklo krasno bijelo cvijeće. Lastavica sleti s Palčicom i položi je na jednu od širokih latica. No kakva li čuda! Posred cvijeta sjedi sićušan stvor — biće bijelo i prozračno, kao da je od stakla; na glavi mu divna zlatna kruna, a na leđima dva svijetla krilca; sam nije ništa veći od Palčice. Bijaše to anđeo cvijeća. U svakom je cvijetu takav sićušan stvor, dječak ili djevojčica, no taj je bio kralj nad svima.

— Bože, što je lijep! — prišapnu Palčica lastavici.

Mali se kraljević silno uplaši lastavice, koja prema njemu, onako sićušnu i nježnu, bijaše pravi div. Spazivši Palčicu, nadasve se obraduje; bila je to najljepša djevojka što ju je u svom životu video. Stoga skine zlatnu krunu s glave i stavi je na njezinu: upita je za ime i bi li mu htjela ženom biti, pa da postane kraljicom svega cvijeća.

Jest, zaista, kraljević je nešto sasvim drugo negoli krastačin sin ili pak krt u crnom baršunastom krvnku!

Lijepom kraljeviću odgovori Palčica da pristaje, a nato sa svakog cvijeta dođe sićušan dječak ili djevojčica, sve jedno ljepše od drugoga, milina ih gledati. Svako od njih nosi darak Palčici, a od svega najljepši dar bijahu dva lijepa krilca od velika bijela kukca; pripeše krila Palčici na leđa, pa je sada i sama mogla letjeti od cvijeta do cvijeta.

Radosti, eto, kraja nema.

Mala je pak lastavica sjedila u svome gnijezdu i pjevala im pjesmu, prevrćući što je najbolje znala; u srcu svome bijaše ipak tužna i žalosna, jer je Palčicu jako voljela i nije se nikad htjela s njome rastati.

— Nećeš se više Palčicom zvati! — reče joj anđeo cvijeća. — To je ružno ime, a ti si lijepa. Maja će ti ime biti!

— Zbogom, zbogom! — kaza mala lastavica polazeći iz toplih krajeva, pa odletje daleko, daleko natrag u Dansku. Ondje je imala gnjezdašće nad prozorom gdje živi čovjek koji umije priče pričati. Njemu je izvijala svoju pjesmu, prevrćući »cvrk-cvrk!« Tako i doznadosmo cijelu priču.

MALA SIRENA

Daleko na pučini morskoj voda je tako modra kao što su latice najljepšeg različka, a bistra poput najčistijeg prozirca, ali je i veoma duboka, dublja nego što ijedno sidro može doseći; mnogo bi crkvenih tornjeva valjalo nastaviti jedan na drugi da bi sa dna morskog dosegli vodi na površje. A na dnu mora borave morske vile ili sirene.

Nemojte misliti da ondje nema ništa do pusta bijela pijeska! Nikako! Ondje vam raste najčudnije drveće i bilje, što je tako gipko u stabljici i lišću da se odmah povija, baš kao da je živo, čim se voda ma i malo uzbiba. Svakojake ribe, male i velike, klize i promiču među granjem, upravo kao što i ptice u nas gore proljeću zrakom.

Na onome mjestu gdje je more ponajdublje uzdižu se dvori u kojima stoluje kralj podmorskog svijeta: zidovi im od koralja, visoki šiljasti prozori od najžućeg jantara, a krov od samih školjki, što se rastvaraju i sklapaju kako se već voda ziba. Divota ih pogledati, jer je u svakoj školjci sjajni biser: jedno jedino takvo zrno bilo bi najveći sjaj i kras u krugi kakve kraljice.

Onaj kralj na morskome dnu bijaše već mnogo godina udovcem, pa je dvorima upravljala starica mu majka. Bila to umna žena, ali ponosna na svoj visoki rod, te je stoga i nosila dvanaest ostriga na repu, dok su ostale sirene plemenita roda smjele imati samo šest. Inače bijaše vrijedna svake hvale, poglavito stoga što je nadasve voljela male kraljevne, svoje unuke. Bijaše ih šest, sve krasne poizbor djevojke, a najmlađa bila najljepša: koža joj nježna i prozirna poput ružine latice, oči modre kao najdublje more, ali, poput ostalih morskih vila, ni ona ne imadaše nogu, nego joj se tijelo završavalo prelazeći u riblji rep.

Po cijelom danu djeca se igraju dolje na dvorima, u velikim dvoranama, gdje je iz zidova raslo živo cvijeće. Veliki se jantarni prozori otvaraju, pa im dolažahu ribe kao što nama na otvorene prozore ulijeću lastavice; ribe plivale upravo do malih kraljevna: one ih milovale, a ribe uzimale jelo iz njihovih ruku.

Ispred kraljevskih dvora sterao se velik vrt pun ognjenoruma i tamnomodra drveća, voće se sjalo poput zlata, a cvijeće prelijevalo u žarkim bojama kako god se stabljike povijaju i listovi pomicali. Tlo bijaše od najsitnjeg pijeska, ali modro kao sumporni plamen. Nada svim treperilo neobično modro svjetlo — kao da i nisi na morskome dnu: prije bi pomislio, visoko si u zraku, gdje je i pod tobom i nad tobom sama nebeska plavet. Za tih vremena moglo se vidjeti sunce, koje se ukazivalo poput kakva purpurna cvijeta što iz svoje čaške izljeva svu onu svjetlost.

Svaka mala kraljevna imaše svoje mjestance u vrtu, gdje moguće po miloj volji kopati i saditi. Jedna je svojim cvjetnim lijehama dala oblik kita, drugoj se sviđalo da joj je kutić nalik na malu sirenu, a najmlađa svoj vrtić zaokružila, da bude okrugao poput sunca, a i cvijeće joj bilo jarko i rumeno kao sunce.

Bila ona neobično dijete, tiho i zamišljeno. Dok bi se ostale sestrice kitile najčudnijim stvarcama što bi ih uzimale iz potonulih brodova, njoj — osim njezina rumena i žarka cvijeća što podsjećaše na sunce — bijaše najmiliji lijep mramorni kip što prikazivaše krasna dječaka; kip bio isklesan u bijelu, čistu kamenu, a na morsko je dno dospio prilikom nekog brodoloma. Mala je sirena kraj kipa zasadila poput ruže rumenu žalosnu vrbu, što je divno uzrasla te svijala svoje svježe grane nad kipom i spuštala ih sve do modroga pješčanog tla, gdje se ukazivala ljubičasta sjena, što se, baš kao i grane, neprestano pomicala; bijaše kao da se vršci savijaju da cijelunu korijenje.

Ne bijaše za malu sirenu veće radosti doli štогод čuti o onima gore, o ljudima. Staroj baki valjalo neprestano pripovijedati sve što zna o brodovima i gradovima, o ljudima i životinjama. Nadasve se maloj kraljevni učinilo neobičnim i krasnim to što gore na zemlji cvijeće miriše — jer na morskome

dnu nije mirisalo — što su ondje šume zelene i što se ribe, koje se tamo vide među granjem, mogu glasom javljati te pjevati tako lijepo da ih je milina slušati. Bijaše zapravo riječ o ptičicama, a baka ih nazivaše ribama, kako bi male sirene mogle razumjeti, jer još nikad ptica ne vidješe.

— Čim koja od vas navrši petnaestu godinu — kazala im baka — dopustit će joj da izroni moru na površinu, da za mjesecine sjedne na stijene i gleda velike brodove kako onuda jedre; odande će vidjeti šume i gradove.

Druge godine najstarija sestra navrši petnaest ljeta. Kako su sestre bile sve jedna od druge za godinu mlađa, to je najmlađoj valjalo još čitavih pet godina čekati da se uzmogne otisnuti sa dna morskog i pogledati kako je u nas. Ali sestre među sobom obećaše da će jedna drugoj pričati što budu vidjele i što im se za toga prvog izlaska učini najljepšim — jer im baka ni izdaleka nije dosta napričala: ta bilo je toliko toga što one hotijahu znati.

Nijedna od njih nije toliko čeznula da vidi gornji svijet koliko baš najmlađa, koja imaše najdulje na to čekati i koja bijaše onako tiha i zamišljena. Mnogo je i mnogo noć prostajala kraj otvorena prozora gledajući gore kroz tamnomodru vodu kojom plivahu ribe praćakajući repom i razmahujući perajama. Mogaše vidjeti mjesec i zvijezde, no činjahu joj se sasvim blijede, a kroz vodu još i znatno veće nego što su u našim očima. A kad bi ispod njih promaknula kakva sjena nalik na crn oblak, znala je da je to ili kit što nad njom pliva, ili pak brod sa mnogo ljudi, koji, dakako, i ne slute da dolje stoji krasna mala sirena i svoje bijele ruke pruža prema kolumbi njihova broda.

Najstarijoj dakle kraljevni bijaše petnaest godina, pa je sada smjela izroniti, izići moru na površje.

Kad se vratila u dubine, njezinu pričanju ne bijaše kraja ni konca. Najljepše je od svega, kaza ona, za mjesecine ležati na pješčanu prudu posred tiha mora te promatrati veliki grad na susjednoj obali, gledati kako mu se svjetla krijese kao da stotine zvijezda trepere, slušati glazbu i buku, štropot kola i glasove ljudske, gledati mnoge crkvene tornjeve i šiljke, slušati zvuke što se rune sa zvonika... Upravo stoga što nije mogla onamo, najviše je za tim čeznula.

O, kako li je sve to najmlađa sestra slušala! Kad je uvečer stajala uz otvoren prozor i gledala kroz tamnomodru vodu, mišlaše na veliki grad i na svu onu buku i sav onaj sjaj, pa joj se učini da zvonjava s dalekih zvonika čak do nje dopire.

Dogodine dopusti baka drugoj sestri da izroni iz vode i da pliva kamo hoće. Ona izide upravo u smiraju, kad je sunce zalazilo, i taj joj se prizor učinio najljepšim. Bijaše kao da se sve nebo prekrilo samim zlatom, oblaci tako lijepi da im ona ne mogaše krasote opisati: rumeni i ljubičasti sustizali jedni druge i nad njom plovili, a još brže od njih, poput kakve duge, bijele koprene, letjelo jato bijelih labudova, preletjelo preko vode i nestalo onamo gdje stajaše sunce; i ona zapliva onamo, ali sunce odjednom utonu, ružičasta sjaja nesta s površja vodenog, a rumen poče gasnuti na oblacima.

Naljeto treća sestra izroni na svijet. Ta je bila od svih najsmjelija, pa je stoga zaplivala uza široku rijeku što se u more izlijeva. Vidjela je krasne zelene brežuljke s vinovom lozom, prolazila pokraj dvoraca i seoskih dvorova što se pomaljahu iz divnoga šumskog zelenila; ptice posvuda pjevale, a sunce tako grijalo te joj je često valjalo u vodu zaroniti da ohladi vruće lice. U nekom je malom zaljevu naišla na cijelu skupinu ljudskih mališana: sasvim golišavi trčahu naokolo i pljuskahu po vodi; i ona se htjede s njima poigrati, ali djeca u strahu pobjegoše, a nato iskoči mala crna životinja — bio to pas, samo ga ona nikad nije vidjela — te stade na nju tako strašno lajati da se uplašila, i pobjegla na široko more. Nikako ne mogaše zaboraviti divnih šuma, zelenih brežuljaka i ljupke dječice što plivahu po vodi premda ne imahu ribljeg repa.

Cetvrta sestra nije bila tako smiona; ostala je nasred divljeg mora ne odlazeći dalje. Pri povijedaše kako je upravo ondje najljepše: vidiš na milje unaokolo, gledaš nadaleko oko sebe, a nad vodom nebo poput staklena zvona. Vidjela je brodove, ali samo izdaleka: činjahu se kao galebovi, veseli se

dupini premetahu u vodi, a veliki kitovi štrcahu vodom iz nozdrva, tako te bijaše kao da je na stotine vodoskoka naokolo.

Dođe red i na petu sestru; njezin je rođendan padao baš u zimu, tako te ona vidje što ostale prije ne vidješe. More bilo sasvim zeleno, svuda naokolo plovili veliki ledeni bregovi: svaki se činio kao zrno bisera, kazivala ona, no bijahu mnogo veći od crkvenih tornjeva što ih ljudi grade. Pokazivahu najčudnije oblike i sjahu poput dragulja. Ona sjede na najveći ledenjak, a svi brodovi bježali u strahu odande gdje je ona sjela i pustila da joj se vjetar kosom poigrava. Podvečer se navukli oblaci i sakrili nebo, stade sijevati i grmjeti, a tamno more visoko uzdizaše ledene sante što ih osvjetljivaše blijesak munje. Na svim brodovima saviše jedra, sve zahvati strah i trepet, samo ona mirno sjedaše na svom ledenjaku što je morem plovio, te gledaše kako modre strijеле paraju nebo i nestaju u blistavom moru.

Kako god bi koja između sestara prvi put izronila na gornji svijet, svaka bi se vraćala zanesena novošću i ljepotom što bi je gore vidjela; ali kako su sada, kao odrasle djevojke, mogle slobodno gore odlaziti kad je koja htjela, postadoše ravnodušne prema gornjem svijetu: brzo se vraćahu na svoje dvore, a nakon mjesec dana rekoše kako je dolje najljepše i kako nigdje nije kao u svom domu.

Cesto bi se u večere pet sestara uzelo za ruke, te bi tako zajedno izlazile vodi na površje. Imahu prekrasne glasove, ljepše nego što su u ljudi, pa kad bi se onda nadigla bura te bi one mogle slutiti da će biti brodoloma, plivale bi ispred brodova i divno pjevale o ljepoti na dnu mora, pozivajući mornare neka se ne plaše sići k njima; a mornari im ne mogahu riječi razumjeti, već mišljahu da je to oluja; ljepota pod morem ionako ne stizahu vidjeti, jer kad brod potone, potope se i ljudi, tako te mrtvi dolaze na dvore kralju podmorskoga svijeta.

I kad bi sestre zagrljene tako s večera isplivale na površje, najmlađa bi gledala za njima ostajući sama; bijaše joj da zaplače, ali joj suze nisu na oči navirale, jer u sirene nema suza, pa stoga još više trpi.

»Ah, da mi je već petnaest godina!« — uzdisala mala sirena. »Znam da će zavoljeti onaj svijet gore i ljudi što ondje žive.«

Naposljetku i ona navrši petnaesto ljeto.

— Eto, sad si nam i ti odrasla — kaza joj baka, stara kraljevska udovica. — Hodi da te nakitim kao i druge tvoje sestre.

I stavi joj na kosu vijenac od bijelih ljiljana u kojih svaka latica bijaše polovina bisernog zrna; osim toga naredi da joj na rep pripnu osam velikih ostriga u znak visokog joj roda.

— Ali to boli! — uzviknu mala kraljevna iz podmorja.

— Valja nešto i pretrpjeti zarad odličja i ljepote! — uzvrati joj baka.

O, kako bi ona rado zbacila sav taj ukras sa sebe i skinula teški vijenac! Koliko bi joj bolje pristajalo rumeno cvijeće iz njezina vrta! Ali nije smjela mijenjati običaja.

— Zbogom! — doviknu mala sirena i lako poput mjeđura prođe kroz vodu te izide na površinu.

Sunce bijaše upravo zapalo kad ona uzdiže glavu moru na površje, ali su još sjali oblaci poput ruža i zlata, u rumenkastu zraku jasno i divno blistala zvijezda večernjača, uzduh bio blag i svjež, a more sasvim tiho. Tu se nalazio velik brod sa tri jarbola, jedno mu jedino jedro razapeto, jer niotkuda ne bijaše daška vjetra; po brodu naokolo, po konopima i križima, sjedili mornari, odande dopirala pjesma i glazba, a kako se mračilo, upališe na stotine raznobojnih svjetiljaka što bijahu kao da se u zraku vijore zastave svih naroda.

Mala sirena zapliva ravno prema okruglom oknu na kajiti. Svaki put bi je voda donde uzdignula,

mogaše kroz jasna stakla unutra zaviriti. Vidje gdje unutri stoji mnogo ljudi u krasnu ruhu, a među njima ponajljepši bijaše mladi kraljević krupnih, crnih očiju. Nije mu moglo nikako biti više od šesnaest godina. Upravo mu bio rođendan, pa otuda sav onaj sjaj i kras.

Mornari plesali na palubi, a kako kraljević izide među njih, preko stotinu prskavih raketa poletje uvis: rasvjetliše sve naokolo, kao da je u pol bijela dana, a mala se sirena silno uplaši te u strahu zaroni pod vodu. Ali ubrzo opet ispliva i uzdiže glavu; sad joj se činilo da sve zvijezde s nebeskog svoda na nju padaju — nikad nije vidjela takve ljepote ni umještva, nije znala za vatromet. Velika se sunca okretala sipajući iskre, prekrasne ognjene ribe klizile u modrone zraku, a sve se zrcalilo u mirnome i ravnom ogledalu morskom. I na samome brodu bijaše toliko svjetla da se mogao vidjeti svaki i najmanji konop, a nekmoli ljudi. A kako li je tek krasan bio mladi kraljević, kako li je ljubazno stiskao mornarima ruku i smiješio se, dok se zvuci glazbe kroz bajnu noć razlijegahu.

Zapasala već kasna noć, ali mala sirena ne mogaše očiju otrgnuti od broda i krasnoga kraljevića. Ugasnuše i raznobojna svjetla, ognjene zmije ne šarahu visine, ne ču se više ni topovski pucanj, ali dolje, u dubinama morskim, sve je šumilo i brujalo. Mala je sirena plutala na vodi i pustila da je valovi uzdižu i spuštaju, pa tako sveudilj zavirivala u kajitu. Brod sada brže zaplovi, jedno se jedro razape za drugim, valovi se sve više propinjali, tmasti se oblaci nadvili, a u daljini sijevnu munja: teška se nepogoda spremala. Mornari stoga opet ubraše jedra; veliki je brod brzo klizio i ljalao se na uzburkanome moru, voda se uzdizala poput velikih, crnih bregova što prijete — rekao bi, sad će se srušiti preko jarbola, no tada bi brod, poput labuda, jurnuo između visokih valova, da se opet nađe na vrhu drugoga vodenog brijega.

To se maloj sirenici činilo zabavnim, ali mornari drukčije mišljahu o toj plovidbi, jer je brod pucao i škipao, a debele se daske savijale od teških udaraca; valovi jurnuše preko palube i prelomiše jarbol po srijedi, kao da je trska, a brod se naže na bok, te voda poče u nj prodirati. Sada i mala sirena vidje da su ljudi na brodu zapali u pogibao, a i njoj se samoj valjalo čuvati greda i brodskih krhotina što su naokolo plovile.

Na mahove bijaše tamno kao u rogu, tako te se ništa ne mogaše vidjeti, a kad bi sijevnulo, tako bi se rasvjetlilo da je mogla sve na lađi prepoznati. Osobito je često očima tražila mladog kraljevića: vidje ga upravo u času kad ga proguta morska dubina pošto se brod razbio.

U prvi se čas obradova misleći, eto sada kraljevića dolje k njoj, ali se prisjeti da ljudi ne mogu živjeti u vodi i da kraljević ne može drukčije doli mrtav sići na očinske joj dvore. Ne, ne smije on umrijeti. Stoga ona zapliva između spona i trenica koje je voda raznosila, te ne gledajući na pogibao i zaboravljujući da bi je mogle zdrobiti, zaroni duboko pod vodu i opet se pojavi između valova, pa tako najposlije stiže do mladog kraljevića, koji više ne mogaše plivati po uzburkanome moru: ruke mu i noge klonule, krasne se oči sklopile — smrt bi mu bila neizbjegžna da se ne pojavi mala sirena. Ona mu pridrža glavu nad vodom i pusti da ih valovi nose kamo im drago.

Ujutro se stiša strašno nevrijeme. Od broda nikakva traga. Sunce izide iz vode tako crveno i sjajno te se činilo da vraća život u kraljevićeve obaze, ali oči ostadoše sveudilj sklopljene. Sirena mu poljubi krasno, visoko čelo i zagladi mokru kosu. Pričini joj se da je sličan mramornom kipu u njezinu vrtu, te ga i opet poljubi i poželje da kraljević poživi.

Sad pred sobom opazi kopno, visoke modre bregove što im se na vrhuncima snijeg bijeli, kao da su po njima pali labudovi. Na obali se zelenjeli divne šume, a sasvim sprijeda uzdizala se crkva ili samostan — nije pravo znala što je, no svakako bijaše nekakva građevina. U vrtu rasli četrunci i naranče, a pred vratima stajale visoke palme. Tu je more stvaralo malen zaljev, tih ali veoma dubok, što se pružao do grebena gdje se bijelio sitni naneseni pjesak. Ovamo dopliva sirena s kraljevićem, položi ga na pjesak i pripazi da mu glava bude povиše, na topлом suncu.

Uto zazvone zvona na velikoj, bijeloj zgradbi, a mnogo mlađih djevojaka prođe vrtom. Mala sirena otpliva dalje i zađe za visoke stijene što su stršile iz vode; ondje sebi na kosu i na prsa stavi morske pjene, da joj nitko ne bi malog lica video, te uzme motriti tko li će prići ubogom kraljeviću.

Ne prođe dugo, a jedna između mlađih djevojaka nađe onuda. Kao da se najprije veoma uplašila, no samo časak, a onda dozva ljude; sirena vidje kako je kraljević oživio i kako se smiješi svima što su se sabrali oko njega — svima samo ne njoj: on ni pojma nema da ga je ona spasila. Jako se snuždila, a kad ga uvedoše u veliku zgradu, ona tužno zaroni u vodu i vrati se na očeve dvore.

Uvijek bijaše tiha i zamišljena, a sada još i više. Sestre je pitahu što je vidjela na prvom pohodu u gornji svijet, ali ona ništa ne kazivaše.

Mnoge bi večeri i jutra izlazila na ono mjesto gdje je kraljevića ostavila. Vidjela bi kako plodovi u vrtu dozrijevaju i kako ih ljudi beru, vidjela bi kako se po visokim brdima snijeg topi, ali kraljevića nikad, pa se stoga vraćala sve tužnija i žalosnija. Jedinom joj utjehom bilo kad bi sjedila u svom vrtu i ovijala ruke oko divnoga mramornog kipa štono je sličnošću podsjećaše na kraljevića. Nije više njegovala cvijeće, ono je sada raslo kao divlje, prelazilo putove i staze, upletalo svoje duge stabljike drveću u lišće i grane i tako stvaralo potpunu tamu.

Najposlijе ne moguće više izdržati, već sve ispriča jednoj sestri, a to odmah saznadoše ostale, ali nitko više doli njih i nekoliko drugih sirena, koje to opet ne rekoše nikome osim svojim najbližim drugama. Jedna je od ovih znala tko je kraljević — i ona je vidjela sjaj i slavlje na brodu, a znala je i to odakle je kraljević i gdje mu je kraljevina.

— Hodi, sestrice! — pozvaše je ostale kraljevne, pa sve zagrljene izroniše u dugom redu i dođoše onamo gdje su znale da stoje dvori onog kraljevića.

Ti dvori bijahu od sjajna svijetložuta kamena, s velikim mramornim stubama, od kojih se jedne odvajaju i spuštaju ravno u more. Krasne pozlaćene kupole nadsvodaju dvore, a među stupovima, što se nižu oko cijele zgrade, stoje mramorni kipovi kao da su živi. Kroz bistro se staklo na visokim prozorima vidi u divne dvorane, gdje vise umjetnički izrađene svilene zavjese i skupocjeni sagovi, a zidovi išarani velikim slikama — doista, milina ih pogledati. Posred najveće dvorane prska velik vodoskok, mlazovi mu sežu u visinu sve do staklenog svoda, kroz koji sija sunce na vodu i na krasne biljke što rastu u velikoj kamenici.

Sad je dakle mala sirena znala gdje živi kraljević, pa je onamo mnoge večeri i noći izlazila na površinu. Doplivala bi mnogo bliže obali nego što je ijedna smjela, čak bi došla uskome tjesnu na kraj, pod krasni mramorni shod što bacaše dugu sjenu preko vode. Tu bi sjela i gledala mlađog kraljevića, koji mišljaše da je sasvim sam na jasnoj mjesecini.

Vidjela bi ga mnoge večeri kako s glazbom jedri na svojoj brodici na kojoj se zastave vijore; provirivala bi kroza zelenu trsku, pa kad bi se vjetar poi grao dugom joj srebrnobijelom koprenom, tko god bi je video, pomislio bi to labud krilima razmahuje.

Kad bi ribari noću sa zubljama izišli na more, slušala je često gdje mnogo dobro kazuju o kraljeviću, pa se radovala što mu je život spasila kadno ga napol mrtva nošahu valovi... Prisjećala se kako mu čvrsto glava počivaše na njezinim grudima, te kako ga ona od srca cjelivaše; on o svemu tome nije ništa znao; nije mogao o njoj ni sanjati.

Sve je više i više voljela ljude i sve većma željela da može među njih doći; njihov joj se svijet činio mnogo većim negoli njezin; oni mogu na svojim brodovima kliziti preko mora, mogu se penjati na visoke bregove nebū pod oblake, a zemlje što ih oni posjeduju pružaju se, sa šumama i livadama, mnogo dalje nego što njezino oko može dosegnuti.

Toliko bijaše toga što bi ona htjela znati, ali joj sestre na sve to nisu znale dati odgovora, pa je pitala staru svoju baku, a ova dobro poznavala gornji svijet, što ga sasvim opravdano nazivaše»zemljom povrh mora«.

— Ako se ljudi ne utope — pitaše mala sirena — mogu li onda vječno živjeti? Zar ne umiru kao što umiremo mi na morskom dnu?

— I oni umiru, dakako! — uzvrati joj starica. — Oni su još i kraćeg vijeka od nas. Mi živimo trista godina, a kad nas nestane, pretvorimo se u morsku pjenu, pa nemamo ni groba među svojima milim. a mamo besmrtnе duše: kad umremo, nikad više ne uskrsnemo; mi smo poput zelene trske: kad je jednom posiječeš, nikad se više ne zazeleni. A ljudi imaju dušu što uvijek živi — živi još i onda kad se tijelo u zemlju pretvori; ona se uzdiže kroz vedrinu i zrak sve do sjajnih zvijezda. Kao što mi sa dna morskog uzlazimo i gledamo ljudske zemlje, tako se njihove duše uzdižu u nepoznate, divne svjetove kojih mi nećemo nikad vidjeti.

— A zašto i mi nismo dobili besmrtnе duše? — upita mala sirena sasvim snuždeno. — Dala bih sve svoje stotine godina, što ih imam živjeti, da samo jedan jedini dan budem čovjek pa da onda dobijem mjesto u nebeskom svijetu!

— Na to ne treba ni misliti! — kaza joj starica. — Nama je mnogo bolje, mnogo smo sretniji nego što su ljudi tamo gore.

— I ja će dakle umrijeti i kao pjena lutati morem, neću čuti glazbe valova, neću vidjeti ni krasnog cvijeća ni žarkog sunca! Zar baš ništa ne mogu učiniti da bih stekla neumrlu dušu?

— Ništa! — odgovori starica — osim ako te koji čovjek ne zavoli toliko da mu budeš više i od oca i od majke, da mu sve misli budu tebi posvećene, da svu svoju ljubav tebi upravi, da mu svećenik desnicu položi u tvoju u znak vjernosti za sve vijeke... da, tada bi njegova duša prešla u tvoje tijelo, pa bi i ti postala dionikom u ljudskoj sreći i blaženstvu. On bi ti udahnuo dušu, a ipak svoje ne bi izgubio. Ali to nikad ne može biti! Što je ovdje u moru krasota, naime tvoj riblji rep, njima bi na zemlji bila rugoba: što ćeš, oni bolje i ne razumiju. Da te gore smatraju lijepom, valja ti imati dva nespretna upornja što ih zovu nogama!

Tu se maloj sirenici ote dubok uzdah, i ona tužno pogleda na svoj riblji rep.

— Radujmo se! — uzviknu starica. — Skačimo i veselimo se ovo trista godina što nam je živjeti, to je dobrano vremena, a poslije ćemo lakše u grobu počivati. Večeras će biti dvorski ples!

Bila to divota kakva se nikad ne vidi na zemlji. Zidovi i strop u velikoj plesnoj dvorani bijahu od debela ali prozirna stakla. Mnogo stotina velikih školjki, rumenih kao ruža i zelenih poput trave, poredalo se sa svake strane, a iz njih izbjao modar organj što obasjavaše cijelu dvoranu i prosijevaše kroza zidove, tako te i more vani bijaše sasvim rasvijetljeno: mogahu se vidjeti bezbrojne ribe, velike i male, kako plove prema staklenim zidovima: na jednima se ljeske kriješile kao purpurno crvenilo, a na drugim se činile kao srebro i zlato. Sredinom dvorane protjecala široka rijeka, tu plesahu morske vile i vilenjaci uz ljudske napjeve svojih pjesama. Takvih divnih glasova nemaju ljudi na zemlji.

Mala sirena pjevala ponajljepše među svima, svi joj na dvorima pljeskali. Začas osjeti radost u srcu, jer je znala da ima najljepši glas od sviju na zemlji i pod morem. No odmah se zatim sjeti gornjeg svijeta: ne moguće zaboraviti divnog kraljevića i svoje tuge — što nema neumrle duše kakvu kraljević ima. Stoga se išulja s očevih dvora, i dok unutri vladaše radost i pjesma se razlijegaše, ona sjedaše tužna i žalosna u svome malom vrtu. I dok je tako sjedila, začu kako odjednom kroz vodu zaječa šumski rog, a nato mala sirena stade misli namatati:

»To gore sigurno on jedri, on koji mi je draži od oca i majke, on komu hitaju sve moje misli i komu bih u ruke položila svu sreću svog života. Na sve bih se odlučila da steknem njega i neumrlu dušu. Dok mi sestre plešu na očevim dvorima, ja će poći podmorskoj vještici koje sam se uvijek toliko plašila: možda će me ona svjetovati i pomoći mi pružiti!«

I tako mala sirena ode iz svog vrta put bučnih virova za kojima vještica stanovaše. Nikad prije nije išla tim putem, na kojem ne raste ni cvijeće ni morska trava, samo se golo i sivo pješčano dno stere prema virovima gdje voda poput šumnih mlinskih točkova sve zahvaća u kovitlac i odvlači sa sobom u dubinu. Valjalo joj proći posred tih strašnih vrtloga da bi stigla na vještičino područje. Nadaleko ne bijaše drugoga puta doli preko topla, uzburkana gliba što ga vještica nazivaše svojim tresetištem.

Tu za virovima bio nastan vještičin. Kuća joj stajala posred nekakve neobične šume: drveće i grmlje u toj šumi sve same hobotnice, napol životinje, napol biljke; bijahu poput stoglavih zmija što rastu iz zemlje; sve grane sami dugački, sluzavi krakovi, s prstima poput gipkih crva, a članak se za člankom miče od korijena do samoga vrška. Sve što u moru uhvate, čvrsto obujme i nikad više ne ispuštaju.

Mala sirena zastade pred njima sva prestrašena: srce joj udaraše od straha; umalo što se nije okrenula i vratila, ali pomisli na kraljevića i na ljudsku dušu, i to je ohrabri. Dugu kosu, što se rasplela, čvrsto steže oko glave, da je za nju polipi ne dohvate; ruke sklopi na prsima i promače kao što samo riba može kroz vodu promaknuti, projuri između ružnih hobotnica što za njom pružahu svoje gipke krakove i prste. Vidje kako svaka od njih ono što je uhvatila, steže stotinama sitnih krakova kao kakvim željeznim sponama; ljudi što na moru život izgubiše te u dubinu potonuše, sad su bijeli kosturi što proviruju iz polipskih krakova: polipi stežu vesla i kovčege, kosture životinja s kopna, a i jednu malu sirenku koju su ugrabili i zadavili: to bijaše gotovo najstrašnije od svega što je mala kraljevna na svom putu vidjela.

Napokon stiže na veliko glibovito mjesto u šumi: tu gmižu velike i masne vodene zmije pokazujući svoje strašne bijelo-žute trbuhe. Po sredini toga proplanka uzdiže se kuća sagrađena od bijelih kostiju na moru postradalih ljudi; tu sjedi morska vještica te iz svojih usta hrani žabu krastaču, kao što ljudi malog kanarinca hrane šećerom. Odvratne, debele vodene zmije naziva svojim pilićima i pušta ih da joj se valjaju po velikim, mlohayim grudima.

— Znam već po što dolaziš — dočeka je morska vještica. — Glupo je to od tebe, ali neka ti bude kad si tako naumila; znaj, lijepa kraljevno, da ćeš se u nesreću strovaliti. Ti bi se rado riješila ribljeg repa, te bi umjesto njega htjela onakva dva upornja, da na njima ideš kao što ljudi idu, a sve to u želji da se mladi kraljević u tebe zagleda, pa da tako stekneš njega i besmrtnu dušu.

Vještica se tako glasno i odvratno nasmija da i krastača i zmije popadaše na tlo i ondje se počeše valjati.

— Dolaziš u pravo vrijeme — produži vještica. — Sutra ti, kad sunce izide, ne bih više mogla pomoći dok opet ne mine godina dana. Pripravit će ti napitak, pa ćeš tako, prije nego što sunce izide, isplivati na kopno: ondje ćeš sjesti i popiti napitak; čim to učiniš, nestat će tvog repa: skupit će se u ono što ljudi zovu lijepim nogama, ali ti valja znati da to boli baš kao da te britkim mačem posijeku. Svi koji te vide morat će reći da si najljepše ljudsko dijete što su ga ikad vidjeli. Zadržat ćeš svoj lepršavi hod, nijedna se plesačica neće kretati kao ti, ali svaki korak što ga učiniš bit će kao da stupaš na oštar nož, pa ti krv mora teći. Ako si spremna sve to podnijeti i trpjeti, onda će ti pomoći.

— Spremna sam! — uzviknu mala sirena drhtavim glasom te pomisli na kraljevića i na to kako će steći neumrlu dušu.

— Ali imaj na umu — priklopi vještica — kad jednom dobiješ ljudsko obliče, nikad se više ne možeš obratiti u sirenku! Nikad više nećeš ovamo u vodu, svojim sestrama i na očeve dvore! Osim

toga, ne stekneš li kraljevićeve ljubavi tako da zbog tebe zaboravi oca i majku, da ti bude odan svom dušom i pred svećenikom ti uzme ruku i prizna te svojom ženom... ne zadobiješ li baš tako njegove ljubavi, nećeš steći ni besmrtnе duše! Prvog jutra pošto se oženi drugom, srce će ti prepući, pa ćeš se pretvoriti u pjenu povrh vode.

— Pristajem! — izusti mala sirena i nasmrt problijedje.

— Ali mi moraš platiti! — nadoveza vještica. A ja ne tražim baš malo: u tebe je najljepši glas što ga ima na morskome dnu; njime si mislila očarati kraljevića. Meni taj glas moraš dati. Za svoj skupocjeni napitak tražim najbolje što imaš. Ta moram u nj uliti svoje vlastite krvi, da bude jak kao dvosjekli mač!

— Što će mi onda ostati ako mi glas uzmeš! — uzviknu mala sirena.

— Tvoj lijepi stas — užvrati vještica — tvoj laki hod i oči što toliko zbole: njima možeš zanijeti ljudsko srce. što, zar si izgubila hrabrost? Ded isplazi jezik, njega ču ti odrezati u naplatu, a ti ćeš dobiti jak napitak.

— Neka bude! — kaza mala sirena, a vještica nastavi kotao da svari čarobni napitak.

— Čistoća je krasna stvar! — progundja vještica i očisti kotao zmijama koje je svezala u klupko.

Sad veštica najprije zareza u svoje grudi te u kotao pusti svoje crne krvi; para se izvijaše u najčudnije prilike, od kojih te jeza prožimala; svakog je časa zatim u oraniju bacala nove sastojine i čarolije, a kad je sve dobro uzavrelo, zapišta iz kotla kao da je krokodil procvilio. Naposljetu napitak bi gotov; bijaše bistar poput najbistrije vode.

— Evo ti napitka! — izusti vještica i odreza jezik maloj sirenji, koja sada potpunoma zanijemje; niti moguće govoriti niti pjevati.

— Ako bi te polipi zahvatili kad se budeš vraćala mojom šumom — upozori je vještica — baci na njih samo kap ovog napitka, pa će im se krakovi i prsti pokidati u tisuće komadića.

Ali nije bilo nikakve potrebe za tim posezati, jer se hobotnice prestrašeno povukoše pred njom čim ugledaše blještavi napitak, što se u njezinoj ruci sjao kao da je jasna zvijezda. Tako sirena brzo prođe kroz šumu, kroz glib i bijesne virove.

Mogaše vidjeti očeve dvore: zublje bijahu ugasle u velikoj plesnoj dvorani; sigurno svi na dvorima spavaju. Nije im se usuđivala prilaziti, jer sad bijaše nijema, a naumila je zauvijek se s njima rastati. Bješe kao da će joj srce prepući od žalosti. Odšulja se u vrt, ubra cvijet iz cvjetnjaka svake sestre, posla na vršcima prstiju tisuće poljubaca prema dvorima te se uzdiže kroz tamnomodru morsku vodu.

Sunce još nije granulo kad mala sirena ugleda kraljevićeve dvore te uziđe na mramorne stube. Tu pri divnoj i sjajnoj mjesecini popi oštri i žestoki onajnapitak, a kako ga ispi, osjeti bol kao da joj cijelim tijelom prođe dvosjekli mač; onesvijesti se i pade kao mrtva.

Kad je sunce na površju zasjalo, probudila se i osjetila ljuti bol; podiže pogled, a to pred njom stoji krasni, mladi kraljević: upro u nju crne oči, pa ona obori svoje te ugleda da više nema ribljeg repa, već dvije krasne bijele nožice kakve samo djevojčica može imati. Ali bijaše sasvim naga, pa se stoga pokri dugom svojom kosom.

Kraljević je upita tko je i kako je ovamo došla, a ona ga blago no ipak tužno pogleda tamnomodrim očima, jer ne moguće govoriti. Nato je on uze za ruku i povede u dvore. Svaki joj korak, baš kakono vještica proreče, bijaše bolan kao da stupa po tankovrhim šilima i oštrim noževima, ali je to rado trpjela. O kraljevićevoj ruci lako stupaše naprijed kao da je laki mjeđurić, tako te se i kraljević i svi čuđahu njezinu ljupku i lagantu hodu.

Na dvorima joj dadoše skupocjeno ruho, odjenuše je u svilu i najfinije tkanine. Bijaše ondje najljepša od sviju, no i nijema: niti je mogla pjevati niti govoriti. Krasne robinjice, odjevene u svilu i zlato, dolažahu i pjevahu pred kraljevićem i njegovim kraljevskim roditeljima: jedna između njih pjevala ljepše od ostalih, a kraljević pljeskao rukama te joj se osmjehvao; na to se mala sirena rastuži, jer je znala da je pjevala kudikamo bolje. »O, kad bi on znao«, u sebi će mala sirena, »da sam ja zauvijek dala svoj glas samo da bih mogla uza nj biti!«

Sada robinjice počeše ljudke, lepršave plesove uz najljepšu glazbu, a nato mala sirena ispruži divne, bijele ruke, podiže se na vrškove prstiju, zalebdje dvoranom i zaplesa kako još njedna nije zaplesala; pri svakom joj se okretu sve više pokazivala krasota, a oči srcu dublje govorile negoli pjevanje robinjica.

Svi bijahu nadasve zaneseni, a najviše joj se divio kraljević, koji je nazva svojim malim nahočetom. A ona i dalje plesala, mada joj svaki put kad bi se nogom poda dotaknula, bijaše kao da staje noževima na oštice. Kraljević kaza kako želi da ona zauvijek ostane na dvorima, te joj dopusti da počiva pred njegovim vratima, na jastuku od baršuna.

Naredi da joj skroje muško odijelo, kako bi ga mogla pratiti na konju. Jašuci bi prolazili kroz mirisne šume, gdje joj se zelene grane doticahu ramena, a male joj ptice pjevahu između svježeg lišća. S kraljevićem se penjaše na visoke bregove, pa iako su joj nježne noge krvarile tako da i drugi mogahu vidjeti, ona se smiješila i slijedila ga dok pod sobom ne bi ugledali oblake kako plove poput jata ptica što odlaze u tuđe krajeve.

A kod kuće, na kraljevićevim dvorima, dok bi noću svi spavali, silazila bi niza široke mramorne stube, gdje joj je hladna morska voda godila nožicama što su onako gorjele; stojeći tako u vodi, sjećala bi se svojih doma, u morskim dubinama.

Jedne se noći pojaviše njezine sestre držeći se za ruke; pjevahu tako žalosno dok plivahu na vodi; ona im mahnu, a one je prepoznaše te joj pripovjediše kako ih je sve rastužila. Nakon tog susreta svake joj noći dolažahu u pohode, a jednom, daleko na pučini, opazi i svoju ostarjelu baku, koja mnoge i mnoge godine ne izlažaše moru na površje; bijaše ondje i kralj podmorskog svijeta, s krunom na glavi; oboje prema njoj pružahu ruke, ali ne smjedoše kopnu prići tako blizu kako mu sestre prilažahu.

Iz dana je u dan bivala kraljeviću milija; volio ju je on kao što se može voljeti dobro, milo dijete, ali nije pomiclao na to da je učini svojom kraljicom; a ipak mu je morala ženom postati, jer inače ne bi stekla besmrtnе duše, nego bi se povrh toga na dan njegova vjenčanja pretvorila u morsku pjenu.

»Zar ne voliš mene iznad svega ostalog?« kao da kazivahu oči male sirene kad bi je uzeo u naručje i poljubio u krasno čelo.

— Da, ti si mi najmilija — reče joj kraljević — jer je u tebe najbolje srce; najdraža si mi stoga što si mi najodanija i što si nalik na onu mladu djevojku koju jednom vidjeh, ali je nikad više ne nađoh. Bijah na brodu što se razbio, a valovi me iznijeli na kopno kraj nekoga svetog hrama, gdje bijaše više mlađih djevojaka; najmlađa me nađe na obali i život mi spasi, a ja je samo dvaput vidjeh; ona je jedina koju bih na tom svijetu mogao voljeti, a ti si joj tako slična da gotovo brišeš njezinu sliku u mojoj duši; ona pripada onome svetom hramu, pa mi je stoga moja dobra sreća tebe послala; nikad se nećemo rastati.

»Ah, on i ne sluti da sam mu ja život spasila!« pomisli mala sirena. »Ne zna kraljević da sam ga ja ponijela preko mora do one šume gdje stoji hram; ja sam se sakrila u pjeni i gledala neće li tkogod naići; vidjela sam lijepu djevojku koju on voli više nego mene!« I mala sirena duboko uzdahnu — plakati ne mogaše. »Kazao je kako djevojka pripada onome svetom hramu, dakle neće više nikad u svijet, nikad se neće s njime sastati, a ja sam kraj njega, vidim ga svakog dana, ja će ga dvoriti,

voljeti, život mu svoj žrtvovati!«

Tako mišljaše mala sirena, a kraljević se, kako ljudi pripovijedaju, spremao da se oženi lijepom kćerju susjednoga kralja! Zato i oprema onaj krasni brod. Ide u pohode susjednome kralju i njegovoj zemlji, ali odlazi zapravo da vidi njegovu kćer, a s njime polazi velika pratnja. Tako govorahu. Ali je mala sirena odmahivala glavom i samo se smiješila: znala je ona kraljevićeve misli mnogo bolje nego svi ostali.

— Moram vidjeti lijepu kraljevnu — kazao je kraljević; — tako moji roditelji žele; ali me neće prisiliti da je kući dovedem kao nevjesta. Ne mogu je voljeti. Nije slična lijepoj djevojci iz samostana, kojoj si ti tako slična; treba li da jednom odaberem zaručnicu, bit ćeš to prije ti, nijemo moje nahoće rječitih očiju!

I poljubi je u rumena usta, poigra se njezinom dugom kosom i položi glavu na njeno srce, tako da je snivila o ljudskoj sreći i besmrtnoj duši.

— Valjda se ne bojiš mora, nijemo moje dijete? — upitao je kad bijahu na krasnom brodu koji ih imaše odvesti u zemlju susjednog kralja.

Gоворio joj on o buri i tišini na moru, o neobičnim ribama i drugim životinjama što u moru žive, o tome što su ronioci vidjeli u dubini, a ona se na sve samo smiješila; ta bolje je od ikog znala što je i kako je na dnu mora.

U noći obasjanoj mjesecinom, dok svi na brodu bijahu u snu, svi osim kormilara koji stajaše uz kolo kormila, sjedaše ona na razmi, na palubnoj ogradi, i gledaše kroz bistru vodu; činilo joj se da vidi očeve dvore i na njima baku sa srebrnom krunom na glavi; stoji baka visoko gore i kroza silovite morske struje upire pogled prema brodskoj kolumbi. Zatim joj sestre iziđoše na površje te žalosno gledahu za njom i pružahu svoje bijele ruke. Ona im domahnu i nasmiješi se: htjede im kazati kako joj je dobro i koliko je sretna, ali se uto približi brodski mali; sestre odmah zaronile u dubine, a on mišljaše da je ono bijelo što vidje, samo pjena na moru.

Sutradan izjutra uplovi brod u luku prekrasnog grada gdje bijahu dvori susjednoga kralja. Zazvoniše sva crkvena zvona, s visokih tornjeva zaoriše borije, a vojnici s razvijenim zastavama i svjetlim bajonetama stali u redove za svečan doček. Svakoga dana bijaše novog slavlja, redahu se plesovi i pozivi, ali se kraljevna još ne pojavljivaše; govorahu kako nju odgajaju u nekom samostanu, daleko odande; ondje se uči svim kraljevskim krepostima. No naposljetku eto i nje.

Mala je sirena živo željela da vidi njezinu krasotu. Kad je ugleda, morade i sama priznati da je divna: ljepšeg stvora još nikad ne vidje. Lice joj bilo nježno i svjetlo, a iza dugih tamnih trepavica smiješila se dva tamnomodra, vjerna oka.

— Ti li si ona — uskliknu kraljević — koja si me spasila kad sam napol mrtav ležao na obali!

I pride svojoj zaručnici, koja je porumenjela, te je stegnu u zagrljaj.

— O, sretan sam i presretan! — okrenu se maloj sirenici. — Ispunilo mi se najbolje čemu sam se ikad smio nadati. Radovat ćeš se mojoj sreći, jer me ti najviše voliš.

A mala ga sirena u ruku cijelunu; činilo joj se da već osjeća kako joj srce puca. Ta imala je umrijeti prvog jutra po njegovu vjenčanju i pretvoriti se u morsku pjenu.

Sa svih se zvonika razlijegali zvuci, glasnici jahali ulicama svadbu najavljujući, na svim žrtvenicima gorjelo različito mirisno ulje u skupocjenim srebrnim svjetiljkama, svećenici mahali kadionicama, a zaručnik i zaručnica pružili jedno drugome ruku i dobili biskupov blagoslov. Mala sirena stajala sva u svili i zlatu i pridržavala nevjestine duge skute, ali joj uho ne ču svečane glazbe, njezine oči ne gledahu slavlja niti vidješe svetog obreda: pred njom bijaše njezina samrtna noć,

mišljaše ona na sve ono što je na ovom svijetu izgubila.

Još se iste večeri mladenci ukrcaše na brod, praćeni gruhanjem topova i vijorenjem zastava. Tu se na sredini palube uzdizao kraljevski čador od zlata i grimiza s prekrasnim uzglavlјima; tu su imali mladenci provesti tihu, svježu noć.

Jedra se naduše na vjetru, brod lako i mirno kliznu površjem bistrog mora.

Kad osvoji tama, upališe raznobojne svjetiljke, a mornari počeše vesele plesove na palubi. Mala sirena utonu u sjećanje, prisjeti se kako je prvi put izronila iz mora i vidjela isti onaj sjaj i radost — te i sama poče plesati. Lepršala je i lebdjela poput lastavice kad je gone, plesala tako lijepo da su joj se divili i radosno klicali: nikad još nije tako krasno plesala. A njoj bijaše kao da joj oštiri noževi sijeku nježne noge, ali nije to osjećala: još jače i bolnije rezaše u srcu. Znala je da je to posljednja večer, da posljednji put gleda onoga radi koga je ostavila svoj rod i dom, žrtvovala svoj krasni glas i svakog dana podnosila neizmjerne muke, a da on nije o tome ni slatio. Bijaje to njezina posljednja noć, posljednji put udiše zrak što ga i on udiše, posljednji put gleda duboko more i modro zvjezdano nebo. Čeka je vječita noć bez misli i snova, jer ona nema duše, ne može je steći.

Sve na brodu plivaše u radosti, veselje potraja preko ponoći, a ona se smiješila i plesala sa samrtnim mislima u srcu. Vidje kako je kraljević poljubio svoju krasnu drúgu, koja se igraše njegovom crnom kosom, vidje kako ruku pod ruku odoše na počinak pod raskošni čador.

Na brodu zavlada mir i tišina, samo kormilar stajaše za svojim kolom. Mala sirena položi bijele ruke na palubnu ogradi i pogleda prema istoku, za jutarnjim rumenilom; znala je da će je prva sunčana zraka ubiti. Tada opazi kako joj sestre izlaze iz mora; bijahu blijede kao i ona, duga im kosa nije više na vjetru lepršala; bijaše odrezana.

— Dadosmo kosu vještici eda bismo ti tako pomogle da ne umreš noćas! Dala nam je nož, evo ga! Vidiš kako je oštar? Prije nego što sunce grane, moraš ga zabosti kraljeviću u srce, pa kad ti njegova topla krv kapne na noge, opet će srasti u riblji rep; bit ćeš opet sirenom, moći ćeš k nama sići i proživjeti svojih trista godina prije nego što postaneš mrtvom, slanom pjenom vrh mora. Požuri se! Jedno mora umrijeti: ti ili on, prije negoli se sunce rodi. Starica se naša baka toliko žalosti da joj je od toga otpala sijeda kosa, baš kao što je i naša otišla pod vještičinom nožicama. Ubij kraljevića pa se vrati! Zuri se! Vidiš li onu crvenu prugu na nebnu? Za koji će čas sunce granuti, a onda ti valja umrijeti!

I uz dubok i neobičan uzdah utonuše u valove.

Mala sirena odmaknu grimizni sag sa čadora te vidje krasnu nevjestu kako glavom počiva kraljeviću na grudima; sirena se sagne nad njim, poljubi ga u krasno čelo, podiže oči prema nebu, gdje je zora sve više rudjela, pogleda zatim i oštiri nož pa opet u kraljevića, koji u snu dozivaše svoju drugu po imenu: samo mu ona bijaše u misli. Nož zadrhta u ruci male sirene — ali ga ona odbaci daleko u valove... Valovi se preliše crvenilom gdje nož pade, te bijaše kao da kapi krvi izbjijaju iz vode. Još jednom tužnim pogledom obuhvati kraljevića pa se baci s broda u more: odmah osjeti kako joj se tijelo u pjenu rastapa.

Sunce se pojavi iz mora, blage mu i tople zrake padajuće na hladnu morsku pjenu. Mala sirena ništa od smrti ne očutje, gledaše jarko sunce, dok su iznad nje lebdjele stotine prozirnih, divnih bića; kroz njih moguće vidjeti bijela brodska jedra i rumene oblake nebeske; govor im bijaše glazba, ali tako produhovljena da je ljudsko uho nije moglo čuti, kao što ni ljudsko oko ne moguće njih vidjeti; bez krila lebđahu u zraku svojom lakoćom. Mala sirena vidje da je u nje tijelo kao u njih, i razabra da se sve više diže iz pjene.

— Kamo to idem? — upita, a glas joj zazvoni kao što je zvonio u svih onih bića, tako duhovan da ga nikakva zemaljska glazba ne može odraziti.

— Među zračne vile! — odgovoriše joj ostala bića. — Sirena nema neumrle duše niti je može imati, osim ako zadobije ljubav kojeg čovjeka; u tuđoj je moći njezin vječiti bitak. Ni kćeri zraka nemaju besmrtnе duše, ali je mogu steći dobrim djelima. Letimo u tople krajeve, gdje sparni kužni zrak mori ljudе, pa im donosimo hlada. Sirimo zrakom miris cvijeća te šaljemo okrepe i lijeka. Kad trista godina provedemo čineći dobro koliko samo možemo, stječemo besmrtnu dušu i postajemo dionicima vječite čovječje sreće. I ti si, uboga mala sireno, svim srcem težila za istim kao i mi, trpjela si i patila te se uzdigla u svijet zračnih duhova, a sada čineći dobra djela trista godina, možeš sama steći neumrлу dušu.

I mala sirena uzdiže svoje prozračne ruke prema Božjem suncu i prvi put očutje suze u očima.

Na brodu bijaše opet živo i bučno. Vidje kraljevića kako je sa svojom krasnom drugom svuda traži. Opazi gdje žalosno gledaju u talasavu pjenu, kao da znaju da je u valove skočila. Ona mu nevidljivo poljubi družicu u čelo, nasmiješi mu se pa s ostalim kćerima zraka uzletje na rumenkasti oblak što je plovio uzduhom.

— Za trista čemo godina ovako uzlaziti u carstvo Božje!

— Možemo i prije onamo doći! — prošapta jedna između njih. — Neviđeno lebdimo u ljudskim domovima gdje ima djece, pa za svaki dan u koji nađemo dobro dijete što je svojim roditeljima na radost te zaslužuje njihovu ljubav, za svaki nam takav dan Bog skraćuje vrijeme kušnje. Dijete ne zna kad letimo kroz sobu, pa ako mu se od radosti nasmiješimo, odbije nam se jedna godina od one tri stotine; vidimo li pak zločesto dijete, moramo liti suze žalosnice, a svaka takva suza dodaje jedan dan vremenu naše kušnje.

CAREVO NOVO RUHO

Prije mnogo godina živio vam car poznat po tome što je nadasve volio lijepo, novo ruho: sav je novac tratio samo na to da se što bolje odjene i nakiti. Nije mario za vojнике, ni za kazalište, ni da se izveze u šetnju po šumi — jedino mu bijaše do toga da pokaže svoje novo ruho. Imao je posebno ruho za svaki sat u danu, pa kako se inače kaže o kralju da se nalazi u vijećnici, tako su o tome caru uvijek govorili: »Car je u rušnici!«

U velikom gradu gdje mu bijahu dvori živjelo se lagodno, okretali ondje brigu na veselje. Svaki dan dolazili stranci, a jednoga dana eto dvojice varalica. Rekoše da su tkalci i da znaju tkati najljepšu tkaninu što se može zamisliti. Ne samo da su joj boje i uzorak izvanredno lijepi, već ruho, sašiveno od te tkanine, ima čudno svojstvo da je nevidljivo svakome onom tko je nesposoban za svoju službu ili je pak neizrecivo glup.

»Baš divno ruho«, pomisli car. »Ako ga budem nosio, znat će tko u mome carstvu nije za mjesto koje zauzima. Moći će razaznati mudre od glupih! Ta mi se tkanina mora odmah otkati!« I dade onoj dvojici varalica mnoga novaca u predujam, da počnu djelo.

Varalice postaviše dva tkalačka stana i sjedoše za posao: pričinjahu se kao da tkaju, ali nisu imali ništa u razbojima. Bez okolišanja su zahtjevali najfiniju svilu, najčistije zlato, i sve to trpali u svoju torbu, a radili na praznim razbojima do kasno u noć.

»Baš bih htio znati koliko su otkali!« pomisli car. Ali mu se malko stijesnilo oko srca kad se sjetio da oni koji su glupi ili pak ne valjaju u svojoj službi, ne mogu vidjeti te tkanine. Prenda je bio uvjeren da se za sebe ne mora bojati, ipak je htio najprije poslati koga drugog da izvidi što je i kako je. Sav je grad znao kakvu čudesnu moć ima ta tkanina; svi bijahu radoznali hoće li se pokazati lošim ili glupim njihov susjed.

»Poslat će tkalcima svoga starog, poštenog ministra!« smisli car. »On će najbolje vidjeti kakva je tkanina, jer je razuman, a nitko u svojoj službi nije bolji od njega!«

I stari čestiti ministar uđe u dvoranu gdje sjedahu ona dvojica varalica radeći za praznim razbojima.

»Bože me očuvaj!« pomisli stari ministar i razrogači oči. »Ta ja ništa ne vidim!« To je pomislio, ali nije izrekao.

Varalice ga zamole da pride bliže, i zapitaju ga zar nije uzorak lijep, a boje divne. I pokazivahu na prazan razboj. Jadnom starom ministru gotovo iskočiše oči iz glave, ali nije mogao ništa vidjeti, jer ničeg i ne bijaše.

»Gospode Bože!« pomisli stari ministar. »Ta zar sam glup? Ne bih to nikada pomislio, a i ne treba da itko sazna. Ta zar ja nisam sposoban u svome zvanju? Ne, ne smijem reći da ne vidim tkanine!«

— Ništa ne velite? — reći će jedan od tkalaca.

— Oh, izvrsno! Upravo prekrasno! — kaza stari ministar gledajući kroz naočari. — Te šare, pa te boje! Jest, reći će caru da mi se osobito svienda!

— Radujemo se! — prihvatiše oba tkalca pa uzeše poimence nabrajati boje i hvaliti osobite šare, a stari je ministar dobro slušao, da bi mogao to isto ponoviti kad se vrati k caru. Kako smislio tako i učinio.

Varalice nato zatražiše mnoga novaca, još više svile i još više zlata. Kazaše da im to treba za tkanje, pa sve strpaše u svoje džepove, a u tkalački stan ne dođe ni jedna jedina nit, jer su i dalje tkali na praznim razbojima.

Car malo zatim posla drugoga čestitog službenika da vidi kako napreduje tkanje i hoće li tkanina uskoro biti gotova. A s tim službenikom bilo isto što i s ministrom: gledao je i gledao, ali kako ničega

nije bdo osim praznih razboja, nije mogao ništa ni vidjeti.

— Zar nije lijepa tkanina? — upitaše lupeži pokazujući i objašnjavajući divnu šaru koje i nije bilo.

»Glupan nisam!« mislio je čovjek. »Znači onda da nisam sposoban za svoje dobro mjesto? Zbilja smiješno! Ali ne smijem dopustiti da drugi zamijete!« I stane hvaliti tkaninu koje nije video i uvjeravati ih kako mu se sviđaju te lijepe boje i divne šare.

— Jest, baš prekrasna! — reče caru.

Sve je u gradu govorilo o divnoj tkanini.

Sad je i sam car htio da je vidi dok je još na tkalačkom stanu.

Sa svom pratnjom odabranikâ, među kojima se nalazila i ona dva stara službenika koji su već prije bili ondje, ode car do one dvojice lukavih varalica, što su sada okrenuli tkati iz svih sila, ali naprazno, bez ikakve osnove i potke.

— Zar nije sjajno! — reći će ona dvojica čestitih službenika. — Neka vaše veličanstvo izvoli pogledati: kakvih li šara, kakvih li boja!

I pokazivahu na prazan razboj, jer bijahu uvjereni da drugi vide tkaninu.

»Trista mu jada!« pomisli car. »Ja ne vidim ništa! Pa to je strašno! Zar sam glup? Ili nisam sposoban da budem car? Bilo bi to najveće zlo koje bi me moglo pogoditi!«

— O, baš lijepo! — reče car. — Izričem vam svoje najviše priznanje! — pa klimaše zadovoljno i promatraše prazan razboj. Nije htio reći da ništa ne vidi.

Cijela pratnja koja ga je slijedila gledaše i gledaše, ali ne uspje vidjeti više nego ostali. Svi rekoše poput cara: »O, baš je lijepo!« pa ga svjetovahu da se ruhom od te nove, divne tkanine odjene prvi put za veliku povorku koja se ubrzo imala održati. »Veličanstveno! Krasno! Izvrsno!« išlo od usta do usta, i svi bijahu ushićeni.

Car podijeli obojici varalica viteški križ, da ga nose u zapučku, i naslov tkalca-viteza.

Svu noć uoči dana kad je imala biti povorka, varalice su probdjele kraj šesnaest i više upaljenih svijeća.

Narod je mogao vidjeti kako se žure dovršiti carevo novo ruho. Pretvarahu se da skidaju tkaninu s razboja, rezahu velikim nožicama po zraku, šivahu iglom bez konca i napisljetu izjaviše:

— Evo, ruho je gotovo!

Car sa svojim najotmjenijim dvorjanima sam dođe onamo. Varalice podigle jednu ruku uvis, kao da nešto drže, i govorile:

— Evo hlača! Evo kaputa! Evo plašta! — i tako redom.

— Lako je kao paučina! Čovjek bi pomislio da nema ništa na tijelu. A to i jest ono što vrijedi!

— Jest, tako je! — potvrdiše svi dvorjani, ali nisu vidjeli ništa, jer ničega nije ni bilo.

— Neka sada vaše carsko veličanstvo najmilostivije izvoli odložiti svoje ruho! — rekoše varalice — pa ćemo vas odjenuti u novo, ovdje pred velikim ogledalom!

Car skide sa sebe sve ruho, a varalice se držale kao da mu dio po dio dodaju novo koje su tobože sašili; pa cara uzeše oko pasa kao da mu namještaju skute, a car se okretao i vrtio pred ogledalom.

— Bože, kako li je divno sašiveno! A pristaje kao saliveno! — povikaše svi. — Kakva li uzorka! Kakvih li boja! Nema šta, dragocjeno ruho!

— Vani su nosači baldahina što će se nositi nad vašim veličanstvom u povorci — najavi vrhovni meštar svečanosnik.

— Evo me, spreman sam! — reče car. — Pristaje li mi dobro? — pa se još jednom okrene pred ogledalom, a to je trebalo značiti da pomno promatra svoju odjeću.

Komornici koji su imali pridržavati mu skute pipahu rukama po podu, kao da ih dižu, pa koračahu držeći ruke u zraku, jer se nisu usuđivali pokazati kako ništa ne vide.

I tako je car išao u povorci pod krasnom nebnicom, a svijet po ulicama i na prozorima govoraše:

— Bože, kako je carevo novo ruho savršeno! Kakvih li divnih skuta! Pristaje mu kao saliveno!

Nitko nije htio priznati da ništa ne vidi, jer bi time pokazao kako nije za svoju službu ili kako je veoma glup. Nijedne se careve haljine nisu tako svidjele.

— Ta on nema ništa na sebi! — povika neko dijete.

— Car je gol!

— Bože, čuj glas nevinosti! — uzdahnu otac. I jedni šaptahu drugima što je reklo dijete.

— Nema ništa na sebi! Dijete kaže da car nema ništa na sebi!

— Nema ništa na sebi! — povika naposljetku sav puk.

Protrnu car, i njemu se samom činilo da ljudi imaju pravo, ali mišljaše otprilike ovako: »Sad mi ipak valja ostati u povorci do kraja!« I zauze još ponosnije držanje.

A komornici i dalje nošahu skute kojih nije bilo.

SREĆINE KALJAČE

I

Početak [\[3\]](#)

Bilo je to u Köbenhavnu, u nekoj kući na Istočnoj ulici, nedaleko od Kraljevskoga novog trga: sabralo vam se ondje poveliko društvo, kako to već od vremena do vremena mora biti — pozivaju jedni druge da i sami budu pozvani. Polovina je društva već sjedila za kartaškim stolovima, a druga je čekala što li će doći poslije domaćičnih riječi: »Hajde da se nečemu dosjetimo!« Dotle su došli, i razgovor je tekao kako je već mogao. Među ostalim počelo se govoriti i o srednjem vijeku. Neki su smatrali da je ono vrijeme bilo kudikamo bolje od našega. Pravni savjetnik Knap tako je gorljivo branio to mišljenje da je domaćicu odmah predobio na svoju stranu, pa oboje udariše protiv Örstedovih riječi o starome i novom vremenu, napisanih u Kalendaru, gdje se naše doba uglavnom uzdiže nad sva druga vremena. Savjetnik smatraše najljepšim i najsretnijim doba kralja Ivana. [\[4\]](#)

I dok jedni brane ovo, a drugi ono, i tako nastavlju razgovor, što se samo načas prekinuo dolaskom novina, u kojima ne bijaše ništa što bi vrijedilo čitati — mi ćemo izići u predsoblje, gdje su odloženi ogrtači, štapovi, kišobrani i kaljače. Tu sjede dvije žene — jedna mlada, a druga stara. Pomislili bismo: došle su da prate svoju gospodaricu, ovu ili onu staru gospođicu ili udovicu. Ali kad ih malo bolje promotrimo, odmah vidimo da nisu obične sluškinje: ruke im odviše nježne, držanje i kretnje kraljevske, a i haljine im sasvim osobita, smiona kroja. Bile to dvije vile; mlada, doduše, nije bila Sreća sama, već jedna od službenica njezinih dvorkinja: ta je službenica naokolo raznosila Srećine darove. Starija, ozbiljna i zamišljena, bijaše Briga: ona sve svoje poslove sama obavlja, jer onda zna da su dobro izvršeni.



Pripovijedale su jedna drugoj gdje su sve toga dana bile. Ona koja bijaše službenica Srećine dvorkinje obavila je samo nekoliko beznačajnih poslova. Spasila je, veli, jedan novi šešir od pljuska, pribavila nekom poštenjaku preporuku nekakve otmjene ništice ili što slično, ali je još čeka nešto sasvim neobično.

— Moram ti reći — obrati se mlađa starijoj — da mi je danas rođendan, pa su mi iskazali počast i povjerili mi par kaljača da ih predam ljudima. Imaju to svojstvo da se svatko tko ih obuje, onoga časa nađe na onom mjestu ili u onom vremenu koje najviše želi. Svaka mu se želja koja se odnosi na vrijeme, prostor ili obliče odmah ispunи, tako te čovjek najposlije jednom postane sretan na ovom svijetu.

— Vjeruj mi — uzvrati joj Briga — postat će nadasve nesretan i blagoslivljat će onaj čas kad se opet oslobodi kaljača!

— Ta što ne veliš! — odslovi Srećina izaslanica. — Sad ću ih ostaviti kraj vrata, netko će se zabuniti i usrećiti!

To im bio razgovor.

II

Što je bilo sa savjetnikom

Bijaše kasno. Pravni savjetnik Knap, zanesen u vrijeme kralja Ivana, pošao kući. Ali je bio tako zbumjen da je umjesto svojih nazuo Srećine kaljače i u njima stupio na Istočnu ulicu. Čarobna ga moć kaljača prenese natrag u doba kralja Ivana, pa je stoga zagazio ravno u ulično blato i kal, jer u ono vrijeme još ne bijaše pločnika.

»Strahota kako je tu prljavo!« ljutnu se savjetnik. »Pločnika uopće nema, a sva su svjetla pogašena!«

Mjesec još ne bijaše dovoljno visoko, a zrak osim toga prilično gust, pa sve naokolo nestajalo u mraku. Na najbližem uglu međutim visjelo kandilo pred slikom Gospinom, ali mu svjetlo tako slabo kao da ga i nema. Opazio ga je istom onda kad se našao pred njim, te mu pogled padne na sliku Majke s Djetetom.

»Pa to je«, pomisli savjetnik, »trgovina umjetninama, zaboravili su spremiti cimer!«

Pokraj savjetnika prođe nekoliko ljudi u nošnji onoga doba.

»Kakvi su ovo ljudi! Zaciјelo se vraćaju s krabuljnog plesa!«

Najednom udariše bubenji, trube i borije, zasja plamen golemih zubalja. Savjetnik stade i vidje gdje prolazi čudnovata povorka: sprijeda čitava četa bubenjara, baš svojski udaraju u svoja glazbala; za njima trabanti s lukovima i dugim puškama. Najotmjeniji u povorci bijaše čovjek u svećeničkom ruhu. Savjetnik, čudu se čudeći, upita što to znači i tko je onaj čovjek.

— Sjaellandski^[5] biskup! — bijaše odgovor.

— Gospode Bože, što je to biskupu na um palo! — uzdahnu savjetnik i zavrtje glavom. Nikako mu nije išlo u glavu da bi ono mogao biti biskup. Razmišljajući o tome i ne gledajući ni lijevo ni desno, uputi se savjetnik niz Istočnu ulicu pa prijeđe preko Mosnog trga. Mosta prema Dvorskom trgu nije mogao naći, samo je nazrijevao nisku obalu rijeke. Najposlje se namjeri na dvojicu momaka što sjedahu u čamcu.

— Želi li gospodin da ga povezemo na Otok? — zapitaše ga lađari.

— Na otok? — začudi se savjetnik, koji nije znao u kojem vijeku šeće. — Hoću na Kristijanovo pristanište, u malu Tržnu ulicu!

Momci ga pogledaše.

— Recite mi samo gdje je most! — opet će savjetnik. — Sramota je da ovdje ne gore svjetla, a takav je glib kao da gaziš po močvari.

Što je duže razgovarao s lađarima, sve ih je manje razumio.

— Ne razumijem vam ja bornholmskog govora!^[6] — razljuti se naposljetu savjetnik i okrenu im leđa.

Mosta nije mogao naći, a ni ograda nije bilo. »Baš je bruka kako je sve ovdje jadno!« brundao u sebi savjetnik. Nikad mu se njegovo doba nije činilo jadnijim negoli te noći. »Najbolje će biti da uzmem kočiju!« pomisli savjetnik. Ali — gdje li su samo kočije? Ni jedne na vidiku. »Valja mi se vratiti do Kraljevskoga novog trga, ondje stoje mnoga kola, inače nikad ne stigoh do Kristijanova pristaništa!«

I zaputi se natrag po Istočnoj ulici; kad je gotovo prošao kroz nju, izide mjesec.

»Gospode, kakve su to skele postavili!« začudi se savjetnik kad je ugledao Istočna vrata, koja u ono vrijeme stajahu na kraju Istočne ulice.

Konačno pronađe neki prolaz pa tuda izide na Novi trg, ali tu bijaše velika livada; po njoj ovdje-ondje izbilo rijetko grmlje, a presijeca je širok kanal ili rijeka. Na suprotnoj obali nekoliko bijednih drvenih koliba hallandskih^[7] brodara po kojima je i mjesto nazvano Hallandskim brijegom.

»Ili mi se prikazuje, ili sam pijan!« zakuka savjetnik. »Ta što je ono? Što je ono za ime Božje?« Krenu opet natrag, čvrsto uvjeren da je bolestan.

Kad dođe na ulicu, malo bolje promotri kuće. Većina ih bijahu čatmare, a mnoge samo slamom pokrivenе.

»Ne, meni zaista nije dobro!« uzdahnu savjetnik. »A popio sam samo čašu punča! Ne podnosim ga! A bijaše i krajnja ludost dati nam punč i topla lososa. No, baš ću reći zastupnikovici. Da se vratim i da im kažem kako mi je? Bilo bi smiješno, a tko zna jesu li još gore!«

Ipak potraži onu kuću, ali ni nje nigdje.

»Ma grozno! Ne prepoznajem više Istočne ulice! Ni jednog dućana nema! Vidim samo stare, bijedne kolibe, kao da sam negdje na selu, u Roeskildeu ili Ringstedu.^[8] A gdje li je, zaboga, zastupnikova palača? Ni ona nije ista! Ali ima u njoj ljudi. Ah, posigurno sam bolestan!«

Stajaše na poluotvorenim vratima kroz koja prodiraše svjetlo. Bijaše to svratište onoga doba, neka vrsta gostonice, prostrane i namještene poput kakve holsteinske dvorane. Unutri bilo dosta valjana svijeta, brodara, kopenhagenskih građana i nekoliko učenjaka; sjedahu i živahno razgovarahu, a pred svakim vrč piva; na pridošlog jedva da su se obzirali.

— Oprostite — obrati se savjetnik krčmarici koja mu dođe u susret — jako mi je zlo. Možete li mi pribaviti kočiju da me odveze na Kristijanovo pristanište?

Žena ga pogleda i odmahnu glavom, a onda mu progovori na njemačkom jeziku. Savjetnik pomisli da ona ne razumije danski, pa joj zato po njemački kaza što želi. Po tome se, i po njegovoj odjeći, žena uvjeri da je stranac. Brzo je razabrala da mu je zlo, pa mu donese vrč vode, koja bijaše nekako slana okusa, premda ju je krčmarica na bunaru zahitila.

Podnimio se savjetnik, duboko uzdahnuo pa uzeo razmišljati o svim tim čudima što ga okruživahu.

— Je li to večerašnji Dan?^[9] — upita on tek da nešto kaže, videći kako žena odlaže velik papir.

Nije razumjela što misli, ali mu pruži list. Bijaše todrvorez što prikazuje nekakvu zračnu pojavu koju su vidjeli nad gradom Kolnom.

— To je vrlo staro! — ustanovi savjetnik i sasvim se obradova što je naišao na tako star primjerak. — Kako ste došli do te rijetke slike? Vrlo je zanimljivo, premda je sve sama bajka! Takve zračne pojave nisu ništa drugo doli polarna svjetlost. Vjerojatno su u vezi s elektricitetom!

Oni koji su sjedili u blizini i čuli mu riječi, u čudu se pogledaše, a jedan od njih ustade, s poštovanjem snimi šešir te će vrlo ozbiljno:

— Vi ste sigurno veoma učen čovjek, Monsieur.

— O, ne! — odgovori savjetnik; — znam pomalo razgovarati o svemu što valja znati.

— *Modestia* je lijepa vrlina — preuze onaj. — Inače mi na vaše riječi valja napomenuti *mihi secus videtur*,^[10] ali ću ovdje rado suspendirati svoj *judicium!*^[11]

— Smijem li pitati s kime imam čast razgovarati? — Ja sam bakalaur Svetog pisma! — uzvrti subesjednik.

Taj je odgovor dostajao savjetniku, a naslov je ovdje odgovarao odijelu. Zaciјelo je to, pomisli on, neki stari seoski učitelj, neobična pojava kakvu još možeš sresti gore u Jyllandu.

— Ovdje doduše nije *locus docendi*^[12] — opet će bakalaur — ali vas molim da izvolite govoriti! Vi ste se sigurno načitali starine!

— Da, zaista — prihvati savjetnik. — Rado čitam stare, korisne spise, ali isto tako volim i novije,

samo ne *Pripovijesti iz svagdanjeg života*.^[13] Tih imamo dosta u zbilji.

— Pripovijesti iz svagdanjeg života? — u čudu će bakalaur.

— Da, mislim na ove sadanje nove romane — pritvrdi savjetnik.

— Oh — nasmiješi se čovjek — ima u njima mnogo duha, a čitaju ih i na dvoru. Kralj osobito voli roman o Iweinu i Gaudianu, u kojemu je riječ o kralju Arturu i o njegovim vitezovima od Okruglog stola; šalio se o tome sa svojim plemićima.^[14]

— Taj roman još nisam čitao! — preuze savjetnik. — Zaciјelo je sasvim novo Heibergovo izdanje!

— Ne! — opet će ovaj; — nije ga objavio Heiberg, već Godfred von Gehmen!

— On je dakle pisac! — prihvati savjetnik. — Vrlo staro ime! Nije li to prvi danski tiskar?

— Jest, to je naš prvi tiskar! — prisnaži subesjednik.

Dotle je sve išlo sasvim dobro. Ali jedan između dobrih građana navrnu razgovor na strašan pomor što bijaše udario prije nekoliko godina — mišljaše on na kugu iz godine 1484. Savjetnik pak mišljaše da je riječ o koleri,^[15] pa je razgovor tekao sasvim dobro. Gusarski rat iz 1490. bijaše tako blizu te nisu mogli a da ga ne spomenu.

— Engleski su gusari otimali brodove sa sidrišta — kazivahu oni, a savjetnik, koji se sasvim uživio u događaje iz 1804, pridruži se iz svega srca izjavama protiv Engleza.

U nastavku im razgovor, naprotiv, nije tekao tako glatko: svakog bi časa i na jednoj i na drugoj strani nastao grobni muk; dobri je bakalaur bio suviše neuk, pa mu je svaka i najobičnija savjetnikova izjava zvučala odviše smiono i fantastično. Pogledali bi se, a kad bi tako nastao čudnovat položaj, počeo bi bakalaur govoriti latinski, misleći da će se bolje razumjeti; ali ni to nije pomoglo.

— Kako vam je? — upita gostioničarka i povuče savjetnika za rukav. Sad mu se vrati prisebnost, jer dok je razgovarao, bijaše sasvim zaboravio ono prijašnje.

— Bože mili, kamo sam ovo zapao! — izusti savjetnik, i na tu mu se pomisao zamagli pred očima.

— Crveniku ćemo piti! Medovinu i bremensko pivo! — povika jedan od gostiju. — I vi ćete s nama!

Uđoše dvije djevojke, od kojih jedna imaše na glavi kapu u dvije boje.^[16] One počeše točiti i klanjati se. Savjetnika prorsiše hladni srsi po ledjima.

— Što je ovo! Ma što je ovo! — prostenja, ali mu ne bijaše druge, valjade mu piti s ostalima. A družina baš svojski navalila na dobričinu, tako da je upravo očajavao. A kad mu onda jedan između njih reče da je pijan, nije ni najmanje posumnjao u njegove riječi. Zamolio ih je jedino da mu pribave drošku, a oni mišljahu da govorи moskovski.^[17]

Još se nikad nije našao u tako surovu i priprostu društvu. »Čovjek bi rekao da se zemlja vratila u pogansko doba«, umovaše savjetnik; »to je najstrašniji čas moga života!«

Tek što je to domislio, zavrže mu se u glavi druga misao: da se provuče ispod stola pa da se došulja do vrata i tako pokuša umaknuti. Ali kad već bijaše na izlazu, opaziše drugi što namjerava, pa ga zgrabiše za noge — a uto mu, na njegovu sreću, spadoše kaljače s nogu, a s njima i sva čarolija.

Savjetnik sasvim jasno ugleda pred sobom jako svjetlo, a iza njega veliku kuću. Prepozna zgradu susjedne kuće — bješe to opet Istočna ulica kakvu je svi poznajemo. Ležao je nogama okrenut prema veži, a sučelice mu sjedio noćobdija i spavao.

»Bože mili, zar sam ležao ovdje na ulici i sanjao!« zaprepasti se savjetnik. »Jest, ovo je Istočna ulica! Kako je divno svijetla i šarena! Prava strahota kako me oborila čaša punča!«

Već poslije dvije minute sjedio je u kočiji i vozio se na Kristijanovo pristanište. Razmišljaо je o pretrpljenom strahu i muci te iz dna srca hvalio sretnu zbilju, naše vrijeme, koje je, uza sve svoje

mane, ipak kudikamo bolje od onoga u kojem se maloprije nalazio. A to, vidiš, bijaše od njega razborito.

III

Noćobdijina pustolovina

»Gle, zaista par kaljača!« začudi se noćobdija. »Sigurno pripadaju poručniku koji gore stanuje; baš su pred vratima.«

Rado bi poštenjak pozvonio i predao ih, jer gore još bijaše svjetlo, ali nije htio buditi drugih ukućana, pa stoga preumi i odustane od nakane.

»Zacijelo je jako ugodno imati takvu obuću na nogama!« pomisli noćobdija. »Tako im je meka koža!« Pristajale su mu kao salivene. »Kako je to smiješno na ovom svijetu! Sad bi poručnik mogao ležati u svojoj mekoj postelji, a gle što radi! Šeće gore-dolje po sobi. Da, sretna li čovjeka! Nema ni žene ni djece, svake je večeri u društvu. Eh, da sam na njegovu mjestu, baš bih bio sretan!«

Čim je izrekao tu želju, odmah kaljače što ih je nazuo protegoše svoju moć, i noćobdija se mišlju i tijelom prometnu u poručnika. Eto ga sad gore u sobi, u ruci mu malen ružičast papir; na papiru je pjesma koju je spjevao sam poručnik. Ima li čovjeka koji nije barem jednom u životu dobio pjesničko nadahnuće? A kad jednom zapišeš svoje misli, eto ti stihova. Na papiru bijaše napisano:

BOGAT DA SAM

»Bogat da sam!« često ja zaželjet znadoh,
dok još dječak bijah, u san takav padoh:
bogat da sam, poručnikom radbih biti,
sablju pasat, perje nosit — neću kriti.
Poručnikom postah, željan san me kiti,
al siromah ostah — isti san mi mio!

Milostiv mi Višnji bio!
Mladih dana onih, djevojčica mala
očarana bajkom poljubac mi dala:
ta bogatstvo mašte resilo me tada,
al siromah zlatom ostah ko i sada,
jer pustim se snima nose srca mlada.
Bogat bijah maštom, to mi zaklad cio!

Svevišnji mi svjedok bio!
»Bogat da sam!« svečer srce moje žudi,
za djevojkom onom uzdišu mi grudi,
što ljepojka sad je, vrlinom se krasí.
Osmijeh da mi pruži, samo da se glasi,
pusta ova želja nikad da se gasi...
Al siromah ostah, stog ješutnja bolja.

Svevišnjem je tako volja.
Bogat da sam mirom i utjehom sada,
točio u pjesmu ne bih svojih jada.
Da znaš kako, djevo, srce za te bije,
čitala bi ovo kano bajku prije.
No i bolje, tko zna, kad već sreće nije...
Ja siromah ostah, vijek sam nešto htio!

Svevišnji ti pomoć bio!

Eto, takvi se stihovi pišu u zaljubljenosti, ali ih razborit čovjek ne daje u tisak. Poručnik, ljubav i neimaština — to je trokut ili, isto tako, polovica razbijenog žrijeba sreće. Osjećao je to i poručnik pa je stoga i prislonio čelo o prozorsko staklo i duboko uzdahnuo.

»Onaj je siromašni noćobdija dolje na ulici kudikamo sretniji od mene! Ne poznaje ono što ja nevoljom zovem! Ima dom, ženu i djecu koja plaču kad je žalostan, a raduju se njegovom radošću! Oh, bio bih sretniji da mi se naći na njegovu mjestu i da mi se u nj pretvoriti, jer je sretniji od mene!«

U taj se mah noćobdija opet nađe u svojoj koži, jer je samo po Srećinim kaljačama postao poručnik, ali je, kako vidjesmo, osjetio još manje zadovoljstva našavši se na poručnikovu mjestu, pa je zaželio da radije bude ono što je zapravo i bio. I tako se ponovno prometnu i postade noćobdija.

»Ružan sam san usnio!« uzdahnu noćobdija. »Zaista čudan san! Usnilo mi se da sam onaj poručnik, ali, ruku na srce, ne bijaše nikakav užitak: bijah bez žene, ne imadah mališana što me gotovo ugušuju poljupcima.«

Sjedaše i sveudilj klimaše glavom: onaj mu san nije nikako izlazio iz pameti. Kaljače mu još bijahu na nogama. Zvijezda u prosutku kliznu svodom nebeskim.

»Prosu se zvijezda!« pomisli noćobdija. »Ali ih još mnogo ima. Baš bih želio da ih malo izbliže pogledam, a osobito Mjesec; onda mi se ne bi rasplinuo među rukama. Kad umremo — veli student što mu moja žena pere rublje — letimo s jedne zvijezde na drugu. Laž je to, ali bi bilo sasvim zgodno. Kad bih malo mogao gore skoknuti, a tijelo neka samo ostane ovdje na stepenicama!«

Vidiš, ima na svijetu mnogo šta pri čemu ti se valja dobro u pamet uzeti: ne smiješ baš svašta tako olako spominjati. Ali još oprezniji treba da bude onaj tko na nogama nosi Srećine kaljače. Slušaj samo što se noćobdiji dogodilo.

Gotovo su nam svima poznate brzine postignute parom; iskušali smo ih bilo na željeznici, bilo putujući brodom preko mora. Ali je to kretanje samo kornjačin korak ili pužev hod prema brzini svjetlosti. Ona se širi devetnaest milijuna puta brže nego što može poteći najbolji trkač, pa ipak je elektricitet još brži. Smrt je električni udar u naše srce. Na krilima elektrike leti oslobođena duša. Za osam minuta i nekoliko sekundi prijede sunčano svjetlo put veći od dvadeset milijuna milja. Električnom brzom poštrom treba duši još manje minuta da preleti jednaku udaljenost. Prostor među nebeskim tijelima nije za nju veći negoli nama u jednom te istom gradu udaljenost između kuća naših prijatelja, čak i onda kad se nalaze blizu. Ali nam taj električni udarac u srce oduzima mogućnost da se služimo tijelom na zemlji — osim ako su nam, kao onome noćobdiji, Srećine kaljače na nogama.

Za nekoliko je trenutaka noćobdija prešao pedeset i dvije tisuće geografskih milja do Mjeseca, koji je, kako nam je poznato, sazdan od mnogo lakše građe negoli naša Zemlja, pa je, štono riječ, mekan poput snijega pršića. Našao se noćobdija na jednom od bezbrojnih grotla koje poznajemo iz Mädlerove velike karte Mjeseca.^[18] Poznaješ je, dakako. S unutrašnje strane grotlo se strmo rušilo u kotlinu čitavu jednu dansku milju. Tu se prostirao grad koji se doimao poput bjelanjka u čaši vode; bijaše isto tako mekan i načičkan tornjevima, kupolama i balkonima u obliku jedra, i sve je to bilo providno i titralo u rijetkom uzduhu. Naša je Zemlja poput velike ognjene kugle lebjjela nad noćobdijinom glavom.

Živjela ondje mnoga bića koja bismo svakako nazvali ljudima, ali su se uvelike razlikovala od nas. Imala su i svoj jezik, ali nitko ne može zahtijevati da ga noćobdijina duša razumije; a ipak ga je razumjela.

Noćobdijina je duša vrlo dobro razumjela jezik stanovnika na Mjesecu. Raspravliali su o našoj Zemlji, ali nisu vjerovali da je nastanjena; mislili su da je uzduh previše gust, te da ni jedno razumno

biće s Mjeseca ne bi moglo ondje živjeti. Držali su da samo na Mjesecu ima živih bića i da je to zapravo jedino nebesko tijelo na kojem prebivaju drevni stanovnici svemirski.

Nego, vratimo se na Istočnu ulicu, da vidimo što je s noćobdijinim tijelom.

Bez trunka života u sebi sjedi ono na stepenicama kao da se ondje zauvijek skrasilo: šestoper mu ispao iz ruku, oči upire u Mjesec, kamo mu ode čestita duša.

— Hej, noćobdijo! Koliko je sati? — upita neki prolaznik.

A kad ne dobi odgovora, lagano ga čvrknu po nosu — i ode ravnoteža. Truplo se skljoka, izvali se koliko je dugo i široko; ta čovjek bijaše mrtav. Onaj koji ga je kvrcnuo silno se uplaši. A noćobdija mrtav te mrtav. Javiše to i razglasiliše, pa u zoru prenesoše mrtvo tijelo u bolnicu,

Eh, što bi bilo šale da je duša, vrativši se, potražila tijelo u Istočnoj ulici pa da ga nije našla! Zacijelo bi najprije odjurila na redarstvo, zatim u nalazni ured, da ondje pogledaju među izgubljenim stvarima, pa naposljetku u bolnicu. Ali tješimo se — duša je pametnija kad je sama za sebe; nju tijelo i čini glupom.

Kako je rečeno, noćobdijino je tijelo dospjelo u bolnicu. Ondje su ga unijeli u sobu za raskuživanje i najprije mu, dakako, izuli kaljače, pa se duša morala vratiti. Ona odmah uze smjer pravo za tijelom, i čovjek odjednom oživje. Uvjeravao je ljude oko sebe da mu je to najstrašnija noć u životu. Nipošto je ne bi htio opet proživjeti. Ali glavno kad se sve svršilo.

Isti ga dan pustiše, ali kaljače ostadoše u bolnici.

IV

Kritičan čas — Krasnoslov — Nadasve neobično putovanje

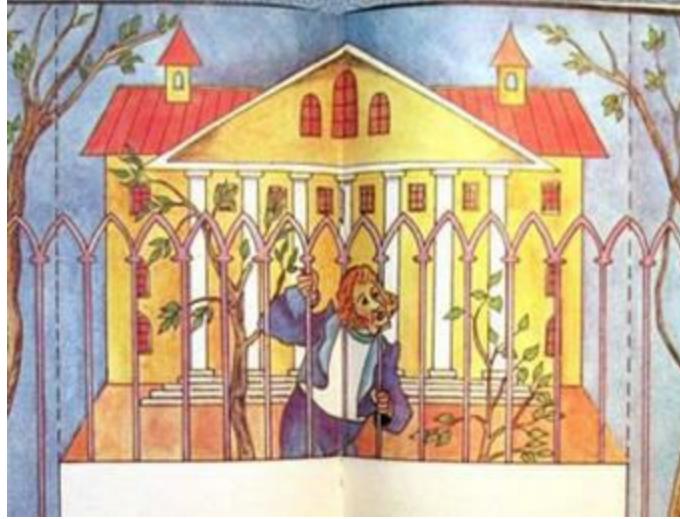
Svatko u Köbenhavnu zna ulaz u tamošnju Frederikovu bolnicu, ali kako će ovu priču vjerojatno čitati i ponetko tko nije iz Köbenhavna, treba da damo kratak opis.

Bolnicu od ulice dijeli povisoka ograda, a debele su željezne šipke toliko razmagnute jedna od druge da se vrlo mršavi liječnički pripravnici, kako vele, znaju provući onuda i skoknuti u grad. Od svih dijelova tijela najteže je provući glavu. Tu, kao i svuda na ovome svijetu, najbolje prolaze sitne glave.

Toliko bi za uvod bilo dovoljno.

Neki mladi liječnik-praktikant, o kome bi se jedino u tjelesnom pogledu moglo reći da je velika glava, bijaše baš te večeri u službi. Kiša lila kao iz kabla, ali je on unatoč tome, i bez obzira na službu, ipak morao izići — samo na četvrt sata. Nije mu se činilo vrijednim da u to upućuje vratara: zašto bi mu se javljaо kad može šmugnuti i kroz rešetke. Naišao je na kaljače što ih je noćobdija zaboravio. Ne bijaše mu ni nakraj pameti da bi to mogle biti Srećine kaljače; mislio je samo na to kako bi mu dobro došle po tome vremenu, pa ih i navuče. Sad mu je još ostalo da vidi može li se provući; nikad to prije nije pokušao.

Stajao je pred ogradom.



»Bože, daj da provučem glavu!« uzdahnu — i za tili čas mu se glava lako i sretno provuće, premda bijaše povelika i podebela: to su već kaljače uredile. A sad je trebalo da i tijelo prođe, ali ono zape.

»Uh, predebeo sam!« zakuka liječnik-pripravnik. »A mislio sam da je najteže s glavom. Neću moći van, sve mi se čini!«

I odmah htjede povući glavu nazad, ali nije išlo. Vratom je mogao lako micati, i to bijaše sve. Ponajprije očutje kako ga obuzima gnjev, a onda mu raspoloženje splasnu i pade ispod ništice. Srećine su ga kaljače dovele u taj strašni položaj, a na nesreću, kako se zavrnuo u tjesnu, nije mu palo na um da zaželi slobodu, već upeo te upeo, i ni makac s mjesta. Sav je promočio od kiše, na ulici nigdje žive duše, a zvona ne može doseći. Kako će se oslobođiti? Već je bio vidio kako će tu prostajati cijelu noć, ujutro će morati koga poslati po kovača da prepili šipke, a to ne ide tako brzo, svi će se dječaci iz škole preko puta sjatiti ovamo, sva će se lučka četvrt sletjeti da mu gleda ruglo i sramotu — bit će veće strke negoli lani oko divovske agave.

»Uh krv mi navire u glavu, poludjet ću! Već mi se pamet muti! O, da mi se oslobođiti, sve bi dobro prošlo!«

Eto! Trebalo je da to još prije zaželi: tek što je dorekao tu misao, glava bijaše slobodna, a on

upade unutra, sav smeten od straha što su mu ga Srećine kaljače utjerale u kosti.

Nemojmo sada opet misliti da je nevolji kraj: Ne — bit će još i gore.

Prođe noć, pa i sutrašnji dan, a nitko ne dođe po kaljače.

Uvečer se davala predstava u Malom kazalištu u Kanoničkoj ulici. Kuća bijaše dupkom puna. Na rasporedu deklamacija nalazila se nova pjesma koju ćemo evo čuti. Naslov joj bijaše:

TETKINE NAOČARI

*Poznata je velja mudrost moje bake,
Staro doba, kažu, spaljivaše take.
Sve zna što se zbiva, i još mnogo više,
godinu što ide, hoće l' biti kiše.
Za »četeres« ljeta unaprijed vam vidi —
što jezikom šepa ništa se ne stidi.*

*Što li će se važno u godini zbiti?
Svi bi rado znali, ćemu ovo kriti,
koja im je sudba, kakva sreća dalja —
ali baka veli: to nam znat ne valja.
Dosađivah baki, to mi šala bila,
ljutila se prvo, grdnje zatim lila —
prodikom nazivah što mi onda kaza,
ništa se ne bojah: njezina sam maza!*

*»Samoj jednom, evo«, govorit mi stade,
»želji ću ti ipak udovoljiti, gade!«
I svoje mi nato naočari dade.
»Podi kamo hoćeš«, drzala mi slovo,
»gdje je mnogo ljudi, ali pamti ovo:
naočari stavi kao da su dogled —
svi će onda ljudi što ih vidiš tuda
karte bit na stolu, da golemog čuda!
Po tim kartam možeš proricati svuda.«*

*Hvalit ja joj stadoh, ali brže pođoh.
Gdje je mnogo svijeta? na misao dodđoh.
Obalom prošetat? Ondje studen bije.
Na ulicu glavnu? Blato, kiša lije.
Kazalište? Eto! Što ne rekoh prije:
od večeri ondje nigdje bolje nije.*

*I evo me sada, pred vama se javljam,
naočari na nos tetkine ¹¹⁹¹ ja stavljam.
Pogledat mi valja — nemojte sad bježat! —
hoćete li ono kao karte ležat,
iz njih da ja svaku vidim sudbu, sreću —
šutnja vaša meni ne kazuje »Neću!«
Pratit ćete sa mnom što se vidjet ima,*

*jer karte su sada zabava nam svima.
Proricat će vama, sebi, cijelom kraju:
da vidimo dakle što to karte znaju.*

(Stavlja naočari)

*Evo, već je sada smijehu prava hora,
kad čovjek to vidi, smijati se mora.*

*Figura i slika jedna drugu kosi,
mnoštvo tu je dama, svaka srce nosi.
Pik i trolist, evo, crne kuda koja —
bolje tako vidim, svaka tu je boja.*

*Gle pikovih dama, važne su te kriju
da crvenom dečku misli im se viju.
Gle opih se zlatom, tko da sve to broji!*

*Koliko li novca kući ovoj stoji!
Gostiju joj mnoštvo sa svih strana hrli,
al smetnusmo s uma onaj naum vrli.*

*Staleže bi možda zagledati htjeli?
Da vidimo što se u novinam¹²⁰¹ veli...
No svatko će čitat, što da zalud gudim,
jer kažem li sada, novinama udim.
Uz to valja znati: baš mi nije volja
da zapadne mene uvijek zdjela bolja.*

Kazalište onda? Čim se ono kit?
*S upravom je bolje u savezu biti.
Što li mene čeka? Tu mi valja reći,
svatko rad bi čuo što o svojoj sreći.
Evo gledam, vidim... Što bih reko tude?
Saznat ćete odmah čim se štogod zbude.*

*Između nas tko će najsretniji biti?
Stan'te malo, to je... bolje njega kriti,
neprilici svakoj kloniti se valja,
čemu da se time drugom sreća kalja.
Tko li duga vijeka? Kome ljetâ more?
Takvo nešto reći još je mnogo gore.*

*Hoću l' proricati? Treba da se zbori;
ista ova miso i samog me mori.
Položaj mi mučan, uvredom će kanut,
pogledat će odmah, u misli vam banut.
Gatarsku mi mudrost svatko sada kori,
istina se zgoljna svuda eto ori:
Ničim ti se ovo završiti neće —
predobro već znate, prazan mlin klepeće.*

*Sa skupštine ove maknut ču se brže,
skupštinari kad se svog mišljenja drže.*

Pjesmu je deklamator izvrsno krasnoslovio i požeо velik uspjeh. Među slušateljima našao se i onaj glavonja iz bolnice — on je, kanda, već zaboravio svoju sinoćnu pustolovinu. Obuo je kaljače, jer ih nitko nije tražio; na ulici bijaše blato, pa mu dodoše kao naručene.

Pjesma mu se svidjela.

Sve je u mislima pretitravao hvatajući se one ideje iz pjesme. Eh, da su njemu takve naočari! Možda bi, kad bi ih valjano upotrijebio, mogao ljudima zagledati pravo u srce. Zaciјelo bi to bilo zanimljivije, pomisli glavonja, negoli vidjeti što će se dogoditi nagodinu, jer ćemo to ionako saznati, a ono drugo, naprotiv, nikada.

»Mogu zamisliti čitav onaj niz gospode i gospođa, ondje u prvom redu! Da im čovjek može zagledati u srce, našao bi ondje sigurno neki otvor, kao nekakav dućančić. Eh, kako li bi se onuda moje oči prošetale! U ove bih dame ovdje, sva je prilika, našao pomodnu trgovinu! U one tamo dućan je prazan, ali mu temeljito čišćenje ne bi bilo naodmet. A našlo bi se i čestitih dućana! Ah, da!« uzdahnu, »znam jedan u kojem je sve kako treba, sve solidno, ali već ima pomoćnika, i to je jedino što u tome dućanu ne valja. Iz ovog bi ili onog dućana povikali: ‘Izvolite ući!’ Eh, kad bih barem mogao ući te kao lijepa, mala misao proći kroza srca!«

Više kaljačama nije trebalo. Čitav se praktikant skupi i poče nadasve neobično putovanje kroz srca slušalaca u prvom redu.

Prvo srce kroz koje je prošao pripadalo je jednoj gospođi. Ali je glavonja u prvi čas pomislio da se nalazi u Ortopedskom zavodu. Tako se zove ona kuća u kojoj liječnik uklanja ljudske kvrge i čini ljude opet uspravnima. Našao se u onoj sobi gdje po zidovima vise sadreni odljevi krivih nogu. Razlika bijaše u tome što se ti odljevi u zavodu prave kad bolesnik uđe, a ovdje su u srcu uzeti i pohranjeni kad su ti dobrijani izišli: tu se čuvali odljevi duševnih i tjelesnih mana različitih prijateljica.

Ubrzo eto ga u drugome ženskom srcu, ali mu se ono pričini kao veliko svetište: bijeli golub nevinosti leprša nad glavnim žrtvenikom. Kako bi se rado spustio na koljena, ali mu je valjalo dalje, u drugo srce. Još je čuo zvuk orgulja, te mu se činilo da je i sam postao novim, boljim čovjekom. Osjećao se dostojnim da stupi u drugo svetište, u siromašnu sobicu u potkroviju, gdje je ležala bolesna majka. Na otvoren prozor sija toplo sunce, ubave ruže njišu se u drvenu sandučiću na krovu, a dvije svijetlomodre ptice pjevaju o djetinjoj radosti, dok bolesna majka molitvom blagoslivlja kćerku.

Sad se praktikant rukama i nogama uvuče u prenatrpanu mesnicu; svuda meso, pusto meso. Bijaše to srce nekakva bogatuna, uglednika čije se ime sigurno može naći u adresaru.

Malo zatim nađe se u srcu njegove žene, a to srce bijaše star, trošan golubinjak. Muževa slika, upotrebljavana kao vjetrenica, bijaše u vezi s vratima, pa se vrata otvarala i zatvarala čim bi se muž okrenuo.

Onda se skupljeni praktikant obrete u kabinetu ogledalâ, kakav imamo u dvoru Rosenberg. Ogledala su nevjerojatno povećavala. Nasred sobe, na tlu, baš kao Dalaj-lama, sjedilo beznačajno *Ja* te osobe, zadviljeno vlastitom veličinom.

Kad se našao u slijedećem srcu, praktikant pomisli da je dospio u usku kutijicu punu šiljatih igala. »Zaciјelo je to srce kakve stare usidjelice!« pomisli i nehotice, ali nije bilo tako: bijaše to srce mlada ratnika, nosioca mnogih odličja, baš, štono riječ, čovjeka s dušom i srcem.

Sasvim smeten izvuče se grešni praktikant iz posljednjeg srca. Nije uspio srediti misli; činilo mu se da ga je to zanjela njegova suviše bujna mašta.

»Gospode Bože«, uzdahnu, »ja sigurno nagnjem na ludilo! A ovdje je nepodnošljiva vrućina. Krv mi navire u glavu.« I sjeti se velike sinoćne dogodovštine, kad mu je ono glava zapela među rešetke na bolničkoj ogradi. »Zacijelo je to uzrok!« pomisli glavonja. »Valja mi štogod poduzeti dok je još za vremena. Ruska bi mi kupelj dobro činila. Da barem već ležim na najvišoj dasci!«

I eto ga odjednom na najvišoj dasci u parnoj kupelji, stvorio se ondje, ali je ležao sasvim odjeven, s cipelama i kaljačama na nogama. Vruće kapljice vode padahu mu sa stropa na lice.

»Hu!« kriknu on i skoči dolje da se istušira. Čuvar također glasno viknu kad ugleda potpuno odjevena čovjeka.

Praktikant međutim bijaše toliko priseban te mu prišapnu: »Posrijedi je oklada!« Ali kad je stigao u svoju sobu, odmah prilijepi veliki španjolski obliž na zatiljak i leđa da mu izvuče ludilo.

Ujutro imaše krvava leđa: to su mu, eto, donijele Srećine kaljače.

Pisareva preobrazba

Noćobdija — a njega sigurno još nismo istrli iz pameti — sjetio se pak kaljača što ih bijaše našao i donio sa sobom u bolnicu. Lijepo čovjek ode po njih, ali kad ih ni poručnik ni drugi ljudi u onoj ulici ne htjedoše priznati za svoje, dobrijan ih spodbi pod mišku pa s njima na redarstvo.

»Baš su kao i moje!« reče jedan od gospode pisara promatrajući nađene kaljače, te ih stavi pokraj svojih. »Trebalo bi čovjeku više negoli postolarsko oko da bi mogao razlikovati jedne od drugih.«

— Gospodine pisaru! — oslovi ga podvornik koji je ušao s nekakvim papirima.

Pisar se okrenu i probesjedi s čovjekom, a kad to bijaše gotovo i kad je opet svrnuo pogled na kaljače, nađe se u nedoumici: nije znao jesu li njegove kaljače slijeva ili zdesna. »Zacijelo su ove što su mokre!« zaključi. Ali nije pogodio, jer to bijahu Srećine kaljače. A zašto, uostalom, i redarstvo ne bi moglo pogriješiti? Obuje ih, strpa spise u torbu, a nekoliko ih uzme pod ruku da ih kod kuće pročita i prepiše. Kako je bila nedjelja prijepodne i lijepo vrijeme, pomisli pisar: »Šetnja do Frederikova brda baš bi mi prijala.« I usmjeri korak onamo.

Ne bijaše mirnijeg i marljivijeg čovjeka od toga mladića, pa neka mu bude ta mala šetnja, koja će mu sigurno koristiti nakon mnogog sjedenja. U početku je samo hodao, ne misleći ni na što, pa kaljače nisu imale prilike pokazati svoju čarobnu moć.

Idućidrvoredom susretne znanca, mlada pjesnika, koji mu priopći kako će sutra na ljetovanje.

— Dakle opet na odlasku? — zavidno će mu pisar. — Baš ste sretan čovjek. Možete poletjeti kamo god vas srce vuče, a mi ostali, mi smo vezani kao da su nam noge u lancima.

— Ali vi imate siguran kruh u rukama! — odvrati pjesnik. — Za državnim ste jaslama pa vam se ne treba brinuti za sutrašnjicu. A kad ostarite, dobijete mirovinu!

— Vama je ipak bolje — ustvrdi pisar. — Pisati pjesme, to je užitak! Sav vam svijet laska, a nitko vam ne jaše na šiji, sami ste svoj gospodar! Trebalо bi da malо sjedite na redarstvu uz dosadne i otrcane poslove!

Pjesnik odmahnu glavom, i pisar odmahnu glavom. Svaki ostade pri svome, i u tome se pozdraviše i rastadoše.

»Poseban ti je to soj, ti pjesnici!« pomisli pisar. »Htio bih jednom pokušati da uđem u takvu narav, da i sam postanem pjesnik. Vjerujem da ne bih pisao onakve jadikovke kao drugi... Danas je pravi proljetni dan, kao stvoren za pjesnika! Zrak je neobično čist, oblaci tako lijepi, a zelenilo puno mirisa! Gle, tolike godine nisam to osjetio kao ovaj čas.«

Vidimo već da je postao pjesnikom; doduše nije se to opažalo — ta bilo bi smiješno zamišljati pjesnika drukčijeg od ostalih ljudi; može među običnim ljudima biti kudikamo poetičnijih priroda nego što je mnogi veliki priznati pjesnik. Razlika je samo u tome što pjesnik bolje zapaža i pamti pa može zadržati osjećaje i misli dok ih jasno ne izrazi riječima. A to drugi ne mogu. Ali prebaciti se iz svakidanje naravi u nadarenu znači svakako promjenu, i to je sad doživio pisar.

»Divan zrak!« nastavi on. »Kako me podsjeća na ljubice kod tete Lone! Eh, onda sam još bio švrćo! Bože mili, koliko li je vremena minulo što se nisam na to sjetio! Dobra, stara duša! Stanovala je tamo iza Burze. Uvijek je imala kakvu grančicu ili zelenu mladicu u vodi ma kakva zima bila. Šumske su ljubice mirisale, dok sam ja stavljao ugrijane bakrene novčiće na zamrzla okna i pravio rupice na ledenom cvijeću po staklu, da kroz njih virim van. Oku se pružao lijep vidik. Vani, na kanalu, stajahu zaledeni brodovi, nigdje nikog na njima; crn gavran što grakće sva im posada. Ali kad bi granulo proljeće, onda bi nastao život. Uz pjesmu i poklike pilili bi led, smolili brodove, opremali

ih u tuđinu, za put u daleke zemlje. A ja ostao kao da sam se ukotvio, i nikad nikamo, uvijek ču sjediti na redarstvu i gledati kako drugi uzimaju putne listove da putuju po svijetu. Takva mi je sudbina! Ah, ah!« uzdahnu duboko, ali se odmah osupnut prekide. »Što li se to, Bože, sa mnom zbiva! Nikad mi još takve misli nisu dolazile! Zaciјelo je to od ovoga proljetnog zraka! Ugodno je, ali me i plaši.«

Segnu u torbu po svoje spise. »Spisi će me navesti na druge misli«, reče u sebi, te očima preletje prvi list. »Gospođa Sigbrith, originalna tragedija u pet činova«, pročita na listu, čudeći se. »Što je ovo? Gle, moj je rukopis! Zar sam ja napisao ovu tragediju? Spletka na bedemu ili dan pokajanja, vesela igra... Ali odakle ovo? Sigurno su mi gurnuli u torbu... Gle i pismo!«

Jest, bilo je to pismo od kazališne uprave. Odbijaju mu dramu, a pismo baš nije uljudno napisano.

»Hm! Hm!« promrmlja pisar i sjede na klupu. Zagnao se u puste misli, a srce se naprsto topilo koliko bijaše meko. Nehotice ubra najbliži cvijet. Bijaše to obična mala tratinčica. Što nam botaničari kažu tek u mnogim predavanjima, otkrila mu ona u jednome jedinom času; prijavljedala mu mit o svojem rođenju, kazivala o snazi sunčanog sjaja što ispruža njezine tanke latice i mirisom ih napaja. Pomisli pisar na životne borbe, koje i u našim grudima nalaze odjeka. Zrak i svjetlo miluju cijeli svijet, ali je on svjetlu više sklon, prema njemu se okreće, a kad svjetla nestane, sklapa svoje latice i spava u naručju zraka. »Svjetlo me poljepšava«, veli cvijet. »Ali uzduh udišeš!« šapnu pjesnikov glas.

Odmah u blizini stajao dječak i štapom udarao po muljevitu jarku. Kapljice prskale po zelenom granju, a pisar pomisli na one milijune nevidljivih životinja koje u kapljicama odlijetahu u visinu; prema njihovoj veličini bijaše to kao kad bi nas hitnuli visoko nad oblake. I namatajući misli oko toga, i oko čitave preobrazbe što se s njime zbila, pisar se nasmiješi: »Očito je da spavam i sanjam! Ali ipak je čudnovato! Kako se može sanjati i ujedno znati da je sve samo san? Kad bih se barem sutra sjetio čega kad se probudim! Gle, sve je tako kao da sam neobično dobro raspoložen! Pogled mi jasan, sve osjećam, sama bistrina, pa ipak sam siguran, ako se sutra nečega sjetim, bit će sve samo zbrka, kao i uvijek! Sa svim što se pametno i lijepo čuje i kaže u snu, dogada se kao s podzemnim zlatom; kad ga nađeš, bogato je i krasno, a po danu — samo kamenje i goli šljig.«

Naokolo ptice cvrkutale i radosno skakale s grane na granu. Gledaše ih pisar, pa mu se ote bolan uzdah:

»Ah, njima je mnogo bolje nego meni! Divno je letjeti! Sretan onaj tko se s krilima rodi! Kad bi se moglo, najviše bih volio pretvoriti se u takvu malu ševu!«

U isti mu se čas skuti i rukavi složiše u krila, odijelo mu se pretvori u perje, a kaljače u čaporke. On to dobro opazi i u sebi se nasmija: »Eto, sad barem znam da sanjam! Ali tako ludo nisam još nikad sanjao.« I odletje na granje pa zapjeva, ali mu u pjesmi nije bilo poezije, jer je njegova pjesnička narav izvjetnila. Kaljače su, kao i svatko tko nešto temeljito radi, mogle izvršiti samo jedno odjednom. Htio je pisar da bude pjesnik — pa je postao pjesnik; sad je htio biti ptica, ali kad mu se ta želja ispunila, prestalo je ono prijašnje.

»Gle divote!« pomisli pisar. »Danju sjedim u redarstvenoj upravi i pretresam dosadne sporove, a noću sanjam gdje kao ševa letim po perivoju na Frederikovu brdu. O tome bi se zbilja mogla napisati prava vesela igra!«

Zatim sletje u travu i, vratkajući glavom na sve strane, poče kljunom kljucati gipke vlati, koje prema njegovoj sadanjoj veličini bijahu visoke poput palmova granja u sjevernoj Africi.

Tako koji časak, a onda se oko njega sastavi mrkla noć: nekakav, po njegovu mišljenju divovski predmet pade preko njega i svega ga prekri. Bijaše to velika kapa koju je neki dječak iz lučke četvrti bacio na pticu, Jedna se ruka uvuče i zgrabi pisara preko leđa i krila, da je samo pijuknuo. U prvom strahu pisar se prodera:

— Balavče bezobrazni! Ja sam pisar na redarstvu! Ali je dječak to čuo samo kao ptičji cijuk, kao sitan žubor ševin; on lupnu pticu po kljunu i odnese je dalje.

Idućidrvoredom susretne dvojicu boljih đaka, to jest dvojicu dječaka iz bolje kuće, jer po znanju u školi bijahu posljednji. Oni kupiše pticu za osam novčića, i tako pisar dođe u Köbenhavn, a u kuću neke obitelji u Gotskoj ulici.

»Sva sreća što sanjam«, u sebi će pisar, »inače bih se zbilja razljutio! Najprije sam bio pjesnik, a sad opet ševa! To me pjesnička narav prometnula u ovo malo stvorenje. Zbilja jadno, osobito kad padneš u ruke dječacima. Baš sam radoznao kako će se sve ovo završiti.

Dječaci ga unesoše u vrlo lijepo namještenu sobu. Gojazna, nasmijana gospođa dođe im u susret, ali se nije nimalo obradovala što su donijeli tu »običnu poljsku pticu«, kako gospođa nazva ševu. Ali za danas neka bude; mogu je staviti u praznu krletku kod prozora.

— Možda će zabavljati Popija! — dometnu gospođa i smiješći se pogleda veliku zelenu papigu što se otmjeno zibala na obruču u divnoj mjedenoj krletki.

— Danas je Popiju rođendan — glupo će ona — pa će mu poljska ptica čestitati!

Popi nije uzvratio ni riječi, već se samo otmjeno ljalao. Ali lijep kanarinac kojega su prošlog ljeta donijeli iz njegove tople mirisave domaje, poče glasno pjevati.

— Kriještalice! — viknu gospođa i prebací mu bijel rubac preko krletke.

— Pipi! — uzdahnu kanarinac; — da strašne li mećave! — i s tim uzdahom umuknu.

Pisar, ili, kako je gospođa rekla, poljska ptica, dospije u malu krletku tik nad kanarincem, nedaleko od papige. Jedina izreka koju je Popi znao izbrbljati, a koja je često djelovala smiješno, bijaše: »Ma budimo ljudi!« Sve drugo što je kriještao bilo je nerazumljivo kao i kanarinčev cvrkut, ali ne i pisaru, koji sada i sam bijaše ptica: on je sasvim dobro razumio drugove.

— Letio sam pod zelenom palmom i pod rascvalim bademom — pjevaše kanarinac; — letio sam s braćom i sestrama povrh divna cvijeća i bistrih jezera, kojima se na dnu bilje povijalo. Vidoš sam i mnoge divne papige, pričale su vesele priče kojima ne bijaše kraja ni konca.

— To su bile divlje ptice! — pretrže papiga. — Ptice bez ikakva obrazovanja! Ma budimo ljudi! Zašto se ne smiješ? Kad se gospođa i svi gosti mogu tome smijati, možeš i ti! Krupna je mana kada tko nema smisla za smiješno. Ma budimo ljudi!

— A sjećaš li se lijepih djevojaka koje plesahu pod razapetim čadorom kraj drveća u cvatu? Spominješ li se slatkih plodova i svježeg soka što ga daje divlje bilje?

— Sjećam se — odvrati papiga — ali mi je ovdje kudikamo bolje! Imam dobru hranu i prijateljski postupak, znam da sam bistra glava i više ne tražim. Ma budimo ljudi! Ti si pjesnička duša, kako se kaže, a ja sam učenost i dosjetljivost. Nadaren si, ali nisi razborit: razdaješ se u tim visokim prirodnim zvucima, pa te stoga i prekriše. Sa mnom nije tako, jer su za me malo više izdali! Moj kljun ulijeva poštovanje, a šala mi je uvijek nadohvat. Ma budimo ljudi!

— O, moj topli, rascvjetali zavičaju! — tugovaše kanarinac. — Pjevat ćeš o tvome tamnozelenom drveću, o tvojim tihim morskim dragama gdje krošnje bistroj vodi cjelivaju površje. Opjevat ćeš radosti sve moje jarke braće i sestara tamo gdjeno rastu kaktusi, »biljna vrela pustinje«!

— Ta prestani već jednom s tim žalopojkama! — ljutnu se papiga. — Reci štogod čemu se možemo smijati! Smijeh je znak najvišeg stupnja duha. Može li se smijati pas ili konj? Ne može! Plakati može, ali smijati se, to je dano samo ljudima. Ho, ho, ho! — nasmija se Popi i nadopuni svoju šalu: — Ma budimo ljudi!

— Ti mala, siva danska ptico! — nato će kanarinac. — I ti si uhvaćena! Zacijselo je hladno u tvojoj šumi, ali ondje caruje sloboda! Poleti! Zaboravili su te zatvoriti! Najgornji je prozor otvoren. Poleti, poleti!

A pisar nije čekao da mu se dvaput rekne, nego razmahnu krilima pa izletje iz krletke. U isti čas škripnuše odškrinuta vrata druge sobe: ušulja se gipka kućna mačka, zakrijesiše se sjajne, zelene oči, te poče lov. Kanarinac letio po krletki, papiga udarala krilima i vikala: »Ma budimo ljudi!« a pisar u smrtnom strahu izletje kroz prozor, poletje preko kuća i ulica, dok se napoljetku ne morade spustiti da malo otpočine.

Susjedna mu se kuća učini nekako poznata; jedan joj prozor bijaše otvoren, i pisar uletje unutra. Nađe se u svojoj sobi i sjede na stol.

»Ma budimo ljudi!« protisnu i ne misleći što govori, ponavljujući papigine riječi, i toga se trena opet stvori pisarem, ali je sjedio na stolu.

»Neka mi je Bog na pomoći!« u čudu će pisar. »Kako li sam to ovamo dospio i zaspao! Tako sam nemirno sanjao. Prava ludost sve zajedno!«

Najbolje što su kaljače donijele

Sutradan u ranu zoru, dok je pisar još ležao u postelji, netko zakuca na njegovim vratima; bio je to susjed s istog kata, student bogoslovije. Stupio je unutra.

— Posudi mi kaljače — zamoli bogoslov; — tako je mokro u vrtu, a sunce divno sja, pa bih dolje popušio lulu duhana.

Nazu kaljače i brzo siđe u vrt koji se sastojao od sama dva drveta: jedne šljive i jedne kruške. Čak i tako malen vrt kao taj, u Københavnu je raskoš i krasota.

Student šetkao gore-dolje puteljkom. Bijaše istom šest sati. Sa ceste odjeknu poštanski rog.

»Oh, putovati, putovati!« uzdahnu bogoslov. »Ništa ljestve na svijetu! To je najviša meta svih mojih želja! Tada bi se stišao ovaj pusti nemir u meni! Ali bi valjalo daleko putovati! Htio bih vidjeti divnu Švicarsku, poći u Italiju i...«

Dobro što su kaljače odmah raširile svoju moć, jer bi inače odmakao predaleko i za sebe i za nas.

Sad bogoslov putuje. Nalazi se usred Švicarske, ali sa još osmoricom zguran u poštanskoj kočiji. Glava ga boli, ukočio mu se vrat, a krv skupila u nogama te su nabrekle i otekle u čizmama. Vidimo ga kako klimata između sna i jave. U desnom mu džepu kreditno pismo, u lijevom putna isprava, a u kožnoj vrećici na prsimu nosi nekoliko ušivenih zlatnika.

Čim malo zadrijema odmah mu se usnije da je izgubio koju od tih dragocjenosti, pa se grozničavo trza odà sna, te mu prvi pokreti ruku opisuju trokut od desna u lijevo pa gore na prsa, da osjeti je li još sve na svome mjestu. Kišobrani, štapovi i šeširi zibaju se gore u mreži i prilično zakrivaju vidik, koji doista bijaše veličanstven. Student ga krišom promatra dok mu srce pjeva ono što je u Švicarskoj većispjeval barem jedan nama poznati pjesnik, samo što to do danas nije nigdje objavio:

*Većeg krasa zar srce mi zna
dok gledam Montblanc u sjaju?
Samo da usud blaga mi da,
ostah uvijek u tom kraju!*

Velika, ozbiljna i mrka bijaše sva priroda naokolo. Jelove šume po vrletima bijahu kao vršci vrijeska, a svaki vršak zaliven maglom oblaka. Odjednom usu snijeg, hladan vjetar zahuja.

»Uh!« uzdahnu teolog, »da sam barem s onu stranu Alpa! Bilo bi ljeto, i ja bih imao novaca na svoje kreditno pismo. Tako strahujem za nj da ne mogu uživati u Švicarskoj. Oh, da smo barem već s druge strane!«

I tako se stvorio s druge strane, duboko u Italiji, između Firence i Rima. Trasimensko jezero žarilo se u večernjoj zažari kao užareno zlato među tamnomodrim planinama. Tu gdje je Hanibal potukao Flaminija vinova se loza miroljubivo prepletala i hvatala svojim zelenim prstima. Ljupka, polunaga djeca čuvahu krdo svinja, crnih kao ugalj, pod skupinom mirisave lovoriike kraj puta. Kad bismo uspjeli vjerno opisati tu sliku, svi bi uskliknuli: »Divne li Italije!« Ali tako ne reče ni bogoslov niti ijedan od njegovih suputnika u vetturinovim kolima.

U jatima napadahu ih otrovne muhe i komarci. Uzalud su mahali i lupali oko sebe mirtinom grančicom — muhe su ih ipak bole: u kolima ni jednog čovjeka komu lice ne bi bilo otečeno i krvavo od uboda. Jadni konji podsjećahu na strvine: muhe ih jatimice prekrile po leđima, i bilo je samo od časovite koristi kad bi kočijaš sišao te očešao životinje.

Sunce zade, a svu prirodu nagla hladnoća steže u zagrljaj: bijaše nadasve neugodno. Okolna se

brda i oblaci, međutim, zaodjenuše u prekrasnu zelenu boju, jasnu i sjajnu — ali hajde sam onamo pa gledaj na rođene oči, to je bolje negoli čitati opise! Bijaše zaista jedincat vidik. I putnici to osjetiše, ali — želudac prazan, a tijelo trudno i umorno, pa se sva čežnja duše okretala oko prenoćišta: kakvo li će biti? To ih je kudikamo više zanimalo negoli lijepa priroda.

Put je vodio kroz neki maslinik; bogoslovu bijaše kao da se kod kuće vozi među čvornatim vrbama. Tu se nalazilo osamljeno svratište.

Dvanaestak prosjaka bogalja smjestilo se pred kućom. Najzdraviji među njima činio se kao »najstariji sin Gladi, koji je postao punoljetan«^[21], dok su ostali bili ili slijepi, ili imali zakržljale noge te puzali na rukama, ili pak pokazivali kljaste ruke s pestima bez prstiju. Prava bijeda zaognuta prnjama!

— *Eccelenza, miserabili!*^[22] — uzdisahu bogalji i pružahu kljaste udove.

Gostioničarka, bosa i neočešljana, u prljavoj bluzi, izade da dočeka goste. Vrata bijahu privezana ribarskim konopom, podovi u sobama popločani poluistrošenom opekom; pod stropom polijetahu šišmiši, a smrad unutri...

— Prostrite radije dolje u staji! — dobaci jedan između putnika. — Ondje barem čovjek zna što udiše!

Otvoriše prozore da uđe nešto svježeg zraka, ali brže od uzduha uđoše kljaste ruke i vječni vapaj: *Miserabili, Eccelenza!* Zidovi bijahu puni natpisa od kojih je polovina bila protiv pojma *bella Italia*, protiv *ligepe Italije*.

Iznesoše jelo na stol: juhu od vode začinjenu paprom i užeženim uljem, pa još jednom tu istu vrstu ulja na salati: smrdljiva jaja i pečene pijetlove kreste bijahu poslastica. Čak je i vino imalo čudan okus — baš pravi bućkuriš.

Kad se unoćalo, posлагаše sve kovčege pred vrata. Jedan između putnika čuvaše stražu, dok su drugi spavalii. Teolog bijaše na straži. Kako je zagušljivo bilo unutri! Pritisla sparina, komarci zujali i boli, a *miserabili* vani stenjali u snu.

»Ah da, lijepo je putovati!« uzdahnu student. »Samo kad čovjeka ne bi tištalo tijelo! Kad bi ono moglo mirovati, a duh, naprotiv, putovati... Kamo god dođem, svuda mora pritište srca. A ja čeznem za nečim boljim od časovitoga — da, ja bih nešto bolje, najbolje... Ali gdje je to, što je to? Ma ja u duši zapravo znam što hoću: htio bih postići sretan cilj, najsretniji od svih!«

I tek što je to izrekao, obreo se kod kuće. Dugi, bijeli zastori visjeli na prozoru, a nasred sobe, na tlu, stajao crn ljes: u njemu je student snivao crni san smrti. Želja mu se ispunila: tijelo je mirovalo, a duh mu putovao. »Ne nazovi nikoga sretnim prije nego što umre«, Solonove su riječi, i one su se ovdje ponovno potvrdile.

Svako je mrtvo tijelo sfinga besmrtnosti; nije nam ni ova sfinga u crnom ljesu odgovarala na ono što je živ čovjek još prije dva dana napisao:

*O nijema smrti; šutnjom budiš strah,
sav trag tvoj na pusto groblje vodi.
Zar miso da se pretvori u prah?
Il' tek travkom da se opet rodi?*

*Svoj bol od drugih čovjek krije rad,
a tebi, što sam bî sve do sada,
na svijetu srce skrši teži jad
no zemlja što sad ti na ljes pada.*

Dvije se prilike kretale po sobi, poznajemo ih obadvije: jedna je vila Briga, a druga Srećina izaslanica. Nagnuše se nad mrtvaca.

— Vidiš li — reći će Briga — kakvu su sreću ljudima donijele tvoje kaljače?

— Barem su ovome što ovdje spava donijele trajno dobro! — odvrati druga.

— O, ne! — opet će Briga. — Sam je otišao, nije bio pozvan! Duh mu ovdje nije imao dovoljno snage da stekne ono blago koje mu je suđeno! Učiniti će mu dobročinstvo!

I to rekavši, izu mu kaljače s nogu. Tako se dovrši smrtni san i oživjeli ustade. Brige nestade, a s njome i kaljača. Zaciјelo ih smatraše svojim vlasništvom.

TRATINČICA

Čuj sada što će ti pričati!

Vani na selu, tik do ceste, ima ladanjska kuća — zacijelo si je već i sam bio. Pred njom je vrtić sa cvijećem, ograđen obojenom ogradom, a odmah kraj ograde, ali van uz jarak, rasla mala tratinčica sred bujne zelene trave. Sunce je obasjavaše baš tako toplo i lijepo kao što je sjalo i na veliko gizdavo cvijeće u vrtu, pa je zato i napredovala iz dana u dan.

Jednog je jutra sasvim procvala — rastvorila svoje fine sjajnobijele latice što su kao zrake okruživale malo žuto sunce u sredini. Nije joj bilo ni nakraj pameti da je nitko i ne gleda ondje u travi i da je malen, neznatan cvijetak za koji nitko i ne mari. Naprotiv, silno se radovala, okrenula se pravo suncu, gledala uvis i slušala ševu gdje klikće u zraku.

Mala tratinčica bila radosna kao da je svanuo velik blagdan, a bijaše samo običan ponedjeljak. Sva djeca bila u školi, pa dok su sjedila u klupama i učila, i cvijetak je sjedio na svojoj tankoj, zelenoj stabljici, te i on učio od toplog sunca i od svega naokolo...

I učini se tratinčici da mala ševa jasno i lijepo pjeva i žubori o svemu onom što ona, mala tratinčica, osjeća u svome tihom kutku. Puna udivljenja gledaše u sretnu pticu koja umije pjevati i letjeti. Ali nije cvijetak bio žalostan što mu i samome nije dano da pjeva i leti.

»Ta ja vidim i čujem!« mišljaše tratinčica. »Sunce me grije, a vjetar cijeliva! Oh, kako sam bogata!«

Za ogradom, u vrtu, kočilo se mnogo otmjeno cvijeće: što je manje mirisalo, to je više dizalo glavu. Božuri se naduli da budu veći od ruža, ali vanjska veličina malo vrijedi! Tulipani se zaodjenuli u ponajljepše boje, a toga su bili i svjesni, pa se držali uspravno kao štapovi, samo da se što bolje vide. A su se ni osvratali na malu tratinčicu što je evala vani, izvan ograde, ali je ona to više gledala u njih i kazivala u sebi: »Kako su bogati i krasni! K njima sigurno slijedeće ona divna ptičica da ih posjeti! Hvala Bogu što sam blizu te mogu gledati svu tu krasotu!«

I baš u trenu kad je to u sebi rekla, začu se »Kvi-vit« i doletje ševa, ali ne onamo božurima i tulipanim, nego samcu cvijetku u zelenoj travi, maloj tratinčici, koja od puste radosti naprosto nije znala što da misli.

Ptičica poskakivala oko nje i žuborila:

*U tratinji meka trava,
U njoj ubav cvijetak spava:
srebrno mu ruho dano,
a srce mu zlato samo.*

I zaista, žuta točka u tratinčici bila kao zlato, a male latice oko nje blistale poput srebra.

O, kako je tek sada bila sretna mala tratinčica! Ptica ju je poljubila kljunom, pjevala joj te opet uzletjela u modre visine. Četvrt sata prođe dok se cvijetak pribrao od silnog zanosa. Napol zastidena, ali ipak u dnu srca radosna, pogleda tratinčica na cvijeće u vrtu... Ta ono je vidjelo kakvu je čast i sreću doživjela, pa je moralno priznati da se ima i čemu radovati. A tulipani se još i više ukočili negoli prije, samo što su im se lica nekako ušiljila i pocrvenjela od jedu. I bućoglavi se božuri još većma naduli — uh, dobro je što ne znaju govoriti, jer bi tratinčica imala što čuti!

Jadni cvijetak dobro vidje da mu susjedi nisu najbolje volje, i bi mu baš od srca žao.

U taj čas uđe u vrt djevojka s velikim nožem, oštrim i sjajnim. Priđe upravo tulipanim i poče rezati jednoga za drugim.

»Oh!« uzdahnu mala tratinčica. »Pa to je grozno, svršeno je sada s njima!«

Odnese djevojka tulipane, a tratinčici bi milo što stoji vani u travi i što je malen, neznatan cvijet. Osjećaše veliku zahvalnost, a kad je sunce zašlo, sklopi svoje latice, zaspa i svu noć snivaše o suncu i o ptičici.

Kad je ujutro sunce granulo i kad je sretni cvijetak opet ispružio bijele latice, kao sitne ručice, prema zraku i svjetlu, on razabra ševin žubor, ali pjesma što ju je ševa pjevala bijaše puna tuge i žalosti: jadna ševa jade jadovala. Uhvatili je, pa sad u krletki, kraj otvorena prozora, tužno žubori:

*Da je meni letjet sada,
ne bi bilo mojih jada:
kad je vani, ne zna ptica
što je zlatna slobodica.*

Mala bi joj tratinčica tako rado pomogla! Ali kako? Tko da se tome domisli? Sasvim je zaboravila kako je lijepo sve oko nje, kako toplo sja sunce i kako su joj samoj latice sjajno bijele: sve joj se istrlo iz pameti i samo je mislila na zarobljenu pticu kojoj nikako ne moguće pomoći.

U taj mah izidu dva dječaka: jednove od njih u ruci je nož, velik i oštar poput onoga kojim je djevojka posjekla tulipane. I podu oni pravo prema maloj tratinčici, koja nije mogla dokučiti što su naumili.

— Ovdje možemo iskopati lijep busen za ševu! reče jedan od dječaka i poče oko tratinčice rezati četverokut, tako da je cvijetak ostao u sredini.

— Uberi taj cvijet! — kaza drugi dječak, a tratinčica sva protrnu od straha: ako je otrgnu, ode joj, jadnici, život, koji joj se upravo sada milio kad je trebalo da je s busenom trave odnesu u krletku, zarobljenoj ševi.

— Ne, neka ostane! — odluči prvi dječak. — Bit će kao ukras!

I tako je cvijetak ostao u busenu i dospio u krletku k ševi.

A jadna ptica tugovala za izgubljenom slobodicom i udarala krilima o žice na krletki. Mala tratinčica ne moguće ni slova protisnuti ni riječce utjehe prozbioriti, iako je baš od srca željela. Tako prođe čitavo prijepodne.

— Vode nema! — protuži ševa. — Svi otišli od kuće, a nisu mi ostavili ni kapi vode! Grlo mi suho, hoće da izgori; u meni i vatra i led, a zrak tako težak. Ah, valja mi uginuti kraj toplog sunca, kraj svježeg zelenila, sred sve te Božje krasote!

I spusti mali kljun u hladan busen trave, da se barem malo osvježi. Uto joj pogled pade na tratinčicu, pa joj ptica kimnu, poljubi je kljunom i prožubori:

— I ti ćeš ovdje uvenuti, ubogi mali cvijete! Tebe, iovo malo trave, dadoše mi za čitav svijet koji sam imala vani: svaka sitna vlat trave treba da mi bude zeleno drvo, svaka tvoja bijela latica mirisavi cvijet! Ah, to me tek podsjeća koliko sam izgubila!

»Kad bih je mogla nekako utješiti!« pomisli tratinčica, ali nije mogla maknuti ni jednom laticom. A miris koji je strujao iz tankih latica bijaše kudikamo jači od mirisa što ga inače taj cvijetak izdaje. Opazi to i ševa: iako je ginula od žedi i u svojoj muci trgala zelene travke, nije cvijetka ni taknula.

Već se i večer spustila, a sveudilj nikoga da jadnoj ptici dade kap vode. ševa opruži lijepa krila pa ih još jednom grčevito skupi; žubor joj bijaše samo još bolan pijuk. Glavica joj klonu do cvijeta, srce joj puče od oskudice i tuge. Sada ni cvijet nije mogao, kao sinoć, skupiti svojih latica i zaspasti, nego je bolan i tužan oborio glavu k zemlji.

Tek ujutro dodoše dječaci, pa kad vidješe da je ptica uginula, zaplakaše i mnoge suze proliše. Iskopaše ptici grobak te ga ukrasiše cvjetnim laticama. Uginulu ševu položiše u krasnu, crvenu kutiju: neka bude kraljevski pokopana, uboga ptica! Dok je živjela i pjevala, nisu na nju mislili: zatvorili je

u krletku i pustili da ugine od žedži, a sad je slave i oplakuju.

A busen sa cvijetkom baciše na prašnjavu cestu: nitko se i ne sjeti tratinčice, koja je jedina s ptićicom bol bolovala i toliko željela da je utješi.

POSTOJANI KOSITRENI VOJNIK

Bilo jednom dvadeset i pet kositrenih vojnika, sve odreda braće, jer su svi potekli od jedne stare kositrene zaimače. Svima im bila puška u ruci, svi pogled usmjerili naprijed, svaki se kočio u prekrasnoj crveno-modroj odori. Kad se poklopac skinuo s kutije u kojoj su ležali, prvo što su čuli na ovom svijetu bijahu riječi: »Kositreni vojnici!« Tako je uskliknuo malen dječak i pljesnuo rukama: dobio ih na dar o rođendanu pa ih poredao po stolu.

Svi vojnici bili udlaku jednaki, samo se jedan jedini malko razlikovao od ostalih: imaše on samo jednu nogu. Kad su ih lijevali, on bio posljednji, pa za njega, da bude cijel cjelcat, nije doteklo kositra. Ali je na onoj jedinoj nozi stajao isto onako čvrsto kao i drugi na dvjema, i baš se on proslavio, kako ćemo evo čuti.

Na stolu gdje su stajali poredani, nalazile se i mnoge druge igračke, a među njima se najviše isticao prekrasan dvorac od papira. Kroz male si prozore mogao pogledati u dvorane u dvorcu. Pred dvorcem bilo sitno drveće oko malena zrcala što je imalo prikazivati jezero. Po jezeru plovili voštani labudovi i u njemu se ogledavali. Sve je bilo lijepo, ali je najljepša ipak bila djevojčica što je stajala dvorcu na vratima. I ona bila izrezana od papira, ali je imala haljinu od najfinijeg prozirnog platna i malu, usku modru vrpcu preko ramena. Na vrpci joj blistava zvijezda, velika koliko cijelo joj lice. Djevojčica ispružila obje ruke, jer bijaše plesačica, a jednu je nogu toliko savila iza sebe uvis da je kositreni vojnik nije mogao vidjeti, pa je mislio da je i u nje samo jedna noga.

»To bi bila žena za me!« pomisli vojnik; »ali je previše otmjena: nastan joj u dvoru, a meni u običnoj kutiji, pa i tu nas se nabilo dvadeset i pet — nije to mjesto za nju! Ali ću svakako gledati da se s njom upoznam!«

I opruži se lijepo iza burmutice na stolu, odakle je zaklonjen mogao dobro promatrati malu, finu damu, koja je i dalje stajala na jednoj nozi ne gubeći ravnoteže.

Uvečer sve ostale kositrene vojnike pokupe u kutiju, a ukućani odu spavati. Sad se igračke počnu igrati različitim igara, »posjeta«, »rata«, a neke okrenu plesati. Kositreni vojnici zveckali u kutiji, jer su i oni htjeli u igru, ali ne mogahu dignuti poklopca. Krcaljka za orahe počela se premetati, a pisaljka stala kliziti po pločici. Nastala buka i graja, od nje se probudio kanarinac, pa se i on umiješao sa svojim glasićem, i to u stihovima. Samo se kositreni vojnik i mala plesačica nisu s mjesta micali: ona je uspravno stajala na vrhu prstiju ispruživši obje ruke, a on se ustobočio na svojoj nozi, ne skidajući ni časak oka s nje.

Uto izbi ponoć, i pras! — poklopac s burmutice odskoči: u njoj nije bilo burmuta, već malen crn đavolak; bijaše tako vješto izrađen.

— Hej, kositreni vojniče! — poviće đavolak. — Hoćeš li oboriti pogled!

Ali se vojnik pravio da ne čuje.

— Čekaj samo! — zaprijeti đavolak. — Vidjet ćeš ti svoje sutra!

Kad je objutriло i djeca ustala, kositrenog vojnika postave u prozor. Bijaše li đavolak posrijedi ili propuh, ne znam ti reći, ali se prozor nenadano otvorи, a naš se vojnik strmoglavi s trećeg kata! Ah, kako je to bio strašan pad: nogu je okrenuo ravno u zrak, a zaustavio se naglavce, na kapi, i tako ostao zabivši bajunetu među kamenje na pločniku.

Sluškinja i dječak odmah otrčaše na pločnik da ga traže. I premda su ga gotovo ugazili, ipak im pogled ne pade na nj. Da je vojnik viknuo: »Evo me!« sigurno bi ga našli, ali se njemu činilo neprilično da više kad je u odori.

Poče promicati kiša, sve kap po kap, dok najposlije ne uli pravi pljusak. A kad minu, eto ti dvojice derana.

— Gle kositrenog vojnika — reče jedan. — Hajde neka plovi!

I načiniše čamac od novina, postaviše u nj vojnika i otisnuše čun nizvodu, pustiše ga da plovi niz kameni jarak duž pločnika. Dječaci podoše sa strane plješćući rukama.

Jao, kakvi su se valovi dizali u jarku i kakva je struja onuda derala! Ta sva se voda ondje slijevala! Papirni je čun skakutao gore-dolje, katkad bi se i zavrtio naglo i vrtoglav, i naš bi se vojnik sav potresao, ali je ostajao postojan: on ni da okom trepne, već gleda ravno pred se, čvrsto drži pušku u ruci.

Najednom čamac zaplovi pod dugačku dasku nad jarkom, a tu se sastavila takva tama kakva je u vojnikovoј kutiji.

»Kamo li sam to samo dospio?« pomisli vojnik. »Sve mi je to onaj đavolak umijesio! Ah, da je barem ona mala djevojka sa mnom u čunu, pa bio još i veći mrak!«

U taj se čas pojavi velik vodeni štakor kojemu nastan bijaše ondje pod daskom.

— Imaš li putni list? — upita ga štakor. — Ovamo s njim!

Ali je kositreni vojnik samo šutio i još čvršće stisnuo pušku. Čun otplovi dalje, a štakor nadade za njim. Uh, što je škrugtao zubima i dovikivao triješću i slami:

— Držite ga! Zaustavite ga! Nije platio carine! Nije pokazao putnog lista!

A struja bujala i jačala pa vojnik već zamijeti danje svjetlo pred sobom, ondje gdje je daska prestajala, ali ujedno začu štropot koji bi mogao i junaka uplašiti. Zamislite samo! Jarak se na kraju daske izljevao u velik kanal, a to je, dakako, za vojnika bilo opasno kao što bi za nas bilo da zaplovimo niz velik vodopad.

Sad već bijaše tako blizu strašnom vodopadu da se nije mogao zaustaviti. Kliznu čun, a ubogi se kositreni vojnik ukoči što je god mogao: neka nitko ne rekne da je i okom trepnuo. Čun se tri-četiri puta zavrtje i do ruba napuni vodom: nije bilo druge, morao je potonuti. Kositreni je vojnik stajao do vrata u vodi, a čun tonuo sve dublje i dublje. Papir se sve više močio, te voda prijeđe vojniku preko glave. On pomisli na dražesnu malu plesačicu koje više nikad neće vidjeti, i u njegovim ušima zazvoni:

*Naprijed, naprijed, ratniče,
smrti u zagrljaj!*

Onda se papir podera, a vojnik propade, te ga u isti čas proguta povelika riba.

Uh, kako je tamno unutri! Još gore nego pod daskom u jarku. I tako tjesno! Ali je kositreni vojnik postojan; pružio se koliko je dug s puškom u ruci.

Riba se praćakala i strahovito trzala. Naposljetku se umiri, a njome kao da sjeknu svijetla zraka. Svjetlost zasja sasvim jasno, a netko povika:

— Kositreni vojnik!

Ribu, naime, bijahu uhvatili, odnijeli na trg i prodali, pa je tako stigla u kuhinju, gdje ju je kuvarica razrezala velikim nožem.

Kuvarica sa dva prsta uhvati vojnika oko pasa i odnese ga u sobu, gdje su svi htjeli vidjeti slavnog čovjeka što je putovao svijetom u ribljem trbuhi. Ali se kositreni vojnik nije nipošto uzoholio.

Staviše ga na stol, a kad tamo — ma što je život čudan! — kositreni se vojnik našao u istoj sobi gdje i prije bijaše, gledao istu djecu i igračke po stolu, čak i onaj divni dvorac s dražesnom malom plesačicom. Još je stajala na jednoj nozi, a drugu držala visoko u zraku. I ona bijaše postojana. To ganu vojnika, te umalo što ne pusti kositrene suze; ali ih nije pustio, jer to njemu ne bi priličilo. Gledaše je, i ona mu uzvraćaše pogled, ali nisu ni riječi prozborili.

U taj tren jedan od mališana zgrabi vojnika pa ga baci pravo u peć, premda za to nije imao nikakva razloga. I tu, zacijelo, bijahu prsti onog đavolka iz burmutice.

Kositreni vojnik stajaše jarko osvijetljen i osjećaše užasnu vrućinu, samo nije znao je li to od pravog plamena ili od ljubavi. Boje je izgubio, sasvim se sljuštale s njega — dok bijaše na putu, ili od tuge i jada, tko bi znao. Upro je pogled u malu djevojku; i ona je gledala njega, pa on osjeti kako se topi, ali svejednako postojan, s puškom u ruci. Uto se otvorile vrata, vjetar podiže plesačicu, te ona poletje poput vile pravo u peć, vojniku: ondje zaplamila i nestade. Kositreni se vojnik rastalio u grudicu, pa kad je sluškinja sutradan vadila pepeo, nađe ga kao malo srce od kositra. Od plesačice ostala samo zvijezda, a i ta pocrnjela kao ugljen.

DIVLJI LABUDOVI

Daleko odavde — ondje kamo odlijeću lastavice kad je kod nas zima — živio vam kralj koji je imao jedanaest sinova i jednu kćer, Elizu. Mladi kraljevići, jedanaestorica braće, išli u školu noseći zvijezdu na grudima i sablju o boku, pisali dijamantnom pisaljkom po zlatnoj ploči, a učili jednako dobro naizust kao što su čitali iz knjiga, tako te se odmah vidjelo da su kraljevski sinovi. Sestra Eliza sjedila na stolčiću od samog prozirca i imala slikovnicu što je vrijedila pol kraljevstva.

O, sretne li djece kad bi sreća navijek trajala!

Njihov obudovjeli otac, kralj one zemlje, oženi se opakom kraljicom, koja djeci bijaše zla mačeha. Od prvog đana djeca osjetiše zao mačehinski postupak. Na dvoru slavili veliku svečanost, pa se i djeca igrala »posjeta«, ali umjesto obilja kolača i pečenih jabuka, dala im mačeha samo pijeska u zdjelici i rekla neka zamisle što im treba.

Već poslije jednog tjedna mačeha отправila sestraru Elizu na selo seljacima, a nije dugo potrajalo te je kralja toliko odbila od siromašnih kraljevića da za njih više i nije mario.

— Idite u svijet i brinite se sami za sebe! — najposlije će zla kraljica. — Letite kao velike ptice bez glasa.^[23]

Zlo mislila zla mačeha, kleta joj se želja ispunila, ali ne zauvijek.

Od kraljevićâ postade jedanaest krasnih divljih labudova: čudno kriknuvši, izletješe kroz prozore dvorca, poletješe preko perivoja i šume, pa sve dalje i dalje.

Tek je zora zarudjela kad su letjeli nad selom gdje je u seljačkoj izbi spavala sestrica Eliza. Ondje su kružili nad krovom, savijali duge vratove i udarali krilima, ali ih nitko nije čuo ni video.

Valjalo im dalje poći, pa se vinuše pod oblake i odletješe u daleki bijeli svijet. Tako su letjeli dok ne stigoše u veliku tamnu šumu što se sterala sve do sinjeg mora.

Jadna mala Eliza nalazila se u seljačkoj sobi te se igrala zelenim listom, jer druge igračke nije imala. Probala bi rupicu u listu i kroz nju virila u sunce, pa joj se činilo da vidi jasne oči svoje braće, a kad bi joj tople sunčane zrake taknule obraze, pomislila bi na njihove cjelove.

I tako dan za danom prolazio.

Kad bi vjetar hujao i šuštao ružnim grmljem pred kućom, šaptao bi ružama: »Je li itko ljepši od vas?« A ruže bi odmahivale i govorile: »Eliza je ljepša!«

A kad bi stara seljakinja sjedila pred kućnim vratima i čitala crkvenu pjesmaricu, okretao bi vjetar listove i govorio knjizi: »Tko može biti pobožniji od tebe?« — »Eliza!« odgovorila bi pjesmarica.

A bila je živa istina što kazivahu ruže i pjesmarica.

Kad se Eliza dohvatiла petnaeste godine dođe vrijeme da se vrati kući. A kad kraljica vidje kako je djevojka lijepa, sva uskiptje bijesom i mržnjom. Još bi je istog časa pretvorila u divljeg labuda kao i braću, ali se odmah nije usudila, zato što je kralj htio vidjeti svoju kćer.

Ujutro uranila kraljica i otišla u kupaonicu, sagrađenu od mramora i urešenu mekim jastucima i prekrasnim sagovima. Uzela je tri žabe krastače, poljubila ih te jednoj od njih zapovjedila:

— Kad Eliza dođe u kupaonicu, skoči joj na glavu, da postane troma kao i ti!

— Prilijepi joj se na čelo! — reče drugoj. — Neka postane ružna poput tebe, da je ni rođeni otac ne prepozna!

— Lezi joj na srce! — prišapne trećoj. — Navedi je na ružan grijeh, da je muka zaokupi!

To rekavši, pusti žabe krastače u bistru vodu, a voda se u onaj mah zelenkasto oboji. Zatim zovnu Elizu, razodjenu je i naredi joj da uđe u vodu.

Kad Eliza uroni u vodu, odmah joj jedna žaba skoči u kosu, druga joj se prilijepi na čelo, a treća sjede na grudi, ali bijaše kao da Eliza ništa ne zamjećuje. Kad je ustala, a to na vodi plove tri crvena

makova cvijeta.

Da životinje nisu bile otrovne i da ih nije poljubila vještica, pretvorile bi se u crvene ruže. Ipak su se pretvorile u cvjetove jer počivahu na Elizinoj glavi i kraj njezina srca. Bila je Eliza i suviše čista i nedužna da bi je čari mogle nadvladati.

Kad je to vidjela zla kraljica, natare je orahovim sokom da je sva postala tamnosmeđa, premaže joj lijepo lice nekakvom smrdljivom mašću, a kosu joj pomrsi i slijepi; bilo je naprosto nemoguće prepoznati lijepu Elizu.

Kad je otac ugleda takvu, prestravi se te kaza da to nije njegova kći.

I nitko je drugi nije htio poznati, osim psa čuvara i lastavica, ali su to siromašne životinje, njih nitko ne pita za mišljenje.

Tada brizne u plač jadna Eliza i sjeti se svoje jedanaestero braće u dalekoj divljini. Tužna i žalosna odšulja se iz dvora.

Ni sama nije znala kuda će i kamo, tuga joj srce stegla, čeznula je za braćom, koju su, kao i nju, otjerali, pa im valjalo poći kud ih oči vode i noge nose. Njih je htjela naći, njih je pošla tražiti. Cio je dan hodala preko polja, išla preko močalina i baruština dok nije zašla u veliku šumu.

Tek što bijaše stigla u šumu, već je i noć zateče. Zašla je daleko od svakog puta pa dalje nije mogla. Stoga leže na mekanu mahovinu, izmoli večernju molitvu, i nasloni glavu na panj.

Tišina legla među granje, uzduh blag, a svuda naokolo, u travi i po mahovini, svijetlile poput zelenih plamičaka stotine krijesnica. Kad se rukom takla jedne grane, prosuše se po njoj svjetlaci kao da se zvijezda rasula.

Svu je noć Eliza snivala o braći: opet se igrahu kao djeca, pisahu dijamantnom pisaljkom po zlatnoj ploči i razgledahu onu prekrasnu slikovnicu što je vrijedila pol kraljevstva. Ali na ploči nisu pisali sve same ništice i crtice, kao nekoć, već najsmionije pothvate koje su izveli, sve što su proživjeli i vidjeli. A u slikovnici sve oživjelo: ptice pjevale, ljudi izlazili iz knjige i razgovarali s Elizom i njezinom braćom. A kad bi okrenula stranicu, svi bi opet uskakali u knjigu, da ne bude zbrke u slikama.

Kad se probudila, sunce već visoko odskočilo. Nije ga, doduše, mogla vidjeti, jer je golemo drveće širilo guste jake krošnje, ali su zrake prodirale kroz njih, šarale prošare i prošarice, i poigravale poput kakva lepršava zlatnog vela. Zelenilo širilo svjež miris, a ptice umalo što joj nisu sjedale na ramena. Slušala je žubor vode s mnogih jasnih izvora, što se slijevahu u jezero s najfinijim pješčanim dnom. Obraslo je, doduše, čestarom i šipražjem, ali su na jednom mjestu jeleni probili velik otvor, i kroza nj ode Eliza na vodu. Voda bijaše nadasve bistra; da vjetar nije njihao granje i grmlje, gotovo bi pomislio da je naslikano na dnu; tako se jasno u vodi oglđao svaki list, bio na suncu ili u sjeni.

Uplašila se Eliza kad je ugledala svoje lice: toliko bijaše smeđe i ružno. No čim je smočila malu ruku te protrljala oči i čelo, opet se pokazala prava koža, zasja bijela put. Tad Eliza odloži haljinu i zagazi u svježu vodu. Pošto se okupala, bijaše opet ona prijašnja ljepše kraljevne ne bi našao na tom svijetu.

Kad se opet odjenula i splela kosu, ode na izvor, napi se iz dlana i zađe dublje u šumu. Ni sama nije znala kud ide, udarala je nasumce... Mislila je na braću i na dobru sreću koja je neće ostaviti. Ukaza joj se drvo kojemu se grane savijahu pod plodovima: bijaše to jabuka — divljaka, puna zrelih plodova. Tu Eliza poruča, a kad se najela, podupre grane i zaputi se u najtamniji dio šmne.

U dubuni šume mir carevao, ondje bilo tako tiho da je čula svoje korake i razabirala svaki uveli

listić što bi joj zašuštalo pod nogom. Nijedne ptice nije tu bilo, nijedna sunčana zraka nije mogla prodrijeti kroz goleme, guste krošnje. Visoka stabla stajahu tako nagusto jedno do drugoga te joj se činilo, kad bi pogledala pravo pred se, da joj se pred očima isprečuje ograda za ogradom. O, bila je to samoća kakve nikad prije nije osjetila.

Noć mrknula, stisla tama. Ni jedne jedine male krijesnice da zasvijetli u mahovini. Tužna leže Eliza da otpočine. U snu joj se pričini da se grane nad njom razmiču i da joj se nebo otvara... Kad se ujutro probudila, nije znala bješe li to san ili java.

Pošla je dalje, a nakon nekoliko koraka susrete staricu s košarom kupina. Starica joj dade malo kupina, a Eliza je upita nije li možda vidjela jedanaest kraljevića kako jezde kroz šumu.

— Nisam — odgovori starica — ali sam jučer vidjela jedanaest labudova sa zlatnom krunom na glavi kako plove niz rječicu nedaleko odavde.

I odvede Elizu malo dalje, do obronka, podno kojega je vijugala rječica. Drveće s obiju obala pružalo duge lisnate grane jedno prema drugome, a gdje se zbog prirodnog rasta nije moglo doseći, ondje je izvalilo korijenje iz zemlje i nad vodom stvaralo svod od prepletene granja.

Eliza se oprosti sa staricom i krenu niz rječicu. Išla je dalje i najposlije izbila na široku morsku obalu.

Divna morska pučina prostirala se djevojci pred očima. Ali se ni jedan jedrenjak nije pokazao, ni jednog čamca nije bilo. Što li će sada? Kuda li će? Promatraše nebrojen šljunak po obali: voda je sve zaoblila — staklo željezo, kamenje...

Sve što ondje bijaše naplavljeno, sve se lijepo zaoblilo, a ipak je voda kudikamo mekša od njezine fine ruke.

»More neumorno valja i kotrlja, pa izgladi tvrdoću. I ja ću biti podjednako neumorna. Hvala vam na pouci, bistri, brzi valovi! Jednom ćete me, to mi srce veli, odnijeti mojoj dragoj braći!«

Na naplavljenu okrijeku opazi Eliza jedanaest bijelih labuđih pera, pa ih sabra u kitu. Po njima se osule kapljice, ali se nije moglo razabrati je li to rosa ili su suze.

Pusto bijaše na žalu, ali ona nije tako osjećala, jer je more svagda u pokretu, pruža vječitu promjenu: u nekoliko sati izmijeni se više nego slatka jezera u tijeku čitave godine. Pojavi li se velik tmast oblak, to ti je onda kao da more kazuje: »Gle! i ja se mogu natmuriti«, pa zavihori vjetar i valovi se pjenom okrune i bjeljavom zabijele; a kad se oblaci rumene, more je poput ružine latice.

Ponekad je zeleno, ponekad bijelo, ali kako god bilo mirno, uz obalu se uvijek opaža lako gibanje: voda se diže i spušta kao grudi usnula djeteta.

Kad je sunce klonulo zapadu, ugleda Eliza jedanaest divljih labudova: zlatne im krune na glavi, let usmjerili prema kopnu. Letjeli su jedan za drugim, pa bijahu kao dugačka, bijela vrpca. Eliza se uspne na obronak i sakrije u grmlje, ali labudovi slete blizu nje i počnu udarati velikim, bijelim krilima.

Kad je sunce utonulo za obzorjem, odjednom sa njih spade labude perje i pojavi se jedanaest lijepih kraljevića, jedanaestorica Elizine braće.

Elizi se ote krik radosti: premda su se braća jako promijenila, znala je da su oni, osjećala da moraju biti oni. I baci im se u zagrljaj zovući ih poimence, a oni se silno obraduju ugledavši i prepoznавши svoju sestrlicu, koja je, eto, odrasla ljepojka. Sad su se smijali, sad plakali, dok ubrzo ne pri povjediše kako je opako sa svima njima postupila zla mačeha.

— Mi ti — objasni najstariji brat — letimo kao divlji labudovi dok je sunce na nebnu, a kad zade, pretvaramo se u ljude. Zato nam valja dobro paziti da o sunčevu zalasku imamo čvrsto tlo pod nogama, jer kad bismo letjeli pod oblacima, morali bismo se, kao ljudi, strmoglavit u dubinu. Ovdje ne prebivamo; ima isto tako lijep kraj s onu stranu mora. Ali je put donde dug. Valja nam preko široka

mora, a onuda nema nikakva otoka na kojemu bismo mogli prenoći: samo osamljen, malen greben strši sred pučine, baš toliki da jedan do drugoga možemo ondje počinuti. Ako se more jako uzdigne, voda visoko zapljuškuje preko nas. Ipak hvalimo Bogu što nam je dao i taj greben. Ondje prenoćimo u svome ljudskom liku. Da nije one hridi, ne bismo nikad mogli posjetiti drage domovine, za taj let potrebna su nam dva najduža dana u godini. Samo nam je jednom u godini dano da pohodimo zavičaj. Jedanaest dana smijemo ostati u rodnom kraju i letjeti nad ovom velikom šumom odakle se vide dvori na kojima smo odrasli i na kojima nam živi otac; odavde možemo vidjeti i vitki zvonik crkve u kojoj nam je majka pokopana. Ovdje kao da nam je i drveće i grmlje srođno, ovuda jure divlji konji po ravnicama kao za našeg djetinjstva, a ugljenar pjeva stare pjesme, uz koje smo i mi Plesali kao djeca. Ovdje nam je zavičaj, ovamo as srce vuče, a ovdje smo našli i tebe, draga naša sestrice. Dva dana smijemo još ostati ovdje, a onda nam e Poći preko mora, u divan kraj, koji nam ipak ne može nadomjestiti domovine. Ali kako da tebe uzmemo sa sobom? Nemamo ni broda ni čamca!

— Kako bih vas samo mogla izbaviti? — pitala sestrica.

Svu noć provedoše u razgovoru, tek pred zorū zadrijemaše.

Elizu probudio lepet labudih krila: to se braća opet pretvorila u labudove i nad njom počela kružiti u velikim krugovima da najposlije odlete u daljinu. Ali se jedan između njih, najmlađi, vrati i položi joj glavu na ruke udarajući bijelim krilima. Čitav su dan ostali zajedno. Predvečer eto drugih, a kad je sunce zašlo, opet dobiše svoj ljudski lik.

— Sutra nam valja odletjeti i ne smijemo se vratiti prije nego što mine godina. Ali tebe ne možemo ostaviti! Imaš li hrabrosti da počeš s nama? Moja je ruka dovoljno jaka da te nosi kroz šumu, pa će onda i krila svih nas biti dovoljno snažna da s tobom preletimo preko mora!

— Ah, uzmite me sa sobom — molila ih Eliza.

Svu noć su probdjeli pletući veliku i čvrstu mrežu od vrbove kore i žilava rogoza. Kad su je opleli, u nju legla Eliza, a kad je sunce iskočilo i braća se pretvorila u divlje labudove, zgrabe mrežu kljunovima i polete visoko pod oblake sa svojom dragom sestrom, koja je još spavala. Sunčane zrake udarale joj baš u lice, pa joj je zato jedan od njih letio povrh glave, tako da joj svojim širokim krilima pravi hlad.

Dobrano su odmakli od obale kad se Eliza probudila. Činilo joj se da još sanja; bijaše joj čudno što plovi u visini iznad mora. Kraj nje ležala grana s krupnim zelenim kupinama i svežanj ukusna korijenja. To joj sakupio najmlađi brat i stavio kraj nje, a ona mu se zahvalno nasmiješila; njega je prepoznala u labudu što joj leti nad glavom i krilima joj pravi sjenu.

Bili su u takvoj visini da im se prvi brod što su ga vidjeli dolje pod sobom, pričinio kao bijeli galeb vodi na površju. Oblak velik kao čitav briješ bijaše za njima, i na njemu opazi Eliza golemu sjenu svoju i sjenu jedanaest labudova: ljepše slike od te nije nikad vidjela. Ali kako se sunce sve više uspinjalo, a oblak zaostajao za njima, nestade i te čudesne sjene što lebdi i plovi.

Letjeli su čitav dan, promicali poput strelice što zviždi zrakom, ali su ipak napredovali polaganije nego inače, jer su nosili sestru. Okrenuo protivan vjetar, bližila se večer. Sa strahom promatraše Eliza kako sunce tone, a osamljeni se greben u moru još i ne nazire. Činilo joj se da i labudovi snažmje razmahuju krilima.

Ah, ona je kriva što ne mogu brže grabiti! Kad sunce zađe, postat će ljudi, past će u more i utopiti se... Pa se iz dna duše pomoli Bogu, ali svejednako nigdje nikakva grebena. Tmasti se oblak sve više primicao i prijetio, jak vjetar najavljuvao oluju. Oblaci zlogode, teški kao olovo, skupljeni u jedan jedini veliki val što prijeti, približavali se mahnito, munja sijevala za munjom.

Sunce već bijaše na rubu mora, još malo pa će utonuti tamo za obzorjem.

Elizi srce žestoko udaralo. Uto se labudovi bace u dubinu tako naglo te ona pomisli da pada. Ali se opet usprave te izravnaju let. Sunce je bilo napol u vodi. Tek tada ugleda Eliza pod sobom malen greben, ne bijaše veći od tuljanove glave kad izroni iz vode. Sunce je naglo zapadalo; bilo je još samo poput zvijezde, i baš se gasnulo kad joj noge taknu čvrsto tlo. Nebesko se svjetilo ugasi kao posljednja iskra upaljena papira...

Ruku o ruku stajala braća oko nje: više mjesta nego baš za njih i nju nije bilo. More mlatalo o greben i slijevalo se poput pljuska po njima. Nebo sjalo neprestanim požarom, munje ga parale, grom za gromom udarao.

Ali se sestra i braća držahu za ruke i pjevahu pjesme, i to im ulijevaše utjehe i hrabrosti.

U zoru bijaše zrak čist i miran, nebo kao umiveno. Čim je sunce izišlo, labudovi s Elizom poletješe sa hridi. More još bilo uzburkano, pa kad su se vinuli u visine te ozgo pogledali dolje, bijela se pjena na tamnozelenoj pučini poput milijuna labudova što su pali po vodi.

Kad je sunce odskočilo, ugleda Eliza pred sobom brdovit kraj sa blistavim ledenjacima; usred neobične krajine prostire se mala dugačka palača s arkadama što se smiono dižu jedne iznad drugih. Pod njom vjetar njiše palmove šume i krasno cvijeće veliko poput mlinskog kola.

Ona upita je li to zemlja u koju putuju, ali labudovi odmahnuše glavom: što je vidjela bijahu čarobni dvori Fatamorgane, podvrgnuti vječnoj promjeni. Onamo se ne bi usudili nikoga odvesti. Eliza zagleda bolje, sve se nekako strovali, a pojavi se dvadesetak ponosnih crkava, sve jedna kao druga, s visokim zvonicima i šiljatim prozorima. Cinilo joj se da čuje svirku orgulja, ali je zapravo čula samo mora huk. Kad joj crkve bijahu već u blizini, u taj se mah pretvorise u mornaricu što je plovila pod njom. Pogleda djevojka dolje, ali opazi samo morsku maglu što se povija nad vodom i razbija u pramenje.

Neprestana promjena pružala se oku Elizinu, ali je djevojka naposljetku zaista ugledala zemlju u koju je putovala. Ondje se uzdizala krasna modra brda sa cedrovim šumama, s gradovima i palačama. Dobrano prije nego što je sunce zašlo sjedila je na stijeni pred velikom pećinom: pećina obrasla finim zelenim lišćem povijuša — bijaše kao da su po njoj sve sami vezeni sagovi.

— Vidjet ćemo što će ti se noćas usnuti! — reče najmlađi brat i pokaza joj njezinu ložnicu.

— Kad bi mi se barem usnilo kako da vas izbavim! — uzdahnu Eliza.

Ta joj se misao usadila u srce, djevojka se sva njome zanijela: žarko se pomoli Bogu da joj pomogne, pa je molitvu i u snu nastavila. I učini joj se da leti visoko zrakom, u dvore od oblaka, gdje stoluje Fatamorgana...

U susret joj dolazi vila, lijepa i blistava, a ipak u svemu slična starici koja joj je u šumi dala kupina i pričala joj o labudovima sa zlatnim krunama...

— Braća ti se mogu izbaviti — prozbori joj vila. — Samo, jesli li dovoljno hrabra i ustrajna? More je kudikamo mekše od tvojih ruku, pa ipak mijenja oblik tvrdom kamenju. Ono, doduše, ne osjeća boli što će ih tvoji prsti osjetiti; nema srca, ne trpi straha i muka što ih tebi valja podnijeti. Vidiš li ovu koprivu što mi je u ruci? Ima je u obilju oko pećine u kojoj spavaš. Samo se ova može upotrijebiti, i ona što raste na groblju, upamti. Nju beri, premda će ti oprljiti kožu i posuti je mjeherima. Satri koprivu nogama, pa ćeš dobiti predivo: od njega ti valja isplesti jedanaest košulja s dugim rukavima. Kad košulje prebacis na jedanaest divljih labudova, nestat će čarolije. Ali se dobro uzmi u pamet: od časa kad počneš taj posao pa sve dok ga ne završiš, ma prošla i godina, ne smiješ ni rijeći progovoriti. Prva riječ koju izustiš zabit će se kao smrtonosan bodež tvojoj braći u srce: o

tvorne jeziku ovisi njihov život. Upamti sve ovo!

To reče, pa joj koprivom dodirnu ruku.

Kao da ju je plamen opržio, trže se Eliza i probudi: gle, bijeli je dan, a kraj nje leži kopriva poput one koju je vidjela u snu. Eliza pade na koljena, zahvali Bogu pa izide iz pećine, da počne djelo.

Nježnim rukama zahvati ružnu koprivu što je žarila poput vatre. Veliki plikovi izbiše joj svuda po rukama, ali je ona rado trpjela, samo da izbavi dragu braću. Gazila je koprivu bosim nogama i sukala zeleno predivo.

Kad je sunce zašlo, eto braće. Silno se uplaše kad je zateknu onako nijemu: mišljahu da je to nova čarolija zle maćehe. Ali kad opaze njezine ruke, razaberu što je učinila radi njih. Najmlađi brat zaplače, a kud su padale njegove suze, nije više osjećala boli: onud nestajale opeklime i plikovi.

Noć je provela u radu, nije se mogla smiriti prije nego što braću izbavi. Čitav drugi dan, dok su labudovi izbivali u daljini, sjedila je u samoći, ali joj nikada vrijeme nije brže proletjelo. Jednu košulju bijaše dovršila, a sad je počinjala drugu.

Uto zatrubi lovački rog među bregovima. Ona se uplaši, jer je zvuk dolazio sve bliže, a čula je i lavež pasa. Prestrašena odjuri brže — bolje u pećinu, sveza u svežanj koprivu koju je skupila te izgrebenala, i sjede na nj.

U taj čas uskoči kroz otvor velik pas, drugi odmah za njim, pa još jedan. Psi udariše u bijesan lavež, ustrčali se amo — tamo. Tako potraja nekoliko časaka dok se svi lovci ne skupiše pred pećinom: najljepši među njima bijaše kralj one zemlje. On pristupi Elizi i zapanji se, jer nikad nije vido ljepše djevojke.

— Kako si dospjela ovamo, ljepojko? — upita je.

Eliza odmahnu glavom: nije smjela govoriti, o tome je ovisio život i spas njezine braće. Ruke je sakrila pod pregaču, da kralj ne vidi kako trpi.

— Hajde sa mnom! — reče kralj. — Ovdje ne možeš ostati! Ako si dobra, kao što si lijepa, obući će te u svilu i kadifu, stavit će ti krunu na glavu, pa ćeš prebivati u mojim dvorima i živjeti u raskošu.

Tako reče te je podiže preda se na konja. Ona zaplaka kršeći ruke, ali joj kralj kaza:

— Samo ti sreću želim! Jednom ćeš mi biti zahvalna!

I podbode konja te pojuri naprijed, a lovci za njim.

U smiraje eto ih pred divnom prijestolnicom, punom crkava i kupola. Kralj uvede Elizu u dvore gdje su vodoskoci romonili po visokim mramornim dvoranama, a zidovi i strop bili ukrašeni slikarskim radovima. Ali Eliza nije ništa ni opažala, samo je plakala i tugovala. Bezvoljno je pustila da je žene odjenu u kraljevske haljine, da joj upletu biser u kosu i da joj navuku fine rukavice na opržene ruke.

Kad se pojavila u onom krasu, još je više zablistala njezina ljepota, te se sav dvor još dublje pred njom pokloni.

Kralj je odabra sebi za zaručnicu, premda je nadbiskup sumnjičavo vrtio glavom i šaptao da je šumska ljepotica zacijelo vještica koja im je zaslijepila oči i kralju srce očarala.

Ali se kralj nije na to osvrtao: on zapovjedi da svira glazba, da se iznesu najbolja jela, da najljepše djevojke plešu oko nje. Elizu povedoše kroz mirisne vrtove u divne dvorane; ali se na njezinim usnama nije pojavio smiješak niti su joj oči bljesnule od kakva zadovoljstva: na njezine je usne pala tuga, u očima joj se ogledala žalost kao vječan zapis i baština.

Naposljeku kralj otvori komoricu što se nalazila odmah do Elizine ložnice. Komorica bijaše ukrašena skupocjenim zelenim sagovima: bijaše sasvim nalik na pećinu u kojoj je Eliza dotad

boravila.

Na podu ležao onaj isti svežanj prediva što ga je isukala od koprive, a pod stropom visjela košulja što ju je isplela. Sve je to jedan između lovaca uzeo i donio kao neku rijetkost.

— Tu se možeš u mislima prenijeti u svoj prijašnji dom! — reče kralj. — Tu je i posao kojim si se ondje bavila. Sada, sred ovog raskoša, zabavlјat će te da se sjetiš onog vremena.

Kad je Eliza opazila ono što joj toliko bijaše srcu priraslo, zaigra joj smiješak na usnama, crvenilo se vrati u obaze.

Pomisli na spas svoje braće pa poljubi kralja u ruku, a on je privine sebi na srce i zapovjedi da sva crkvena zvona najave svadbenu svečanost.

Krasna, nijema djevojka iz šume postade kraljicom one zemlje.

Nadbiskup šaptao zle riječi kralju na uho, ali otrov nije kanuo u njegovo srce. Svadba se imala održati, a sam je nadbiskup morao Elizi staviti krunu na glavu: zlovoljan, kakav bijaše, namjerno joj čvrsto natisnu uzak obruč od krune na čelo, da je zaboli. Ali je njoj srce stezao teži obruč — jad i tuga za braćom, pa nije osjetila tjelesnog bola.

Usne joj bijahu nijeme — jedna bi riječ njezinu braću rastavila sa životom — ali se u očiam odražavala duboka ljubav prema dobrome, lijepom kralju koji je činio sve da je obraduje. Iz dana u dan bivala mu ona sve odanija. Oh, kad bi mu se barem smjela povjeriti, iznijeti mu svoju muku!

Ali joj valjalo šutjeti, nijemo dovršiti započeto djelo. Zato bi se noću odšuljala od njega i odlazila u komoricu koja bijaše uređena kao pećina: ondje je plela košulju za košuljom, ali kad je počela sedmu, ponestade joj prediva.

Znala je da na groblju rastu koprive koje može upotrijebiti, ali ih mora sama nabaviti.

»Oh, što su bolovi mojih prstiju prema patnjama moga srca!« kazivaše u sebi. »Valja mi se odvažiti! Višnji mi neće uskratiti pomoći!«

U strepnji, kao da čini kakvo ružno djelo, odšulja se jedne noći za mjesecine u vrt, potrča dugim drvoredom van na puste ulice, pa onuda dalje, na groblje. Ondje ugleda kako na jednome od najvećih nadgrobnika u krugu sjede ružne vještice grobljanke.

Eliza je morala proći tik kraj njih, a one upiljile zlobne oči u nju.

Ali ona zazva Božje ime, nabra ljutih kopriva i odnese ih kući.

Samo ju je jedan čovjek video — nadbiskup. On je bdio dok su drugi spavalii. — »Eto, ipak sam imao pravo kad sam rekao da s kraljicom nije sve kako treba. Hude su sile s njome, vještica je ona, i zato je očarala kralja i sav narod.«

U isповjedaonici reče kralju što je video i čega se boji. Dok je izgovarao zle riječi, sve slike i kipovi svetački pokrenuše glavom, kao da hoće reći: »Nije tako, Eliza je nedužna.« A nadbiskup protumači da to sveci svjedoče protiv nje i vrte glavom nad njezinim grijehom.

Dvije krupne suze potekoše kralju niz lice. Ode on kući, a sumnja mu se ugnijezdila u srcu. Noću se pričinjao da spava, ali mu san nije oči sklapao. Opazio je kako Eliza noć na noć ustaje. Svaki put bi je tihoo slijedio i svaki put video kako se zatvara u svojoj komorici.

Iz dana u dan bivao kralj sve mrči i mrči. Eliza je to zamijetila, ali se nije jadu dosjetila. Plašila se — ali što sve njezino srce ne bi za braću pretrpjelo! Po kraljevskom baršunu i grimizu tekle joj gorke suze, ostajale ondje kao da se biser kruni, blistale kao najljepše drago kamenje, tako te su svi koji su je vidjeli u tom sjaju, željeli da budu na njezinu mjestu.

Još je malo trebalo pa da završi djelo. Nedostajala joj samo jedna košulja. Ali više nije imala prediva, nije imala ni jedne jedine koprive. Još jednom, posljednji put, valjalo joj na groblje, da

nabere nekoliko rukoveti. Strah ju obuzimao pri pomisli na onaj samotni put i na strašne vještice, ali joj volja bijaše čvrsta i čvrsto uzdanje u Svevišnjega.

Eliza krenu, a kralj i nadbiskup za njom. Dobro su vidjeli kako je nestala iza rešetke na grobljanskim vratima, a kad su prišli bliže, ugledaše na nadgrobnoj ploči vještice koje je i Eliza vidjela. Kralj se okrenu, jer mišljaše da je među njima i ona kojoj je glava još te noći počivala na njegovim grudima.

— Neka joj narod sudi — odredi kralj.

A narod osudi da bude spaljena na lomači.

Iz raskošnih kraljevskih dvorana odvedoše je u mračnu, vlažnu tamnicu gdje je vjetar zviždao kroz prozor s rešetkama.

Mjesto baršuna i svile dadoše joj onaj naramak kopriva što ih bijaše ubrala: na nj joj valjalo glavu položiti: tvrde košulje od ljute koprive koje bijaše isplela neka joj budu posteljom i pokrivkom.

Ali njoj nisu mogli ništa milije pokloniti: ona i opet prionu na posao moleći se Bogu. Vani ulični derani pjevali o njoj pjesme rugalice — nigdje žive duše da je utješi kojom dobrom riječi.

Kad bijaše k večeru, začuje pred rešetkama šum labudih krila: bio to najmlađi brat, on je sestru pronašao. Ona glasno zajeca od radosti, premda je znala da joj je to možda posljednja noć u životu. Ali je sada posao zamalo dovršen, a i braća su ovdje.

Dode i nadbiskup da bude kraj nje u posljednjim časovima. To mu je kralj dopustio. Ali ona odmahnu glavom i zamoli ga pogledom i znakovima da ode. Te je noći imala dovršiti djelo, inače joj sve bi uzalud: trud i muka, bol i suze i tolike besane noći. Nadbiskup ode grdeći je, ali je jadna Eliza znala da je nedužna, pa je ustrajala u onom čega se poduhvatila.

Mali se miši ustrčali po tlu, koprivu joj za posao sakupljali i pred noge dovlačili da joj tako malko pomognu, a drozak sjeo na prozorsku rešetku i pjevaо joj cijelu noć, fićukao što je veselije mogao da ne bi duhom klonula.

Prema zori, na sat prije svanuća, stiže jedanaest braće dvorima na vrata: tražili su da ih puste kralju. Odgovoriše im da im ne mogu želji udovoljiti: ta još je noć, rekoše, kralj spava, ne smiju ga buditi. Braća molila i prijetila, došla straža, pa i sam kralj izišao i zapitao što se to zbiva dvoru na vratima. Ali u taj čas izide sunce, braće nestade, a nad dvorom proletje jedanaest divljih labudova.

Svijet se natiskivao na gradska vrata da gleda kako će vještici spaliti. Bijedno kljuse vuklo kola na kojima je ona sjedila. Navukli joj košulju od vreće, divna joj duga kosa visjela raspletena oko lijepе glave, a obraz joj bili smrtno blijedi: usne je polagano micala, dok su joj prsti sukali zelenu predu. Čak i na putu u smrt nije ostavljala započetog djela: deset je košulja ležalo do njezinih nogu — jedanaest je plela. A svjetina se rugala:

— Pazite kako vještica mrmlja! Nije joj molitvenik u rukama, već te njezine gadne čarolije! Razderite ih u komadiće!

I svi nagrnuše prema njoj da joj raskidaju košulje. U taj čas doletje jedanaest bijelih labudova: padoše oko nje na kola i počeše udarati jakim krilima. Gomila se prestraši te ustuknu.

»To je znak s neba! Zaciјelo je nedužna!« šapnu mnogi, ali se nitko nije usudio da to naglas kaže.

Krvnik je zgrabi za ruku, a ona brže-bolje prebacij jedanaest košulja na labudove. I pojavi se jedanaest kraljevića, samo najmlađi mjesto ruke imao labude krilo, jer je na njegovoј košulji nedostajao rukav: nije ga stigla dovršiti.

— Sad smijem govoriti — prozbori Eliza. — Ja sam nedužna.

A narod, vidjevši što se zabilo, pokloni joj se kao svetici: ali ona, onesviještena, klonu na ruke svoje braće — toliko je bijaše iscrpla napetost, strah i bolovi.

— Jest, nedužna je — potvrdi najstariji brat i uze kazivati kakvo ih je zlo stiglo.

Dok je govorio, raširi se miris kao od milijuna ruža: to su cjepanice na lomači pustile korijenje i prolistale, tako da je nastala mirisava živica, gusta i visoka, puna crvenih ruža. A na vrhu procvao jedan cvijet, bjel bjelcat i sjajan poput zvijezde. Kralj ubra tu bijelu ružu i stavi je Elizi na grudi, a ona se probudi s mirom i blaženstvom u srcu.

Sa svih strana zvona sama od sebe zazvonila, a ptice doletjele u velikim jatima. Sva ona povorka krenu sada put dvora na svadbu. Takvih svatova još ni jedan kralj ne doživje.

LETEĆI KOVČEG

Ono vam jednom bio trgovac što je imao toliko blago da je pustim srebrnjacima mogao popločati svu svoju ulicu i dio susjedne. Ali on to nije učinio, već je znao svoj novac bolje ulagati, pa gdje bi izdao srebrnjak, dobio bi zlatnik. Eto, takav je to trgovac bio — bio pa umro.

Trgovčev sin naslijedio silno blago, ali što je otac s mukom stjecao, sin je na laku ruku trošio. S noći na noć išao momak na zabave, od novčanica pravio zmajeve, a zlatnike mjesto kamenja bacao da kao žabice odskakuju po vodenoj površini. I tako, malo — pomalo ali sigurno, nestajalo novca dok ga sasvim ne ponesta.

Od pustoga onog blaga ostalo mu nekoliko jadnih novčića, a od ruha samo jedne papuče i star domaći haljinak. Sad su ga ostavili i prijatelji, nisu za nj marili, stidjeli se s njime i na ulicu izići. Jedan od njih, čovjek dobrostiva srca, posla mu star kovčeg s porukom: »Kupi i hajde!« Bilo je to lijepo i dobro, ali on nije imao što pokupiti, pa sam sjede u kovčeg.

A bio to neobičan kovčeg: čim bi čovjek pritisnuo bravu, kovčeg bi poletio. Sinak trgovčev tako i učini, a kovčeg odmah izletje s njime kroz dimnjak, poletje visoko nad oblake, poneše ga sve dalje i dalje...

Dno pocketalo, a sinak se trgovčev silno uplašio da se ne provali, jer da se, ne daj Bože, provali i kovčeg raspade, bilo bi padanja!

I tako stigne u Tursku. Kovčeg sakrije u šumi pod suho lišće i podje u grad. A to je mirne duše mogao, jer u Turaka svi idu odjeveni kao i on: u kućnom haljetku i u papučama.

Na putu sretne dojilju s malim djetetom.

— Slušaj, turska dojiljo! — javi se on. — Kakvi su ono dvori, tamo pokraj samog grada, što su im prozori onako visoko podignuti?

— U njima živi mlada sultanija! — objasni Turkinja. — Prorekli joj kako će biti vrlo nesretna u ljubavi, pa zato ne smije nitko k njoj bez sultana i sultanije.

— Hvala! — dočeka trgovčev sin pa se vrati u šumu. Ondje sjedne u svoj kovčeg, odleti dvorima na krov i kroz prozor se ušulja mladoj sultaniji.

Ona je ležala na divanu i spavala. Bila je tako krasna da ju je trgovčev sin morao poljubiti. Kad se probudila, silno se uplašila, ali joj on kaza da je melek Džebrajl, anđeo Gabrijel, što je sišao k njoj sa visina, zrakom, a to joj se svidje.

Sjelo njih dvoje jedno kraj drugog, a on uzeo pričati priče o njezinim očima — kako su to dva divna, tamna jezera po kojima misli plove kao morske vile, pa onda uzeo opisivati njezino čelo i govoriti kako je poput snježnika s prekrasnim dvoranama i slikama, a najposlije joj kazivao o rodi što donosi slatku sitnu dječicu.

Divno je redao priče i na kraju zamolio sultaniju da mu bude ženom, a ona odmah privoljela.

— Valja vam ovamo u subotu — reći će ona; — onda će mi otac i mati doći u pohode. Obradovat će se i uzijeti što polazim za božanstvo. Samo gledajte da dođete s kakov osobito lijepom priповјести, jer to moji roditelji iznad svega cijene: majci se svidaju čudoredne i otmjene priče, a ocu vesele, da se može nasmijati.

— I neću donijeti drugoga svadbenog dara doli priče! — priklopi on.

U tom se oproste, a sultanija mu na polasku pokloni sablju optočenu zlatnicima, koji mu i te kako dobro dodoše.

Nato on odleti, kupi sebi nov haljetak, a onda sjedne usred šume da priču smislja. Trebalо je da je smisli do subote, a to ne bijaše baš lak posao.

Prebirao on i smisljao, a kad smislio, eto ti i subote.

Sultan s hanumom i dvorskem pratnjom došao kćeri u pohode.

Doletio i prosac, lijepo ga dočekali.

— Kazujte nam sada kakvu priču! — zamoli mati sultanijina. — Neka bude ozbiljna sadržajem i poučna.

— A ipak takva da se možemo nasmijati — nadoveza sultan.

— Hoću, drage volje — prihvati momak. — Samo slušajte.

I on poče:

Bila jednom jedna kutija šibica. Šibice se nadasve ponosile svojim visokim porijeklom.

Stablo kojim se počinje njihovo rodoslovlje bilo veliko i staro šumsko drvo, stasit zelen bor: svaka od njih bijaše njegov iver. Šibice ležale na polici između kresiva i staroga željeznog lonca i njima pripovijedale o svojoj mladosti.

— Da, kad smo bile na zelenoj grani — kazivale one — onda, štono riječ, zbilja bijasmo na zelenoj grani, to jest lijepo živovasmo. Jutrom i večerom rosa nam dijamantni čaj nudila, čitave smo dane provodile u sunčanom sjaju kad je sunca bilo, a sve nam ptičice morale pričati priče. Bijaše očito da smo od roda i koljena, jer se lisnato drveće odijevalo samo preko ljeta, a naša se porodica mogla u zeleno ruho ogrtati i ljeti i zimi. A onda došle drvosječe, nastao velik preokret, i naša se obitelj raspala. Glava našeg roda postade velikim jarbolom na krasnu brodu, pa mogaše ploviti oko svijeta po miloj volji; druge grane i odvjeci stigoše na druga mjesta, a mi, eto, imamo zadaću da svjetini palimo svjetlo. Zato smo mi, otmjene gospodice, došle u ovu kuhinju.

— Sa mnom je sasvim drukčije! — oglasi se lonac kraj kojega su ležale žigice. — Otkako sam došao na svijet, neprestano me taru i kuhaju. Čvrstoća je meni glavno, te sam, ako ćemo pravo, prvi u ovoj kući. Jedina mi je radost kad poslije jela stojim čist i lijep na polici i s drugima razvodim pametne razgovore. Ali, izuzevši kablić za vodu, koji kadikad siđe na dvorište, svi mi uvijek živimo između četiri zida. Sav nam je izvor novosti košara za trg, ali ona brblja, buntovnički govori o vlasti i narodu; da, još nedavno bijaše ovdje jedan stari lonac, koji se nad tim tako zaprepastio da je pao i sav se razbio! Jest, košara je slobodnih nazora, velim vam ja!

— Što si se toliko raspričao! — upade kresivo, a čelik udari o kremen, tako da su iskre skočile. — Ne bismo li se večeras malo proveselili?

— Hajde da pripovijedamo o tome tko je otmjeniji! — predložile šibice.

— Ne volim govoriti o sebi — oglasi se zemljana zdjela. — Hajde da večer provedemo u zabavnu razgovoru! Ja ću početi. Ispričat ću vam nešto što je svatko od nas doživio. A onda će svatko štogod iz svoga života, i eto nam zabave. Elem, na Istočnom ili Baltičkome moru, gdje su goleme danske bukove šume...

— Zaista divan početak! — prosloviše svi tanjuri. — Vidi se da će to biti priča koja će nam se svidjeti!

— Da, ondje sam provela mladost u mirnoj obitelji. Namještaj su čistili, pod prali, a svako četrnaest dana mijenjali zavjese.

— Kako vi zanimljivo pripovijedate! — javi se pahalica. — Odmah se vidi da govori žensko čeljade: sve prožima takva čistoća!

— Da, baš se osjeća! — uskliknu kablić.

I od veselja poskoči, i pljus! — malo vode pljusnu po podu.

A zdjela nastavi priču, kojoj je svršetak bio isto tako dobar kao i početak.

Svi tanjuri zazveckali od radosti, a metla izvukla malko zelenog peršuna iz sandučića s pijeskom i zakitila zdjelu, jer je znala da će to ljutiti ostale, a uz to je mislila: »Ovjenčam li ja danas tebe, ti ćeš sutra mene.«

— Da malo zaplešemo! — predloži žarač pa udari u ples.

Bože mili, koliko li je uvis dizao svoju jedinu nogu! Stara presvlaka na stolcu u kutu pukla naprežući se da to čudo vidi.

— Biste li i mene ovjenčali? — upita žarač.

I njega zakitiše.

»Prosta svjetina!« pomisliše šibice.

Sad je trebalo da samovar pjeva, ali on reče da je prehlađen; kaza kako može pjevati samo kad vri. Iz njega govorila puka otmjenost; nije htio pjevati kad ne стоји na stolu, pred gospodom.

Na podboju u prozoru stajalo staro gušće pero kojim je kuharica kadšto pisala. Na peru ništa osobito, osim što je bilo preduboko umočeno u tintarnicu; ali se pero baš time ponosilo.

— Ako samovar neće da pjeva — reče — i ne mora! Vani visi krletka; u njoj je slavuj, a on zna pjevati. Glas mu, doduše, nije školovan, ali večeras nećemo nikoga ogovarati.

— Nije na mjestu da nam strana ptica pjeva! — prozbori čajnik — kuhijski pjevač i polubrat samovarov. — Je li to rodoljubno? Neka tržna košara presudi!

— Ja se samo ljutim! — odazva se košara. — Ne možete ni pojmiti koliko se ljutim! Zar je to prikladan način da se provede večer? Ne bi li bilo bolje da jednom načinimo neki red u kući? Svatko bi onda došao na svoje mjesto, a ja bih svime upravljala. Sve bi onda drukčije bilo!

— Tako je! Valja rogororiti! — povikaše u jedan glas.

U taj se mah otvore vrata, a u kuhiju stupi kuharica.

Sve se umirilo, nitko ni da pisne. Ipak ne bijaše lonca koji nije pomislio što je kadar učiniti i koliko je otmjen. »Da sam samo htio«, mišljaše svaki, »imali bismo sjajnu večer.«

Kuharica uze šibice da izvije oganj! — Bože mili, kako su zaiskrile i zaplamtjele.

»Sad svatko može vidjeti da smo mi prve!« pomisle šibice. »Kakav sjaj razvijamo! Kakvo svjetlo!«

Tako pomisliše — pa izgorješe.

— Baš lijepa priča! — reče padišahovica kad je momak završio kazivanje. — Dok sam slušala, bijaše mi kao da sam u kuhiji kod šibica. Da, zaslužio si našu kćer.

— Tako je! — potvrdi padišah. — Dobit ćeš je u ponedjeljak. Sad su mu govorili »ti« kad su imali biti svoji.

Time bijaše svadba određena. Uoči svečanosti rasvijetlili čitav grad. Narodu dijelili đevreke i peksimete, djeca se dizala na prste, vikala »hura!« i zviždala; bijaše zaista prekrasno.

»Valja da i ja štogod uradim«, pomisli trgovčev sin, pa nakupuje žabica, praskalica i svega što je potrebno za vatromet, potrpao to u kovčeg i poleti.

Kad se uzdigao, poče prasak i tutnjava da se sve orilo.

Svi Turci uvis poskočiše da su im papuče oko ušiju letjele. Takve nebeske pojave još ne vidješe. Bijahu uvjereni da je sam gromovnik Alija došao po sultaniju.

Čim je trgovčev sin svojim kovčegom opet sletio u šumu, pomisli: »Idem u grad da čujem kako je bilo.«

Što sve ondje nije čuo! Koga god je pitao, svatko mu drukčije kazivao, svatko je drukčije video, ali su se svi slagali u tome da bijaše prekrasno.

— Vidjeh proroka glavom i bradom — reče jedan. — Oči mu sjale poput sjajnih zvijezda, a brada kao na vodi pjena!

— Letio je na ognjenu plaštu — kaza drugi. — Najljepši anđelčići provirivali mu ispod nabora.

Divnih se stvari naslušao, a sutra imao poći na svadbu.

Pođe u šumu da sjedne u svoj kovčeg, a kad stiže — kovčegu nigdje traga. Bijaše izgorio: jedna iskra od vatrometa zaostala, iz nje se razvio plamen, te od kovčega ostao samo pepeo.

Trgovčev sin nije više mogao letjeti, nije više mogao doći svojoj zaručnici.

A sultanija čitav dan prostajala na krovu i čekala. Još ga i danas tako čeka, a on obilazi svijetom i priča priče, samo što mu više nisu onako vesele kao priča o šibicama.

RODE

Na posljednjoj kući u selu rode savile gnijezdo. U gnijezdu sjedila majka-roda kraj četvero svoje rodičadi, a ptići dizali glavu s malim crnim kljunom, jer im još ne bijaše pocrvenio. Nešto dalje, na krovu na sljemenu, stajaše, uspravan i ukočen, stari rodo. Jednu je nogu uvukao poda se — da ne bude baš sasvim besposlen dok stoji na straži. Čovjek bi pomislio da je od drveta izrezan — tako je mirno stajao.

»Sigurno se otmjeno doima što mi žena ima nekoga na straži kraj gnijezda!« pomisli on. »Ta, ne znaju ljudi da sam joj muž, zacijelo će misliti da po zapovijedi ovdje stojim. A to je tako otmjeno!« I stajaše i dalje na jednoj nozi.

Dolje, na cesti, igrao se čitav čopor djece, pa kad ugledaše rode, zapjeva jedan između najsmlionijih dječaka, a za njim prihvatiše i svi ostali, staru rugalicu o rodama, to jest onu kiticu iz nje koju deran bijaše zapamlio:

*Rodo, rodo dugonoga,
idi bjež do gnijezda svoga,
gdje te čeka žena sada
i četiri tvoja mlada:
prvo će ti na vješala,
drugom ražanj — nije šala,
u lonac ti ide treći,
četvrtog će dobro peći.* [\[24\]](#)

— Čuj što dječaci pjevaju! — potužiše se mladi rodići. — Vele da ćemo na vješala i na ražanj!

— Ne brinite vi za to! — odgovori im majka. — a mojte ih slušati, pa se ništa neće dogoditi!

Ali dječaci i dalje pjevali upirući prstom u rode. Samo jedan među njima, po imenu Petar, reče kako je grjehota rugati se životinjama, pa ne htjede s njima pjevati i rodama se rugati.

A majka-roda opet tješila svoju rodičad riječima:

— Nemojte vi za njih hajati! Pogledajte kako vaš otac mirno stoji, pa još na jednoj nozi!

— Uh, kako se bojimo! — uzdahnuše rodići pa uvukoše glave duboko u gnijezdo.

Kad sutradan djeca opet izidu u igru, te opaze rode, ponovno udare u staru pjesmu:

*Prvo će ti na vješala,
drugom ražanj — nije šala...*

— Zar će zbilja s nama na vješala i na ražanj? — u strahu će male rode.

— Ma neće! — umirivala ih majka. — Učit ćete kako se leti, ja ću vas vježbati! Pa ćemo onda na livadu, žabama u pohode. One će nam se klanjati iz vode i pjevati »kre-ke-ke!« a mi ćemo ih pojesti, ah, kakva li užitka!

— A onda? — upitaše rodići.

— Onda će se skupiti sve rode ovoga kraja i početi jesenje vježbe. Dotle treba znati dobro letjeti; to je veoma važno, jer tko ne zna letjeti, taj je gotov: njega zapovjednik kljunom probode. Stoga dobro pazite da nešto naučite prije nego što počnu vježbe.

— Dakle će nas ipak na ražanj, kako dječaci kažu! Slušaj, eno opet pjevaju!

— Mene slušajte, a ne njih! — razljuti se majka-roda te ovako nastavi:

— Poslije velikih vježbi odletjet ćemo u tople krajeve, daleko, daleko odavde, preko brda i

dolina. Odletjet ćemo u Egipat, gdje stoje trokutaste kamenjare što se na šiljak uzdižu i oblake deru: zovu ih piramidama, a starije su nego što ijedna roda može zamisliti. Ima ondje rijeka što preplavljuje, pa se sva zemlja u mulj pretvara. Hodaš po mulju i jedeš žabe! Oh, oh!

— Oh! — uzviknuše svi rodići redom.

— Jest, divno je ondje! Čitav dan samo jedeš, a dok je nama tako dobro, nema u ovoj zemlji ni jednoga zelenog lista na drveću. Tako je hladno da se oblaci smrznu i skrutnu u komadiće koji padaju na zemlju kao sitne bijele krpice.

Mislila je to na snijeg, ali nije znala jasnije iskazati.

— A smrznu li se u komadiće i zločesti dječaci? — upitaše ptići rodići.

— Ne, ne smrznu se, doduše, u komadiće, ali im dotle ne treba mnogo, pa moraju biti u kući i čučati u tamnoj sobi. Vi, naprotiv, letite po stranoj zemlji gdje cvate cvijeće i gdje sunce sja!

Izminu neko vrijeme, a rodići toliko porastoše da su mogli ustati u gnijezdu i gledati naokolo. Otac im svakog dana donosio slasne žabe i male zmije i sve one poslastice koje su za rodin želudac, a koje je mogao naći. A kako je zgodno i zabavno bilo kad im je pokazivao različita umještva: glavu bi položio sasvim na rep, a kljunom klepetao kao malom čegrtaljkom, ili im pričao priče, sve redom sa močvare.

— A sad valja da učite letjeti! — izjavili jednog dana majka, te sve četiri mlade rode moradoše na vrh krova.

O, kako su teturale i hvatale ravnotežu krilima! Umalo što ne padaše s krova!

— Gledajte mene! — upozoravala ih majka. — Ovako treba držati glavu! A ovako noge opružiti! Jedan, dva! Jedan, dva! Samo ćete tako moći u svijet!

Tako reče pa malko poletje i sama, a za njom ptići zalepršaše i — svi popadaše, jer su ih tijela pretegla.

— Neću ja da letim! — zakmeča jedno ptiče i zavuče se opet u gnijezdo. — Nije mi stalo da dodem u tople krajeve!

— Hoćeš li da se ovdje smrzneš kad nastane zima? Zar da dođu dječaci da te objese, nataknu na ražanj i ispeku? Sad ću ih pozvati!

— Oh, ne! — zavapi rodić pa odšeta na krov i priđe drugima.

Trećeg dana već pomalo polijetahu te mišljahu da se u zraku može i sjediti i počinuti; ali kad pokušaše — bum, popadaše, i to ih natjera da ponovno razmahnu krilima.

A dotle se opet skupili dječaci na cesti i zapjevali rugalicu:

Rodo, rodo dugonoga...

— Da sletimo i da im iskljujemo oči? — upitaše mlade rode.

— Ni govora! — dočeka majka. — Samo vi mene slušajte, bolje će biti!

I nastavi poučavati ih u letenju:

— Jedan, dva, tri! Sad ćemo letjeti desno pa naokolo! Jedan! dva, tri! A sad lijevo, oko dimnjaka! Eto, to je bilo veoma dobro! Posljednji zamah krilima bijaše tako lijep i točan da za nagradu možete sutra sa mnom na močvaru! Onamo dolaze ugledne obitelji s djecom, pa da vidimo hoćete li biti najpristojniji. Samo visoko glavu! To oku godi, i ugled se tako stječe.

— A hoćemo li se ondje osvetiti zločestim dječacima? — upitaše mlade rode.

— Neka viču što ih volja! Vi ćete ipak letjeti pod oblake i doći u zemlju piramide, a oni će zepsti: neće imati ni zelenog listića ni jedne jedine slatke jabuke.

— Ali ćemo se mi osvetiti! — šapnuše rodići jedno drugome pa nastaviše vježbatи.

Od svih dječaka na cesti najgore se rugao onaj koji je rugalicu i počeo — mališan komu ne bijaše

više od šest godina. Malim se rodama doduše činilo da mu je stotinu godina: ta bio je toliko veći od njihova oca i majke, a što ptići znaju koje je dobi koje dijete ili čovjek! Sva se njihova osveta imala oboriti na toga dječaka. On je prvi počeo ruganje i uvijek u njem sudjelovao. Rode je to silno lјutilo, a što su više rasle, to su više osvetom kiptjele. Majka im na kraju morade dopustiti da se ipak osvete, ali da to bude istom posljednjeg dana prije odlaska.

— Najprije treba vidjeti kako ćete se ponijeti na velikim vježbama. Ako loše prođete pa vas zapovjednik kljunom probode, onda dječaci barem donekle imaju pravo. Da vidimo!

— I vidjet ćeš! — uzvrate rodići i počnu se osobito truditi. Vježbali su svaki dan pa letjeli lijepo i lako, milina ih pogledati.

Najposlije i jesen stigla: sve se rode stale skupljati da odlete u toplije krajeve i da ondje proborave dok u nas vlada zima. Kakve li su vježbe izvodile! Valjalo im preko šuma i gradova, samo da se vidi znaju li dobro letjeti; ta pred njima je dalek put. Mlade se rode na ispitu iskazale tako lijepo da su dobile veoma *dobar* sa žabom i zmijom. To bijaše najbolja ocjena, a žabu i zmiju smjele su pojesti, pa tako i učiniše.

— A sad ćemo se osvetiti! — povikaše u jedan glas.

— Dobro je! — preuze majka. — A ja sam se dosjetila baš pravoj osveti! Znam gdje je močvara u kojoj leže mala ljudska djeca dok ne dode roda da ih odnese njihovim roditeljima. Slatki mališani spavaju i snivaju tako divno kako poslije neće više nikad. Svi bi roditelji rado imali takvo djetešce, a sva djeca žele sestruru ili brata. Sad ćemo odletjeti na onu močvaru i donijeti po jedno djetešce svakom djetetu koje nije pjevalo onu ružnu pjesmu i rugalo se rodama, a drugi neće dobiti ništa!

— A što ćemo s onim ružnim nevaljalcem što je i počeo rugalicu? — povikaše mlade rode.

— Ima ondje u močvari mrtvo djetešce što je snivajući umrlo. Njega ćemo njemu odnijeti, neka plače kad dobije mrtva bracu. A onome dobrom dječaku, valjda ga niste zaboravili, onome koji je govorio: »Grijehota je rugati se životnjama!« — njemu ćemo odnijeti i sestricu i bracu, a kako mu je ime Pero, i vi ćete se svi tako zvati.

I bi kako je rekla: svi rodići dobiše ime Pero, pa ih tako još i danas zovu.^[25]

SANAK

Na cijelom svijetu nema nikoga tko bi znao toliko priča koliko ih Sanak^[26] zna. Taj vam umije pričati!

Uvečer, dok djeca još pristojno sjede za stolom ili za svojim klupama, prikrada se Sanak; došulja se uza stube, ide sasvim tiho, u samim čarapama, nečujno otvori vrata i brzo djeci u oči uštrca slatkog mlijeka, tako malo a ipak toliko da im se oči sklope, te ga ne mogu vidjeti. On im zatim šmugne za leđa pa im nježno puše u zatiljak; glava im oteža, ali ih ne boli, jer Sanak djeci samo dobro čini: on ne želi drugo doli da budu mirna, a najmirnija su kad ih stave u postelju.

Moraju biti mirna da bi im on mogao priče pričati.

Dok djeca spavaju, sjedi Sanak na njihovoј postelji te im pripovijeda.

Sjajno je odjeven, kaput mu je od čiste svile, samo mu boje ne možeš odrediti, jer se prelijeva i zeleno, i crveno, i modro — svaki put drukčije kako god se okrene.

Pod svakom miškom nosi kišobran: jedan je išaran slikama — taj otvara nad dobrom djecom, pa svu noć sanjaju prekrasne bajke; drugi mu je kišobran bez ikakvih slika — taj razapinje nad neuljudnom i zločestom djecom, te ona tupo spavaju i tako dočekaju jutro a da nisu ništa sanjala.

Sada čemo čuti kako je Sanak tjedan dana svake večeri dolazio malom dječaku koji se zvao Hjalmar; čut čemo što mu je sve pričao.

Sedam je to priča, jer je i sedam dana u tjednu.

Ponedjeljak

— Čuj me! — reče Sanak uvečer kad je Hjalmara spremio u postelju. — Sad ćeš vidjeti krasotu!

Na te riječi sve cvijeće u loncima poraste, pretvori se u veliko drveće, raširi svoje dugo granje ispod stropa i po zidovima, tako te soba bijaše poput kakve divne sjenice; grane se osule cvijećem, a svaki cvijet ljepši od ruže; cvijeće lijepo miri, a kad ga okusiš, slađe je od meda. Voće sija poput zlata, posvuda obilje kolača što pucaju od groždica, neopisiva divota!

Najedanput strašna vika i zapomaganje iz ladice u stolu gdje bijahu spremljene Hjalmarove knjige.

— Što bi to moglo biti? — upita Sanak i otvori ladicu.

Kad tamo, a to na ploči gužva i graja: kriva se brojka uvukla u računski zadatak, pa se prave brojke uskomešale i napravile strku; pisaljka, obješena o pločicu, poigrava poput kakva psetanceta — htjela računskom zadatku priskočiti u pomoć, ali nije mogla.

I u Hjalmarovoј pisanki buka i strka — uho vrijeda. Na svakoj strani stajala ozgo do dolje lijepo ispisana sva velika slova, jedno ispod drugoga; kraj svakoga velikog slova stajalo po jedno malo. Bijaše to uzorak, preglédalica, prema kojoj se imalo pisati. Odmah do tih lijepih slova nizala se druga: njih je ispisao Hjalmar; mišljahu da su nalik na ona, ali se nisu ravno držala, nego kao da su nekako izišla iz reda i spoticala se.

— Pogledajte! Ovako treba da se držite — govorila slova iz preglédalice. — Gledajte: treba da stojite malo koso, ali ipak čvrsto.

— Rado bismo tako — rekoše Hjalmarova slova — ali ne možemo: suviše smo slabi.

— Onda vam treba dati ribljeg ulja! — umiješa se Sanak.

— Ne, nipošto! — povikaše Hjalmarova slova pa se ispraviše i poredaše da ih bijaše milina pogledati.

— Danas nema priče! — kaza Sanak. — Sad ih moram vježbat: jedan, dva! jedan, dva!

I tako je vježbao slova, a ona se uspravila i poredala poput uzor-slovâ.

Kad je Sanak otisao, a Hjalmar ujutro pogledao svoju pisanku, slova u njoj jadna ko i prije.

Utorak

Čim je Hjalmar legao, dodirnu Sanak svojom čarobnom štrcaljkom sve stvari u sobi, te one odmah oživješe i počeše govoriti. Sve su stvari govorile samo o sebi — sve, osim pljuvačnice: ona je sutjela i ljutila se što su toliko tašte te govore samo o sebi, misle samo na sebe, a nitko ni da se obazre na nju koja skromno stoji u kutu i dopušta da svatko u nju pljune.

Iznad niskog ormara s ladicama visjela velika slika u pozlaćenu okviru; na slici lijep krajolik s visokim, starim drvećem, sa cvijećem u travi, s velikom rijekom što protječe iza šume, vijuga pokraj mnogih dvoraca i utječe u daleko sinje more.

Sanak dodirnu sliku svojom čarobnom štrcaljkom, a na slici zapjevaju ptice, grane se na drveću stanu svijati, oblaci nebom zaplove tako naravno te im se mogla vidjeti sjena gdje po krajoliku klizi.

Sanak podiže malog Hjalmara slici na okvir, te dječak zakorači u sliku i zagazi u visoku travu. Sunce ga obasjavalo kroz granje, te on potrči prema vodi i uđe u čun što se ondje nalazio. Čun bijaše crveno i bijelo obojen, jedra mu blistala poput srebra. Šest labudova, sa zlatnim ogrlicama oko vrata i s blistavom modrom zvijezdom na glavi, povezoše čun ispred zelenih šuma, gdje drveće pripovijedaše o razbojnicima i vješticama, a cvijeće o krasnim malim vilama i o tome što su mu leptiri kazivali.

Za čunom plovile najljepše ribe, sa srebrnim i zlatnim ljuskama, te kadikad poskakivale iznad vode i praćakale se, a ptice, crvene i modre, male i velike, pratile čun leteći u dva golema jata; mušice se igrale po zraku, a hruštevi zujali »zu-zu!«. Sve je krenulo Hjalmara pratiti, sve imalo svoju priču i htjelo je pričati.

Da, krasne li vožnje!

Šume na obali sad bijahu guste i tamne, sad se opet pretvarahu u prekrasne vrtove, pune sunca i cvijeća; tu i tamo veliki stakleni i mramorni dvori, na njihovim balkonima sve same carevne i kraljevne — sve redom male djevojčice koje Hjalmar poznaće, jer se s njima igrao. Sve one ispružile ruku, a svakoj u ruci prekrasan praščić od marcipana kakva još ne vidje ni u kojoj slastičarnici. Hjalmar bi prolazeći pograbio praščića za jedan kraj, a kraljevna drugi čvrsto držala, i tako bi svakom u ruci ostao jedan dio: kraljevni manji, a Hjalmaru veći.

Pred svakim dvorom mali kraljevići držali stražu, isukane zlatne sablje naslanjali na rame, a sipali same grožđice i limene vojnike.

To bijahu pravi kraljevići!

Hjalmar je prolazio sad kroza šume, sad kroz velike dvorane, sad opet posred kakva grada; tako je prošao i gradom gdje je živjela njegova dadilja koja ga je nosila kad još bijaše sasvim malen i koja ga je tako voljela. Ona ga ljubazno pozdravi, mahnu mu rukom i zapjeva krasnu pjesmicu što ju je sama sastavila i Hjalmaru posvetila:

*Mislim na te, čedo drago,
svud te miso moja prati,
meni ti si cijelo blago,
bez tebe su mučni sati.

Kraj kad dođe mojoj sreći
(tepaš li još, kako volim?),
moradoh ti zbogom reći—
sad se za te Bogu molim.*

Sve su ptice pjesmu pratile, cvijeće plesalo na stabljikama, a staro drveće granjem mahalo, kao da i njima Sanak priča priče.

Srijeda

Vani kiša pljuskom lila. Hjalmar je i u snu čuo kako pljušti, pa kad je Sanak otvorio jedan prozor, a to voda došla sve do prozorskog podboja, ondje bilo cijelo jezero, a pred samom kućom stajao krasan brod.

— Hoćeš li sa mnom, mali Hjalmare? — pozva ga Sanak. — Noćas ćemo u strane zemlje, a ujutro smo opet kod kuće.

Začas stajaše Hjalmar u nedjeljnog odijelu na prekrasnoj lađi; vrijeme se razvedrilo, i lađa zaplovi ulicama, obide crkvu te isplovi na pučinu. Dugo su plovili dok ne izgubiše kopno iz vida.

Na putu opaze jato roda; i rode su dolazile iz domovine i letjele u toplije krajeve. Letjele su jedna za drugom, a već podugo bijahu na putu. Jedna se među njima toliko umorila da je krila gotovo i nisu mogla dalje nositi. Bijaše posljednja u redu. Naskoro zaosta podobar dio puta za drugima, dok najposlije raširenih krila ne poče padati sve niže i niže. Roda još nekoliko puta pokuša zamahnuti krilima, ali uzalud: bijaše smalaksala. Noge joj se dotaknuše konopa na brodu, te ona kliznu niz jedro i pade na palubu.

Najmlađi mornar podiže rodu i zatvori je u kobaču, među kokoši, patke i purane. Jadna roda stajala sva zaplašena među njima.

— Gledajte je! Ko-ko-ko! — kokodakale kokoši.

— Tko ste vi? — zapitao je puran i naduo se što je više mogao.

A patke uzmicale i gurale se skričeći: »pat-pat! žuri-žuri!«.

Roda pak prijavljala o toploj Africi, o piramidama i o noju što pustinjom juri poput divljeg konja... Prijavljala roda, ali patke nisu razumjele ništa od svega što je roda kazivala, nego se među sobom gurkale: »Zar ne, kako je glupa?«

— Baš je glupa! Glu-glu-glu! Pur-pur-pur! — glogotao i purlikao puran.

Roda nato sasvim ušutje; zagnala se u misli o svojoj Africi.

— Imate lijepe, tanke noge — priklopi puran. — Pošto aršin?

— Ha-ha-ha! Pat-pat-pat! — prasnule u smijeh patke.

— Mogle biste se i vi nasmijati! — opet će puran. — Dosjetka bijaše duhovita. Ili je, možda, preplitka za vas? Ah, ah! Ovo stvorene nije mnogostrano. Bolje da se među sobom zabavljamo.

To reče pa poče kaukati, a za njim patke zaklocale »pat-pat, ga-ga!« — prava strahota, ma koliko same mislile da je zgodno i zabavno.

Hjalmar pride kobači, otvori vrata i zovnu rodu, a ona za njim izide na palubu. Sad se odmorila; bi nekako kao da je Hjalmaru kimnula glavom u znak zahvalnosti. Roda nato razvi krila i poletje put toplih krajeva.

Zakákotale kokoši, zađaktale patke, a puran se sav zajapurio.

— Sutra ćemo s vama u lonac! — reče Hjalmar te se probudi i nađe u svojoj postelji.

Čudnovato mu je putovanje Sanak noćas priredio.

Četvrtak

— Gledaj, ali se nemoj bojati! — reče Sanak. — Evo, sad ćeš vidjeti malog miša!

Rekavši to, pokaza mu lijepa, nježna mišića što ga je držao u ruci.

— Došao je da te pozove u svatove — nastavi Sanak. — Noćas svadbu slave dva miša što stanuju

pod podom u smočnici tvoje majke.

— A kako ču kroz mišju rupu? — poboja se Hjalmar.

— To je moja briga — uzvrati Sanak. — Već ču te ja smanjiti!

Nato Sanak dodirnu Hjalmara svojom čarobnom štrcaljkom, te on bivaše sve manji i manji, dok ne posta malen kao prst.

— A sad možeš uzeti odijelo limenog vojnika, mislim da će ti pristajati, a lijepo je kad se čovjek u društvu pokaže u odori.

— Hoću — kaza Hjalmar i začas bijaše odjeven poput najljepšega limenog vojnika.

— Izvolite sjesti u naprstak svoje majke, pa ču imati čast da vas povezem — reče mu mali miš.

— Zaboga! Ne bih htio da se toliko trudite — uzvrati Hjalmar.

I krenuše mišima na svadbu.

Najprije stigoše u dug hodnik ispod poda; hodnik bijaše osvijetljen komadićima trulog drveta, a upravo toliko visok da se kroza nj moglo proći u naprstku.

— Zar ne miriše lijepo? — upita Hjalmara miš koji ga je vozio. — Sav je hodnik namazan kožom od slanine. Ne može biti ljepše!

Sad uđoše u svadbenu dvoranu. Na desnoj strani stajale gospode i gospodice mišice te šuškale i šaptale kao da se rugaju jedna drugoj; nalijevo stajala gospoda miši i capicama gladili brkove; nasred poda vidjeli se zaručnici gdje stoje u izdubljenoj kori sira i dugo se cjeливаву cijelom skupu na očigled — ta zaručnici su što stoje pred vjenčanjem.

Sve više i više pristizali uzvanici; sabralo ih se mnoštvo — umalo što ne pode miš miša gaziti. Mladenci se sad postavili na sam prag, tako da se nije moglo ni van ni unutra.

I dvoranu, baš kao i hodnik, namazali slaninom; to, uostalom, bijaše i sva čast. Ipak, kao neku zaslodu, iznesoše zrno graška u koje je mali jedan miš iz obitelji svojim zubima urezao imena mlade i mladoženje, to jest početna slova njihova imena. To zaista bijaše nešto izvanredno.

Svi se miši složiše u tome da je svadba ispala da ne može bolje te da se već odavno nisu tako dobro zabavljali.

Kad se gosti počeše razilaziti, i Hjalmar krenu kući. Bio je zaista u otmjenu društvu, samo mu se trebalo dobrano skupiti, morao se smanjiti, a valjalo mu navući još i odoru limenog vojnika.

Petak

— Upravo je nepojmljivo — kaza Sanak — koliko je starijih ljudi koji bi me htjeli pograbiti i zadržati! A osobito bi me se rado domogli oni što im savjest nije čista. »Dragi mali Sanče«, salijetaju me oni, »ne možemo ni oka sklopiti, već cijelu noć ležimo budni i gledamo svoja zla djela gdje nam kao ružni mali vragovi sjedaju na rub postelje i polijevaju nas vrelom vodom. Ta dođi i otjeraj ih, kako bismo mogli čvrsto usnuti.« I stanu duboko uzdisati: »Obilno ćemo te nagraditi! Laku noć, Sanče! Novac je na prozoru!« Ali ja ne radim za novac.

— Kamo ćemo noćas? — upita mali Hjalmar.

— Ne znam je li ti volja i noćas ići na svadbu; ova je drukčija od sinoćne. Dječko, velika lutka tvoje sestre, ona što prikazuje dječaka, ženi se lutkom Bertom; kako je lutki još i rođendan, neće uzmanjkati darova.

— Znam ja to — reći će Hjalmar; — kad god lutkama trebaju nove haljine, sestra izmisli rođendan ili svadbu; tako je već stoput bilo.

— Noćas će im biti sto i prva svadba, ali i posljednja. Zato će biti nadasve lijepo. Pogledaj samo! Hjalmar baci pogled onamo gdje bijaše stol.

Na stolu stajala kućica od ljepenke; svi prozori na kućici bili rasvijetljeni, a pred vratima se ukočili limeni vojnici s puškom. Zaručnici sjedili na podu, naslonjeni na noge od stola. Bijahu utešeni u misli, a imahu za to i razloga.

K njima stupi Sanak, koji je na se navukao crnu bakinu donju suknu, te ih vjenča.

Kad se obavilo vjenčanje, sve stvari i sav namještaj zapjevaše ovu lijepu pjesmu što ju je sastavila olovka, a što ide po napjevu povečerja:

*Kličemo pjesmom, svi u jedan glas:
Mladenci, sreća vijek pratila vas!*

*Dični ste, kočni — tko vam što može!
Ta znamo da ste od fine kože.*

*Pronoseć diku po lugu, gori,
mladenci, hura! pjesma se ori.*

Sad zaredaše darovi, ali mладenci odbiše da uzmu ma što od jestiva, jer im ljubav bijaše dovoljna.

— Bismo li pošli na ladanje ili ćemo na put po tuđem svijetu? — upita mladoženja.

Obratili se lastavici, koja je obišla mnoge krajeve, a upitaše za savjet i kokoš na dvorištu, koja je već pet puta izvela piliće.

Lastavica im prijavljava o divnim, toplim krajevima, gdje s vinove loze vise veliki i teški grozdovi, gdje je uzduh tako blag i gdje se brda uvijaju u boje kakvih u našim krajevima ne možeš ni na kojem brdu vidjeti.

— Sve, sve ali ništa bez našega zelenog kupusa, a njega ondje nema! — kokoš će svoju. — Jedno sam ljeto provela na ladanju sa svojim pilićima; ondje smo imali pješčanu jamu u koju smo smjeli zalaziti i po njoj vazda čeprkatiti, a bijaše nam slobodan ulaz i u vrt pun zelenog kupusa! O, što se zelenilo! Ne mogu zamisliti ništa ljepše.

— Kupus ko kupus — reče lastavica; — svuda je isti. A osim toga, ovdje je vrijeme često tako ružno!

— Na to smo već navikli! — kokoš će svoju.

— Ali je ovdje hladno, smrzava se!

— To je dobro za kupus! — opet će kokoš. — Uostalom, i mi znamo za vrućinu. Zar nismo prije četiri godine imali ljeto što je trajalo pet tjedana, s takvom žegom da se jedva disalo? Uz to, u nas nema ni otrovnih životinja što ih ondje poznaju, a nema ni razbojnika. Tko ne vidi da je naša zemlja najbolja, taj nije drugo doli zlotvor, taj nije vrijedan da u njoj živi!

Tu se kokoš rasplaka pa nastavi:

— I ja sam putovala! Vozila se preko dvanaest milja vlakom, u čabru pod klupom! Putovanje nije baš užitak!

— Da, da, naša je koka pametna glava! — priklopi lutka Berta. — Nije mi stalo da idem u brda, jer se samo penješ i silaziš; ne, ne, bolje će biti da mi lijepo odemo na pješčanu jamu pa da se šetamo između kupusa!

I na tome ostade.

Subota

— Hoću li čuti koju priču? — upita mali Hjalmar čim ga je Sanak stavio u postelju.

— Večeras za to nemam vremena — uzvrati Sanak i nad Hjalmarom otvori svoj islikani kišobran.

Cio kišobran bijaše poput kakva velika kitajskog pladnja s modrim drvećem i šiljatim mostićima gdje stoje mali Kitajci i kimaju glavom.

— Do jutra treba da je cio svijet uredan i čist kako bi dočekao blagdan, jer je sutra nedjelja — reče Sanak. — Valja mi skoknuti na crkveni toranj, da vidim čiste li mali crkveni dusi zvona, kako bi sutra lijepo zvonila; moram zatim u polje, da vidim oprašuje li vjetar prašinu s trave i lišća, a što je najmučnije, valja mi poskidati sve zvijezde, da ih obrišem i olaštim! Stavit ću ih u pregaču, ali prije toga treba da svaku zvijezdu brojem označim, a i svako mjesto gdje je koja stajala, kako bih svaku mogao vratiti kamo pripada; inače ne bi čvrsto stajale; kad bi se onako otkidale i padale jedna za drugom, imali bismo previše okresnica, prečesto bismo gledali prosutak zvijezde.

— Hej, čujte, gospodine Sanče! — oglasi se stari portret što visi na zidu, tamo gdje je Hjalmarova postelja. — Ja sam Hjalmarov pradjed; zahvaljujem vam što mog praunika zabavljate pričama, samo vas molim da mu ne mutite pojmove. Zvijezde se ne mogu skidati i laštiti! Zvijezde su nebeska tijela kao što je i naša Zemlja, i to im valja.

— Hvala ti na opomeni, stari pradjede! — uzvrati Sanak. Najljepša hvala! Jesi glava obitelji, najstarija glava, ali sam ja stariji od tebe. Ja sam stari, drevni poganin; Rimljani i Grci nazivahu me bogom sna. Zalazio sam u najotmjenije domove, a i sad ih posjećujem. Ja se družim s bogatašem i siromahom. A sad pričaj sam!

To rekavši uze svoj kišobran i ode iz sobe.

— Gle, ni svoga mišljenja ne smiješ izreći! — promrsi pradjed na slici.

Uto se Hjalmar probudi.

Nedjelja

— Dobar večer! — pozdravi Sanak, a Hjalmar uljudno uzvrati te brzo skoči i pradjedovu sliku okrenu zidu, da se ne miješa u razgovor kao minule noći.

— A sad mi moraš priče pričati: o pet zrna graška što bijahu u jednoj mahuni, o debeloj igli za krpanje što je umisljala da je tanka poput igle šivalice...

— Ni dobro ne valja kad ga je previše — reče Sanak. — Radije da ti nešto pokažem. Pokazat ću ti svoju sestru: i ona ljudima dolazi u pohode kao i ja; ali samo jednom i nikad više. Kad kome dođe, ona ga sa sobom i odnese, uzme ga na svoga konja i priče mu priča. Svega dvije priče zna: jedna je tako lijepa da je nitko na svijetu ne može ni zamisliti, a druga je toliko ružna i strašna da se ne može opisati.

Rekavši to, Sanak uze malog Hjalmara, poneše ga prozoru i kaza:

— Eno moje sestre, moga dvojnika! Ime joj je Smrt. Vidiš, i nije tako strašna izgledom kao što je u slikovnicama, gdje je prikazuju kao kostur. Ne! Haljina je njezina srebrom vezena: to je najljepša konjanička odora; ogrnuta je plaštem od crna baršuna što za njom leprša. Gledaj kako jaše i trkom prolazi!

Hjalmar pogleda i vidje ju kako u trku prolazi te staro i mlado uzima na svoga konja. Neke stavlja sprijeda, neke straga, ali svakog pita za svjedodžbu: »Kako stoji s ocjenama?« »Dobro!« svi joj odgovaraju, ali ona ne vjeruje: »Čekajte da sama pogledam!« One koji imaju »dobar«, i »veoma dobar«, stavlja sprijeda i priča im krasnu priču, a one što imaju »dovoljan« i »nedovoljan«, smješta straga; za ove potonje bijaše ona ružna priča. Drhtali su i plakali, htjeli skočiti s konja, ali nisu mogli: bijahu za nj kao prirasli.

— Pa Smrt je najljepši Sanak! — uzviknu Hjalmar. — Ja se nje ne bojim.

— I ne treba da je se bojiš! — kaza Sanak. — Samo pazi da imaš dobru ocjenu!

— Da, to je poučno! — promrsi pradjedova slika. — Ipak vrijedi izreći svoje mišljenje!
Portret bijaše zadovoljan.

Eto priče o Sanku! A večeras neka ti sâm dalje pri povijeda.

SVINJAR

Bio jednom siromašan kraljević. Imao je i kraljevinu, doduše sasvim malenu, ali sveđer dovoljno veliku da se na nju oženi; a htio se on oženiti.

Bilo je, dakako, prilično drzovito od njega što se kćer carevu usudio pitati: »Bi li pošla za me?« A ipak se usmijelio na to, jer mu je bilo ime slavno na daleko i široko. Našlo bi se na stotine kraljevna koje bi bile sretne da ih je zaprosio; nu, da vidimo što je carevna učinila.

Sad čemo čuti:

Na grobu kraljevićevo oca rastao ružin grm — oh, kako divan ružin grm! Cvaо je svake pete godine i ponio bi samo jedan jedini cvijet, ali je ta ruža mirisala tako divno da je čovjek od samog njezina mirisa zaboravljaо sve brige i jade. A onda, imao je kraljević i slavuјa što je tako izvijao i cirukao kao da u svome grlašcu nosi sve slatke milozvuke ovog svijeta.

Tu ružu i toga slavuјa trebalo je da dobije carevna. Zato ih staviše u velike srebrne spremnice i poslaše carevni.

Car je naredio da ih pred njim nose u veliku dvoranu: onamo je otišla carevna da se sa svojim dvorankama igra »Evo posjeta«, jer ništa drugo nisu ni radile. Kad je carevna ugledala velike spremnice s darovima, od radosti pljesnu rukama.

— Ah, kad bi samo bila mala cica-maca! — uzdahnu carevna. Ali na vidjelo izide divna ruža.

— Oh, što je lijepo načinjena! — uzviknuše sve dvoranke.

— I više je negoli lijepa! — prihvati car. — Prekrasna je!

A kad je carevna izbližeg vidje, umalo što ne zaplaka:

— Fi, tata! — uskliknu — pa nije umjetna, prava je!

— Fi! — ponoviše svi za njom — prava je!

»Daj da najprije vidimo što je u drugoj kutiji prije nego što se razljutim!« mišljaše car — i ukaza se slavuj. Pjevalo je tako divno da u prvi mah nitko nije mogao prigovoriti.

— *Superbe! Charmant! Divno! Dražesno!* — rekoše dvoranke, jer su sve ponešto natucale francuski, jedna gore od druge.

— Kako me ova ptica podsjeća na glazbenu kutiju blagopokojne carice! — proslovi neki stari vitez. — Ah, da! Isti glas, isti način pjevanja!

— Jest! — prihvati car i zaplaka kao malo dijete.

— Ta valjda nije i ptica naravna! — poboja se carevna.

— Jest, prava je to ptica! — dočekaše oni koji su je donijeli.

— Onda je pustite neka odleti — reče carevna. I nije privoljela ni dopustila da kraljević dođe.

Ali on nije klonuo duhom. Ogaravio je lice crnom i smeđom bojom, natisnuo kapu duboko na čelo i zakucao caru na vrata.

— Dobar dan, care! — nazva on. — Bih li mogao dobiti kakvu službu na ovome dvoru?

— Hja, toliko ih ima koji traže posla — uzvrati car. — Ali čekaj! Treba mi tko bi čuvao svinje, jer ih mnogo imamo.

I tako kraljević postane carskim svinjarem.

Dadoše mu kukavnu komoricu, tamo kod svinjca, pa mu ondje valjalo i ostati. Ali je on upeo i cio dan radio, pa kad je bilo k večeru, pokaza se da je načinio krasan malen lonac; okolo mu naokolo visjeli zvončići, pa kad bi u loncu zavrilo, zvončići bi počeli lijepo zvoniti i svirati stari napjev:

Nuto jada iznenada...

Najzgodnije pak i najumješnije na loncu bijaše ovo: staviš li prst u paru što se iz lonca diže,

odmah možeš omirisati što kuhaju na kojem ognjištu u gradu. E, to je svakako bilo nešto sasvim drugo nego ruža!

Carevna izišla u šetnju sa svim svojim dvorankama. Kad čuje glazbu, ona popostane i kako se obraduje, jer je i sama znala svirati:

Nuto jada iznenada... Bijaše to jedino što je znala, a i to samo jednim prstom.

— Pa to i ja znam! — uzviknu ona. — Zaciјelo je to kakav naobražen svinjar! Slušaj! — obrati se jednoj dvoranki. — Udi i pitaj ga što stoji glazbalo!

I dvoranki valjade unutra, ali je prije toga na cipele obula drvene kломpe.

— Što tražiš za taj lonac — upita ga dvoranka.

— Deset poljubaca od careve kćeri! — odgovori svinjar.

— Bože oslobodi! — prestravi se dvoranka.

— Hja, manje ne može! — priklopi svinjar.

— No, što kaže? — zapita carevna.

— To zbilja ne mogu reći — uzvrati dvoranka; — odviše je strašno!

— A ti mi prišapni!

I ona joj šapnu.

— Bezobraznik! — kaza carevna i odmah krenu dalje.

Ali pošto je popoišla časak-dva, zasviraše zvončići tako divno:

Nuto jada iznenada...

— Slušaj! — opet će carevna. — Pitaj ga ne bi li deset poljubaca od mojih dvoranki!

— Ne, hvala! — odbije svinjar. — Deset cjelova od careve kćeri ili ne dam lonca.

— Zaista neugodno! — strese se carevna. — Ali me onda morate zakriti, tako da nitko ne vidi!

A dvoranke je okružiše i raširiše svoje haljine, i tako svinjar dobi svojih deset poljubaca, a carevna lonac.

Ah, kakvo je to bilo veselje! Čitave je večeri i cijelog dana lonac vrio. Nije bilo ognjišta u gradu, ni u komornika ni kod postolara, a da one nisu znale što se ondje kuha. Dvoranke sve poskakivale od radosti i pljeskale rukama.

— Znamo tko će kuhati slatku juhu i jesti palačinke! Znamo tko će imati kašu i pečenku! Ah, kako je to zanimljivo!

— Veoma zanimljivo! — potvrdi nadvornica.

— Jest, ali o tome ni riječi, jer ja sam carska kći!

— Bože sačuvaj! — rekoše sve uglas.

Svinjar, to jest kraljević — ali one nisu znale tko je on, nego mišljahu da je pravi svinjar — nije puštao da mu dan prode utaman i da štogod ne načini, pa je tako napravio čegrtaljku. Kad bi je zavrtio, čuli bi se svi valceri, poskočnice i polke od postanka svijeta.

— Ah, superbe! — uzdahnu carevna prolazeći onuda.

— Nikad nisam čula ljepše skladbe! — Čuj! Uđi pa ga pitaj što stoji glazbalo; ali znaj, cjelivati ga više neću!

— Traži sto poljubaca od carevne! — izvijesti dvoranka koja bijaše ušla da ga pita.

— Zaciјelo je poludio! — kaza carevna i pođe.

Ali kako popođe časak-dva, zaustavi se.

— Treba poticati umjetnost! — reče: ta ja sam carska kći! Kaži mu da će dobiti deset poljubaca kao i jučer, a ostatak može naplatiti od mojih dvoranki.

— Da, ali mi to činimo tako nerado! — oglasiše se dvoranke.

— Koješta! — priklopi carevna. — Ako ga ja mogu poljubiti, možete doista i vi! Promislite da vas ja hranim i plaćam!

Ne bî druge — dvoranki valjade opet onamo.

— Sto cjelova od carevne — odsiječe svinjar — ili svakom svoje!

— Postavite se! — reče carevna, i sve dvoranke stanu oko nje, a svinjar je počne ljubiti.

»Kakva je ono strka i gužva oko svinjca?« zapita car, koji bijaše izišao na balkon, pa protare oči i stavi naočari na nos. »Ta ono su dvorske dame nešto naumile! Valja mi onamo do njih!« pa ispravi i navuče zavmute zapetnice na papučama, to jest na starim cipelama, jer su mu iznošene cipele služile umjesto papuča.

Da ste vidjeli cara kako se požurio niza stepenice.

Čim je sišao na dvorište, poče koračati taho tihano: dvoranke su bile zaposlene brojenjem poljubaca — da trgovina ispadne pošteno te da svinjar ne dobije ni previše ni premalo — tako te nisu cara ni opazile. Car se propeo na prste:

— Što! — povika on kad opazi kako se ljube, pa ih poče udarati papučom po glavi, upravo kad je svinjar naplatio osamdeset šesti poljubac. — Van! Napolje! — ražesti se car te istjera i carevnu i svinjara iz svog carstva.

Sad je carevna stajala i plakala, svinjar okrenuo da kune, a kiša curkom lila.

— Ah, grešne li mene, jadnice! — uzdisala carevna. — Da sam barem uzela onoga lijepog kraljevića! — Ah, kako sam nesretna!

A svinjar ode za jedno drvo, otare s lica crni i smeđi namaz, zbaci sa sebe ružnu odjeću pa se pojavi u kraljevskom rahu, toliko lijep da mu se carevna i nehotice poklonila.

— Eto, nije bilo druge, morao sam te zamrziti! — reče joj kraljević. — Nisi htjela čestita kraljevića! Nemaš osjećaj za ružu i slavuja, a svinjara si mogla cijelivati za bezvrijednu igračku! Pa eto ti sada kako si htjela!

I uđe u svoju kraljevinu, zatvori vrata i povuče zasun, tako te njoj ne preostade drugo već da stoji vani i da pjeva:

Nuto jada iznenada...

HELJDA

Kad poslije nevremena prolaziš pokraj polja na kojem raste heljda, često ćeš vidjeti kako je sasvim pocnjela, kao da ju je plamen opalio. Seljak će tada reći: »Munja ju ošinula.« A zašto ju je ošinula?

Evo će vam ispričati što mi je o tome kazivao vrabac; on je to čuo od stare vrbe što je stajala kraj polja gdje je heljda, a i danas vrba ondje стоји. Časna je to, velika vrba, ali stara i čvornata, raspukla baš po polovici, a iz pukotine joj probila trava s izdancima kupine. Drvo je sasvim nakrivljeno, grane mu pale do zemlje, vise poput duge, zelene kose.

Po svim poljima naokolo raslo žito: raž, ječam i zob — jest, ona divna zob štono joj se klas, kad okrupnja i dozri, čini kao mnoštvo sitnih, žutih kanarinaca na grani. Usjevi izvrsno napredovali, pa što su bivali teži, to se u svojoj smjernosti dublje zemlji svijali.

Bilo ondje i polje s heljdom, i to sasvim uza staru vrbu. Heljda se zemlji nije prigibala kao drugi usjevi, nego je oholo dizala glavu, ukočeno stršila.

— Bogata sam kao i klasje — govorila za se heljda — a po vrhu sam i ljepša; cvjetići mi krasni poput jabuke u cvatu, milina ih pogledati. Znaš li što ljepše od mene, stara vrbo!

Vrba se samo njihala, bijaše to kao da kazuje: »Da, zbilja znam!« A heljda se nadula, pucala od oholosti i rekla: »Glupo drvo, već je tako staro da mu trava raste u trbuhi!«

Strašno se nevrijeme oborilo. Sve poljsko cvijeće sklopilo latice ili priklonilo glavice dok se oluja razmahivala nad njim. Samo heljda dizala glavu u pustoj oholosti.

— Prigni glavu kao i mi! — govorilo joj cvijeće.

— Nije mi potrebno! — odgovarala heljda.

— Prigni glavu kao i mi! — dovikivali joj usjevi; — sad će doletjeti andeo oluje! Krila mu sežu od oblaka pa sve do zemlje; može te presjeći posred srijede prije nego što ga stigneš zamoliti da ti se smiluje.

— Ne priginjem se ja! — heljda će svoju.

— Sklopi cvjetove! Spusti lišće! — opominjala stara vrba. — Ne gledaj gore u munju kad oblake para! Ni ljudi to ne čine, jer se kroz munju može u nebo zagledati, a od toga grijeha i ljudi mogu oslijepiti. Što li bi se istom dogodilo nama, raslinju zemaljskom, da se to usudimo, nama koji smo kudikamo neznatniji!

— Neznatniji? — dočeka heljda. — Baš će, evo, zagledati u nebo!

Pa kako reče tako i učini u svojoj obijesti i pustoj oholosti. A tako je sijevalo, ukrstile munje, bijaše kao da je sav svijet u plamenu.

Kad je nevrijeme utolilo, usjevi i cvijeće stajahu u tihu, čistu zraku, osvježeni kišom, a heljda bila crna kao ugljen, jer ju je munja ošinula i svu opalila: bijaše samo mrtav, beskoristan korov u polju.

Stara vrba njihala granjem na vjetru, krupne kapi padale sa zelenog lišća, bijaše baš kao da drvo plače: »Zašto li plačeš?« mislili vrapci pa je upitaše:

— Zašto plačeš, stara vrbo? Ta sve je divno naokolo, sve kao blagoslovljeno! Gledaj kako sunce sjaja! Gledaj kako se oblaci nebom nagone! Ne osjećaš li miris cvijeća i grmlja? Ta zašto plačeš, stara vrbo?

A vrba im nato pripovjedi o heljdinoj oholosti i pustoj obijesti — i o kazni koja nikad ne izostane.

SLAVUJ

U Kitaju ti je, kako znaš, car Kitajac, a Kitajci su i svi oni što cara okružuju. Mnoge su godine odonda . prohujale, jer davna je ovo priča, ali baš zato i vrijedi poslušati — ta inače bi je mogao zaborav prekriti.

Dvori cara kitajskoga bili najljepši na svem svijetu: bili sazdani od najfinijeg porculana, nadasve skupocjeni ali i toliko krhki i na dodir osjetljivi da je čovjeku zaista valjalo dobro paziti.

U vrtu raslo najneobičnije cvijeće, a na ponajljepšem bili povješani srebrni zvončići, koji se neprestano sitno oglašivahu — eda nitko ne bi prošao a da cvijeća ne zamijeti.

Jest, sve je bilo jako promišljeno u vrtu cara kitajskoga, a prostirao se taj vrt unedogled — ni sam vrtlar nije mu kraja znao.

Kad bi čovjek krenuo da obilazi vrtom pa išao sve dalje i dalje, dospio bi u prekrasan lug s visokim drvećem i dubokim jezerima. Lug sezao sve do dubokoga sinjeg mora, tako te su brodovi mogli dojedriti baš pod samo granje. U tom granju bio slavuj što je divno priželjkivao, pjevaو tako krasno da bi čak i siromašni ribar, koji imadaše prešnjeg posla, popostao te osluhnuo kad bi noću došao da izvuče mrežu pa čuo slavuja.

— Bože, kakve li miline! — znao bi reći ribar, ali kako mu je valjalo poći za poslom, brzo bi pticu smetnuo s uma. A kad bi druge noći navrnuo onuda a slavuj opet zapjevaо, ribar bi i nehotice ponovio:

— Bože, zaista je ovo milina!

Sa svih strana svijeta hrili putnici u carski grad i divili se koliko prijestolnici toliko carskim dvorima i vrtu, ali kad bi čuli slavuja, u jedan bi glas sastavili:

— Ovo je ipak najljepše od svega!

Putnici iz tuđine, vrativši se kući, pripovijedali o svemu što su vidjeli, a učenjaci napisali mnoge knjige o prijestolnici, o carskim dvorima i o divnom vrtu, hvalili ovo i ono, ali slavuja ne zaboravi nitko: svi ga do neba uznosili, a oni koji su umjeli pjesme pjevati, svi odreda pisali najskladnije stihove o slavuju u carskome lugu kraj dubokoga sinjeg mora.

Zaredale knjige svijetom pa neke došle i caru do ruke. Sjedi car na zlatnom prijestolju, čita te čita i svakoga časa klima glavom, mili mu se gdje onako lijepo opisuјu grad, carske dvore i vrt. »Ali je slavuj od svega najbolji!« bijaše ondje napisano.

— Što! — začudi se car. — Kakav slavuj? Pa ja za njega i ne znam! Zar ima takva ptica u mome carstvu? I još u mome vrtu? Nisam nikad čuo. A treba li da ja to istom iz knjiga doznam?

I dozva svoga dvorskog župana.

Taj vam vitež bijaše toliko otmjen te mlađem od sebe, kad bi se usudio osloviti ga ili štogod upitati, nije ni odgovarao, nego bi samo popnuo »P! a to, dakako, nije ništa značilo.

— Kažu da ovdje ima glasovita ptica, zove se slavuj — reče car. — Vele da je to najbolje od svega u mome prostranom carstvu! Zašto mi nitko o tome nije ništa spomenuo?

— Nikad prije ne čuh za to ime — izusti vitež. Nikada se slavuj nije na dvorima prikazao!

— Hoću da večeras ovamo dođe i da mi pjeva! — zapovjedi car. — Čitav svijet zna što imamo, samo ja ne znam!

— Dosad nisam ni čuo za nj — uzvrati vitež — ali će ga potražiti i naći.

A gdje da ga nađe?

Pojurio dvoranin gore-dolje, uza sve stepenice, pa opet niz njih, protrčao kroz sve dvorane i hodnike, ali nitko od onih koje je sretao nije dotad ni čuo za slavuja.

I dvoranin pohitje opet k caru pa mu kaza kako je sve to, zacijelo, puka izmišljotina onih što pišu

knjige:

— Vaše carsko veličanstvo neće vjerovati onom što u knjigama piše. Sve su to same izmišljotine, sljeparije i čarolije.

— Ali mi je knjigu u kojoj sam čitao o slavuju — presječe car — poslao silni car japanski, pa onda ne može biti neistina. Hoću da čujem slavuju! I da mi večeras ovdje bude! U mojoj je najvećoj milosti. A ne bude li ga, svi će dvorani biti gaženi po trbuhi, i to nakon večere!

— Tsing-pe! — pokloni se dvorski župan, pa se ponovno ustrča gore-dolje uza sve stepenice pa opet niz njih, pojuri kroza sve dvorane i hodnike; a polovina dvora trčala s njime, jer se nikome nije htjelo batina po trbuhi. Svi se redom propitkivali za toga znamenitog slavuju — pitali za pticu koju sav svijet poznaje, samo je ne zna nitko od dvorana.

Naposljetku naiđoše na siromašnu djevojčicu u kuhinji. Kad su nju zapitali, ona im odgovori:

— Oh, Bože, slavuju! Kako ga ne bih znala! Što li krasno prebira, što li gigoće! Dopustiše mi da svake večeri nešto ostataka sa stola odnesem kući, bolesnoj majci: majka mi živi dolje na obali. A kad se na povratku umorim, sjednem u lugu da počinem, pa slušam slavuju kako bigliše i potresa. Suze mi tada navru na oči, i tako mi je kao da me majka cjliva.

— Mala sudopero! — prozbori joj dvorski vitez — pribavit će ti stalnu službu u kuhinji i priskrbiti dopuštenje da gledaš cara dok jede, samo nas odvedi onamo gdje je taj slavuj, jer sam obećao da će večeras biti na dvorima!

I krenuše zajedno u lug gdje je slavuj obično pjevalo: s njima podje polovina dvora. Dok su tako pružali korak i grobili naprijed, negdje krava zamuka.

— Oh! — uzdahnu neki gospodičić s dvora. — Evo ga! Koje li čudesne snage i kakva glasa u tako mala stvora! Sasvim sam siguran, već sam ga i prije čuo.

— Ta nije, to krave muču! — objasni mu mala sudopera. — Još smo daleko od onog mjesta. Onda zakrekeću žabe u bari.

— Divno! — uzviknu kitajski dvorski svećenik. — Sad ga čujem. Glas mu je poput malih zvona u hramu.

— Ta nije, to su žabe! — uputi ga mala sudopera. — Ali mislim da ćemo ga uskoro čuti! I zaista poče slavuj izvijati.

— To je! — reče djevojčica. — Čujete li ga? Slušajte! Eno ga! — i pokaza na malu sivu pticu gore u granju.

— Ma je li moguće! — u čudu će dvoranin. — Ne bih nikad pomislio da je takav. Kako je samo jednostavan! Zaciјelo je izgubio boju kad je ugledao ovoliki otmjeni svijet pred sobom!

— Slavuiću! — veselo će mala sudopera. — Svijetli naš car rado bi da mu pjevaš!

— Vrlo rado! — uzvrati slavuj i poče priželjkivati da bijaše milina svakom uhu.

— Kao staklena zvana! — oglasi se dvoranin. — Pogledaj mu samo grlašce kako se napreže. Zbilja je čudno kako ga nismo nikad prije čuli. Imat će golem uspjeh na dvoru!

— Bih li još caru pjevalo? — zapita slavuj, misleći da je i car među njima.

— Izvrsni moj slavuiću! — prozbori dvoranin — osobito se radujem što imam čast pozvati vas da večeras dođete na dvorskiju svečanost: ondje ćete njegovo carsko veličanstvo očarati svojim dražesnim pjevom!

— Pjesma mi najbolje zvuči vani, u zelenilu! — odgovori slavuj na tu besedu. Ali se ipak rado uputi s dvorskou čeljadi kad je čuo da car tako želi.

Carske dvore svečano iskitili. Zidovi i pod, štono bijahu od porculana, blistali u svjetlu tisuću zlatnih svjetiljaka, a najljepše cvijeće što se oglašivalo zvončićima bijaše postavljeno za ukras po hodnicima. Sve se silno užurbalo, jurnjava na sve strane, vjetar promahivao, sva zvana zvonila, tako

te čovjek ne mogaše ni riječi razabratи.

Posred velike dvorane, gdje je car sjedio, postavili zlatnu pritku: na njoj je imao sjediti slavuj.

Svi se s dvora ondje sabrali, pa i malo sudoperi dopustili da stoji straga, kraj vrata, jer je sada stekla naslov »prave dvorske kuharice«. Svatko se kočio u najsvečanijem ruhu, svatko upirao pogled u malu sivu pticu kojoj car domahivaše.

I slavuj stade biglisati, poče izvijati tako milozvučno da su caru navrle suze na oči i klizile mu niz obraze. Slavuj nato zapjeva još ljepše, bijaše to umilan poj koji se kosnuo svačijeg srca.

Car se toliko razdragao te je rekao kako slavuj treba da dobije carevu zlatnu papuču da je nosi oko vrata. Ali se slavuj zahvaljivaše na toj milosti, govoreći kako je već dovoljno nagrađen:

— Vidjeh suze u carskim očima, i to mi je najveća nagrada! U carskim je suzama čudesna moć. Višnji mi je svjedokom da sam dovoljno nagrađen! — pa opet zapjeva slatkim, zvonkim glasom.

— Eto najboljeg načina da se svidiš i umiliš! — rekoše sve dame uokolo, pa napuniše usta vodom da bi mogle biglisati kad s kim govore; umišljahu da su i same slavuji. Čak i lakaji i sobarice izjavise i pokazaše kako su zadovoljni, a to nije šala, jer tu je čeljad najteže zadovoljiti.

Jest, slavuj je doista imao uspjeha, sva je srca pridobio.

Odsad mu valjalo boraviti u carskim dvorima, imao je svoju krletku i uživao slobodu da dvaput obdan i jedanput obnoć izlazi u šetnju. U pratnju je dobio dvanaest slugu, koji su mu vezali svilenu vrpcu za nogu i čvrsto je držali. Takva šetnja baš ne bijaše užitak.

Sav je grad brujaо o slavnoj ptici, pa kad bi se dvojica srela, tek što bi jedan zaustio: »Sla! drugi bi već dodoао: »vuj«,^[27] te bi obadvojica uzdahnula i razumjela se. Čak je i jedanaestero piljarske djece dobilo ime po slavuju, ali nijedno između njih ne imade grla za pjevanje.

Jednog dana dođe caru velik zamotaj na kojem bijaše ispisano: *Slavuj*.

— Evo nam opet nove knjige o našoj slavnoj ptici! — reče car.

Ali nije bila nikakva knjiga, već mala umjetnina, u spremici — umjetni slavuj koji je imao biti nalik na pravoga, ali je sav bio posut dijamantima, rubinima i safirima. Kad bi umjetnu pticu navili, mogla je pjevati jedan od napjeva što ih je pjevao pravi slavuj i micati repom koji se sav blistao od srebra i zlata. Oko vrata visjela joj mala vrpca, a na vrpci bilo napisano: *Slavuj cara japanskoga neznatan je prema slavuju cara kitajskoga*.

— Prekrasno! — složno će svi do jednoga, a čovjek koji je donio umjetnu pticu dobi odmah naslov »vrhovnog carskog pticonoše«.

— A sad neka zajedno pjevaju! Eh, što li će to biti dvopjev!

I valjade im zajedno pjevati, ali nikako da slože, jer je pravi slavuj pjevao na svoju, a umjetna ptica onako kako su zahvaćali zupci na valjku.

— Ne grijesi ona — javi se dvorski kapelnik; — ona se drži mjere udlaku točno, sasvim po mojoj školi!

Pa je onda umjetna ptica pjevala sama i postigla uspjeh kao i pravi slavuj, a k tomu bila svakako ljepša na pogled: ljeskala se kao narukvica ili grudna kopča.

Trideset i tri puta otpjevao je umjetni slavuj jednu te istu pjesmu, a ipak se nije umorio. Svi bi ga i dalje rado slušali, ali car kaza neka sad pjeva živi slavuj... ali gdje je? Nitko nije opazio kad je izletio kroz otvoren prozor, u zeleni svoj lug.

— Ta kakav je to način! — rasrdi se car, a svi dvorani okrenu grđiti slavuja i osuđivati ga s krajne nezahvalnosti.

— Najbolju pticu ipak imamo! — tješili se, pa je umjetna ptica i opet morala pjevati, i to trideset i četvrti put isti napjev, ali ga još nisu sasvim naučili, jer bijaše jako težak. A dvorski kapelnik nije študio riječi hvaleći umjetnu pticu: uvjeravao je kako je bolja od pravog slavuja, i to ne samo

vanjštinom, ne samo odjećom i blistavim dijamantima, već i po unutrašnjoj vrijednosti.

— I eto vidite, moja gospodo, a prije svih svjetli care! — završi kapelnik. — Kod pravog slavuјa ne možeš nikad proračunati što će doći, dok je kod umjetnog sve određeno, sve se unaprijed zna: tako će biti i nikako drukčije! Možeš o njemu položiti račun, možeš ga razložiti i ljudskom umu pokazati kako leže valjci, kako se okreću i kako jedno iz drugoga proizlazi...

— Baš i ja tako mislim! — potvrdiše svi, a dvorski kapelnik dobi dopuštenje da prvog blagdana pticu pokaže puku.

— Neka joj i narod čuje pjev! — naredi car.

I Kitajci ga čuše i toliko se obradovaše kao da su se čajem opili — a to je sasvim po kitajski. I svi rekoše »P!« i uvis digoše prst »lizavac«, to jest kažiprst, i klimahu glavom.

Siromašni pak ribari, koji bijahu vikli slušati pravog slavuјa, ovako govorahu:

— Jest, lijepo zvuči, pa i slično je biglisanju, ali nešto tu nedostaje, ne znamo što!

Pravog slavuјa prognaše iz zemlje, iz svega carstva.

Umjetnoj ptici odredili mjesto na svilenu jastuku tik do careve postelje. Svi darovi što ih je dobila, zlato i drago kamenje, ležahu oko nje, a naslov joj već bijaše »vrhovni carski pjevač uspavanki«, u rangu prvi s lijeve stane: car je, naime, više cijenio onu stranu gdje se nalazi srce, a srce je i caru na lijevoj.

Dvorski je kapelnik napisao dvadeset i pet svezaka o umjetnoj ptici... Djelo bijaše osobito učenjački napisano, veoma dugo i puno najtežih kitajskih riječi. Svi su Kitajci tvrdili kako su pročitali to učeno djelo i kako su ga razumjeli, jer bi ih inače smatrali glupima i još bi im gazili po trbuhu.

Tako izminu godina dana. Car, dvorani i svi ostali Kitajci znali napamet svaki i najmanji zvuk u pjesmi umjetne ptice, i stoga im se još većma milila: ta mogli su i sami s njome pjevati! Derani su po ulicama pjevali »ciju-ciju-ci-klu-klu-klu!« a i sam je car tako cvrkutao... — Bože dragi, kakve li miline!

Ali jedne večeri, kad se umjetna ptica baš raspjevala, a car ležao u postelji i slušao, škljocnu nešto u ptici »kvrc!« nešto odskoči i zazvrja »zrrr!« svi se kotačići odvrtješe i pjev prestade.

Car odmah skoči s postelje i posla po svoga osobnog liječnika, ali što je taj mogao! Onda poruči po urara. Nakon mnogo riječi, poslije mnogog kuckanja i pregledavanja urar kako-tako popravi pticu, ali objasni kako stroj — da bi svirao ko i prije — valja jako štedjeti, jer su mu se zupci izlizali, a novih ne možeš umetnuti.

Nastala velika žalost! Samo su jedanput u godini smjeli pticu naviti, pa i to bijaše gotovo previše. A tom bi zgodom dvorski kapelnik izrekao kraći govor, pun krupnih riječi; uvjeravao bi kako je ptica dobra kao što je i prije bila, a kad on tako veli, bit će da je tako.

Minulo pet ljeta, a velika tuga zavladala svom zemljom kitajskom: svi Kitajci iz dna srca voljeli svoga cara, a on im se nasmrt razbolio. Već su i novog izabrali, ali narod sveudilj stajao na ulici te u dvorskog se župana raspitivao za zdravlje svoga cara.

— P! — popnuo bi dvoranin i odmahnuo glavom.

Car, hladan i bliјed, ležao na svojoj velikoj krasnoj postelji. Svi dvorani pomislili da je već mrtav, pa pohitjeli da se poklone novome caru. Sobari se strčati da o tome preklapaju, a dvorkinje se sastale da uz kavu raspredaju. Svuda po dvoranama i hodnicima bila prostrta čoha, da se ne čuje ničiji korak, pa stoga svuda vladala tišina, grobna tišina.

Ali car još ne bijaše umro; ležao je, ukočen i bliјed, na raskošnoj postelji, oko koje bijahu duge zavjese od baršuna, s teškim zlatnim kitama. Visoko gore bio bio otvoren prozor, a kroz nj mjesecima padala na cara i na umjetnu pticu.

Jadni je car jedva mogao disati: kao da mu je mora pritisla grudi. Kad je malko otvorio oči, vidje da mu to smrt sjedi na prsima: sebi je na glavu stavila njegovu zlatnu krunu, u jednoj joj ruci careva zlatna sablja, u drugoj drži njegovu divnu zastavu. A svuda naokolo, iz nabora velikih baršunastih zavjesa oko postelje, proviruju nekakve čudne glave, jedne veoma ružne, druge opet nadasve blage: bila to careva zla i dobra djela, promatruhu ga sada kad mu je smrt srce stegla.

— Sjećaš li se toga? — šaptala jedna glava za drugom.

— Sjećaš li se ovog? — pa mu onda nabrajahu toliko da su mu po čelu izbile krupne kapi znoja.

— To nisam znao! — uzdisao car. — Glazbe, glazbe! Udarite u veliki kitajski babanj — viknu — da ne čujem što sve kazuju!

Ali priviđenja svejedno kazivala svoje, a smrt, poput Kitajca, klimaše glavom na sve, kao da povlađuje.

— Glazbe, glazbe! — vatio car. — Ti draga, mala zlatna ptico! Ta zapjevaj mi, zapjevaj! Dao sam ti zlata i dragulja, sam sam ti objesio zlatnu papuču oko vrata; pjevaj mi, pjevaj!

Ali ptica ni glaska da pusti, jer ne bijaše nikoga tko bi je navio, a bez toga nije mogla pjevati. Smrt je pak i dalje buljila u cara velik U taj mah, tik uz prozor, zaori se divna pjesma: to na grani bio mali, živi slavuj, pa zapjevao.

Dočuo slavuj o nevolji svoga cara, pa došao da ga pjesmom tješi i nadom krijepi. I kako je cirukao, ona su priviđenja sve više blijeđela, krv počela življe kolati carevim slabim tijelom, čak je i sama smrt slušala i molila:

— Pjevaj još, mali slavuj, pjevaj još!

— A hoćeš li mi dati tu divnu zlatnu sablju? Hoćeš li mi dati bogatu zastavu? Hoćeš li mi dati carevu krunu?

I smrt mu dade svaku dragocjenost za pjesmu, dade ih jednu za drugom, a slavuj nastavi. Pjevao je o groblju kraj hrama, o groblju gdje bijele ruže rastu i jorgovan miri i gdje je zelena trava natopljena suzama preživjelih. Nato smrt zapade u čežnju za svojim vrtom, za svojim tihim boravištem, pa se išulja kroz prozor i nestade poput hladne, bjeličaste magle.

— Hvala, hvala! nebeska mala ptico — zahvaljivao car. — Ta znam te ja! Izagnao sam te iz svoga carstva, a ti si mi ipak pjesmom odagnala ružna priviđenja s postelje, smrt mi s vrata skinula! Čime da te nagradim?

— Već si me nagradio! — užvrati slavuj. — Vido um suze u tvojim očima kad sam prvi put pjevao, i to nikad ne zaboravljam. To su dragulji koji se najviše mile srcu pjevačevu. Ali usni sada, da budeš svježiji i da se okrijepiš, a ja će ti pjevati!

I zapjeva, a car utonu u sladak san koji krijepi.

Kad se nakon ugodna i blagotvorna sna car zdrav i okrijepljen probudio, vidje gdje već sunce kroz prozor po njem sipa svoje zrake. Nijedan se carev sluga još nije vratio, jer mišljahu da je car mrtav, ali je slavuj još bio ondje i svejednako pjevao.

— Uvijek moraš uza me ostati! — reče car. — Pjevat ćeš samo kad budeš htio, a umjetnu će pticu razbiti da se razleti u tisuću rbina.

— Nemoj tako — dočeka slavuj; — ona je činila što je mogla! Zadrži je kao i dosad. Ja ne mogu u tvojim dvorima gnijezda saviti, nije meni ovdje nastan. Ali mi dopusti da dolazim kad me volja bude, pa će uvečer jesti na granu pred tvojim prozorom i tebi pjevati, da budeš veselo i da ujedno razmišljaš. Pjevat će ti o sretnima i nesretnima koji trpe; pjevat će o zlu i dobru štono se od tebe krije. Mala ptica pjevica leti daleko naokolo, do siromašnih ribara i na krov seljaka, do svake žive duše koja je daleko od tebe i tvojih dvora. Više mi se mili tvoje dobro srce negoli tvoja kruna, pa ipak krunu okružuje sveti sjaj. Dolazit će i pjevat će ti, ali mi jedno moraš obećati...

— Sve! — prihvati car i ustade u svome carskom ruhu, u koje se sam odjenuo, te prisloni svoju tešku sablju na srce, u znak tvrde vjere.

— Ovo te samo molim: ne reci nikome da imaš malu pticu koja ti sve kazuje, pa će sve još bolje krenuti.

I slavuj odletje.

Sluge uđoše da vide svoga mrtvog cara, ali se zaustaviše zapanjeni, a car im nazva:

— Dobro jutro!

ZARUČNICI

Zvrk i lopta ležali zajedno u ladici, među drugim igračkama. Jednom će zvrk lopti:

— Ne bismo li se mogli zaručiti kad nas je sastavila te zajedno ležimo u ladici?

Ali lopta, sašivena od safijana i zbog toga silno umišljena, kao kakva fina gospođica, nije htjela ni da odgovori na takvo što.

Sutradan eto ti mališana čije bijahu igračke; uze on zvrk pa ga oboji crveno i zlatno, a kroza sredinu zakuca mјedeni čavao. Bila je divota kad je zvrk zazuao vrteći se naokolo.

— Gledajte me! Samo pogledajte! — zvrk će lopti. — Što velite sada? Zar ne bismo mogli biti zaručnici? Tako lijepo pristajemo jedno uz drugo. Vi skačete, a ja plešem! Tko bi mogao biti sretniji negoli nas dvoje!

— Mislite? — oglasi se lopta. — Vama valjda još nije poznato da mi otac i majka bijahu safijanske papuče, i da imam pluto u sebi!

— Jest, ali sam ja od mahagonijeva drveta! — priklopi zvrk. — Sam me gradski sudac tokario, na vlastitom točilu, i to mu bijaše velik užitak!

— A mogu li se u to pouzdati? — upita lopta.

— Nikad me bič ne dodirnuo ako lažem — zakle se zvrk.

— Lijepo zborite — preuze lopta — ali vam ne mogu pomoći. — Napol sam kao zaručena, i to s jednim lastavićem. Kad god skočim uvis, pomoli on glavu iz gnijezda i veli: »Hoćete li? Hoćete li?« A ja sam u sebi rekla »Da!« pa je to onako kao pol zaruka. Ali vama obećavam da vas nikada neću zaboraviti!

— Lijepe li mi utjehe! — uzviknu zvrk.

I više nisu razgovarali.

Sutradan izvadiše loptu. Zvrk je video kako se dizala visoko u zrak, letjela uvis poput ptice, da je naposljetku oko nje ni dosezalo. Svaki put se vratila, a kad bi taknula zemlju, opet bi visoko odskočila, i to ili od čežnje, ili zbog toga što je u sebi imala pluto.

Kad je deveti put odskočila, nestade je, nije se više vratila. Dječak ju je tražio i tražio, ali lopte ne bijaše — kao da joj se svaki trag zameo.

»A ja znam gdje je!« uzdisao zvrk. »U lastavičijem je gnijezdu. Udala se za lastavića.«

Što je više zvrk o tome razmišljao, to je više čeznuo za loptom. I zato što je nije mogao zadobiti, ljubav mu je većma rasla; što je pošla za drugoga, više ga je njoj vuklo.

I zvrk se vrtio i zujao, ali je uvijek mislio na loptu, koja se u njegovim mislima zaodijevala u krasne boje, bivala sve ljepša i ljepša.

Prošle mnoge godine... i tako postala stara ljubav.

Ni zvrk više nije bio mlad...! Onda ga jednog dana cijela cjelcata pozlatiše. Nikad ga prije nije resila takva krasota: bio je sada zlatni zvrk, skakao je i zujao, milina ga pogledati. Da, to bijaše nešto! Ali najednom skoči previsoko i — nestade ga!

Tražili ga i tražili, i pivnicu i sav donji pod prekopali, ali zvrka nigdje — kao da je u zemlju propao!

Kamo li se mogao djeti?

Upao zvrk u bure za smeće, gdje bijaše svakakve nečisti: kupusnih otpadaka, smeća, pržine i gruhe što je sa strehe opala, baš svašta.

»E, jesam pogodio! Zbogom moja pozlato! A među kakve sam to odrpance dospio?« pa iskosa pogleda kupusni čapur što su ga dobro okresali, i još nešto čudnovato i okruglo, neobičnu stvarcu nalik na staru jabuku — ali ne, nije to bila jabuka, već stara lopta što je mnogo godina proležala u

žlijebu, pa ju je voda svu promočila.

— Hvala Bogu što sam napokon ugledala sebi ravna, s kime mogu razgovarati! — reče lopta promatrajući pozlaćeni zvrk. — Ja sam vam zapravo od safijana, šivale me ruke gospođice, a u sebi imam pluto, ali mi to sada nitko ne bi rekao! Upravo sam stajala pred vjenčanjem s lastavićem kadli padoh u žlijeb: ondje sam ostala pet godina, tako da sam se sva promočila. To je dugo vrijeme za djevojku, vjerujte mi!

Zvrk ništa ne reče. Mislio je na svoju nesudenu zaručnicu, i što je dulje slušao, bivalo mu jasnije da je to ona.

Uto dođe sluškinja da istrese smeće:

— Oho, evo zlatnog zvrka! — uskliknu ona.

I zvrk stiže u sobu te opet doživje čast i slavu, a o lopti se više nije čulo; ni zvrk nikad više ne spomenu svoje stare ljubavi. Ljubav prođe kada draga pet godina proleži u žlijebu i sva se raskvasti, pa je ne možeš ni poznati kad je sretneš na smetlištu.

RUŽNO PAČE

Krasno bijaše u polju: ljeto u jeku, žito se zlati, zob zeleni, sijeno po zelenim livadama splašteno u stogove, a roda korača dugim, crvenim nogama i nešto klepeće egipatski, jer je taj jezik od majke naučila. Oko polja i livada prostrle se velike šume, a sred šuma spavaju duboka jezera; prekrasno zaista bijaše u polju.

Na lijepu, suncem obasjanu mjestu nalazi se staro vlasteosko imanje, opasano dubokim opkopima; od bedema do vode u opkopima porastao repuh tako bujan i visok da se iz najvišeg ne ba dijete vidjelo. U divljoj toj čestari, što bijaše kao kakav guštik, u gnijezdu sjedila patka na jajima, ali joj gotovo dosadilo koliko se oteglo, a rijetko kada da joj tkogod u pohode dođe; ostale patke, druge njezine, radije su plivale po vodi u opkopima negoli da se k njoj uspinju, da sjede pod repuhom i s njom preklapaju.

Naposljeku poče u jajima kljuvati: »piju-pi!« začu se redom, sva žumanca oživješe, iz svakog jajeta prokljuva pače i pomoli glavicu.

— Pat-pat! Žuri-žuri! — zakloca patka, a pačići požuriše što god mogoše, pa se stadoše ogledavati na sve strane pod zelenim lišćem; mati im dopusti da razgledaju po miloj volji, jer je zelenilo dobro za oči.

— Koliki li je svijet! — rekoše pačići, jer su sad zaista imali više mjesta negoli kad u jajetu bijahu.

— Mislite li da je ovo sav svijet? — napomenu patka. — Svijet se prostire daleko s druge strane vrta, čak do župnikove njive, ali ja ondje nisam nikad bila.

— Sad ste se svi izlegli — kaza patka pa ustade. — Ne, nisu svi: gle! najveće jaje još je cijelo! Pa dokle će? Već mi je dodijalo!

I opet sjede.

— Pa kako je, kako? — upita je stara patka što joj bijaše došla u pohode.

— Ah! S jednim jajetom nikad nakraj! — uzvrati patka što je sjedila u gnijezdu. — Nikako iz njega da se pače izleže. A da mi vidiš druge pačice! Na svem svijetu nema ih ljepših! Svi su nalik na oca, onu dangubu što me ni posjetio nije.

— Daj da vidim to jaje što neće da se otvorи — reče stara. — Vjeruj mi, to ti je purje jaje. I mene su jednom tako prevarili, pa sam imala tolike muke s tim purićima: boje se vode, molim te! Viči, prijeti, sve zaludu, ne možeš ih u vodu natjerati! Daj da vidim to jaje! E, rekla sam ja, purino je to jaje! Samo ti njega lijepo ostavi pa uči pačice da plivaju!

— Još ču malo posjediti — kaza patka. — Kad sam već toliko sjedila, mogu još malo.

— Kako ti drago — priklopi stara patka te odgega.

Najposlijе puče i veliko jaje. »Piju-pi!« zapijuka pače, izvali se iz jajeta. Bijaše veliko i ružno.

Patka ga uze motriti te će u sebi:

»Pa to je strašno veliko pače! Ni jedno nije takvo! Da zbilja nije tuđe? No i to ćemo brzo vidjeti. Valja mu u vodu, sve ako ga morala i gurati!«

Ujutro svanuo divan dan, bilo prekrasno vrijeme. Sunce sjalo po zelenom repuhu, a patka sa svima svojim pačićima krenu u jarak, dođe do vode i pljus! skoči u vodu. »Pat-pat!« stade ih patka dozivati, a pače za pačetom bućnu u vodu. Kako poskakaše, voda im se sklopi nad glavom, ali oni odmah izroniše i ponosno zaplivaše — milina ih pogledati. Noge zaveslale same od sebe, svi plivahu — čak i ružno, sivo pače.

»Ne, neće to biti pure!« pomisli patka. »Gledaj samo kako lijepo vesla nogama i kako se uspravno drzi! To je moje rođeno pače. I sasvim je lijepo, kad ga dobro pogledaš.«

— Pat-pat! — zakriči patka. — Hodite sa mnom, povest ču vas u svijet, i pokazati vas na pačjem dvorištu. Samo se uvijek držite uza me, da vas tkogod ne zgazi, i dobro se mačke čuvajte!

I tako stigoše na dvorište.

Na dvorištu bila strahovita graja; ondje se dvije obitelji pobile oko jeguljine glave i tako se za nju tukle sve dok je napoljetku nije mačka ugrabila.

— Eto vidite, tako vam je na svijetu! — preuze patka i kljun obliza, jer bi i sama rado jeguljinu glavu.

— A sad gledajte da vas noge služe! — nastavi patka. — Požurite se pokloniti pred onom starom patkom. Ona je na dvorištu između sviju najotmjenija; u njezinim žilama teče prava španjolska krv; zato i jest tako teška. Kao što vidite, oko noge ima crvenu krpicu; to je nešto izvanredno lijepo, najveće odličje što ga patka može dobiti; ono znači da je ne žele izgubiti: treba da upada svakom u oči, ljudima i životinjama... Hajde, požurite se! I ne iskrivljujte nogu unutra! Dobro odgojeno pače baca noge razdaleko, kako čine otac i mati, evo ovako! Prignite sad vratove, poklonite se i recite: pat!

I pačići tako učiniše.

Druge patke što stajahu naokolo i promatrahu došljake glasno prihvatiše:

— Gle, sad će i ovo društvo k nama! Kao da nas nema dosta! Fi! Kakvo je jedno pače! Toga nećemo trpjeti!

I odmah jedna između pataka pojuri na nj te ga ujede u zatiljak.

— Ne diraj ga! — povika patka-mati. — Ono nikome zla ne čini.

— Ali je odveć veliko i neobično — priklopi patka koja ga je ugrizla. — i zato ga treba otjerati!

— Lijepa su to djeca u majke! — prozbori stara patka s krpicom oko noge. — Sva su lijepa osim toga jednog, koje nije uspjelo. Željela bih da se preobrazi!

— To ne ide, vaša milosti! — reče patka-majka. — Nije, doduše, lijepo, ali je dobroćudno i pliva dobro kao i svako drugo, čak i nešto bolje. Nadam se, kad poraste, da će se proljepšati i s vremenom ciniti manjim. Predugo je ležalo u jajetu pa nije dobilo pravog obličja — i počeša ga po zatiljku i poče milovati. — A i patak je — nastavi patka-majka — te nije onda toliko ni važno. Nadam se da će očvrsnuti, pa će se već probiti kroza svijet.

— Ostali su pačići zaista lijepi — kaza stara patka. — Vladajte se kao da ste kod kuće; nađete li koju jeguljinu glavu, možete mi je donijeti.

I bijahu kao kod kuće.

Ali jadno pače što se posljednje izleglo i bilo onako ružno, počele patke ujedati, kljucati i zadirkivati, pa ga i kokoši zaokupile.

— Gledajte ga koliki je! — sprdahu se svi odreda, a puran, što je s ostrugama došao na svijet i stoga se smatrao carem, rašepirio se i naduo poput lađe s punim jedrima, pa pošao ravno na jadno pače; puran zapurlika, sva mu se glava zajapuri, a ubogo pače ne znade kamo bi; žalostilo se gdje je tako ružno i gdje mu se svekoliko dvorište ruga.

Tako prođe prvi dan, a što dalje, bivalo sve gore i gore. Svi su jadno pače naganjali, pa i rođena njegova braća bijahu zla prema njemu te uvijek govorahu:

— Dabogda ti mačak vratom zakrenuo! Ne bilo te, nakazo!

A i sama bi mati znala reći:

— Dabogda te oči moje nikad ne vidjele!

Patke ga ujedahu, kokoši kljucahu, a djevojka što je živad hranila znala bi ga nogom gurnuti.

Pačetu dotužilo, pa ono pobježe preko ograda; male ptice, što bijahu u grmlju, prestrašene prhnuše u zrak.

»Otrhnuše zato što sam tako ružan!« pomisli pače i zatvori oči, ali ipak podje dalje. Idući tako dođe do velike močvare gdje su živjele divlje patke: tu pače, umorno i tužno, proleža cijelu noć.

Izjutra uzletjele divlje patke i vidjele novog druga.

— Tko si? Odakle si? — pitale ga one, a pače se na sve strane okretalo i klanjalo što je bolje znalo.

— Baš si rugoba! — kazale mu divlje patke. — Ali nama svejedno, samo da se k nama ne priženiš!

Jadno pače! Ne bijaše mu ženidba ni nakraj pameti! Njemu ne bijaše do drugoga doli da leži u trski i da pije malo vode iz močvare. Samo to neka mu dopuste.

Tu je pače preležalo cijela dva dana, a onda naiđu dvije divlje guske ili, bolje rečeno, dva divlja guska; istom su se nedavno izlegli pa su stoga i podigli toliko nos, to jest kljun.

— Slušaj, druže! — rekoše mu. — Veoma si ružan, ali nam se sviđaš. Hoćeš li s nama, pa da budeš ptica selica? Odmah u blizini, u drugoj močvari, ima nekoliko ljupkih, lijepih divljih gusaka; sve su same gospodice, divno gaču »ga-ga!« Može te ondje sreća poslužiti ma koliko ružan bio.

Fiju-fi! zazvižda oko ušiju, te oba divlja guska padoše mrtva, a voda se zarumenje od njihove krvi. Bum-bum! razliježe se pucanj od pušaka; cijela jata divljih gusaka uzletješe iz trske, a puške opet zaoriše.

Bijaše veliki lov. Lovci polegli oko močvare, a neki se pritajili na drveću što je svoje granje pružalo daleko nad trskom. Modri se dim poput oblaka provlačio kroz tamno drveće i dugo lebdio nad vodom; po glibu gazili lovački psi, te se šaši i trska na sve strane svijali.

Koliko li se uplašilo ubogo pače! Kukavče okrenulo glavu da je sakrije pod krilo, a u taj se trenuak pred njim stvori velik pas: jezičinu isplazio iz grla, a strahovito očima sijeva. Već je i gubicu primaknuo, iskesio oštре zube — ali ga ne dirnu, već ode kako je i došao.

»Hvala Bogu!« uzdahnu pače, »gdje me od tolike ružnoće ni pas neće ujesti.«

I tako pače ostade na miru, šćućuri se, dok je sačma zujala kroz trsku i pucanj za pucnjem odlijegao.

Tek pošto dan k večeru prevali, nastade tišina, ali se pače ne usudi glave promoliti; pričeka još koji sat, osvrnu se naokolo pa onda iz močvare poteče što ga noge nose. Pače udari preko polja i livada, a kako je puhaoo jak vjetar, jedva se ono naprijed probijalo.

Podvečer stiže do siromašne seljačke kućice što bijaše toliko trošna da ni sama nije znala na koju bi se stranu srušila, te je tako i ostala. Vjetar je tako bjesnio oko jadnog pačeta te je moralno sjesti da ga ne bi odnio. A bivalo sve gore i gore. Tada pače opazi da su vrata spala s jednog stožeta i nakrivila se toliko da bi ono moglo kroz otvor unutra, pa se i provuče.

U kućici živjela bakica sa svojom kokoši i s jednim mačkom. Taj mačak, što ga starica nazivaše »sinkom«, umio leđa izvijati u grbu i presti znao je čak i iskre bacati ako si ga u mraku uz dlaku milovao. Kokoš imala sasvim male, kratke noge, pa se stoga zvala »kratkonoga«; marljivo je nosila jaja, te ju je baka voljela kao rođeno dijete.

— Što je sad? — upita baba i razgleda oko sebe. Ali kako nije dobro vidjela, učini joj se da je pače tusta patka što je ovamo zalutala!

»Gle lijepe lovine!« kaza baba u sebi. »Sad će imati i pačjih jaja, samo ako nije patak! Uostalom, valja vidjeti.«

I baba odluči da počeka tri tjedna: za to će se vrijeme vidjeti hoće li pače pronijeti. Ali pačjih jaja ne bijaše ni za lijek.

Mačak bijaše gospodar u kući, a kokoš gospodarica; mačku i kokoši bilo u navadi govoriti: »mi i svijet«, jer mišljahu da njih dvoje čine polovinu svijeta, i to bolju. Pače pak dopuštaše da se može imati i drugo mišljenje, ali to kokoš nije trpjela.

— Umiješ li nositi jaja? — upita ga kokoš.

— Ne umijem!

— Onda, dragoviću, ne otvaraj kljuna!

A mačak ga sa svoje strane zapitao:

— Umiješ li praviti grbu? Znaš li presti, znaš li iskre bacati?

— Ne znam!

— E, onda se sa svojim mišljenjem ne upleći u razgovor kad pametni divane!

I pače, snuždeno, legne u kut. Mislilo je na svježi zrak i na sunčani sjaj, i odjednom ga obuze želja da zapliva, tolika želja te se najposlige ne moguće sustegnuti a da to ne spomene kokoši.

— Što ti na um pada! — dočeka kokoš. — Nemaš posla pa te gluposti zaokupljaju. Nesi jaja i predi, pa će ti se izbiti mušice iz glave.

— A tako je krasno plivati po vodi! — opet će pače. — Ništa ljepše nego kad ti se voda sastavi nad glavom i kad zagnjuriš do dna.

— Čudna li užitka! Koješta! — priklopi kokoš. — Nisi ti, prijane, pri zdravoj pameti. Pitaj mačka, koji je najpametnije stvorene što ga uopće znam, bi li on htio plivati ili gnjuriti! O sebi da i ne govorim. Pitaj i našu gazdaricu, staru gospodju, od koje pametnije nećeš na svijetu naći; samo je pitaj pošto bi zaplivala ili pak htjela da joj se voda nad glavom sastavi!

— Vi me ne razumijete! — kaza pače.

— Ako te mi ne razumijemo, tko će te onda razumjeti! Ne misliš valjda da si pametniji od mačka i od gospode, sebe da i ne spominjem! Nemoj, dijete, koješta uobražavati, već radije zahvali Stvoritelju na dobru kojim te obasuo. Zar nisi ušao u toplu sobu, zar nisi došao u okolinu gdje možeš nešto naučiti? Ali si ti žutokljunac s kojim i nije zadovoljstvo drugovati! Možeš mi vjerovati, ja ti samo dobro mislim, zato ti i kazujem neugodne stvari, a po tome se poznaju pravi prijatelji. Stoga gledaj da neseš jaja ili pak nauči presti ili iskre bacati.

— Sve mi se nekako čini da će u široki svijet! — uzvrati pače.

— Sretan ti put! — dočeka kokoš.

I pače ode. Plivalo je po vodi, gnjurilo, ali su ga životinle, zbog njegove ružnoće, poprijeko gledale.

Jesen stigla, lišće u šumi požutjelo i potamnjelo; dunuo vjetar pa se lišćem poigrao, a u zraku bilo hladno; već se nadvili i tmasti oblaci, puni tuče i snijega, a na ogradi sjedio gavran što je od studeni graktao: »Kvar-kvar!« Baš da se slediš od hladnoće čim na nju pomisliš. Jadnom pačetu došli crni dani.

Jedne večeri, kad je sunce divno zalazilo, izleti iz grmlja cijelo jato krasnih velikih ptica; takve ljepote pače još nikad nije vidjelo; ptice bijahu bijele poput snijega, a imahu duge, vitke vratove: bijahu to labudovi. Čudno su kriknuli i razvili divna, duga krila, te iz hladnih krajeva odletjeli put toplijih zemalja, gdje se jezera ne zaledaju.

Labudovi uzletjeli visoko, visoko, a ružnom pačetu bi čudno oko srca; pače se u vodi okretalo poput točka, podiglo glavu za njima što je više moglo i pustilo krik tako prodoran i neobičan da se i samo uplašilo.

Ah, ne moguće zaboraviti lijepih, sretnih ptica! Čim ih više nije moglo okom dogledati, pače zagnjuri do dna, a kad opet ispliva na površinu, bijaše kao izvan sebe. Pače nije znalo kako se ptice zovu ni kamo lete, ali ono osjeti da je te ptice zavoljelo i da su mu bliže negoli itko dosad. Nije im pače zavidjelo: ta kako bi mu, jadniku, na um palo da poželi onaku ljepotu! Ono bi bilo sretno da su ga patke među sobom trpjele. Jadno, ružno pače!

Zima bijaše tako hladna; pače moralo neprestano plivati da se sva voda ne zaledi. A otvor po

kojem je pače plivalo sužavao se iz noći u noć. Studen tako stegla da je sve led škripao i pucao. Pače je moralog nogama valjano veslati da se voda sasvim ne zaledi, a napisletku smalaksa; ono zasta i zamrznu se u ledu.

Izjutra nađe neki seljak, pa kad spazi pače, razbije led svojom drvenom klompom i odnese pače kući, da ga dade svojoj ženi. Ondje se pače povrati u život.

Djeca se htjedoše s pačetom poigrati, ali ono pomisli da mu žele učiniti što nažao, pa od straha poletje i pade usred zdjele s mlijekom i tako mlijeko poprska sobu. Žena viknu i sklopi ruke nad glavom, a pače u strahu upade u stap s maslom, pa u naće pune brašna dok najposlije ne izletje.

Da ste vidjeli kakvo samo bijaše! Žena viknu i za njim baci mašice, a djeca uza smijeh i viku potekoše da ga uhvate. Sva sreća te vrata bijahu otvorena; pače naže kroz vrata, pa se sakri u grmlje, u snijeg što je istom zapao. Tu se šćućuri, posve iznemoglo.

Bilo bi i suviše tužno da se prijavlje svi jadi i nevolje što ih je pače moralog podnijeti na ciči zimi.

Ležalo je u bari, među trskama, dok opet nije sunce zasjalo i zagrijalo. A onda zapjevaše ševe, i nastade divno pramaljeće.

Pače razmahnu krilima — i gle! krila, što su sad ojačala, zašumiše jače negoli prije i snažno ga naprijed ponesoše; još se nije pravo ni sabralo, a već se našlo u veliku vrtu gdje cvatu jabuke, gdje jorgovan miri, a duge se, zelene grane nadvile nad vodu u jarku. O, kako je sve tu bilo krasno, kako se svuda osjećao proljetni dašak!

Iz gustiša se pomole tri divna, bijela labuda; šumili su krilima i lako klizili po vodi. Pače je poznavalo te lijepo ptice; kad ih vidje, obuze ga neizreciva tuga.

»Poletjet ču k njima, tim kraljevskim pticama!« reče pače u sebi. »Ubit će me što se, ovako ružan, usuđujem k njima; idem, pa nek me ubiju! Bolje da me one ubiju nego da me patke ujedaju, kokoši kljucaju, da me djevojka na dvorištu nogom gura i da skapavam na zimi!«

I pače poletje u vodu i zapliva prema prekrasnim labudovima, a labudovi, kad ga opaziše, uzdignutih krila poletješe prema njemu.

— Ubijte me samo! — protisnu jadno pače i prikloni glavu prema vodi, da dočeka smrt.

Ali što to vidi u vodi! Vidi pod sobom svoju sliku; više to nije nezgrapno, crnosivo ptiče, jadno i ružno, već pravi labud.

Ništa ne smeta što se netko rodio u pačjem gnijezdu, samo kad se izlegao iz labuđeg jajeta!

Dočekao je radost nakon svih onih nevolja i nedaća što ih je prepatio; sad je istom znao cijeniti sreću i krasotu što mu je svanula.

Veliki labudovi plivahu oko njega i kljunom ga milovahu.

U vrt dođe nekoliko dječice; baciše u vodu kruha i zrnja, a najmanje među njima povika:

— Evo novog labuda!

Ostala se dječica obradovaše i povikaše:

— Evo novog labuda! Evo novog labuda! — te pljeskahu ručicama i poigravahu od radosti; djeca otrčaše po oca i majku, a kad se vratiše, bacahu kruh i kolače u vodu i govorahu:

— Novi je najljepši! Tako mlad, a tako krasan! A stari se labudovi pred njim pokloniše.

Mladi se labud zastidje i sakri glavu pod krilo; od tolike sreće nije znao što da radi. Bijaše presretan, ali ne i ohol, jer se dobro srce nikad ne uzoholjuje. Sjeti se kako su ga gonili i rugali mu se, i sad mu, eto, svi vele da je najljepši među onim lijepim pticama. I jorgovan spustio grane prema njemu, a sunce sjalo tako toplo, tako blago. Mladi labud zatrepta erjem izvi svoj tanki vrat i iz svega srca zaklikta:

— Ovolikoj se sreći nisam ni u snu nadoao dok bijah ružno pače!

JELA

U šumi rasla dražesna jela: zapalo je lijepo mjestance, pa je imala dovoljno sunca, i zraka koliko je htjela, a oko nje stajale veće joj družice, mnoge tankovrhe jele i viti borovi. Ali mala jela nije time bila zadovoljna, nego se nosila željom da poraste, i samo je o tome mislila. Nije marila za toplo sunce i za svježi zrak niti je hajala za seosku djecu što su onuda prolazila i čavrljala kad bi išla u jagode ili maline. Znali bi mališani doći s punom zdjelicom ili bi jagode nanizali na slamku pa posjedali pokraj male jеле i kliknuli: »Oh, što je lijepa i majušna!« A njoj bilo zazorno, nije to voljela čuti.

Kad je prevalila god na, porasla jela za cio pršljen, a nagodinu još za jedan, jer u jеле po tim koljenima vidiš starost: svaki pršljen — jedna godina.

»Ah, da sam velika kao ovi naokolo!« uzdisala mala jela. »Širila bih grane na sve strane, a vrhom bih gledala u bijeli svijet! Ptice bi u mome granju gnijezdo vile, a kad bi vjetar zaigrao, mogla bih se njihati i otmjeno klanjati ko i drugi oko mene!«

Nije joj bilo užitka u sunčanom sjaju, nije se radovala pticama ili rumenim oblacima što su jutrom i večerom povrh nje plovili.

A kad je došla zima i snijeg se oko jеле bijelio, znao bi onuda protrčati zec i jednim skokom preskočiti drvce. Oh, kako bi se tada jela ljutila! — Ali minuše dvije zime, a na treću bilo drvce toliko da ga zec više nije mogao preskakati: zeki valjalo sada zaobilaziti. »Oh, rasti, rasti samo, dohvati se visine i godinu tome je sva ljepota ovog svijeta«, mislila jela.

U jesen uvijek dolazile drvosječe, sjekle i obaljivale ponajveća stabla. Bivalo tako svake godine, a mala jela, koja je već lijepo porasla, svaki bi put uzdrhtala videći gdje divna, velika stabla uz prasak i trijesak padaju na zemlju. Svakom takvu drvetu okresali bi grane, te bi stablo ostalo sasvim golo, izduženo i tanko — naprosto ga nisi mogao poznati. Zatim bi golače natovarili na kola, i konji bi ih odvukli iz šume.

Kamo li će? što li ih čeka?

U proljeće, kad su stigle lastavice i rode, pitala ih jela:

— Znate li možda kamo su ih odvezli? Zar ih niste srele?

Lastavice nisu ništa znale, a roda se zamislila, kimnula glavom i rekla:

— Sve mi se čini da jesam! Vidjela sam mnoge nove brodove dok sam letjela iz Egipta. Na brodovima stršili divni jarboli. Mogu ti reći, doista su bili oni, po jelovini su mirisali. Mnoge ti pozdrave šalju. A nadvisuju li sve, nadvisuju!

— Kamo sreće da sam i ja tolika pa da morem plovim! A kakvo je zapravo to more i na što je nalik?

— Predugo bi bilo objašnjavati! — odgovori roda — i u tim riječima ode.

— Raduj se svojoj mladosti! — govorile joj sunčane zrake. — Veseli se svome svježem rastu, mladom životu što je u tebi!

Vjetar je cjelivaše, rosa je umivaše suzama, ali jela nije to razumjela niti je marila.

A kad bi se bližili božićni dani, sjekli bi sasvim mlada stabla, često ni tolika kolika bijaše naša jela, koja nije imala mira ni zadovoljstva, već je samo htjela u bijeli svijet. Tima mladim jelama, što bijahu ponajljepše, nisu grane sjekli, nego bi ih s granama metnuli na kola, a konji bi ih odvukli iz šume.

— Kamo li će one? — domišljala se jela. — Nisu veće od mene; jedna je čak i manja. Zašto li im ostavljaju grane? Kamo ih voze?

— Mi znamo! Mi znamo! — cvrkutali vrapci. — U gradu smo virili na prozore! Znamo kamo ih

voze! O, čeka ih najveći sjaj i krasota što se može zamisliti! Virili smo na okna i vidjeli kako ih usađuju nasred tople sobe i kite najljepšim nakitom: pozlaćenim jabukama, medenjacima, igračkama i stotinama svjećica!

— A onda...? — upitala jela dršćući svim granama.

— A onda...? Što se onda događa?

— E, više nismo vidjeli. A bila je zaista divota!

— Oh, kad bi i meni bilo suđeno da podem tim sjajnim putem! — uzdisala jela. — To je još bolje negoli i samim morem ploviti! Ah, kolika me čežnja mori! Da je barem već Božić! Sad sam visoka i granata kao što bijahu i lanjske jele što su ih odvezli! O, kad bih mogla već na kola! Da mi je u toplu sobu, u onu divotu! A onda...? Onda dolazi nešto još bolje, još ljepše, jer čemu inače takav nakit! Mora doći nešto još veličajnije, još divnije...! Samo što? Oh, ginem, venem, sama ne znam što se sa mnom zbiva.

— Veseli se s nama! — opet će joj zrak i sunčani sjaj; — raduj se svojoj mladosti na slobodi!

Ali se jela nije radovala, već upela da raste, zelenjela se i ljeti i zimi, tamnim se zelenilom prelila.

— Gle krasna drveta! — rekoše ljudi kad je vidješe, pa je o Božiću posjekoše prvu među svima.

Sjekira joj zasjekla duboko u srž, i jela s uzdahom pade na zemlju; osjetila je takvu bol, takvu nemoć, da baš nije mogla misliti o kakvoj sreći. Jelu obuzela tuga što se rastaje s postojbinom, s mjestom na kojem je izrasla: ta zna da više neće nikad vidjeti dragih starih drugova, grmečaka i cvijeća naokolo, a možda čak ni ptica. Rastanak nikako ne bijaše ugodan.

Jela se pribrala tek kada su je na dvorištu istovarili s drugim drvećem, i kada je čula gdje rekoše:

— Ovo je baš lijepo! Ne treba nam drugoga!

A onda došla dvojica slugu u gizdavu ruhu i jelu unijela u veliku, divnu dvoranu. Naokolo po zidovima visjele slike, a uz golemi kamin stajale velike kineske vase s lavovima na poklopcu. Bilo ondje naslonjača za ljunjanje, svilenih sofa, velikih stolova sa slikovnicama i igračkama za»stoput po stotinu zlatnika« — kako su djeca govorila. Jelu usadili u bure puno pijeska, ali nitko nije mogao vidjeti da je to bure, jer oko njega bijaše zeleno sukno, a pod njim velik, šaren sag.

Oh, kako jedrvce treperilo! Što li će sada biti! I gle! dodoše sluge i gospodice i nakitiše drvo. O granje povjesiše sitne košarice od šarena papira — svaka košarica puna bombona. Pozlaćene jabuke i orasi visjeli kao prirasli, a više od stotinu crvenih, bijelih i modrih svjećica krasilo jeli grane. Lutke, nalik na žive ljudе —drvce takvih još nije vidjelo — lebdjele u tom zelenilu, a na vršku pripeli veliku zlaćanu zvijezdu. Ljepota, neusporediva ljepota!

— Što li će večerasdrvce sjati! — govorili svi.

— »O«, pomisli jela, »samo da je večer, pa da upale svjećice. A što li će, bogzna, onda biti? Hoće li iz šume doći drveće da me vidi? Hoće li vrapci doletjeti na okna? Hoću li ovdje pustiti korijenje, hoću li prirasti te stajati nakićena i ljeti i zimi?«

Jest, baš je pogodila! Ali je od puste čežnje jelu zaboljela kora, a korobolja je drvetu kao nama glavobolja.

Najposlije upališe svjećice. Kakva li sjaja, koje li krasote!

Jela uzdrhta, zatrepen loi svaka grana, tako te jedna svjećica plamenom zahvati zelene iglice i dobrano oprlji drvo.

— Sačuvaj nas, Bože! — viknuše gospodice pa je brže-bolje utrnuše.

Nije jela više grančicom makla, nije se više usudila ni treperiti. O, bijaše to strašno! Bojala se da ne izgubi štogod od svoga krasa. Bila je sva zbumjena od tolikog sjaja...

Odjednom se otvorile oboje dvokrilna vrata, te unutra jurnu jato djece, nahrupiše mališani te bijaše kao da će prevaliti cijelodrvce. Odrasli mirno uđoše za njima. Mališani sasvim zanijemješe

— ali samo časak, a onda opet udariše u viku i graju da je sve odjekivalo. Poigravali su oko jele i skidali s nje jedan dar za drugim.

»Ma što to rade!« čudilo se drvo. »Što će sada biti?« Sviće dogorijevale sve do grana, a kako bi koja dogorjela, odmah bi je ugasili. Djeci naposljetku dopustiše da oplijene drvo, a mališani se ustremili na jelu da su joj sve grane zapucketale. Da nije bila vrhom i zlatnom zvijezdom pribijena za strop, zacijelo bi je srušili.

Djeca zaigrala kolo sa svojim sjajnim igračkama; nitko nije jele ni gledao — nitko osim stare dadilje: ona priđe i zaviri među ogoljele grane, ali samo zato da vidi nije li gdjegod ostala zaboravljeni koja smokva ili jabuka.

— Priču! Priču! — zagrajaše djeca vukući prema drvetu nekakva debeljka. On sjede pod samo drvo i uze objašnjavati:

— Tako smo u zelenilu — reče — i drvetu može biti od osobite koristi ako čuje. Ali ču pričati samo jednu. Hoćete li priču *Ivede-Avede* ili onu o *Hrgi-Kvrgi* što je pao niza stepenice pa se ipak domogao najveće časti i zadobio kraljevnu?^[28]

— *Ivede-Avede!* — vikali jedni.

— *Hrga-Kvrga!* — nadglašavali drugi.

Nastala vika i buka, samo jela mukom zamuknula, prebirala u sebi: »Zar im ja ne trebam? Zar neću sudjelovati?« Ali njezino bilo pa prošlo, ona je svoje odigrala.

A debeljko pripovijedao o Hrgi-Kvrgi, koji je pao niza stepenice, a ipak se uzdigao u časti i zadobio kraljevnu. Djeca pljeskala i vikala: »Pričaj, pričaj!« Htjela su i priču *Ivede-Avede*, ali su čuli samo onu o Hrgi-Kvrgi. Jela pak stajala nijema i zamišljena: nikad nisu ptice u šumi takvo što pripovijedale. »Hrga-Kvrga pao niza stepenice pa ipak zadobio kraljevnu! Da, da, tako je to na svijetu!« mislila jela i vjerovala da je sve zgoljna istina, jer onaj debeljko koji je pripovijedao bijaše tako zgodan čovjek. »Da, da, tko bi znao! Možda ču i ja pasti niza stepenice i dobiti kraljevića!« I radovala se kako će je sutradan opet nakititi igračkama i svjećicama, ukrasiti je zlatom i voćem.

»Sutra neću drhtati!« odluči jela. »Od srca ču uživati u svojoj krasoti. Sutra ču opet slušati o Hrgi-Kvrgi, a tko zna neću li čuti i priču *Ivede-Avede*. I u toj pustoj želji prostaja mirno i zamišljeno cijelu noć.

Kad je objutriло, eto sluge i sluškinje u dvoranu.

»Sad opet počinje kićenje!« pomisli jela, ali je oni odvukoše odande, pa uza stepenice na tavan, i ondje je postaviše u mračan kut kamo ne dopiraše ni tračak svjetla. »Što je sad ovo?« zapita se jela. »Što li ču ovdje raditi? Što ču čuti?« Pa se nasloni o zid i zagna u misli, puste misli...

A vremena imaše za razmišljanje, imaše ga i napretek, jer su prolazili dani i noći, i nitko k njoj da se uspne. Kad je naposljetku netko došao, pojavio se samo zato da tamo u kut stavi nekakve sanduke. Drvo stajalo zametnuto — nema šta: sasvim su ga zaboravili.

»Sad je vani zima!« prisjeti se jela. »Zemlja je tvrda i snijegom pokrivena. Ljudi me ne mogu zasaditi, zato ču biti ovdje, u zaklonu, do proljeća! Kako je to mudro smisljeno! Kako su ljudi dobri! Samo da ovdje nije takva tama i da mi nije tako strašno pusto! Čak ni jednog zečića! Bilo je ipak lijepo tamo u šumi kad bi snijeg pao a zec poskakivao kraj mene, pa čak i kada bi me preskočio, ali mi to onda nije bilo po volji. Ipak je ovdje strašna pustoš!«

— Ciju-ci! — javi se mišić iz rupe i eto ga odmah van, a za njim još jedan. Njuškali su oko drveta i šuškali među granjem.

— Strahovita studen! — zakmečaše mišići. — Inače je ovdje kao u raju. Zar nije, stara jelo?

— Nisam ja stara! — odvrati jela. — Ima ih mnogo koji su kudikamo stariji od mene!

— Odakle dolaziš? — upitaše miševi. — I što znaš? Bili su neobično radoznali.

— Pričaj nam o najljepšem mjestu na zemlji! Jesi li kad bila onđe? Jesi li bila u smočnici, gdje se po policama poredao sir do sira, gdje butine vise sa stropa i gdje plešeš po lojanicama — mršav uđeš a tust izideš?

— Ne znam za to mjesto — odgovori jela — ali znam šumu gdje sunce sja i gdje ptice pjevaju!

I jela im prijavjedi sve o svojoj mladosti, a mišići, koji takvo što nikad nisu čuli, pozorno slušahu sve uzdršući:

— Ah, koliko si toga vidjela! Kako si bila sretna!

— Zar ja? — nato će jela pa u mislima pretitra sve što je sama ispričala. — Da, bijahu to zapravo sasvim lijepa vremena!

A onda im prijavjedi o Badnjaku, kako su je okitili slatkišima i svjećicama.

— Oh! — uzdahnuše mišići — kakvu si sreću doživjela, stara jelo!

— Nisam ja nipošto stara! — opet će jela. — Ta istom sam zimus došla iz šume! U najboljoj sam dobi, samo sam lijepo narasla!

— Kako lijepo prijavjedaš! — pohvališe je mišići pa druge noći dodoše sa četiri mala druga, da i oni čuju što drvo prijavjeda. Što je jela više prijavjedala, to se jasnije prisjećala svega, zanosila se u misli i kazivala:

— Ipak su ono bila sasvim sretna vremena! Ali se lijepa vremena mogu vratiti, mogu opet doći! Hrga-Kvrga pa niza stepenice pa ipak zadobio kraljevnu; možda će i mene zapasti kraljević.

I jeline misli krenuše divnu breziću što je rastao u šumi; taj brezić bijaše za jelu pravi krasni kraljević.

— A tko je taj Hrga-Kvrga? — upitaše mišići, a jela im nato prijavjedi cijelu priču; sjeća se svake pojedine riječi, a mali miševi umalo što ne skočiše drvetu do vrška — toliko su se razdragali.

Druge noći eto još miševa, a u nedjelju je posjetom počastiše i dva štakora. Ali štakori izjavlješe da priča nije zabavna, a to ojadi mišiće. Najposlije i oni preumili, i njima se priča sad manje sviđala.

— Zar znate samo tu jednu priču? — razočarano će štakori.

— Samo tu jednu! — potvrdi jela. — Čula sam je za svoje najsretnije večeri, ali onda nisam ni pomisljala na to koliko bijah sretna!

— Slaba je to priča, jadna i kukavna! Zar ne znate ni jedne o slanini i lojanicama? Nikakve zgode iz smočnice?

— Ne znam — odgovori jela.

— E, onda hvala lijepa! — odvrnuše štakori pa se vратiše među svoje.

I mišići naposljetku izostali, a jeli nije ostalo drugo nego da uzdiše:

»Ipak je bilo sasvim lijepo i ugodno kad su oko mene sjedili živahni mišići i slušali što prijavjedam. Sad je i to prošlo! Ali ču se opet radovati kad me odavde iznesu!«

A kada će to biti?

Najposlije se i to dogodilo. Jednog jutra došli ljudi i počeli štropotati po tavanu. Odmaknuli su sanduke, izvukli jelu; prilično je grubo baciše na pod, a jedan je sluga poče odmah vući prema stubama gdje se bijeljelo danje svjetlo.

»Sad opet počinje život!« ponada se jela pa osjeti svjež uzduh, prve zrake sunca — i nađe se vani, na dvorištu.

Sve se zbilo tako brzo da je drvo sasvim zaboravilo da se promotri: naprsto nije stiglo na to — ta toliko je toga bilo oko njega! Dvorište se držalo vrta, a u vrtu sve evalo. Svježe se i mirisne ruže naginjale preko male ogradi, lipe cvale, a lastavice prelijetale cvrkućući: »Cvrk-cvrk, sad čemo u trk!« Ali time nisu mislile na jelu.

— Sad ču živjeti! — kliknu jela i raskrili grane, ali jao! grane joj sasvim suhe i žute. Baciše je u kut, među korov i koprive. Zlatna joj se papirna zvijezda još držala na vršiki i svjetlucala na jarkome suncu.

Na dvorištu se igralo dvoje-troje između one vesele djece što su o Božiću plesala oko drveta i onako se radovala. Jedno od najmanjih pritrča jeli pa joj otrže zlatnu zvijezdu.

— Gle, što je još bilo na ovome gadnom i starom božićnom drvetu! — reče mališan i stade na grane, tako da su mu sve praskale pod čizmama.

A drvo se zanjelo u svu onu cvjetnu krasotu i svježinu u vrtu pa onda svrnu pogled na sebe. Kad se vidje kakva je jadna, suha i požutjela, jela će u себi: »Kamo sreće da sam ostala u svome mračnom kutu na tavanu!« I mislima se dohvaćaše svoje nekadanje svježine i mladosti u šumi, pomišljaše na radost Badnje večeri i na male miševe, koji su tako rado slušali priču o Hrgi-Kvrgi.

»Bilo pa prošlo!« uzdahnu jadna jela. »Da sam se barem radovala dok sam mogla! Sad je svemu kraj!«

Dode sluga pa sasiječe drvo u sitne komade; skupi se čitav naramak, što je divno zaplamsao pod velikim pivarskim kotлом i tako duboko uzdisao da se svaki uzdah čuo kao malen prasak. Zato dotrčaše djeca što su se ondje igrala te posjedaše pred oganj gledajući u nj i uzvikujući: »Puc! Puc!« A svaki put kad bi zapucketalo, to jest uzdahnulo, sjetilo bi se drvo kojega ljetnog dana u šumi, koje zimske noći tamo vani kad su zvijezde sjale; sjećalo se Badnjaka i Hrge-Kvrge, jedine priče koju je čulo i znalo pričati — sjećalo se pa izgorjelo.

Dječaci se igrali na dvorištu, a najmanjem bila na prsima prikopčana zlatna zvijezda što je krasila jelu za njezine najsretnije večeri. Ali je davno to prošlo, jeli sad je kraj, a i priči konac: bilo pa prošlo — sa svakom ti je pričom tako.

SNJEŽNA KRALJICA

Bajka u sedam priča

Prva priča

Ogledalo i rbine

Hajde da počnemo. Kad završimo priču, znat ćemo više nego što sad znamo. Čujmo, dakle:

Bio jednom zao duh, hud do zla boga, pravi đavo. Jednog dana bijaše osobito dobre volje, jer je načinio neobično ogledalo: sve dobro i lijepo što se u njemu ogledalo, rasplinjavalo se i gubilo, a sve što ne valja i što je ružno, isticalo se i još ružnije bivalo. Najljepši zeleni vidici u tom ogledalu postajahu poput kuhana zelja, a najbolji ljudi bijahu ružni ili stajahu na glavi i pokazivahu se bez trupa: lice bi im se tako izobličavalo da ih nikako nisi mogao pozнатi; ako li je tkogod imao pjegu na licu, mogaše biti siguran da će mu se u onom ogledalu razvući preko nosa i prekriti mu usta.

Divne li zabave! — uzradova se đavo. Čovjek u kome bi se porodila dobra i pobožna misao u tom bi se ogledalu cerio i kreveljio, tako te se đavo grohotom smijao uživajući u tome svom umještву.

Svi đavolovi đaci — jer đavo imaše svoju školu — bajali na sva usta kakvo se čudo zbilo. Sad se istom može pravo vidjeti, mišljahu vražji đaci, kakav je svijet i kakvi su ljudi. S onim ogledalom obigaše svijet, tako te naposljetku ne bî zemlje ni čovjeka što se u njem ne ogledaše i ne vidješe iskrivljeni.

Prohtjede se tome paklenom soju i na samo nebo uzletjeti, da na sprdnju uzmu anđele i Gospoda. I što su više k nebesima s ogledalom letjeli, to se ono sve više cerilo i treslo, da su ga jedva u rukama držali. Letjeli su sve više i više, sve bliže Bogu i anđelima. Ogledalo se tako strahovito treslo cereći se da im je ispalo iz ruku, tresnulo o zemlju, razbilo se i razletjelo u komadiće, u milijune i milijune rbina i zrnaca.

A sada nastade još veća nesreća negoli prije: neki se komadići tog ogledala — čestice sićušne kao zrnca sitnog pijeska — razletješe bijelim svijetom, pa gdje bi se ljudima koja čestica u oko natrunila, ondje bi ostala, tako te bi ljudi vidjeli sve naopako, ili bi barem u svemu vidjeli samo ono što je krivo, zlo i naopako. Svaki, naime, trunak ogledala bijaše dijelom cjeline, imaše moć i svojstva što ih je samo ogledalo imalo. Ponekim ljudima zađe staklovina i u srce, a otad im ono — da strašna li udesa — bješe kao zalomak leda.

Bijaše i većih komada razbijenog ogledala: od njih su ljudi načinili okna, ali kroz takva okna nije valjalo gledati svoje prijatelje. Neki se komadići upotrijebiše za stakla na naočarima — ali teško svijetu otkad ljudi na nos nataknuše takve naočari da dobro vide i pravedno sude. Hudoba se grohotom smijala, vrag hihotao da mu se sve trbuh tressao, a to ga ugodno golicalo. A vani zrakom i dalje letjele sitne čestice staklovine, kako ćemo sada čuti.

Druga priča

Dječak i djevojčica

U velikom gradu, gdje je toliko kuća i ljudi te ne može svatko imati svoj vrtić, nego se većina mora zadovoljiti cvijećem u loncima — u tome velikom gradu živjelo dvoje uboge djece što imahu vrtić nešto veći od lonca za cvijeće.

Dječak i djevojčica nisu bili brat i sestra, ali su se voljeli kao da su prava braća. Roditelji im stanovahu u najbližem susjedstvu, jedni sučelice drugima, u potkrovju dviju kuća: krov se jednog susjeda doticao krova drugoga, a između krovova bijaše žlijeb. Iz jedne i druge potkrovnice gledao malen prozor: prekoračiš li žlijeb, eto te s jednog prozora na drugi.



I jedni i drugi roditelji imali pred prozorom povelik drven sanduk u kojem je raslo nešto najpotrebnije zeleni za kuhinju; osim toga, kako u jednom tako i u drugom sanduku rastao malen ružin grm na kojem su ruže bujno cvale.

Roditelji se dosjetiše da sanduke stave poprijeko na žlijeb, slijeva i zdesna, tako te sad sanduci gotovo dopirahu od jednoga do drugoga prozora, kao da su dvije lijehe, dva cvjetna bedema. Grašak se spuštao niza sanduke u zelenim vijencima, grmovi ruže pustili duge grančice, prepletale se one oko prozora i svijale poput kakva malog slavoluka od vriježa, lišća i cvijeća.

Kako su sanduci bili visoki, a djeca znala da se ne smiju penjati, to im roditelji često dopuštahu da pođu jedno drugome, te bi sjela na svoje klupice pod ružinim grmom i lijepo se igrala.

A kad bi zima došla, i njihova bi radost prestala. Prozori često bijahu sasvim zamrznuti, ali su djeca grijala bakarne novčiće na peći, stavljala vrući novčić na zamrzlo okno, a nato se topio led i stvarala okrugla rupica na staklu; iza rupice na jednom i drugom prozoru gledalo milo i blago oko: za jednim prozorom stajao dječak, za drugim djevojčica.

Dječaku bijaše ime Kay, djevojčica se zvala Gerda. Ljeti mogahu jednim skokom biti jedno kraj drugoga, a da se zimi nađu zajedno, valjalo je silaziti niza stube, niz tolike stepenice, i opet se uspinjati; a vani snijeg mete.

— Bijele se pčele roje — kaziva baka.

— Imaju li bijele pčele maticu, svoju kraljicu? — pitao dječak, jer je znao da je prave pčele imaju.

— Imaju — odgovori baka. — Ona je ondje gdje je roj najgušći: najveća je od sviju, nikad se na zemlji ne smiruje, već uvijek odlijeće u crni oblak. Za mnoge zimske noći leti gradskim ulicama i

proviruje kroz prozore, a nato se stakla, od njezina pogleda, smrznu i okite bijelim cvijećem.

— Jest, jest, to sam već video — prihvata dječak.

— I ja, i ja! — uzvikuje djevojčica.

Oboje znaju da je to živa istina.

— A može li snježna kraljica ovamo k nama? — pita djevojčica.

— Neka samo dođe — uzvikuje dječak — stavit će je na toplu peć, pa će se rastopiti.

Baka ga pomilova po kosi i uze pričati druge priče.

Uvečer se mali Kay, kada bijaše kod kuće i kad se spremase u postelju, pope na stolac kraj prozora i poče gledati kroz rupicu na oknu. Vani padale snježne pahuljice, a jedna između njih, najveća među svima, zastade na rubu sanduka za cvijeće. Pahuljica je sve više i više rasla, dok se najposlije ne pretvori u cijelu ženu, uvijenu u najtanji bijeli veo, satkan od milijuna snježnih zvjezdica. Bješe krasna, bajna, ali sva od leda, sjajna blještava leda — a ipak bijaše živa. Oči joj blistahu poput dviju jasnih zvijezda, živahno pogledahu, nigdje da stanu. Kimnu glavom prema prozoru i mahnu rukom. Dječak se uplaši, skoči sa stolca, a uto kao da vani, upravo pokraj prozora, proletje velika ptica.

Sutradan mraz zabijelio, ojužilo, i eto ti proljeća na vrata. Sunce zasjalo, pokazalo se zelenilo, lastavice gnijezda gradile, okna se širom otvorila, a dječak i djevojčica opet sjedili u svome vrtiću gore na žlijebu, povrh svih katova.

Ljetos su ruže krasno cvale. Djevojčica je naučila neku pjesmicu u kojoj se i ruže spominju; pri spomenu o ružama sjetila bi se svojih, te bi dječaku zapjevala, a on s njome:

Ruže cvatu, a kad prođu,

Božića nam dani dođu.

I dječica, držeći se za ruke, cjelivahu ruže, gledahu svjetlost Božjeg sunca i razgovarahu s njome...

Da krasnih li ljetnih dana, divnih li časova vani, među svježim ružicama, što su cvale kao da nikad neće prestati: mislio bi, dovijeka će tako cvasti.

Kay i Gerda sjedahu i gledahu slikovnicu, punu životinja i ptica, kadli Kay, baš kad je ura na velikom crkvenom tornju izbijala pet sati, odjednom povika:

— Jao, nešto me u srce ubode! Sad mi opet nešto u oko upade!

Djevojčica mu stavi ruku oko vrata, on treptaše očima, ali se nije ništa moglo vidjeti.

— Čini mi se da je izišlo — reče dječak.

Ali nije izišlo. U oko mu zašao trunak staklovine od onoga razbijenog, đavoljeg ogledala — još ga se sjećamo — ogledala u kojemu se sve što je plemenito i lijepo, oglédalo kao nisko i ružno, a svaka se greška i mana odmah isticala i vidjela.

Ubogi Kay! Čestice mu te staklovine i u srce zašle; srce će mu doskora postati komad leda. Nije ga više boljelo, ali je trunak ondje ostao.

— Zašto plačeš? — upita Kay djevojčicu. — Tako postaješ ružna! Nije mi ništa!

— Gle! — povika opet dječak. — Onu ružu crv izjeda! A ova se sasvim nakrivila! Zaista su ružne!

Ružne kô i sanduci u kojima rastu!

I nogom udari u sanduk i otkide dvije ruže.

— Kay, što radiš! — uzviknu djevojčica.

Kada dječak vidje koliko se djevojčica uplašila, on otkide još jednu ružu i kroz prozor uskoči u svoju sobu, ostavivši dobru, malu Gerdu samu.

Kad bi kasnije Gerda došla sa slikovnicom, dječak bi govorio kako je slikovica za djecu u kolijevci, a kada bi baka pripovijedala priče, Kay bi neprestano zanovijetao. Kad bi mu se pružila prilika, Kay bi se šuljao za bakom, natakao bi na nos njezine naočari i oponašao je u govoru; umio je

izvrsno oponašati, te se svatko smijao.

Ubrzo je znao svakoga, iz cijele ulice, oponašati u govoru i hodu. Sve što na kome bijaše neobično ili ružno, sve je Kay zapažao, sve oponašao, tako te ljudi govorahu: »Glavica je u njega, glavica!«

A svemu zapravo uzrokom bijaše čestica staklovine što mu se u oko natrunila i u srce zabola; zato je i malu Gerdu zadirkivao, djevojčicu koja ga je svim srcem voljela.

— I njegove igre postadoše sasvim drukčije negoli prije, bijahu nekako razboritije.

Jednoga zimskog dana, kad su padale snježne pahuljice, dječak dođe s velikim povećalom, ispruži rukav na snijeg, da se uhvati koja pahuljica.

— Ded pogledaj u staklo, Gerda! — kaza dječak.

A pod stakлом svaka snježna pahuljica bila jako uvećana i pretvarala se u krasan cvijet ili u šestokraku zvijezdu. Bijaše ih zaista lijepo vidjeti.

— Vidiš li kako su lijepe! — reče Kay. — Zar nisu zanimljivije negoli prave ruže? I kakve li pravilnosti! Nigdje greške. Šteta samo što se tope.

Nedugo zatim dođe Kay s velikim rukavicama i saonicama na leđima te viknu Gerdi na uho:

— Dopustili mi da se sanjkam na velikom trgu, gdje se i drugi igraju.

I nestade ga.

Ondje bi na trgu smioniji dječaci privezivali svoje saonice za seljačke saone, te bi se tako podosta vozili. Bijaše zaista veselo. U najvećem jeku igre naiđoše velike saone, bijelo obojene; u njima sjedila prilika, sva umotana u bijelu bundu, s bijelom šubarom na glavi. Saone dvaput zavezoše oko trga, a naš Kay brže-bolje priveza svoje saonice za njih, pa hajde za njima.

Saone jurile sve brže i brže, a onda zaokrenuše u obližnju ulicu. Prilika što je sjedila u saonama okrenu glavu te prijazno kimnu Kayu, kao da su stari znanci. Kad god bi dječak htio da odveže svoje saonice, ona bi mu prilika svaki put kimnula glavom, te bi se Kay dalje vozio. I tako prodoše kroz gradska vrata te izidoše iz grada.

Osuo gust snijeg, zavila mećava, tako da dječak ni prsta pred nosom nije bio vidio. A saone dalje jure. Kay brzo prihvati za konopac da odveže svoje saonice, ali zaludu: saonice se čvrsto držale saona, kao da su za njih prirasle, i jurile kao vihor. Dječak poče iz svega glasa vikati, ali ga nitko ne ču; mećava i dalje vila, a saonice za saonama letjele kao da ih vjetar nosi. Kadikad bi odskočile, kao da prelaze preko graba i živica. Htio je izmoliti molitvu, no sveđer mu na um pada veliki *jedanput jedan*.

Snježne se pahuljice krunile u veće pahulje što su sveudilj rasle, dok naposljetu ne bijahu kao velike bijele kokoši. Odjednom se maknuše ustranu, saone stadoše, a prilika što je u njima sjedila ustade i uspravi se: bunda joj i šbara bijahu od samoga snijega. Pokaza se žena, tanka i visoka, sjajnom bjelinom prelivena: bješe to Snježna kraljica.

— Dobro se provozasmo! — napomenu ona. — Na toj ćeš se zimi živ smrznuti! Uvuci se u moju medvjedu bundu!

To govoreći stavi ga kraj sebe u saone i krznom ga umota: bijaše mu kao da u meki snijeg tone.

— Je li ti još hladno? — upita ga i poljubi u čelo.

Uh! bijaše taj cjelov hladniji od leda, hladnoćom ga prože do srca, koje već napol bijaše komad leda. Učini mu se kao da će umrijeti — ali samo načas, jer mu odmah odlanu, te više i nije čutio studeni što je stezala svuda naokolo.

— Saonice, moje saonice! Ne zaboravi ih! — prisjeti se Kay, komu saonice bijahu prva pomisao.

No saonice mu bjeju privezane za jednu između bijelih koka, a ta je s njima jurila za velikim saonama. Snježna kraljica još jednom poljubi Kaya, a on zaboravi malu Gerdu, baku i sve kod kuće.

— Neću te više poljubiti — reče Snježna kraljica — jer bi poginuo od mojih cjelova.

Kay je pogleda — bijaše tako lijepa. Pametnijeg i ljepšeg lica nije mogao zamisliti. Sad mu se nije činila onako ledena kao one večeri kad ju je vidio pred prozorom i kad mu je mahnula rukom. U njegovim očima bijaše uzvišena, te se više nije bojao; kaza joj kako umije napamet računati, čak i s razlomcima, i kako za svaku zemlju zna koliko joj četvornih milja iznosi površina i koliko ima pučanstva. A ona se na sve samo smiješila. Učini mu se da sve ono što zna nije ništa, pa se zagleda u beskrajno nebesko prostorje, u neizmjerni svemir.

Snježna je kraljica s njime letjela visoko, visoko, gore u tamne oblake, dok je mećava vila i vjetar hučio kao da pjeva stare pjesme.

Letjeli su iznad šuma i jezera, promicali povrh mora, prolazili iznad dola, hladan vjetar pod njima šibao, vuci zavijali, snijeg svjetlucao, a nad njima vrane prelijetale i graktale; nad svime sjao mjesec, velik i jasan, a Kay ga gledao svu noć, zimsku, dugu. Danju je spavao Snježnoj kraljici uza skute.

Treća priča

U cvjetnjaku žene koja zna čarati

Što se događalo s malom Gerdom otkad se Kay nije vratio? Kud li se dječak mogao odmetnuti? Nitko to ne moguće reći, nitko to nije znao ni slutio.

Dječaci pripovijedaju kako su ga vidjeli kad je svoje saonice privezao za velike, lijepo saone što su prošle kroz ulice i na gradska vrata izišle. Ali nitko nije znao gdje bi dječak mogao biti.

Mnoge se suze za njim proliše, gorko i dugo plakaše mala Gerda. Mišljahu da je mrtav, da se utopio u rijeci štono teče pokraj grada. Bijahu to teški zimski dani, tužni i žalosni.

Najposlije dođe i proljeće, granu toplo sunce.

— Kay je mrtav, nema ga više! — tugovala mala Gerda.

— Nije tako — tješio je sunčev sjaj.

— Mrtav je, nema ga više! — jadala se lastavicama.

— Nije tako — uzvraćale laste, te i Gerda naposljetku povjerova da nije tako.

— Obut ću nove, crvene cipelice što ih Kay još nije vido, pa ću poći na rijeku; pitat ću je za njega — reče Gerda jednog jutra.

I zaista toga jutra rano ustane, u sam osvit zore, poljubi baku, koja je još spavala, obuje crvene cipelice i sama samcata prođe kroz gradska vrata, ravno na rijeku.

— Je li istina — zapita ona rijeku — da si mi uzela maloga druga s kim se igram? Poklonit ću ti svoje crvene cipele ako mi ga vratиш.

I pričini joj se kao da joj valovi čudnovato kimaju; stoga svuče crvene cipelice, najdraže što ih je imala, pa ih baci u rijeku. Ali cipelice padoše tik uz obalu, a mali joj ih valovi opet na žal iznesoše. Kao da je rijeka time pokazala kako neće Gerdinu cipelica — najmilije što djevojčica ima — jer u rijeci nema Kaya. Mala Gerda pomisli da ih nije dovoljno daleko bacila, pa stoga uđe u čamac što bijaše u trščaku, podje čamcu na drugi kraj, na kljun, te odande cipelice baci u vodu. No čun ne bijaše privezan: od Gerdinih se pokreta čunak zaljulja i počeo kliziti od obale. Djevojčica to opazi te se pozuri da iskoči na obalu, ali dok je ona došla na drugi kraj, čun se već dobar lakat otisnuo i počeo brže kliziti niz vodu.

Uplašila se mala Gerda i briznula u plač, ali je nitko ne ču osim vrabaca, a oni je ne mogahu na obalu prenijeti; samo su letjeli duž obale i cvrkutali kao da je žele utješiti: »Živ-živ! To smo mi!«

A čamac međuto klizio niz rijeku. Mala Gerda uvukla dušu, prestrašena sjedila u čamcu, sa samim bječvicama na nogama. Za njom plovile njezine crvene cipelice, ali ne mogahu čuna stići, jer je sve brže odmicao.

Na obalama ljepota i milina: krasno cvijeće, staro drveće, zeleni obronci po kojima pasu ovce i krave, ali nigdje žive duše.

»Možda me rijeka nosi malom Kayu«, pomisli Gerda i na tu se pomisao razvedri. Uspravila se u čamcu te je sate i sate promatrala krasne zelene obale.

Ploveći tako stiže napokon do velika voćnjaka, gdje se drveće nakitilo trešnjama i gdje bijaše koliba s prekrasnim crvenim i modrim oknima, slamom pokrivena, a pred njom dva vojnika od drveta što držahu pušku na pozdrav svakome tko bi mimo njih projedrio.

Gerda im povika, misleći da su živi, ali se oni, naravno, ne odazvaše. Djevojčica im još bliže doplovi, jer je sada rijeka čun potjerala kraju.

Gerda im još jače povika, a nato iz kolibe iziđe starica; bijaše veoma stara, u hodu se o štap opiraše; imaše velik slamni šešir, kojim se štiti od sunčane žege, a po njem islikano najubavije

cvijeće.

— Ubogo moje dijete! — prozbori starica. — Kako si samo dospjela na tu silnu rijeku i u tuđ se svijet otisnula?

I starica siđe do vode, zakvači čun štapom, privuče ga žalu te izvede malu Gerdu.

Obveseli se djevojčica što je opet nogom stala na suho, ali se ipak ponešto uplaši nepoznate starice.

— Hodi i kazuj mi tko si i kako si ovamo stigla — reče joj starica.

Gerda joj poče pričati o svemu, a starica neprestano vrtjela glavom i ponavljava:

— Hm, hm!

Kad je djevojčica dovršila svoje kazivanje, upita staricu nije li vidjela malog Kaya, a starica joj uzvrati kako onuda nije prošao, ali će možda još naići. Kaza joj da se ne žalosti, već neka kuša njezine trešnje, neka pogleda njezino cvijeće što je ljepše nego i u kojoj slikovnici — svaki cvijet umije priču pričati. I starica uze djevojčicu za ruku te je uvede u kolibu i zaključa vrata.

Prozori bijahu visoko podignuti, a stakla crvena, modra i žuta, tako te je danje svjetlo padalo unutra u čudnovatim šarenim prijelomima; na stolu se crvenjele divne trešnje Gerda mogaše jesti koliko joj srce ište. Dok je jela, starica joj kosu zlatnim češljem češljala, a svjetla se kosa u lijepim zlaćanim uvojcima povijala niz milo okruglo lišće, poput ružice rumeno.

— Odavno već želim takvu milu djevojčicu — govoraše starica. — Vidjet ćeš kako ćemo se slagati i kako će nam lijepo biti.

I što joj je dalje starica kosu češljala, sve je više djevojčica zaboravljala svoga malog druga, jer starica bijaše čarobnica. Nije bila zla čarobnica; samo je malo čarala, a i to zabave radi. Sad je htjela da kod sebe drži malu Gerdu; stoga izide u vrt, mahnu štapom iznad ružnih grmova, a oni, kako god su lijepo evali, nestadoše u crnoj zemlji svi odreda, te više i nisi mogao vidjeti gdje su prije bili. Bojala se stara da bi se mala Gerda, videći ruže, sjetila svojih ruža i malog Kaya te bi onda pobegla kući.

Nato starica odvede Gerdu u cvjetnjak.

Boži mili, kakva li tu mirisa bijaše, kakve li krasote! Bješe cvijeća kakva samo zamisliti možeš, cvijeća iz svih godišnjih doba, svih boja, u najljepšem cvatu. Nikakva ga slikovnica nema ljepšega ni šarenijega.

Gerda skakaše od radosti te se igraše dok sunce ne klonu zapadu, iza visokih, granatih trešanja. A tada starica priredi divnu posteljicu sa crvenim, svilenim jastucima po kojima bijahu navezene modre ljubičice; tu djevojčica slatko usnu, i divne snivaše sne, kao kakva kraljevna u vjenčani dan.

Sutradan se mogla opet igrati sa cvijećem u toplu sjaju sunca — tako prodoše mnogi dani. Gerda poznavanje svaki i najmanji cvijet, i ma koliko ondje cvijeća bilo, sve se djevojčici činilo da jednoga ipak nema — kojega, to pak nije znala.

I tako jednoga dana sjedaše u vrtu i promatraše staričin slamni šešir po kojem bijaše naslikano svakojako cvijeće, a među njim ruža ponajljepša. Starica bješe zaboravila da ružu makne između cvijeća na svome ljetnom šeširu kadno je prave ruže iz cvjetnjaka uklonila i u zemlju ih zatjerala. Tako već biva kada čovjek nije uvijek pribran.

— Što! — uzviknu Gerda. — Zar to ružâ ovdje nema? — i otrča među lijehe da ih traži.

Traži ovdje, traži ondje, ali nigdje da ih nađe.

Djevojčica sjede i zaplaka, a vruće joj suzice kapahu na zemlju upravo na ono mjesto gdje bijaše iščeznuo jedan između ružnih grmova; tek što suze zemlju nakvasiše, najedanput iz nje niknu ružin žbun, isto onako rascvao kakav bijaše kadno je u zemlju nestao. Gerda ga zagrlji, poljubi mu cvijet za cvjetom, prisjeti se krasnih svojih ruža kod kuće, prisjeti se malog Kaya.

— Gle, koliko sam se zadržala! — uskliknu djevojčica. — Ta nisam li pošla tražiti Kaya? Znate li gdje je? — upita ruže. Mislite li da je mrtav, da ga više nema?

— Nije mrtav, ne — uzvratiše ruže. — Ta bijasmo u zemlji, svi su mrtvi ondje, ali Kaya ne bijaše.

— Hvala vam — reče Gerda te podje drugom cvijeću; svakom cvijetku u čašku zaviri i upita:

— Znaš li možda gdje je mali Kay?

A svaki se cvijetak na suncu njihao sanjajući svoju bajku ili priču, i mnogih se naslušala Gerda, no nijedan ne zna o Kayu štograd kazati.

Pa što to kazivaše crveni ljiljan?

»Čuješ li bubanj: bum-bum? Samo su dva zvuka, uvijek: bum-bum! Počuj kako žene nariču, počuj brahmanskog svećenika! U dugu, crvenu plaštu Hindustanka stoji na lomači. Plamen liže oko nje i oko mrtvoga joj muža, ali Hindustanka misli na živoga što je s ostalima u krug stao, na onoga čije oči pale žešće nego plamen, na onoga što joj ognjem svojih očiju srce sažiže jače od plamena na kojem će joj evo tijelo u pepeo sagorjeti. Može li plamen lomače ugasiti srca plam?«

— To nikako ne razumijem — kaza mala Gerda.

— To je moja bajka — reče crveni ljiljan.

A što priča hladolež?

»Iznad uzane staze nadvio se drevni zamak; gusti zimzelen uspuzao po starim, crvenim zidinama, list do lista povio se oko shoda; na shodu stoji djevojka, nagnula se preko ograde i gleda dolje na puteljak. Nema te ruže na grančici što bi od nje bila svježija ili ljepša — ni cvijetak s rascvale jabuke, kad ga vjetar ponese, ne lebdi u zraku tako lako kao ona; a kako li meka svila na njoj šušti! "Zar ga još nema?"«

— Misliš, Kaya? — upita mala Gerda.

— Govorim o svojoj bajci, o svome snu — uzvrati hladolež.

Što li priča mala visibaba?

»Između drveća o konopu visi duga daska — to je njihaljka. Dvije ljupke djevojčice sjede na njoj i ljudaju se: haljine im bijele poput snijega, svilene im trake, duge i zelene, lepršaju oko šešira. Bratac, nešto veći od njih, stoji na ljudjački: naslonio se na konop, obuhvativši ga, da se pridržava, jer u jednoj ruci drži zdjelicu, a u drugoj glineni kamiš; otpuhuje mjehuriće od sapunice. Njihaljka se njiše, mjehurići se nadimljaju i lete prelijevajući se u krasnim bojama; posljednji još visi na duhaljci i ljudja se na vjetru. Njihaljka se njiše, a crno se psetance, lagano ko i mjehurići, uspravlja na stražnje noge: i ono bi se ljudjalo. No njihaljka se vraća, psetance pada, laje i ljuti se. Djeca mu se smiju, mjehurići pucaju. Daska što se ljudja, pa nestalna slika pjenastih mjehurića — eto moje pjesme.«

— Ne velim da nije lijepo što kazuješ, ali pripovijedaš tako tužno, a maloga Kaya i ne spominješ.

Kakvu li priču zumbuli imaju?

»Bile jednom tri sestre, nježne, tanahne. U jedne haljina crvena, u druge modra, a u treće sasvim bijela. Držeći se za ruke igraju kolo pokraj tiha jezera, na jasnoj mjesecini. Ne bijahu to vile, već kćeri ljudske. Sladak se miris širio, a djevojke nestale u šumu. Mirisalo sve jače i jače — tri ljesa, u kojima bijahu lijepe djevojke, kliznu iz gušтика i zaplove jezerom. Krijesnice naokolo lete i svjetlucaju, kao da su sitne svjećice. Jesu li to djevojke usnule ili su mrtve? Miris cvijeća kaže da su mrtva tijela, Večernje im zvono opijelo zvoni.«

— Sasvim si me rastužio — reče mala Gerda. — Ti, zumbule, prejako mirišeš te moram pomicljati na mrtve djevojke. Zar je zaista mali Kay umro? Ruže bijahu pod zemljom, one kažu da nije.

»Cin-cin!« zazvoniše zvonci zumbulovi.

— Ne zvonomo mi nad malim Kayom: ta, i ne pozajemo ga; mi samo pjevamo svoju pjesmu, jedinu koju znamo,

I Gerda pode do maslačka što provirivaše iz svijetle, zelene trave.

— Malo, jarko sunašce — obrati mu se Gerda — reci, znaš li gdje da nađem svoga malog druga?

A maslačak divno zasja i pogleda Gerdu. Kakvu li će joj pjesmu zapjevati? Ali ni ta Kaya ne spomenu.

»U malom dvorištu sunce Božje toplo zasjalo u prvi proljetni dan. Sunčani traci klize niz bijeli zid susjedne kuće, a tik do zida izrasli prvi žuti cvjetići, zasjali poput zlata na toplim sunčanim zrakama. Stara bakica izišla na dvorište i sjela na klupu; unuka, siromašna, lijepa sluškinja, vraća se s kratka posjeta i cijeliva baku. Čisto je zlato, zlato srca, u tome blagoslovljrenom cjevolu. Zlato na ustima, zlato u srcu, zlato na nebu u jutarnji sat. Eto moje priče.«

— Jadna moja baka! — uzdahnu Gerda. — Zacijelo čezne za mnom i tuguje, kao što je i za Kayom tužna i žalosna. No vratit ću se brzo kući i dovesti Kaya. A što da dalje cvijeće pitam: svaki cvijet svoju pjeva; zalud muka, od cvijeća ništa doznati neću.

I suvrati haljinicu, da bi brže trčala. Ali je sunovrat udari po nozi kad je preko njega skočila. Djevojčica zastade, pogleda dugi žuti cvijet te upita:

— Znaš li možda ti štogod reći? — i sasvim se sagnu cvijetu.

Što veli sunovrat?

»Sebe samoga gledam, sebe samog gledam. O, kako mirišem. Gore u potkroviju mala plesačica, napol odjevena, stoji sad na jednoj nozi, sad na objema; cio svijet gazi nogama, ona je puka obmana očiju. Iz čajnika lijeva vodu na komad platna: to je steznik. Čistoća je krasna. I bijelu je haljinu, što na klinu visi, u čajniku prala, a na krovu je sušila. Plesačica odijeva na se haljinu, oko vrata stavlja rubac žute, Šafranove boje, te se haljina još bjeljom pričinja. Nogu uvis! Gle kako stoji na jednoj nozi, strši na jednoj stabljici! Sebe samog gledam, sebe samog gledam!«

— Briga me za to! — kaza Gerda. — Što mi to pričaš! — pa otrča na kraj vrta.

Vrata bijahu zaključana, ali Gerda pritisnu zahrdalu kvaku: vrata se otvorise, a djevojčica poteče, bosih nožica, u široki svijet. Triput se osvrnu, ali ne vidje da je itko goni. Naposljetku je sustala, nije mogla dalje trčati, pa sjede na velik kamen. Kad se obazrela oko sebe, vidje kako je ljeto davno odmaklo, i kasna se već jesen bani.

— Bože dragi, koliko li se zadržah! — uzviknu mala Gerda. — Eto, već i ojesenilo! Ne smijem više časa časiti! — i ustade, da uzme put pod noge.

O, kako joj nožice bijahu izrane i umorne! A stud i pustoš na sve strane, Sasvim požutjelo dugo vrbovo lišće, rosa s njega kapljama kapala; list za listom otpadao, jedino je crni trn još plod nosio — opore trnjine što čovjeku usta skupljaju. O, kako bijaše tmurno i mučno u širokom svijetu!

Četvrta priča

Knežević i kneginjica

Umornoj Gerdi valjalo opet otpočinuti. Gdje je sjedila, prema njoj po snijegu doskakuta velik vran. Dugo je mirno stajao, gledao djevojčicu i glavom potresao, a onda zagrakta:

— Kvar-kvar! 'bar dan! 'bar dan!

Bolje nije znao, ali je djevojčici dobro mislio te ju upitao kamo će tako sama u daleki svijet. Gerdi se objasni riječ *sama*, i ona joj u cijelosti shvati značenje; stoga vrana isprisporjedi sav svoj život i sudbinu i upita ga nije li Kaya gdjegod vido.

Vran veoma mudro kimnu glavom i reče:

— Pa moglo bi biti, moglo bi biti!

— Zar zaista?! — uzviknu mala Gerda te gotovo uguši vrana ljubeći ga.

— Samo mudro i polako! — kaza vran. — Čini mi se, mogao bi ono biti mali Kay, ali te sada zacijelo zaboravio kraj kneginjice.

— Zar je on kod kakve kneginjice? — upitat će Gerda.

— Čuj me — nastavi vran; — no tako mi je mučno tvojim jezikom govoriti. Razumiješ li *vranji* ili *tajni govor*,^[29] lakše će ti kazivati.

— Ne, toga jezika nisam učila — uzvrati Gerda. — Zna ga moja baka, a zna i tajni govor. Da sam ga barem učila!

— Ništa zato — priklopi vran. — Kazivat će umijem; bit će loše, dakako.

I vran uze pripovijedati što je znao:

— U kraljevstvu u kojem se evo nalazimo, to jest u ovoj našoj kneževini, živi neizmjerno pametna kneginjica; pročitala je sve novine, koliko god ih ima na svijetu — pročitala pa i zaboravila, jer je pametna. Nedavno ti ona sjedi na prijestolju — vele da to nije baš ugodno — kadli joj na um padne neka pjesmica, i ona je zapjevuši:

*Stara kola, nova ruda,
hoće cura da se uda...*

»Da se uda... Gle, pa ima tu nešto!« pomisli kneginjica te i ona htjede da se uda. Ali je htjela samo takva muža koji bi joj znao odgovarati kad bi ga štogod upitala — muža koji ne bi samo stajao kao kakva lutka i šepirio se izgledom i otmjenošću, jer je to tako dosadno.

I zapovjedi da se udaranjem u bubanj dozovu sve njezine dvorske gospode. Kad se sve iskupiše, kneginjica im reče što je i kako je naumila, a one se uvelike obradovaše. »To nam se sviđa! Baš smo o tome nedavno mislile!« pritvrdiše sve odreda.

Vjeruj mi, sve je živa istina što ti kazujem. Imam ti ja na onim dvorima pitomu drúgu, svoju zaručnicu, što onuda slobodno šeta, pa ti od nje sve saznam.

(Ta pitoma drúga bijaše, dakako, vrana, jer i vran sebi para traži, a to je vrana.)

I tako odmah izidoše novine s obrubom od srdaca i s potpisom same kneginje. Novine objavljuju kako svaki naočit mladić može doći kneginji na dvore i s njome razgovarati, a ona će poći za onoga koji se bude snašao kao da je kod kuće, i koji bude najbolje govorio.

Vjeruj mi, sve je zgoljna istina kao što me ovdje vidiš. Nagrnuo mnoštvo svijeta, bijaše stiske i strke, ali nitko ne imaše sreće ni prvoga ni drugoga dana. Svi su znali lijepo govoriti dok bijahu na ulici, no čim bi prekoračili dvorski prag i vidjeli stražare u srebru, dvorjanike po stubama kako se

koće u zlatu, i goleme rasvijetljene dvorane, odmah bi se smeli, A tek kad bi izišli pred prijestolje gdje sjedaše kneginja! Ne znađahu usta otvoriti, već samo ponavljuju posljednju riječ što bi je kneginjica izgovorila, a do tog ponavljanja njoj ne bijaše nimalo stalo. Kao da se svima jezik zavezao, kao da bijahu opijeni — a čim bi sišli na ulicu, odmah im se govor razvezivao.

Protegla se čitava povorka ljudi, od gradskih vrata pa do dvora — bijah ondje i sve vidjeh svojim očima. Bijahu gladni i žedni, ali im u palači ne davahu ni čaše ustajale vode. Pametniji, doduše, ponesoše kruha s maslaczem, ali ga ne davahu drugima, misleći u sebi: »Neka ih, neka dobro izgladne, pa ih kneginja neće uzeti.«

— A Kay, mali Kay? — prekide Gerda pitanjem. — Kada je on došao? Je li i on u tome mnoštvu?

— Stani malo, baš smo do njega došli! Elem, trećeg dana eto ti nekakva momčića: niti konja jaše niti se u kočiji vozi, već veselo zapeo pješke ravno u palaču. Oči mu svijetle poput tvojih, kosa mu lijepa i duga, ali odijelo nekako na siromašku.

— To je Kay! — uzviknu Gerda. — Oh, onda ga nađoh! — i pljesnu rukama. — Na leđima mu malen torbak...

— Nije, nije, bijahu to sigurno njegove saonice! — prekide Gerda. — S njima je i otišao.

— Može biti, jer nisam baš pomno zagledao. Što će ti sada kazivati, čuh od svoje pitome drúge. Kad je stigao dvorima na vrata te ugledao stražu u srebru, a na stubama dvorjane u zlatu, nije se ni najmanje smeо; ne zbuni se, već im kimnu glavom i reče: »Zacijelo je dosadno stajati na stepenicama. Idem radije unutra.«

Dvorane blistale u svjetlu. Tajni savjetnici i preuzvišena gospoda šuljahu se bosi noseći zlatno posude: svečanije već ne mogaše biti. Kayu čizme uvelike škripale, ali on se nije plašio.

— To je pouzdano Kay! — povika Gerda. — Dobro se sjećam, imao je nove čizme, čula sam kako škripe u bakinoj sobi,

— A jesu škripale! — nastavi vran. Ali on hrabro priđe kneginji, koja sjedaše na biseru što bijaše velik kao kolovrat. Naokolo bile dvorske dame i njihove dvorkinje, pa od dvorkinja dvorkinje, pa plemići sa svojim perjanicima i perjaničkim slugama, a i te sluge još imahu svoje skutonoše. Svi se oni poredali, a što je koji bliže vratima stajao, to se više uznosio: ni na slugina sluge slugu, što uvijek nosi papuče, ne smiješ od pusta poštovanja oka podići — toliko se on naduo i kraj vrata ustobočio.

— Zaista strašno! — uzdahnu mala Gerda. — A Kay je ipak dobio kneginju?

— Da ne bijah vran kao što jesam, meni bi dopala kneginjica, sve ako sam već u zarukama. Zacijelo je isto tako lijepo zborio kao i ja kad govorim vranjim ili tajnim jezikom — tako mi barem kaza moja pitoma zaručnica. Dakle, momčić bijaše veseo i mio; nije došao da prosi kneginjicu, nego da joj čuje mudrost, koja mu se i svidje, a svidje se i on kneginjici.

— Sigurno je to Kay! — reče Gerda. — On je tako pametan, zna napamet računati, čak i s razlomcima! Oh, hoćeš li me povesti dvorima te kneginje?

— Lako je to reći! — uzvrati vran. — Ali kako ćemo to izvesti? Porazgovorit će se o tome sa svojom pitomom zaručnicom; ona će nas svjetovati. Treba naime da ti kažem: takvoj maloj djevojčici kao što si ti nikada ne dopuštaju da uđe.

— Ali će meni dopustiti! — izusti Gerda. — Kada Kay samo čuje da sam došla, odmah će izići pa će me uvesti.

— Pričekaj me kraj ograde! — reče vran, kimnu glavom i odletje.

Istom se kasno uvečer vran vratí.

— Kvar-kvar! — zagrakta vran. — Pozdravlja te moja zaručnica, a evo ti šalje i komadić kruha što ga uze u kuhinji; ondje ga dovoljno ima, a ti si sigurno već ogladjela. Ne možeš doći na dvore, jer si neobuvena: stražari u srebru i dvorjanici u zlatu ne bi te propustili. Ali se nemoj žalostiti, jer ćeš ipak

onamo ući. Moja zaručnica zna za male stražnje stube što vode u spavaonicu, a zna ona i to gdje će uzeti ključ.

I tako uđoše u vrt i podože dugim drvoredom gdje sa grana list za listom padaše. Na dvorima se trnulo jedno svjetlo za drugim, a kad i posljednje ugasnu, vran povede djevojčicu stražnjim vratima, što bijahu samo pritvorena.

Ah, kako Gerdi lupaše srce od straha i čežnje! Bijaše joj kao da je naumila kakvo zlo počinjiti, a htjela je samo znati bješe li ono mali Kay. Da, on to bješe, i nitko drugi. Živo se Gerda spominjala njegovih pametnih očiju, njegove duge kose; gledaše ga gdje se smije, kao onda kad kod kuće sjedahu kraj ruža. Zaciјelo bi se obradovao da je vidi i čuje koliki je put prevalila radi njega, te da sazna koliko su svi tugovali kad ga nije bilo. O, bješe straha i radosti u Gerdinim osjećajima.

Eto ih već na stubama. Na ormaru gori mala svjetiljka, nasred poda stoji pitoma vrana, maše glavom tamo i ovamo te promatra Gerdu, koja se pokloni, kako ju je baka naučila.

— Moj mi je zaručnik, mala gospodice, tako lijepo o vama govorio — prozbori pitoma vrana. — Jako me se kosnula vaša povijest, to jest vaš život. Ali uzmite ovu svjetiljku, a ja ću poći naprijed. Idemo dobrim putem gdje nećemo nikoga sresti.

— Sve mi se čini da za nama netko ide — šapnu Gerda, a nešto kraj nje šušnu. Bješe kao da se sjene po zidu šuljaju, tankonogi konji s grivom što vijori, lovci, gospoda i gospode na konjima,

— To su samo sni — kaza joj vrana; — dolaze da kneginji i kneževiću svrnu misli na lov. A dobro je tako, jer ćemo ih barem moći bolje u postelji motriti. Nadam se, gospodice, da nećete biti nezahvalni kada dodete do časti.

— Nije potrebno ni spominjati! — oglasi se šumski vran, vranin zaručnik.

U tim riječima uđoše u prvu dvoranu. Zidovi joj bijahu obloženi svilom crvenom kao ruže, a protkanom samim umjetnim cvijećem. I ondje kraj njih šušnuše sni, ali projuriše poput vihora, tako te Gerda nije stigla vidjeti gospodu na konjima. Zaredaše dvorane sve jedna ljepša od druge — bijaše zaista da čovjek obnevidi od pustoga krasa.

Naposljetku stigoše u ložnicu. Strop joj poput velike palme, s lišćem od stakla, od samoga skupocjena prozirca, a nasred spavaonice, o debelu zlatnu dršku, vise dvije postelje baš kao dva ljiljana: u jednoj, bijeloj, spava kneginjica, a u drugoj, crvenoj, htjede Gerda naći malog Kaya. Djevojčica maknu u stranu jedan od crvenih listova i ugleda smeđ zatiljak.

»Oh, pa to je Kay!« pomisli ona te glasno izgovori njegovo ime i primaknu bliže svjetiljku, a snovi na konjima izletješe iz sobe — knežević se probudi, okrenu glavu — i gle: ne bijaše mali Kay.

Knežević je samo po zatiljku bio nalik na nj, ali bijaše mlad i divan.

Uto se probudi i kneginjica u bijelom ljiljanu te upita što se zbiva. Mala Gerda briznu u plač i ispriča im svoju povijest i sve što su vran i vrana za nju učinili.

— Oh, mala sirotice! — rekoše knežević i kneginjica te pohvališe i vrana i vranu, kazujući kako se ne srde, ali da to više ne smiju učiniti. A za ovo će ih još nagraditi.

— Želite li slobodno letjeti — upita kneginjica — ili pak želite stalno mjesto, da vas imenujem dvorskim vranama, s pravom na sve kuhinjske otpatke?

I vran i vrana duboko se pokloniše i zamoliše da im daju stalnost, jer pomišljaju na starost i u sebi govorahu: »Dobro je da pod stare dane štogod imaš.«

Knežević ustade iz postelje i ponudi Gerdi da u njoj spava — više zaista nije mogao učiniti. Djevojčica sklopi ručice i pomisli: »Kako su ipak dobri ljudi i životinje.« Nato zaklopi oči i blago usnu. Snovi opet uletješe, ali sad bijahu poput anđela te uzeše vući male saonice na kojima sjedi Kay i kima glavom... Ali sve to bješe sanak pusti što se rasplinuo čim se Gerda probudila.

Sutradan je od glave do pete odjenuše u svilu i kadifu. Ponudiše joj da ostane u njih na dvorima,

gdje će joj krasno biti. Ali Gerda zamoli da joj daju mala kola s jednim konjem te par malih čizama, jer je naumila opet u svijet, tražiti Kaya.

Dadoše joj čizmice i malen kolčak i krasno je odjenuše, a kad podje, dvoru pred vratima stajaše nova novcata kočija od suhog zlata. Na kočiji kao zvijezda blistao kneževski grb. Kočijašu, slugama i predjahačima — jer i njih bijaše— zablistale krune na glavi; sam joj knežević i kneginjica pomogoše da uđe u kočiju i poželješe joj sretan put.

Vran, koji se međutim vjenčao sa svojom zaručnicom, otprati Gerdu tri milje. Sjedio je u kočiji djevojčici sa strane, jer nije podnosio da se vozi natraške. Pitoma vrana stajala dvoru na vratima i mahala krilima; nije pošla u pratnju, jer ju je glava boljela: odonda, kako je dobila stalnost u službi, previše jede.

U kočiji bila sva sila slatkiša, a pod sjedalom obilje voća i kolača.

— Zbogom, zbogom! — dovikivahu knežević i kneginjica.

Mala se Gerda rasplakala, a s njome i vran suze li. Tako prevališe prve milje, a nato se i on s njome pozdravi, no teška se srca rastadoše.

Vran prhnu na drvo i stade mahati crnim krilima dokle god moguće vidjeti kočiju što se u daljini sjala kao sunce.

Peta priča

Mala razbojnica

Prolazili su tamnom šumom, a kočija blistala poput zublje. To je razbojnik bolo u oči, oni to ne mogahu trpjjeti.

— Pa to je suho zlato! — povikaše razbojnici pa iskočiše iz zasjede, pograbiše konje, ustaviše od zlata kočiju, pobiše jahače, kočijaša i sluge, a onda izvukoše malu Gerdu.

— Tusta je i lijepa kao da su je samim orasima kljukali! — promrsi stara razbojnica, kojoj po bradi bijahu probile duge, oštare dlake, a guste joj obrve pale preko očiju. — Bit će tečna kao malo tusto janje. Što ćemo omastiti brke!

I poteže goli nož, koji zasja da te groza hvatala.

— Jao! — ciknu stara razbojnica, jer je u isti čas njezina kćerkica koju nosaše na leđima, ugrize za uho tako divlje i bijesno da bijaše milina.

— Ti gnusno dijete! — rasrdi se majka i ne stiže zaklati Gerdu.

— Hoću da se sa mnom igra! — propiskuta razbojnička djevojčica. — Mora mi dati svoj kolčak, svoju lijepu haljinu, mora spavati kraj mene, u mojoj postelji.

Rekavši to, opet je ugrize za uho, tako da je stara razbojnica poskočila uvis i počela se vrtjeti, a razbojnici se grohotom smijali govoreći:

— Gledaj kako pleše sa svojom djevojčicom!

— Hoću u kočiju! — opet će razbojničko dijete, te provede svoju volju, jer bješe veoma razmaženo i tvrdoglavu.

I sjede do Gerde u kočiju, pa se tako povezoše preko panjeva i grmlja sve dublje u šumu.

Razbojnička djevojčica bijaše kolika i Gerda, ali jača, širih ramena i tamnije kože. Oči joj sasvim crne, gotovo tužne.

Ona zagrli Gerdu govoreći joj:

— Neće te zaklati sve dokle se ja ne razljutim na te. Ti si sigurno kakva kraljevna.

— Nisam — uzvrati Gerda te joj ispriča sve što se zbilo s njome i koliko voli maloga Kaya. Razbojnička je djevojčica sasvim ozbiljno gledaše i kimaše glavom, a naposljetku joj opet reče:

— Neće te zaklati sve dokle se ja ne razljutim na te, a tada ću te sama zaklati.

I pošto Gerdi obrisa suze s očiju, zavuče obje ruke u lijepi kolčak koji bijaše tako mekan i topao. Najednom se kočija zaustavi: bijahu stigli na dvorište razbojničkog zamka. Zamak bijaše raspukao od vrha do dna, iz pukotina izlijetahu vrane i gavrani. Grdni psi, od kojih se svaki činio da bi mogao čovjeka proglutati, počeše poskakivati, ali ni jedan ne zalaja, jer to bijaše zabranjeno.

U golemoj, staroj i počađavjeloj dvorani nasred kamenog poda gori vatrica; dim se povija pod svodom tražeći oduška; na vatri velik kotao — u njemu juha vri — a na ražnjevima vrte se zečevi i kunići.

— Noćas ćeš spavati sa mnom, gdje su moje male životinje — kaza mala razbojnica.

Dobiše jela i pila, a pošto se nahraniše i napojiše, odoše u kut, gdje bijaše nametana slama, a po njoj prostirke. Nad glavom im po letvama i prečkama na stotine golubova; činilo se da svi spavaju, no ipak se malo uzvрpoljiše kad su stigle djevojčice.

— Svi su moji! — kaza mala razbojnica pa odmah zgrabi najbližeg, uhvati ga za noge i njime potrese da je počeo krilima udarati.

— Poljubi ga! — povika i prikući ga Gerdi u lice.

— Ondje su šumski gadovi — nadoveza i pokaza gore na mnoštvo letava, iza kojih u udubini u zidu

bijaše par divljih golubova. — Da nisu zatvoreni, davno bi odletjeli.

— A ovo ti je moj stari, dragi Jelenko — i to govoreći povuče za robove soba kojemu se oko vrata sjao bakarni lanac, jer bijaše privezan. — Moramo ga držati privezana, jer bi nam odmah umaknuo. Svake ga večeri ispod vrata poškakljam svojim oštrim nožem, a on se toga strašno boji.

Iz pukotine u zidu izvuče dugačak nož te njime poče gladiti soba ispod grla. Jadna se životinja stade bacati nogama, a mala razbojnica udari u smijeh i povuče Gerdu u postelju.

— Zar ćeš s tim nožem i spavati? — upita Gerda, plašljivo je gledajući.

— Uvijek spavam s nožem u ruci! — uzvrati mala razbojnica. — Nikad ne znaš što može biti. Ali, kazuj mi opet što si mi prije pričala o malom Kayu i zašto si se zaputila u bijeli svijet.

I Gerda joj poče kazivati sve iz početka, a divlji golubovi gukahu gore u krletki, dok ostali spavaju.

Mala je razbojnica ovila ruku Gerdi oko vrata, a u drugoj stisnula nož i spavala da se orilo. Gerda ne moguće ni oka sklopiti — ne znađaše, jadnica, što je čeka: život ili smrt. Razbojnici posjedali oko vatre te piju i pjevaju, a stara se razbojnica premeće. Da užasna li prizora za nježnu djevojčicu!

Sada divlji golubovi zagukaše:

— Gu-u-gu! Vidjeli smo malog Kaya. Bijela mu koka saonice vukla, a on sjedio sa Snježnom kraljicom u njezinim saonama; provezli se odmah iznad šume dok smo još u gnijezdu ležali. Sve nas je, male ptice, svojim strašnim dahom zadahnula, te svi pogiboše do nas dvoje. Gu-ugu!

— Što vi to gore kazujete? — doviknu im Gerda. — Kamo je to išla Snježna kraljica? Je li vam stogod o tome znano?

— Išla je zacijelo u Laponsku, jer je ondje vječni snijeg i led. Pitaj samo toga soba što je tu privezan.

— Ondje je snijeg i led, ono je divan, blagoslovljen kraj! — uzdahnu sob. — Ondje slobodno naokolo skačeš, juriš preko velikih, blistavih dolina! Tamo je Snježna kraljica razapela svoj ljetni šator, ali su njezini dvori gore više prema Sjevernom polu, na otoku koji se zove Spitsberg.

— O, Kayu, mali Kayu! — uzdisaše Gerda.

— Ta budi mirna i spavaj! — progovori mala razbojnica — jer će ti zabosti nož u grudi!

Ujutro Gerda razbojničkoj djevojčici ispriča sve što joj divlji golubovi rekoše, a mala se razbojnica uozbilji, kimnu glavom i reče:

— Ta opet je isto! Kakve koristi!

— Znaš li gdje je Laponska? — upita soba.

— Tko bi to znao bolje od mene! — uzvrati sjeverni jelen, a oči mu se zakrijesiše. — Ondje sam došao na svijet i odrastao, ondje sam skakao po snježnim ravnicama.

— Čuj! — reći će razbojnička djevojčica Gerdi. — Kako vidiš, svi su naši muškarci otišli, samo je majka kod kuće, te će i ostati; no kasnije će, za doručak, potegnuti iz velike čture i malo podrijemati, a onda će ja već nešto za te učiniti.

Nato skoči iz postelje, obisnu majci oko vrata i potegavši je za bradu reče:

— Dobro jutro, draga moja kozo!

A mati je čvrknu po nosu da je pocrvenio i pomodrio, ali to bijaše od puke dragosti i ljubavi.

Pošto je mati potegla iz svoje čture i malo zadrijemala, mala razbojnica ode jelenu pa mu reče:

— Rado bih te još koji put oštrim nožem poškakljala ispod vrata, jer si onda tako smiješan, ali svejedno: odvezat će te i pomoći ti da odeš u svoju Laponsku; ali treba da valjano grabiš i da ovu djevojčicu odneses u dvore Snježne kraljice, u kojima boravi njezin drug u igri. Ta valjda si čuo što je pripovijedala, jer je dobrano glasno govorila, a ti znaš prisluškivati.

Sob poskoči uvis od radosti. Mala razbojnica podiže Gerdu na nj; bijaše oprezna te je čvrsto veza

da ne padne, i još joj dade jastućić da joj bude mekše.

— Evo, nek ti bude — reče joj. — Uzmi svoje krznene čizme, jer će biti zima. Kolčak ću zadržati, jer je zaista lijep. Ali ipak nećeš zepsti, jer evo ti velikih rukavica moje majke: sezat će ti do lakta. Ded navuci ih! Eto si sada po rukama nalik na moju ružnu majku.

Gerda plakaše od radosti.

— Ne trpim da plaćeš! — odsiječe mala razbojnica. — Sada bi se morala veseliti. Na, evo ti dva kruha i butina, da ne budeš gladna.

Oboje priveza straga na soba. Mala razbojnica otvorila vrata, dozvala velike psine unutra, prerezala nožem konop i doviknu sobu:

— Bježi sad i pazi na djevojčicu!

Gerda ispruži obje ruke u velikim rukavicama i pozdravi se s malom razbojnicom, a sob poteče kroz veliku šumu brže što je ikad mogao te pojuri preko grmlja i šikarja, preko močvara i stepa. Zavijahu vuci, a gavrani graktahu. Lako pucketanje čulo se u zraku — nebo se osu crvenilom.

— Evo moje stare sjeverne svjetlosti! — uskliknu sob. — Gledaj kako blista!

A onda poletje još brže, ne zastajući ni danju ni noću. Nestade kruha i butine — stigoše u Laponsku.

Šesta priča

Laponka i Čuhonka

Zaustaviše se kraj neke male kuće. Bješe to jadna koliba: krov joj se spustio do zemlje, a vrata joj tako niska da su ljudi morali puzati kad bi ulazili ili izlazili. U kući ne bijaše nikoga doli stare Laponke što je kraj svjetiljke uljanice ribu pržila.

Sob pri povjedi Laponki cijelu Gerdinu povijest, ali tek pošto je najprije svoju ispričao, jer mu se njegova činila važnijom. Gerda se sva ukočila od studeni, te ne moguće ni riječi izustiti.

— Kukavci moji! — kaza Laponka. — Još vam valja mnogo putovati; morate prijeći više od sto milja da stignete na visočje Finmarka, gdje stoluje Snježna kraljica i gdje svake večeri modri oganj pali. Napisat će vam nekoliko riječi na suhom bakalaru, jer nemam papira, pa ga gore predajte Čuhonki, koja će vas bolje uputiti negoli ja.

Kad se Gerda ugrijala, te pošto se nahranila i napila, Laponka napisa nekoliko riječi na sušenom bakalaru i kaza djevojčici da pazi na pismo, pa je smjesti i priveza na soba, a Jelenko opet pojuri.

Pucketalo u zraku, a krasna modrikasta svjetlost plamsala cijele noći. Stigoše u Finmark i zakucaše Čuhonki na dimnjak, jer ne imaše vrata.

Unutra bila tolika vrućina da je Čuhonka išla gotovo naga; bješe malena i veoma prljava. Ona odmah Gerdi svuče haljine, rukavice i čizmice da joj ne bude odveć vruće, a jelenu stavi komad leda na glavu, te počne čitati što na bakalaru bijaše napisano. Pročita do tri puta, tako te znade napamet, a onda ribu baci u kotao, jer se lijepo mogla pojesti, a u Čuhonke se nije rasipalo.

Sada sob najprije ispriča svoju povijest, a onda Gerdinu. Čuhonka žmirkaše svojim pametnim očima, ali ništa ne reče.

— Ti si tako pametna — kaza sob. — Znam da možeš sve vjetrove svijeta jednim koncem svezati: [30] kada brodar odriješi jedan čvor, eto mu pogodna vjetra; odveže li drugi, oštro zapuše; odriješi li treći i četvrti, obori se oluja što stabla iz korijena čupa. Ne bi li htjela ovoj djevojčici dati napitak da dobije snagu dvanaestorice [31] i da svlada Snježnu kraljicu?

— Snagu dvanaestorice? — začudi se Čuhonka. — Ništa joj ne bi koristilo.

I priđe polici, skide s nje veliku, smotanu kožu i razmota je. U njoj bijahu ispisana čudnovata slova. Čuhonka se u nju zadubi te čitaše i čitaše da joj je sve kapao znoj sa čela.

Sob je sveudilj moljaše za malu Gerdu, koja u nju upiraše oči pune suza i molbi, te Čuhonka i opet poče žmirkati. Povuče soba u kut i ondje mu, pošto mu izmijeni led na glavi, stade šaptati:

— Mali je Kay doista kod Snježne kraljice; sasvim je zadovoljan i misli da nigdje na svijetu nije onako lijepo; to dolazi odatle što mu je zrnce staklovine zašlo u srce, a trunak mu sitan još oko natrunio. Valja mu najprije odande ukloniti staklovinu, jer ako se ne izvadi, od njega nikad više pravog čovjeka, a Snježna će kraljica čuvati moć nad njim.

— Zar ne možeš maloj Gerdi dati štogod [32] čime bi sve to nadvladala?

— Ne mogu joj dati veće moći nego što je već ima. Zar ne vidiš kolika je u nje moć? Zar ne vidiš kako joj moraju služiti i ljudi i životinje? Zar ne vidiš koliko je, sve onako bosa, po svijetu prošla? Neće ona u nas snage smoći, niti joj je mi možemo dati; moć je u njezinu srcu, ondje ona snagu smâže, jer je milo, nevino dijete. Ne uzmogne li sama Snježnoj kraljici stići i malome Kayu izvaditi staklovinu, u nas joj slaba pomoć. Dvije milje odavde počinje vrt Snježne kraljice. Odnesi onamo djevojčicu i ostavi je kad dođeš do velikog grma što s crvenim bobicama u snijegu stoji. Ne troši riječi, već pojuri da se što prije ovamo vratiš!

I Čuhonka podiže malu Gerdu na soba, koji pojuri što je bolje mogao.

— Jao, nemam čizama ni rukavica! — povika mala Gerda kad očutje ljutu studen.

Sob se ne usudi stati, već poteče dok ne stiže do velikoga grma s crvenim bobicama. Tu spusti djevojčicu, poljubi je u usta, a krupne mu suze potekoše niz lice. Zatim iz sve snage pojuri natrag. Uboga Gerda ostade sama, bez cipela, bez rukavica, sama sred Finmarka — te strašne ledene krajine.

Potrča naprijed što je bolje mogla. Odjednom najde čitav roj snježnih pahuljica: nisu padale ozgo — nebo je bilo posve vedro i sjalo sjevernom svjetlošću. Pahuljice se po tlu povijale, a što dolažahu bliže, bivahu sve veće. Gerda se prisjeća kako bijahu krasne i velike pahuljice što ih je nekoć na povećalo gledala; ali su ove sadanje sasvim drukčije — velike i strašne, živa stvorenja: to je predstraža Snježne kraljice.

Bijaše ih najčudnovatijeg obličja: jedne kao ružni veliki ježevi, druge kao zmijska klupka iz kojih glave vire; neke opet nalik na male, debele medvjede što im se dlaka naježila; sve blistahu bijelim sjajem — bijahu to žive snježne pahuljice.

Gerda se pomoli Bogu. Studen bijaše tolika da je mogla vidjeti vlastiti dah što joj poput dima izlažaše na usta. Dah se sve više zgušnjavao i pretvarao u male bijele anđelke, koji su sve više rasli čim bi se tla dotakli; svaki imaše šljem na glavi, a štit i kopljje u rukama. Bivalo ih sve više i više, a kad Gerda dovrši molitvu, bješe ih oko nje čitava vojska. Udarahu svojim kopljima na jezive snježne pahulje kidajući ih na komadiće, a mala Gerda sasvim sigurno i mirno pođe naprijed. Anđeli je milovahu po nogama i rukama, te je manje čutjela studen, ma kako da je stezala, pa je brzo hitala dvorima Snježne kraljice.

A sada nam najprije valja vidjeti što je s Kayem. On, naravno, nije ni mislio na malu Gerdu, ni slutio nije da je ona već pred dvorima.

Sedma priča

Na dvorima Snježne kraljice

Zidovi na dvorima bijahu od snježnih smetova, a prozori i vrata od britkih vjetrova. Bijaše više od stotinu dvorana — sve onakvih kako ih je snježna vijavica sazdala — a najveća se između njih protezala više milja u dužinu. Jaka ih je sjeverna svjetlost sve rasvjetljivala; sve su bile prostrane, puste i prazne, ledene i blistave.

Nikad nije ondje radost zavirila, nikad da bi se barem medvjedi malo plesom zabavili, uz glazbu britkog sjevera što bi mogao svirati, a bijeli medvjedi plesati na stražnjim nogama i pokazivati svoju otmjenost; nikad se ondje nije skupilo društvance na igru, da se čvoka po njuškama i udara po šapama; nikad se nisu na ogovaranje uz kavu sastale gospodice bijele lije: puste, goleme i studene bijahu dvorane Snježne kraljice. A sjeverna svjetla plamsahu u takvoj pravilnosti da se moglo vidjeti i kad stajahu najviše i kad bijahu najniže.

Posred puste, neizmjerne snježne dvorane bijaše zamrznuto jezero; ledena mu kora ispucala u tisuće komada, a svi se ti komadi podudarahu oblikom i veličinom da činjahu pravo remek-djelo umještva. Nasred jezera sjedila Snježna kraljica, kad bijaše kod kuće, i tada bi govorila da sjedi u ogledalu razuma, a to da je jedino i najbolje na svijetu.

Mali Kay sav modar od studeni, čak gotovo crn, ali on nije ni zamjećivao, jer mu je Snježna kraljica cjelovima oduzela osjećaj hladnoće, a srce mu ionako ne bijaše drugo doli komad leda. Zabavljaо se dovlačeći oštре plohe leda, što ih svakojako slagaše hoteći nešto sastaviti — upravo onako kao što i mi slažemo drvene pločice i sastavljamo ih u različite slike. I Kay slagaše različite slike, i to nadasve umjetnički sastavljenе: bijaše to ledena igra razuma. U njegovim očima bijahu te slike izvanredne i osobito važne — a tako mu se činilo zbog onog trunka staklovine što ga imaše u oku. Slagaše i čitave slike od pisanih riječi, ali nikad ne znađaše složiti riječ koju je najviše želio, a to je riječ: *vječnost*. Snježna mu je kraljica kazala: »Uspiješ li to složiti, bit ćeš svoj gospodar, a ja će ti pokloniti cio svijet i još klizaljke povrh toga.« Ali nije uspio.

— A sada mi je poći u tople krajeve — reče Snježna kraljica. — Idem onamo zaviriti u one crne lonce. (To mišljaše na Etnu i Vezuv — kako ih mi zovemo — na brda štooganj rigaju.) Malko će ih obijeliti; valja tako, a dobro je za limune i vinovu lozu.

I Snježna kraljica odletje, a Kay ostade sam samcat u golemoj i pustoj ledenoj dvorani što se protezala milje i milje. Promatrao je komade leda te mislio i mislio, tako da je u njemu sve pucalo. Sjedio je mirno i ukočeno, te bi čovjek rekao da se smrznuo.

Upravo u taj čas u dvore stupi mala Gerda; uđe na velika vrata gdje britki vjetrovi bruju. Ona izmoli večernju molitvu, a na to se vjetrovi stišaše, kao da podoše na počinak. Djevojčica uđe u veliku i pustu ledenu dvoranu — ugleda Kaya, poznade ga, poletje i obisnu mu oko vrata, čvrsto ga zagrli i reče:

— Kayu, dragi, mali Kayu! Napokon te nađoh! Ali je Kay i dalje mirno sjedio, ukočen i hladan.

Gerda briznu u plač; vrele suze što joj niz lice potekoše stadoše kapati Kayu na grudi, te mu u srce prodriješe, rastopiše onaj komad leda i rastočiše česticu staklovine što mu bijaše u srce zašla. Dječak pogleda djevojčicu, a ona zapjeva:

*Ruže cvatu, a kad produ,
Božića nam dani dođu.*

Nato i Kay zaplaka; plakaše, a suzama što ih je ronio isplaka i onaj trunak staklovine što mu bijaše

u oku; tada prepozna Gerdu i kliknu: — Gerdo, draga mala Gerdo! Gdje si tako dugo bila? A gdje sam to ja bio?

I pogleda oko sebe.

— O, što je hladno! Kakav je ovo beskraj i kakva pustoš! — uzviknu i privinu se uz Gerdu, koja se smiješila, dok su joj suze radosnice tekle niz lice.

Bješe to radostan, tako blažen prizor da su i sami komadi leda od radosti zaigrali, a kad se umoriše, sastaviše se i složiše riječ za koju mu ono Snježna kraljica obeća, uspije li je sastaviti, da će postati svoj gospodar i da će na dar dobiti cijev svijet, a još i klizaljke povrh toga.

Gerda ga poljubi u obraze, a obrazi mu procvaše; cjeliva mu oči, a one zasjaše poput njezinih; posu mu cijelovima ruke i noge, te on ozdravi i postade čio. Neka se slobodno vrati Snježna kraljica: povela o njegovu oslobođenju bijaše ispisana blistavim komadima leda.

I oni se uzeše za ruke i odoše s velikih, pustih dvora; razgovarahu o baki i o ružama na krovu; kuda prolažahu, stišavali se vjetrovi, a sunce sjalo. Kad stigoše do grma s crvenim bobicama, ugledaše soba, koji ih je ondje već čekao: sob bijaše doveo i koštu, a ona djevojčicu i dječaka napoji toplim mlijekom i poljubi ih u usta.

Sobovi odnesoše Kaya i Gerdu najprije Čuhonki, u koje se ogrijaše u vrućoj sobi i propitaše za povratak kući, a zatim Laponki, koja im saši novo ruho i pripremi svoje saonice.

Sob i košuta otpratiše ih sve do granice one zemlje; ondje gdje se pojavilo prvo zelenilo dječak se i djevojčica oprostiše sa sobovima i s Laponkom.

— Zbogom, zbogom! — povikaše na rastanku.

Zacvrkutale prve ptičice na granama što se bijahu okitile zelenim pupoljcima kadli se iz šume pojavi djevojčica jezdeći na prekrasnu konju što ga Gerda dobro poznavase: ta bijaše nekoć upregnut u zlatne kočije. Jahačici na glavi svijetlocrvena kapa, a samokres za pojasom: bila je to mala razbojnica, kojoj je dodijalo da bude kod kuće, pa se sad otisnula najprije put sjevera, a onda će, padne li joj na um, okrenuti na drugu stranu. Ona odmah prepozna Gerdu, i Gerda nju — da puste li radosti!

— Lutaš li mi, lutaš, momčiću! — reći će razbojnica malom Kayu. — Rad bih znati jesli li zaslužio da se za tobom ide na kraj svijeta!

A Gerda je potapša po obrazu i upita za kneževića i kneginjicu.

— Otišli su u tuđinu! — uzvrati razbojnička djevojčica.

— A vran? — priupita Gerda.

— Vran je uginuo — odvrati ona. — Pitoma je njegova družica obudovjela te sad nosi crnu vunenu nit oko noge; tužna je i žalosna... ali sve su to brbljarije! Nego, ded mi reci kako si ti i kako si njega našla.

Nato joj Gerda i Kay sve prijavjediše.

— Eto, sad je i tome kraj! — kaza mala razbojnica, pruži im oboma ruku i obeća da će im doći u pohode ako je ikad sreća u njihovo mjesto nanese.

To reče i odjezdi u široki svijet.

Kay i Gerda uzeše se za ruke i podoše svojim putem. Što su dalje išli, sve je više proljeće osvajalo noseći zelenilo i cvijeće. Zvana se glasahu sa zvonika, i oni prepoznaše visoke tornjeve i veliki grad u kojem življahu.

Uđoše u grad i odoše ravno baki na vrata, pa uza stube u sobu, gdje sve bijaše na istome mjestu — sve kao prije: ura udarala svoje »tika-taka, tika-taka«, a kazaljke se okretale. Ali ulazeći na vrata zamijetiše kako su postali odrasli ljudi. Ruže na žlijebu provirivahu s krova na otvorene prozore, a i dječje klupice još ondje bijahu.

Kay i Gerda sjedoše svako na svoju klupicu i uzeše se za ruke. Kao ružan san zaboraviše ledenu pustoš i krasotu na dvorima Snježne kraljice.

Baka sjedaše na jasnome Božjem suncu i naglas čitaše iz Biblije: »Ne budete li kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko.«

A Kay i Gerda pogledaše jedno drugome u oči i odjednom shvatiše staru pjesmu:

*Ruže cvatu, a kad prođu,
Božića nam dani dođu.*

I tako sjedaħu njih dvoje, odrasli a ipak djeca — djeca srcem — i bijaše ljeto, toplo, blago ljeto.

Copyright

© Dubravko Deletis

e-izdanje pripremili:
Dubravko Deletis i Mirna Goacher

website: www.josiptabakknjige.org

15/02/2013

- [1] U karnevalski inventar ide i pokladni štap, posebno izrađen i nakićen. Zbog izrade i uresa čuvaju ga od poklada do poklada. — [Prev.](#)
- [2] U originalu: »*Oldenborre flyv, flyv!*« (»Leti, hrušte, leti!«) i »*Munken gaaer i Enge*« (»Pošo popo u polje«). — [Prev.](#)
- [3] Kao što je slučaj s bajkom Suputnik (Reisekammeraten), tako i bajka Srećine kaljače (Lykkens Kalosker) postoji u dva, Andersenovom rukom pisana sastavka; za ovaj se prijevod uzima noviji, dotjeraniji. — [Prev.](#)
- [4] Na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće. — [Prev.](#)
- [5] Sjaelland — otok na kojem se nalazi danska prijestolnica. [Prev.](#)
- [6] U izvorniku: *Jeg forstaaer ikke jeres Bornholmsk!* — Bornholm je danski otok na istoku, sjeveroistočno od njemačkog otoka Rujane. Bornholmsko je narječe prema danskom književnom jeziku prilično zastarjelo. — [Prev.](#)
- [7] Halland, primorje u Švedskoj južno od Göteborga, nekoć u sastavu Danske. — [Prev.](#)
- [8] Roeskilde i Ringsted — pokrajinska mjesta na Sjaellandu. — [Prev.](#)
- [9] U izvorniku: Dagen — dnevnik što je u Köbenhavnu izlazio od god. 1803. do 1843. [Prev.](#)
- [10] Mihi secus videtur — meni se drukčije čini; ja o tome drukčije mislim.
- [11] Judicium — sud.
- [12] Locus docendi — katedra.
- [13] U izvorniku: Hverdagshistorierne (Pripovijesti iz svagdanjeg života) — romani i pripovijesti danske književnice Thomasine Christine Gyllembourg (1773-1856), što ih je od 1827. u svome književnom tjedniku Köbenhavns Flyvende Post objavljivao spisateljičin sin, danski književnik Johan Ludwig Heiberg (1791-1860). Ti se prikazi života i običaja danskoga građanina u ono doba upravo gutahu.— [Prev.](#)
- [14] Holberg u svojoj Povijesti Danske pripovijeda kako se kralj Ivan jednog dana, kad je pročitao roman o kralju Arturu (Artusu), našalio s poznatim Otom Rudom, koga je jako cijenio: »Iwein i Gaudian, na koje nailazim u toj knjizi, bijahu valjani vitezovi: takvih danas više nema!« Na to je Oto Rud odgovorio: »Kad bijaše onakvih junaka kao kralj Artur, moralo je biti i vitezova poput Iweina i Gaudiana!« Bilj. Piščeva.
- [15] Govor je o koleri što je pustošila Europom od 1831. do 1837. — [Prev.](#)
- [16] Po odredbi kralja Ivana, žene sumnjiva zanata morale su nositi posebnu kapu, da ih mogu raspoznati. — [Prev.](#)
- [17] Družina mišljaše da savjetnik govori moskovski, jer je uzeo riječ Droschke, što je iz ruskoga preko njemačkoga prodrla u danski (ruski: drožki, laka kola). — [Prev.](#)
- [18] Ta karta, koju je izradio njemački astronom Johan Heinrich Mädler, izšla je u Berlinu 1834-36. — [Prev.](#)
- [19] Ovdje, a tako i u naslovu, stoji Tektine naočari (Mesters Brillen), premda se na početku govori o baki (Bedstemoder). — [Prev.](#)
- [20] U izvorniku Tiden (»Vrijeme«) naziv je jednog dnevnika u Köbenhavnu. — [Prev.](#)
- [21] Snarleyyow. — Piščeva bilješka. To je naslov jednog romanu engleskog romanopisca F. Marryata, tiskanu 1837. — [Prev.](#)
- [22] »Bijednici, preuzvišenosti!«
- [23] Labud se samo izrijetka glasom javlja — zato se i mislilo da je nijem. — [Prev.](#)
- [24] I naša djeca imaju pjesmica kojima se rugaju rodama. Djeca u Slavonskom Brodu, na priliku, kad vide rodu, pjevajući viču: »Rodo, rodo, rodila te majka na Petrova danka, nije imala lobode da ti grlo probode.« (Hirtz, Rječnik narodnih zoologičkih naziva, II, 2, str. 417) — [Prev.](#)
- [25] Tako ih zapravo zovu stoga što se legu o Petrovu. — [Prev.](#)
- [26] U izvorniku: Ole Luköje (doslovno prevedeno: Ole Sklopioči), Tako se u pučkom vjerovanju na Sjeveru zove duh što ljudima spušta san na oči; nešto kao bog sna, Morfej. Mnoge duhove iz nordijske mitologije nordijska umjetnost prikazuje kao dječake ili patuljke. — [Prev.](#)
- [27] U izvorniku dvosmisleno, jer u danskome drugi dio *gal* znači *lud*. — [Prev.](#)
- [28] *Ivede-Avede* početne su riječi u nekoj pjesmici-nabraljici malih Danaca i naslov priče koje Andersen nije dovršio, a *Hrga-Kvrga* (u danskom: *Klumpe-*

Dumpe) inačica je za priču *Zvekan (Klods-Hans)*. — Prev.

[29]

U izvorniku: Krugemaal, P-Maal. Djeca se rado govorom igraju, izvrću riječi, stvaraju »tajni govor«, da ih drugi ne razumiju. Ponajviše u slogove u riječi umeću koji suglasnik (na primerj p) sa samoglasnikom iz prethodnog sloga, pa tako, na priliku, umjesto idemo na ulicu kazuju ipidepmopo napa upulipicupu. (Nijemci takav govor nazivaju Kauderwelsch, a Francuzi javanais.) — Prev.

[30]

I na Sjeveru imaju priču o Eolu, poznatu priču o Fincu koji upravlja vjetrovima, I jedna između dansko-norveških junačkih pjesama (Kämpeviser) kazuje kako od dvanaestero braće kraljice Ingeborg prvi moguće rukom vjetrove okretati — den förste kunde vende veyret med sin haand... (Alle Kunster ere ikke lovlige, Nisu sva umijeća dopuštena, strofa 3.) — Prev.

[31]

U izvorniku: tolv Mands Styrke, snaga dvanaestorice muževa. Ta dvanaestorica jesu slavnih dvanaest sinova Arngrimovih što se spominju u staronordijskim narodnim pjesmama i pripovijetkama. Snagu dvanaestorice — tolf manna fjör — spominje, na priliku, i Hervarar saga, u 7. odsječku. — Prev.

[32]

U staronordijskim se narodnim pjesmama i pripovijetkama kazuje da se Laponci i Finci razumiju u čarolije (usporedi Völundarquidha — Pjesma o Völundru — strofa 12.). — Prev.

Sadržaj

[Sadržaj](#)
[KRESIVO](#)
[MALI NIKOLA I VELIKI NIKOLA](#)
[KRALJEVNA NA ZRNU GRAŠKA](#)
[CVIJEĆE MALE IDE](#)
[PALČICA](#)
[MALA SIRENA](#)
[CAREVO NOVO RUHO](#)
[SREĆINE KALJAČE](#)
[TRATINČICA](#)
[POSTOJANI KOSITRENI VOJNIK](#)
[DIVLJI LABUDOVI](#)
[LETEĆI KOVČEG](#)
[RODE](#)
[SANAK](#)
[SVINJAR](#)
[HELJDA](#)
[SLAVUJ](#)
[ZARUČNICI](#)
[RUŽNO PAČE](#)
[JELA](#)
[SNJEŽNA KRALJICA](#)
[Copyright](#)